

**TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE
DAYANIŞMA VAKIFLARININ ETKİNLİĞİ: TRB1
BÖLGESİNDE BİR ARAŞTIRMA**

Ahmet TUNÇ

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim
Yönetmeliği'ne Göre Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında
Doç. Dr. S. Mustafa ÖNEN'in danışmanlığında hazırlanan;

DOKTORA TEZİDİR.

Malatya/Temmuz-2013

**TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE
DAYANIŞMA VAKIFLARININ ETKİNLİĞİ: TRB1
BÖLGESİNDE BİR ARAŞTIRMA**

Ahmet TUNÇ

Danışman: Doç. Dr. S. Mustafa ÖNEN

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim
Yönetmeliği'ne Göre Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında
hazırlanan;

DOKTORA TEZİDİR.

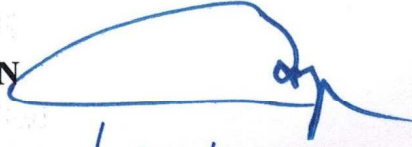
Malatya/Temmuz-2013

ONAY SAYFASI

T.C. İnönü Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne
Malatya

Enstitümüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi Ahmet TUNÇ tarafından Doç. Dr. S. Mustafa ÖNEN' in danışmanlığında hazırlanan **“Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkinliği: TRB1 Bölgesinde Bir Araştırma”** başlıklı bu çalışma **01/07/2013** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

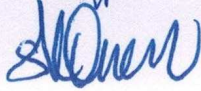
Başkan : Prof. Dr. Ahmet Hamdi AYDIN

Üye : Prof. Dr. Selma KARATEPE

Üye : Doç. Dr. S. Mustafa ÖNEN

Üye : Doç. Dr. Mehmet DENİZ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Aydın USTA

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2013

Prof. Dr. Mehmet KARAGÖZ
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkinliği: TRB1 Bölgesinde Bir Araştırma**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın, tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Ahmet TUNÇ

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinin en acı ve uzun soluklu mirası olan yoksulluk, günümüz toplumlarının büyük sorunlarından biri olarak kabul görmekte ve sorun şiddetini arttırarak devam ettirmektedir. Çağımızda devletler, yoksulluğa karşı gerekli önlemleri genellikle merkezi ve federal hükümetlere bağlı birçok sosyal yardım ve hizmet kurumları tarafından almaktadırlar. Bu kurumların etkinliği ve nasıl bir anlayışla hizmet verdikleri bu noktada önem taşımaktadır. Yoksulluk konusunda gerekli ve etkin adımların atılmasıyla çözüm yoluna girilebilir; aksi halde yoksulluk içinden çıkılması çok zor bir duruma dönüşebilir. Yoksullukla mücadelede kamu kurumlarının etkinliği iyi hesap edilmeli ve buna dönük politikalar uygulanmalıdır.

Türkiye’de 1986 yılından itibaren tüm il ve ilçelerde faaliyette bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV), yoksullukla doğrudan mücadelede önemli roller üstlenmişlerdir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra hizmet alanları artan bu vakıfların, “Türk Kamu Yönetimi”nde önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu vakıfların yaptıkları hizmetlerin etkinliği, TRB1 İstatistiki bölgesinde uygulanan anket çalışması ile birlikte ele alınmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında yol gösteren ve çeşitli tavsiyelerde bulunarak tezin şekillenmesini sağlayan çok değerli danışman hocam Doç. Dr. S. Mustafa ÖNEN’e teşekkürlerimi bir borç bilirim. Çalışmam boyunca değerli fikirleriyle katkılarda bulunan ve bana zaman ayıran değerli hocalarım Prof. Dr. Selma KARATEPE’ye ve Doç. Dr. Mehmet DENİZ’e çok teşekkür ederim. Ayrıca anket çalışmalarının oluşturulması ve şekillenmesinde katkıları olan Doç Dr. Mehmet ÜSTÜNER’e ve Arş. Gör. Servet ATİK’ede ne kadar teşekkür etsem az gelir.

Çalışmam ve eğitim hayatım boyunca bana yardımcı olan tüm hocalarıma, arkadaşlarıma, mesai arkadaşlarıma, biricik anneme ve babama sevgi ve şükranlarımı sunarım. Çalışmamın her aşamasında büyük fedakarlık gösteren, yardımcı olan, destekleyen, büyük sabrıyla bana sürekli moral veren değerli eşim Pınar’a ve bebekliğini doktora çalışmamla taçlandıran biricik kızım Rana Avzen’e de ne kadar sevgi ve teşekkür sunsam az gelir.

Ahmet TUNÇ

Malatya/Haziran-2013

TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ ETKİNLİĞİ: TRB1 BÖLGESİNDE BİR ARAŞTIRMA

Ahmet TUNÇ

ÖZET VE ANAHTAR KELİMELER

Yoksulluk ve gelir adaletsizliği, insanlığın en eski sorunlarından biridir. Yoksulluğun temelinde bölüşümün adilane yapılmaması yatmaktadır. Günümüzde artan gelir farklılıklarına ve yetersizliklerine rağmen, çözüm olarak ileri sunulan yöntem ve uygulamalar, yoksulluk sorununu çözmede etkili ve kalıcı olmaktan uzak görülmektedir.

Yoksulluk sorunu için devletler çeşitli politikalar geliştirmekte ve buna dönük örgütsel yapılar oluşturmaktadır. Yoksullukla mücadelede kurumlar, yaşanan yoksulluğa karşı kısmi çözüm getirirler de, uyguladıkları tedbir ve yöntemlerin yoksulluğun temel nedenlerini kalıcı bir şekilde ortadan kaldırmaya yetmedikleri anlaşılmaktadır.

Bu araştırmada, Türkiye’de devletin yoksullukla mücadelesinde önemli bir görev üstlenmiş olan ‘Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)’nin faaliyetleri ve bunun etkinliği incelenmiştir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra hizmet alanları artan bu vakıfların, Türkiye’de yoksullukla mücadelede önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu vakıfların yaptıkları hizmetlerin etkinliğini ve yoksulluğun bertaraf edilmesinde üstelenmiş oldukları görevleri başarma düzeyleri, TRB1 İstatistik Bölgesi’nde bulunan il merkezi SYDV’lerden sosyal yardım hizmetlerini alan aileler ve bu hizmeti sunan mülki idare amirleri, vakıf mütevelli heyet üyeleri, vakıf personeli ve muhtarlaraya yönelik olarak anket uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından gerçekleştirilen bu anket ile SYDV’ler tarafından yürütülen sosyal yardımların yoksullukla mücadelede etkin olmadıkları yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Kamu Yönetimi, Sosyal Politika, Sosyal Devlet, Yoksulluk, Sosyal Yardım, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Etkinlik, TRB1 Bölgesi

**EFFECTIVENESS OF THE SOCIAL ASSISTANCE AND SOLIDARITY
FOUNDATIONS IN THE TURKISH PUBLIC ADMINISTRATION: A
RESEARCH IN TRB1 ZONE**

Ahmet TUNÇ

ABSTRACT AND KEY WORDS

Poverty and income injustice is one of the earliest problem of humanity. Injustice income sharing lies in the basis of poverty. Despite rising income diversity and inability, nowadays, methods and applications presented as a solution seems to be far from being effective and permanent solution for the poverty problem.

States have developed of policies for poverty problem and established organizations forms this aim, it is a understood institutions for fighting poverty even if, they present partial settlement against existing poverty, are not able to remove basic causes of poverty permanently with their applicant measures and methods.

In this thesis, it is studied Social Assistance and Solidarity Foundation (SAAF) which undertake an important mission at fighting poverty in Turkey. Particularly after 2000's with widening service scopes, this foundation play a keep part in fighting poverty. A research was applied, village and district headman, foundation personells, members of trustee board of foundation, administrator of public administration in province who is responsible for this service and families who have taken social benefits SAAF in centre of province in zone of TRB1 about effectiveness of services, levels of achieving duty undertaken for eliminating poverty of services presented by this foundation. By this research, it was founded that social benefits presented by SAAF are not efficiency

Key Words: Turkish Public Administration, Social Policy, Social State, Poverty, Social Assistance, Social Assistance and Solidarity Foundation, Effectiveness, TRB1 Zone

İÇİNDEKİLER

TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ ETKİNLİĞİ: TRB1 BÖLGESİNDE BİR ARAŞTIRMA

Ahmet TUNÇ

Danışman: Doç. Dr. S. Mustafa ÖNEN

Onay Sayfası	
Onur Sözü	
Önsöz	
Özet ve Anahtar Sözcükler	
Abstract and Key Words	
İçindekiler	
Tablolar Listesi	
Çizimler Listesi	
Kısaltmalar Listesi	

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, DENENCESİ, AMACI VE YÖNTEMİ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Denenceleri.	3
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	4
1.4. Bilgi Derleme ve İşleme Araçları.....	5
1.5. Kavram Tanımları.....	5
1.6. Araştırmanın Sunuş Sırası.....	8

İKİNCİ BÖLÜM
YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLAR, SOSYAL
YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI VE KAMU YÖNETİMİNDE
ETKİNLİĞİ

2. SOSYAL POLİTİKA, SOSYAL DEVLET VE YOKSULLUK.....	11
2.1. Sosyal Politika Kavramı.....	11
2.1.1. Sosyal Politikanın Tarihçesi.....	12
2.1.2. Sosyal Politikanın Gelişimi ve Özellikleri.....	14
2.1.3. Sosyal Politikanın Tanımı	16
2.1.3.1. Dar Kapsamlı Sosyal Politika Kavramı.....	16
2.1.3.2. Geniş Kapsamlı Sosyal Politika Kavramı	17
2.1.4. Sosyal Politika ve Sosyalist Politika Akımları.....	19
2.2. Sosyal Devlet Kavramı.....	20
2.2.1. Sosyal Devletin Gelişimi, Amacı ve Temel Özellikleri	23
2.2.2. Sosyal Devletin Yoksulluğun Azaltılmasındaki Görevleri.....	26
2.2.3. Türkiye'de Sosyal Devlet Anlayışının Doğuşu ve Gelişimi.....	26
2.2.4. Sosyal Devlet ve Sosyal Politika.....	28
2.3. Yoksulluk Kavramı.....	29
2.3.1. Yoksulluğu Tanımlama Güçlüğü.....	30
2.3.2. Başlıca Yoksulluk Türleri.....	31
2.3.2.1. Temel Gereksinimlere Göre Yoksulluk Türleri.....	31
2.3.2.1.1. Mutlak Yoksulluk.....	32
2.3.2.1.2. Görelî Yoksulluk.....	33
2.3.2.2. Mekansal Anlamda Yoksulluk Türleri.....	34
2.3.2.2.1. Kentsel Yoksulluk.....	34
2.3.2.2.2. Kırsal Yoksulluk.....	35
2.3.2.3. Emek Piyasasına Göre Yoksulluk Türleri	35
2.3.2.4. Objektif Yoksulluk-Sübjektif Yoksulluk.....	36
2.3.2.5. Geçici ve Kalıcı Yoksulluk.....	37
2.3.2.6. İnsani Yoksulluk.....	37
2.3.2.7. Nöbetleşe Yoksulluk.....	38
2.3.2.8. Yeni Yoksulluk.....	38
2.3.2.9. Diğer Bazı Yoksulluk Tanımları.....	39

2.3.3. Yoksulluğun Ölçülme Yöntemleri.....	39
2.3.4. Yoksulluğun Nedenleri.....	41
2.3.5. Dünyada Yoksulluk.....	43
2.3.6. Türkiye’de Yoksulluk.....	44
2.3.7. Türkiye’de Yoksulluk Oranları.....	46
2.3.8. Yoksulluğun Azaltılmasında Yürütülen Politikalar.....	49
3. SOSYAL YARDIM VE VAKIF KAVRAMLARININ ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	51
3.1. Sosyal Yardım Kavramı.....	51
3.1.1. Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet	53
3.1.2. Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik.....	54
3.1.2.1. Sosyal Güvenliğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi ve Kapsamı.....	54
3.1.2.2. Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım.....	56
3.1.3. Sosyal Yardımın Özellikleri.....	56
3.1.4. Sosyal Yardımın Amacı.....	57
3.1.5. Sosyal Yardımın Yansımaları.....	58
3.2. Sosyal Yardım Rejimleri.....	60
3.2.1. Esping-Andersen’e Göre Sosyal Yardım Rejimleri.....	60
3.2.1.1. Liberal Rejim.....	60
3.2.1.2. Muhafazakar Rejim.....	60
3.2.1.3. Sosyal Demokrat Rejim.....	61
3.2.2. Leibfried’e Göre Sosyal Yardım Rejimleri.....	61
3.2.2.1. Çalışma Merkezli Toplum Rejimi.....	61
3.2.2.2. Kurumsallaşmış Refah Rejimi.....	61
3.2.2.3. Artıkçı-Residualist Rejim.....	61
3.2.2.4. Gelişmemiş-Rudimental Rejim.....	62
3.2.3. Eardley, Bradshaw, Ditch ve Whiteford’e Göre Sosyal Yardım Rejimleri.....	62
3.2.4. Asya Tipi Sosyal Yardım Rejimleri.....	63
3.3. Sosyal Yardım Türleri.....	63
3.3.1. Genel, Kategorik ve Bağlı-Şartlı Sosyal Yardımlar.....	64
3.3.2. Tazminat ve Koruma Karakterli Yardımlar.....	64
3.3.3. Primli ve Primsiz Sistem.....	65
3.4. Vakıf Kavramı ve Türleri	66

3.4.1. Vakıf Kavramı.....	66
3.4.2. Vakıf Kurumu ve Kökeni.....	66
3.4.3. Vakıf Türleri.....	68
3.4.3.1. Eski Vakıflar.....	68
3.4.3.2. Yeni Vakıflar.....	69
3.4.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonunun Oluşumu, Görevleri ve Gelirleri.....	70
3.4.5. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün Kuruluşu ve Gelişimi.....	72
4. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	73
4.1. Sosyal Yardımın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	73
4.2. Dünyada Başlıca Sosyal Yardım Uygulamaları.....	75
4.2.1. Gelişmiş Bazı Avrupa Ülkelerinde Sosyal Yardımlar.....	76
4.2.1.1. Fransa’da Sosyal Yardım.....	76
4.2.1.2. Almanya’da Sosyal Yardım.....	78
4.2.1.3. İspanya’da Sosyal Yardım	79
4.2.1.4. İtalya’da Sosyal Yardım.....	79
4.2.1.5. Hollanda’ da Sosyal Yardım.....	80
4.2.1.6. İsveç’de Sosyal Yardım.....	81
4.2.2. Evrensel Sosyal Yardım Belgeleri.....	81
4.2.2.1. Philadelphia Bildirgesi.....	82
4.2.2.2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi.....	82
4.2.2.3. Avrupa Sosyal Şartı.....	82
4.2.2.4. Binyıl Kalkınma Hedefleri.....	82
4.2.2.5. Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi.....	83
4.3. Türkiye’de Sosyal Yardımlar ve Gelişimi.....	83
4.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sosyal Yardımlar ve Vakıflar.....	84
4.3.1.1. Türk Kavimlerinde Sosyal Yardım Uygulamaları.....	84
4.3.1.2. İslamiyet ve Türk Medeniyetlerinde Sosyal Yardımlar.....	84
4.3.2. Cumhuriyet Döneminde Sosyal Yardım Uygulamaları.....	88
4.3.2.1. 1923 - 1945 Dönemi Sosyal Yardımlar.....	89
4.3.2.2. 1945 - 1960 Dönemi Sosyal Yardımlar.....	89
4.3.2.3. 1960 - 1980 Dönemi Sosyal Yardımlar.....	89
4.3.2.4. 1980 - 2000 Dönemi Sosyal Yardımlar.....	90

4.3.2.5. 2000- 2010 Dönemi Sosyal Yardımlar	91
4.3.2.6. 2010 ve Sonrası Dönemde Sosyal Yardımlar.....	92
4.4. Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Yardım Sisteminin Örgütlenmesi.....	92
4.4.1. Merkez Teşkilatında Sosyal Yardım Yapan Kurum ve Kuruluşlar.....	92
4.4.1.1 Asli Görevli Sosyal Yardım Yapan Kurum ve Kuruluşlar.....	92
4.4.1.2. Tali Görevli Sosyal Yardım Yapan Kurum ve Kuruluşlar.....	93
4.4.2. Yerel Yönetimlerin Sosyal Yardımları.....	93

5. TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA

VAKIFLARININ YAPISI	96
5.1. Vakıfların Hukuksal, Yönetimsel ve Ekonomik Yapısı.....	98
5.1.1. Vakıfların Hukuksal Durumu.....	98
5.1.1.1. Vakıfların Kurulması, Amacı ve Kapsamı.....	99
5.1.1.2. Vakıfların Denetimsel Yapısı.....	100
5.1.1.3. Vakıflarının Hukuksal Açısından Sona Ermesi.....	101
5.1.2. Vakıfların Yönetimsel Durumu.....	102
5.1.2.1. Vakıf Başkanı.....	102
5.1.2.2. Vakıf Mütevelli Heyeti.....	103
5.1.2.2.1. Vakıf Mütevelli Heyet Üyeleri.....	103
5.1.2.2.2. Vakıf Mütevelli Heyetinin Görevleri.....	104
5.1.2.2.3. Vakıf Mütevelli Heyetinin Çalışma Usul ve Esasları.....	105
5.1.2.3. Vakıfların Personel Yapısı.....	106
5.1.3. Vakıfların Ekonomik Durumu.....	108
5.1.3.1. Vakıfların Gelirleri.....	108
5.1.3.2. Vakıfların Giderleri.....	109
5.1.3.3. Vakıfların Vergi Avantajları.....	109
5.1.4. Vakıfların Türk Kamu Yönetimi İçerisindeki Yeri.....	109
5.2. Vakıflara Başvurma Şekli ve Vakıfların Başlıca Sosyal Yardım Programları.....	112
5.2.1 Vakıflara Başvurma Yeri ve Şekli.....	112
5.2.2. Vakıflardan Yararlanma Şartları.....	113
5.2.3. Vakıflardan Sosyal Yardım Alma Süreci.....	114
5.2.4. Vakıfların Gerçekleştirdiği Sosyal Yardımlar.....	115
5.2.4.1. Bedelsiz Yardımlar.....	115
5.2.4.1.1. Aile Yardımları.....	115

5.2.4.1.1.1. Gıda Yardımları.....	116
5.2.4.1.1.2. Yakacak Yardımları.....	116
5.2.4.1.1.3. Barınma Yardımları.....	116
5.2.4.1.2. Sağlık Yardımları.....	116
5.2.4.1.2.1. Tedavi Destekleri.....	117
5.2.4.1.2.2. Şartlı Sağlık Yardımı.....	117
5.2.4.1.3. Eğitim Yardımları.....	117
5.2.4.1.3.1. Eğitim Materyali Yardımı.....	118
5.2.4.1.3.2. Şartlı Eğitim Yardımı.....	118
5.2.4.1.3.3. Öğle Yemeği Yardımı.....	119
5.2.4.1.3.4. Ücretsiz Kitap Yardımı.....	119
5.2.4.1.3.5. Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe Yardımı.....	119
5.2.4.1.3.6. Özürlü Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması.....	119
5.2.4.1.3.7. Yüksek Öğrenim Bursları.....	120
5.2.4.1.4. Özürlü İhtiyaç Yardımları.....	120
5.2.4.1.5. Özel Amaçlı Yardımlar.....	120
5.2.4.1.5.1. Aşevleri Vasıtasıyla Yapılan Yardımlar.....	121
5.2.4.1.5.2. Afet Yardımları.....	121
5.2.4.1.6. Proje Yardımları.....	121
5.2.4.1.6.1. Sosyal Hizmet Proje Destekleri.....	121
5.2.4.1.6.2. İstihdam Eğitimi Proje Destekleri.....	122
5.2.4.1.6.3. Geçici İstihdam Proje Destekleri.....	122
5.2.4.1.6.4. Toplum Kalkınması Proje Destekleri.....	122
5.2.4.2. Kredi Kullanılarak Yapılan Sosyal Yardımlar.....	123
5.2.4.2.1. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi.....	123
5.2.4.2.2. Gelir Getirici Projeler.....	125

6. KAMU YÖNETİMİNDE ETKİNLİK VE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARINDA UYGULANMASI.....126

6.1. Etkinlik ve Kamu Yönetimi Kavramları.....	127
6.1.1. Etkinlik Kavramı.....	127
6.1.1.1. Etkinlik ve Diğer Yakın Kavramlar, Ayrılıkları ve İlişkileri	128
6.1.1.2. Yönetimsel Etkinlik Kavramı.....	129
6.1.2. Kamu Yönetimi Kavramı.....	131
6.1.2.1. Kamu Yönetiminin Özellikleri.....	132

6.1.2.2. Kamu Yönetiminde Yeni Anlayış.....	133
6.1.2.3. Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Gelişimi ve Yaygınlaşması.....	135
6.1.2.4. Yeni Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri.....	137
6.1.2.5. Kamusal Hizmet ve Özellikleri.....	139
6.1.2.6. Kamu Yönetiminde Etkinlik ve Yeni Kamu Hizmeti Anlayışı.....	140
6.1.2.7. Türk Kamu Yönetiminde Etkinlik.....	142
6.1.2.8. Türk Kamu Yönetiminde Etkinliğin Arttırılmasına Yönelik Yapılan Çalışmalar.....	143
6.1.2.9. Kamu Yönetiminde Etkinliğinin Sağlanması ve Ölçümü.....	144
6.2. Vakıflarda Etkinliği Arttırmaya Dönük Uygulamalar.....	146
6.2.1. Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi.....	146
6.2.2. Sosyal Yardım Bilgi Sistemi.....	147
6.2.3. Sosyal Yardım Yararlanıcılarının Belirlenmesine Yönelik Puanlama Formülünün Geliştirilmesi Projesi.....	147
6.2.4. Eşi Vefat Etmiş Kadınlar İçin Bir Nakit Sosyal Yardım Programı.....	148
6.2.5. Türkiye’de Uygulanan Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları Programı’nın Değerlendirilmesi Projesi.....	148
6.2.6. Alo 144 Sosyal Yardım Hattı Projesi.....	149
6.2.7. Ücretsiz İnternet Telefonu Projesi.....	150

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ TRB1 BÖLGESİNDE ETKİNLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

7. TRB1 BÖLGESİNİN KAPSAMI VE ÖZELLİKLERİ.....	151
7.1. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması.....	151
7.2. TRB1 Bölgesinin Yapısı.....	153
7.2.1. Bölgede Nüfus ve Göç.....	155
7.2.2. Bölgede Eğitim ve Sağlık.....	156
7.2.3. Bölgenin Ekonomik Yapısı.....	157
7.2.4. Bölgenin Tarımsal Yapısı.....	159
7.2.5. Bölgede İşsizlik, İstihdam ve Tüketici Harcama Oranları.....	160

8. ARAŞTIRMANIN UYGULAMA YÖNTEMİ	162
8.1. Araştırmanın Modeli.....	162
8.2. Araştırmanın Evreni.....	162
8.3. Araştırmanın Örneklemi.....	163
8.3.1. Hizmeti Alanların Örneklemi.....	165
8.3.2. Hizmeti Sunanların Örneklemi.....	168
8.4. Araştırma Verilerinin Toplanması.....	171
8.5. Araştırmanın Veri Toplama Süreci.....	173
8.6. Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi.....	173
9. TRB1 BÖLGESİNDEKİ VAKIFLARDAN YARDIM ALAN AİLELERİN GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELERİ	174
9.1. Ailelerin Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri.....	174
9.1.1. Demografik Özellikler.....	174
9.1.2. Sosyo-Ekonomik Özellikler	180
9.2. Ailelerin Vakıfların Yardımlarıyla Olan İlişkileri.....	184
9.3. Ailelerin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Kurumsal Etkinliğine İlişkin Görüşleri.....	185
9.3.1. Sosyal Yardımların Zamanlaması.....	186
9.3.2. Sosyal Yardımların Tarafsızlık Seviyesi.....	186
9.3.3. Sosyal Yardımların Adilane Yapılma Seviyesi	187
9.3.4. Yoksul Ailelerin Muhatap Alınma Seviyesi.....	188
9.3.5. Vakıfların Kurumsal Ortamından Memnuniyet Seviyesi.....	189
9.3.6. Hizmeti Sunanlardan Memnuniyet Seviyesi.....	190
9.4. Ailelerin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Sosyal Yardımlarının Etkinliğine Yönelik Görüşleri.....	193
9.4.1. Kömür Yardımlarının Beğenilme Seviyesi.....	193
9.4.2. Proje Yardımlarının Yoksulluktan Kurtarma Seviyesi.....	194
9.4.3. Sosyal Yardımların Yoksulluktan Kurtarma Seviyesi.....	196
9.4.4. Sayı ve Miktar Olarak Yeterlilik Seviyesi.....	197
9.4.5. Sosyal Yardımların Kesilmesinin Etki Seviyesi.....	198
9.4.6. Yardımların Topluma Olan Katkı Seviyesi.....	199
9.4.7. Geleceğe Yönelik Güven ve Umut Seviyesi.....	199
9.5. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından Yardım Alan Ailelerin Yoksulluğun Nedenlerine Yönelik Görüşleri.....	200

9.6. Ailelerin Sosyal Yardım Sistemine İlişkin Görüşleri.....	203
9.6.1. Sosyal Yardımların Hangi Kurum Tarafından Yapılmasına Yönelik Görüşleri.....	204
9.6.2. En Çok Sosyal Yardım Desteğinin Kimden Alındığına Yönelik Görüşleri.....	204
9.7. Sosyal Yardımlara Yönelik Önerileri.....	205
9.8. Yoksulluktan Kurtulma Zamanına Yönelik Görüşleri.....	206
10. TRB1 BÖLGESİNDE VAKIF HİZMETİNİ SUNANLARIN GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELERİ.....	207
10.1. TRB1 Bölgesinde Hizmeti Sunanların Genel Profili.....	208
10.1.1. Mülki İdare Amirleri	208
10.1.2. Vakıf Mütevelli Heyet Üyeleri.....	208
10.1.3. Vakıf Personeli.....	210
10.1.4. Muhtarlar	212
10.2. Hizmeti Sunanların Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşleri.....	213
10.2.1. Mülki İdare Amirlerinin Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşleri.....	213
10.2.2. Vakıf Mütevelli Heyet Üyelerinin Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşleri.....	214
10.2.3. Vakıf Personelinin Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşleri.....	215
10.2.4. Muhtarların Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşleri.....	216
10.3. Hizmeti Sunanların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Kurumsal Etkinliğine Yönelik Görüşleri.....	217
10.3.1. Sosyal Yardımları Alma Yollarının Bilinirliğine Yönelik Görüşler.....	218
10.3.2. Vakıfların Mevzuatına Hakim Olma Seviyeleri.....	219
10.3.3. Yoksulluk Kriterlerinin Eksikliğinin Vakıfların İş ve İşlemlerine Olan Etkilerine Yönelik Görüşler.....	220
10.3.4. Vakıflara Son Dönemde Yüklenen Görevlere Yönelik Görüşler.....	222
10.3.5. Karşılıksız Sosyal Yardım Yapmasına Yönelik Görüşler.....	223
10.4. Hizmeti Sunanların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Etkinliğine Yönelik Görüşleri.....	225
10.4.1. Yardımların Yoksulluğu Kalıcı Hale Getirme Seviyesi.....	225

10.4.2. Sosyal Yardım Alan Ailelerin İş Piyasasından Uzaklaşma Seviyeleri.....	226
10.4.3. Güvence Olup Olmama Seviyesi.....	227
10.4.4. Gelir Adaletini Sağlama Seviyesi.....	228
10.4.5. Sayı ve Miktarın İhtiyaçları Karşılama Seviyesi.....	229
10.4.6. Yoksulluktan Kurtarmayı Sağlama Seviyesi.....	230
10.4.7. Hayata ve Geleceğe Umutlu Bakma Seviyesi.....	231
10.4.8. Topluma Olan Katkı Seviyesi.....	232
9.4.9. Sosyal Yardımlarının Kesilmesinin Etkisi.....	233
10.5. Hizmeti Sunanların Vakıfların Yapısına Yönelik Görüşleri.....	234
10.5.1. Mevzuatın Yeterli Bulunma Seviyesi.....	235
10.5.2. Örgütsel Yapıya Yönelik Görüşler.....	236
10.6. Hizmeti Sunanların Sosyal Yardım Sistemine Yönelik Görüşleri.....	237
10.6.1. Mülki İdare Amirlerinin Sosyal Yardım Sistemine Yönelik Görüşleri.....	238
10.6.2. Vakıf Mütevelli Heyet Üyelerinin Sosyal Yardım Sistemine Yönelik Görüşleri.....	239
10.6.3. Vakıf Personelinin Sosyal Yardım Sistemine Yönelik Görüşleri.....	241
10.6.4. Muhtarların Sosyal Yardım Sistemine Yönelik Görüşleri.....	242
10.7. Hizmeti Sunanların Vakıflardan Sosyal Yardım Alanların Yoksulluktan Kurtulma Zamanına Yönelik Görüşleri.....	244
11. SOSYAL YARDIM YOKSULLUĞU VE VAKIFLARA YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ.....	245
11.1. ‘‘Sosyal Yardım Yoksulluğu’’ Kavramı.....	245
11.2. Türk Kamu Yönetimi Açısından Vakıflara Yönelik Bir Model Önerisi.....	247

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME

12. BULGULAR, ÖNERİLER VE GENEL SONUÇ.....	251
12.1. Hizmeti Alanlara Yönelik Bulgular ve Öneriler.....	251
12.2. Hizmeti Sunanlara Yönelik Bulgular ve Öneriler.....	259
12.3. Genel Bulgular ve Öneriler.....	267
12.4. Genel Değerlendirme ve Sonuç.....	269

KAYNAKÇA	276
EKLER	303
EK-1: TRB1 Bölgesindeki Merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından Sosyal Yardım Alan Ailelere Yönelik Yapılan Anket.....	303
EK-2: TRB1 Bölgesindeki Mülki İdare Amirlerine Yönelik Yapılan Anket	311
EK-3: TRB1 Bölgesinde Merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Vakıf Mütevelli Heyet Üyelerine Yönelik Yapılan Anket.....	317
EK-4: TRB1 Bölgesindeki Merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında Görevli Personeline Yönelik Yapılan Anket.....	323
EK-5: TRB1 Bölgesindeki Merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından Sürekli ve En Çok Sosyal Yardım Alan Mahalle, Belde ve Köy Muhtarlarına Yönelik Yapılan Anket.....	329

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1: Genel Yoksulluk Nedenleri.....	42
Tablo-2: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları (2002- 2011).....	46
Tablo-3: Türkiye’de Yoksulluk Oranları (2002-2009).....	47
Tablo-4: Türkiye Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Oranları (2002-2009).....	48
Tablo-5: Türkiye Hanehalkı Fertlerinin Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (2002-2009).....	48
Tablo-6: SYDTF’nin Gelir ve Giderleri (2003-2011).....	71
Tablo-7: SYDV’lerin Mevcut Norm Kadro Sayıları.....	107
Tablo-8: Sosyal İçerikli Proje Destekleri (2003- 2012).....	123
Tablo-9: Kredi Kullandırılarak Yapılan Proje Destekleri (2003- 2012).....	126
Tablo-10: Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS).....	152
Tablo-11: Türkiye ve TRB1 Bölgesi Kır Kent Nüfusları (2008-2012).....	155
Tablo-12: Yıllar İtibariyle TRB1 Bölgesi Göç Oranları (2007-2012).....	156
Tablo-13: Türkiye ve TRB1’in 6 Yaş ve Üzeri Okuma Yazma Oranları (2008- 2012).....	156
Tablo-14: Türkiye ve TRB1’in Hastane ve Yatak Sayıları (2006-2010).....	157
Tablo-15: Türkiye ve TRB1’de Kurulan Şirket ve Kooperatif Sayıları (2003- 2009).....	157
Tablo-16: Türkiye ve TRB1 Bölgesinin İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayıları (2010-2011).....	158
Tablo-17: Türkiye Geneli Mevduatın Bölgelere Göre Pay Sıralaması.....	159
Tablo-18: TRB1 Bölgesinin Ortalama Bitkisel Üretim Türkiye Toplamı İçindeki Payı (2010).....	160
Tablo-19: Türkiye ve TRB1 Bölgesinde İstihdam ve İşsizlik Oranları (2007-2012).....	161
Tablo-20: Türkiye ve TRB1 Bölgesinin Harcama Türlerine Göre Hanehalkı Tüketim Harcamaları Dağılımı.....	162
Tablo-21: TRB1 Bölgesinde Anket Uygulanan Ailelerin İllere Göre Dağılımı.....	166
Tablo-22: Bingöl İli Merkez İlçesinde Anket Uygulanan Aileler.....	167
Tablo-23: Elazığ İli Merkez İlçesinde Anket Uygulanan Aileler.....	167
Tablo-24: Malatya İli Merkez İlçesinde Anket Uygulanan Aileler.....	167

Tablo-25: Tunceli İli Merkez İlçesinde Anket Uygulanan Aileler.....	168
Tablo-26: TRB1 Bölgesindeki SYDV'lerde Hizmeti Sunanların Sayısal Oranları....	168
Tablo-27: Bingöl İli Merkez SYDV'de Hizmeti Sunan Kesimlere Uygulanan Anket Sayıları.....	169
Tablo-28: Elazığ İli Merkez SYDV'de Hizmeti Sunan Kesimlere Uygulanan Anket Sayıları.....	169
Tablo-29: Malatya İli Merkez SYDV'de Hizmeti Sunan Kesimlere Uygulanan Anket Sayıları.....	170
Tablo-30: Tunceli ili Merkez SYDV'de Hizmeti Sunan Kesimlere Uygulanan Anket Sayıları.....	171
Tablo-31: Hane Halkı İçinde Annenin Yaşı.....	175
Tablo-32: Hane Halkı İçinde Babanın Yaşı.....	175
Tablo-33: Medeni Durum.....	176
Tablo-34: Annenin Eğitim Durumu.....	177
Tablo-35: Babanın Eğitim Durumu.....	177
Tablo-36: Hanede Yaşayan Kişi Sayısı.....	178
Tablo-37: Ailelerin Yapısı.....	178
Tablo-38: Ailede Yaşayan Özürlü Kişi Sayısı.....	179
Tablo-39: Ailelerde Anne veya Babanın Çalışma Durumu.....	180
Tablo-40: Ailelerde Anne veya Babanın İş Aramamaya Yönelik Yanıtları.....	181
Tablo-41: Ailede Gelir Getiren Kaç Kişi Sayısı.....	182
Tablo-42: Ailelerin Aylık Gelir Seviyesi.....	183
Tablo-43: Oturulan Evin Mülkiyet Durumu.....	184
Tablo-44: Yardım Alma Yıl Aralığı.....	184
Tablo-45: Bugüne Kadar Yararlanılan Yardım Türleri.....	185
Tablo-46: SYDV'lerde İş ve İşlemler (Yardım Taleplerinin) Zamanlaması.....	186
Tablo-47: SYDV'lerin Sosyal Yardımlarının Tarafsızlığı.....	187
Tablo-48: SYDV'lerce Yapılan Sosyal Yardımların Adilane Dağıtılma Düzeyi.....	188
Tablo-49: SYDV'lerde Muhatap Alınma Seviyesi.....	189
Tablo-50: SYDV'nin Binası ve Hizmet Ortamından Memnuniyet.....	190
Tablo-51: Mülki İdare Amirlerinden Memnuniyet Seviyesi.....	191
Tablo-52: Vakıf personelinden Memnuniyet Seviyesi.....	191
Tablo-53: Vakıf Mütevelli Heyeti Üyelerinden Memnuniyet Seviyesi.....	192
Tablo-54: Muhtarlardan Memnuniyet Seviyesi.....	193

Tablo-55: SYDV'lerce Dağıtılan Kömür Yardımının Miktarının ve Kalitesinin Beğenilme Seviyesi.....	194
Tablo-56: SYDV'nin Proje Yardımlarının Yoksulluktan Kurtulma Seviyesi.....	195
Tablo-57: SYDV'ler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Yoksulluktan Kurtarma Seviyesi.....	196
Tablo-58: SYDV'lerce Yapılan Sosyal Yardımların Sayısının ve Miktarının Temel İhtiyaçları Karşılama Seviyesi.....	197
Tablo-59: SYDV'lerce Yapılan Sosyal Yardımların Kesilmesinin Etkileri.....	198
Tablo-60: SYDV'ler Tarafından Verilen Sosyal Yardımların Toplum Olan Katkı Seviyesi.....	199
Tablo-61: Sosyal Yardım Alan Ailelerin Hayata ve Geleceğe Daha Güvenli ve Umutlu Bakma Seviyesi.....	200
Tablo-62: Sosyal Yardım Alan Ailelerin Yoksulluğun Nedenine Yönelik Görüşler.....	202
Tablo-63: Sosyal Yardımın Hangi Kurum Tarafından Yapılmasına Yönelik Görüşler.....	204
Tablo-64: En Çok Sosyal Yardım Desteğini Kimden Alındığına Yönelik Görüşler.....	205
Tablo-65: Sosyal Yardım Alan Ailelerin Yoksulluktan Kurtulma Zamanına Yönelik Görüşleri.....	207
Tablo-66: Mülki İdare Amirlerinin Görev Yıl Aralığı.....	208
Tablo-67: Vakıf Mütevelli Heyet Üyelerinin Yaş Aralığı.....	209
Tablo-68: Vakıf Mütevelli Heyet Üyelerinin Eğitim Durumları.....	209
Tablo-69: Vakıf Mütevelli Heyet Üyelerinin Görev Yıl Aralığı.....	210
Tablo-70: Vakıf Personelinin Yaş Aralığı.....	210
Tablo-71: Vakıf Personelinin Eğitim Durumları.....	211
Tablo-72: Vakıf Personelinin Görev Yıl Aralığı.....	211
Tablo-73: Muhtarların Yaş Aralığı.....	212
Tablo-74: Muhtarların Görev Yıl Aralığı.....	212
Tablo-75: Mülki İdare Amirlerin Yoksulluğun Nedenlerine Yönelik Görüşleri.....	214
Tablo-76: Vakıf Mütevelli Heyet Üyelerinin Yoksulluğun Nedenlerine Yönelik Görüşleri.....	215
Tablo-77: Vakıf Personelinin Yoksulluğun Nedenlerine Yönelik Görüşleri.....	216
Tablo-78: Muhtarların Yoksulluğun Nedenlerine Yönelik Görüşleri.....	217

Tablo-79: Yoksul Ailelerin SYDV'lerden Sosyal Yardım Alma Yollarının Bilme Seviyesi	218
Tablo-80: Yoksul Ailelerin SYDV'lerden Sosyal Yardım Almadan Haberdar Olma Seviyesi.....	219
Tablo-81: SYDV'lerin Mevzuatını Hakimiyet Seviyesi.....	220
Tablo-82: Türkiye Açısından Belirlenen Net Bir Yoksulluk Kriterinin Olmamasının SYDV'lerin Yaptığı İş ve İşlemlerine Olan Etkileri.....	221
Tablo-83: Hizmeti Sunanların Son Dönemde SYDV'lere Verilen İş ve İşlemlere Yönelik Görüşleri.....	223
Tablo-84: SYDV'lerin Karşılıksız Yardım Yapmasını Doğru Bulma Seviyesi.....	224
Tablo-85: SYDV'lerce Yapılan Sosyal Yardımların Yoksulluğu Kalıcı Getirme Seviyesi.....	225
Tablo-86: SYDV'lerin Yapmış Olduğu Sosyal Yardımların İş Piyasasından Uzaklaştırmaya Yönelik Görüşleri.....	227
Tablo-87: SYDV'lerin Yaptığı Sosyal Yardımların Güvence Olma Seviyesi.....	228
Tablo-88: SYDV'lerin Yaptığı Sosyal Yardımların Gelir Adaletini Sağlama Seviyesi.....	229
Tablo-89: SYDV'ler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Sayısı ve Miktarının Yeterlilik Seviyesi.....	230
Tablo-90: SYDV'ler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Yoksulluktan Kurtarma Seviyesi.....	231
Tablo-91: Sosyal Yardım Alan Ailelerin Hayata ve Geleceğe Daha Güvenli ve Umutlu Bakma Seviyeleri.....	232
Tablo-92: SYDV'ler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Topluma Katkısı Seviyesi.....	233
Tablo-93: SYDV'ler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Kesilmesinin Etki Seviyesi.....	234
Tablo-94: SYDV'lerin Mevzuatını Yeterli Bulma Seviyesi.....	235
Tablo-95: Hizmeti Sunanların SYDV'lerin Örgütsel Yapısına Yönelik Fikirler.....	237
Tablo-96: Yoksul Ailelerin SYDV'lerden Yardım Alacak Bir Muhtaçlıkta Olmalarının Nedeni.....	238
Tablo-97: Sosyal Yardım Alanların Bu Durumdan Ne Zaman Kurtulmalarına Yönelik Fikirler.....	244
Tablo-98: Bulgular ve Öneriler İlişkilendirme Tablosu.....	274

ÇİZİMLER LİSTESİ

- Çizim-1:** Etkin Kamu Yönetimi Hedeflerine Ulaşmayı Sağlayacak Ana Unsurlar.....142
- Çizim-2:** Hizmeti Alan İle Hizmeti Sunanların Birbirleriyle Olan İlişkileri.....163
- Çizim-3:** Sosyal Yardım Yoksulluğu Döngüsü.....247

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ASAGM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼đ¼
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BİB	: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
BÜ	: Boğaziçi Üniversitesi
DYK	: Dünya Yardımseverler Kongresi
DDK	: Devlet Denetleme Kurumu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FR	: Faaliyet Raporu
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimi Sınıflandırması
İLO	: International Labour Organization
KSGM	: Kadının Statüsü Genel M¼d¼rl¼đ¼
KHK	: Kanun H¼km¼nde Kararname
MİA	: M¼lki İdare Amirleri
MUH	: Muhtarlar
OHCHR	: Office of the High Commissioner for Human Rights
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
PP	: Performans Programı
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme
SOYBİS	: Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel M¼d¼rl¼đ¼
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı
SYGM	: Sosyal Yardımlar Genel M¼d¼rl¼đ¼
TDK	: Türk Dil Kurumu
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Et¼dler Vakfı
TR	: Türkiye
TRB1	: Malatya Alt Bölgesi (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)

TODAİE	: Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TOOB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği
UN	: United Nation
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
VMH	: Vakıf Mütevelli Heyeti
VP	: Vakıf Personeli
WB	: World Bank

BİRİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, DENENCESİ, AMACI VE YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın konusu, önemi, amacı, denenceleri, yöntemi, bilgi derleme ve işleme araçları, kavram tanımları ve araştırmanın sunuş sırası ele alınmıştır.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Yoksulluk sorunu insanlık tarihinin en can alıcı konularından biridir. Yeryüzünde yönetim modelleri, toplumsal yapı, yaşam koşulları ne olursa olsun yoksulluk sürekli insanların yaşamlarının bir parçası olmuştur. Sanayi toplumuyla birlikte değişen toplumsal ve ekonomik yapı yoksulluğu daha da derinleştirmiştir. Kapitalist toplumla sürekli hale gelen yoksulluk sorunu, sosyalist toplum deneyimlerinde de çözüme kavuşan bir durum değildir.

Sosyal yardım veya dayanışma kavramlarını açıklayabilmek için insanlığın bir araya gelip yerleşik hayata geçmesine ve birlikte yaşamının getirdiği bilincin oluşumuna kadar gitmek gerekmektedir. Toplumlarda genelde kabul gören zayıf koruma ve destek bilinci, çeşitli düzeylerde kendini göstermektedir. Bu bilincin toplumların evrimleşip devletlerin değişmesiyle birlikte, kurumsal bir düzey kazandığı söylenebilir.

Sosyal devlet anlayışının bu değişimle birlikte ortaya çıkması ve yapılarını oluşturması uzun soluklu bir mücadeleyle olmuştur. Özellikle II. Dünya savaşından sonra Avrupa'da doğup yaygınlaşmaya başlayan "sosyal devlet" uygulamaları çözüm noktasında önemli bir yer tutmaktadır. Devletin sadece düzenleyici değil, katılımcı olduğu, üretim yaptığı bir yapı ile refah toplumları oluşmaya başlamış, batı ve kuzey Avrupa'nın temel zenginliğinin altında yatan da bu sosyal devlet politikalarının hayata geçirilmesidir.

Sosyal devlet farklılıkları giderip insana, insan onuruna yakışan ve eşit bir hayat sunmayı amaçlamış ve bunu da başarmıştır. Devlet anlayışlarının değişmesiyle bu süreç piyasa lehine dönmüş, kazanılmış haklardan geriye gidilmiştir.

Çağımızın en büyük sorunlarından biri kabul edilen yoksulluk, şiddetini arttırarak ve çeşitlenerek büyümektedir. Çağımızda devletler yoksulluğa değişik karşı

önlemler almaktadırlar. Kamu yönetimleri bu konuda ya merkezi yönetime ya da yerinden yönetime bağlı kurumlarını yetkilendirmektedirler. Bu kurumların etkinliği ve nasıl bir anlayışla hizmet verdikleri bu noktada önem taşımaktadır. Yoksullukla mücadele ancak somut, tutarlı ve makul politikalarla, kamu kurumlarının etkinliğini artırılarak çözülebilir. Bu kurumlar içinde hiç kuşkusuz Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın (SYDV) önemi yadsınamaz. Zaten Türkiye'de sosyal yardım uygulamaları sürekli olmuş, birçok kurum tarafından çok değişik yöntemlerle sunulmuştur. Sosyal yardımlar genel anlamda 1986 yılında kurulan "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu"yla önemli bir kurumsal kimlik kazanmış, zamanla bu kurumun yapı ve işlevleri artarak devam etmiştir. Hatta birçok kamu kurum ve kuruluşu da sosyal yardım faaliyetlerinde görev üstlenmiştir. Bugün vatandaşların önemli bir kesimi de bu yardımlardan yararlanmaktadır.

Bundan dolayı sosyal yardım sisteminin sunumunda SYDV'ler günümüzde yoksullukla mücadelede, görev ve sorumluluklar üstlenmektedirler. SYDV'lerin sundukları hizmetin kalitesinin artırılması, yoksul ve dar gelirliler insanların hayatlarını değiştirip yoksulluk döngüsünden kurtulmalarını, insan onuruna yakışacak bir hayat sürmeleri ve mutlu bir gelecek oluşturmaları açısından önemlidir. Buna karşılık bu vakıflara dönük olarak, sadece kısa vadeli çözümler ürettiği ve yoksul kitlelerin sürekli sosyal yardım almalarına neden olduğu, bu durumun ise yoksulluğun kaderleşmesine, kabullenilmesine, kalıcılaşmasına ve "sosyal yardım döngüsünde" yaşayan çok sayıda ailenin veya bireyin olmasına neden olduğuna yönelik çeşitli eleştiriler ve bulgular da bulunmaktadır.

Bu araştırma kapsamında SYDV'lerin üstlenmiş oldukları görevleri "etkin" bir şekilde yerine getirme düzeyleri, TRB1 bölgesinde bulunan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinde yapılan anket çalışması ile incelenmiştir. Çalışmadaki anketler hem bölgedeki SYDV'lerden sosyal yardım alan aileler, hem de bu yardım sürecinde bulunan mülki idare amirleri, vakıf mütevelli heyet üyeleri, vakıf personeli ve muhtarlara uygulanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Denenceleri

Bu araştırmanın temel amacı, SYDV'lerin kurumsal faaliyetlerini ve yoksul ailelere yönelik yaptıkları sosyal yardımların etkinliğini ölçmektir. Bu kapsamda il merkezi SYDV'lerin sundukları hizmetlerden yararlanan ailelere ve bu hizmetleri sunan

mülki idare amirleri, vakıf mütevellî heyet üyeleri, vakıf personeli ve muhtarlara yönelik anket uygulanmıştır.

Bu araştırma ile günümüzde SYDV'lerin sundukları hizmetlerin giderek artması ve kendilerine yeni görevler verilmesinden sonra, SYDV'lerin kurumsal kapasitelerinin yeterliliği ve görevleri nasıl gerçekleştirdikleri, dolayısıyla sosyal yardımların dağıtılmasında etkin olup olmadıklarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Araştırmaya temel oluşturan denenceye ve alt denencelere bakıldığında:

Ana denence: SYDV'ler tarafından yürütülen sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede etkin değildir.

Alt denenceler:

(1) SYDV'lerde hizmeti alan ile hizmeti sunanlar arasında sosyal yardım ve yoksulluk algısında temel farklılıklar var olduğundan, SYDV'lerce sunulan hizmet etkin bir şekilde yerine getirilememektedir.

(2) SYDV'ler günümüzde verilen çok sayıda göreve karşın mevcut kurumsal yapıları ile yoksulluğu gidermede etkin hareket edememektedirler.

(3) SYDV'lerin yapmış oldukları sosyal yardımlar ile sosyal yardımları alan vatandaşlarda bir "sosyal yardım bağımlılığı" oluşmaktadır.

(4) SYDV'lerin temel hizmet alanında bulunan yoksul ve dar gelirli vatandaşlara yapmış olduğu sosyal yardımlar, hizmeti alanlar için kısmi güvence oluşturmakta ve bu durum yoksulların iş piyasasından uzaklaşmasına neden olmaktadır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma dört bölümden oluşup, var olan bilgileri anlaşılır biçimde düzenleme ve bu düzenlemeden hem bugün hem de gelecek için uygulanabilir çözümlerde bulunmaya dayalı "betimsel yöntem", geçmişe yanıt arayan "tarihsel yöntem" ve araştırılan konunun sayılarla ortaya çıkarılmasında, alandan verilerin elde edilmesinde ve daha rasyonel çıkarımlarda bulunmak üzere "uygulamalı araştırma yöntemi" olan anket tekniği kullanılmıştır.

Bu çerçevede araştırmanın kuramsal bölümlerinde bilgilerin derlenmesi, işlenmesi, tarihsel perspektifi ve etraflıca irdelenmesinde "betimsel ve tarihsel

yöntemler’’ birlikte kullanılmış, araştırmanın uygulamalı bölümlerin de ise anket çalışmalarının gerçekleştirilebilmesi için ‘‘uygulamalı araştırma yöntemi’’ kullanılmıştır. Anket çalışmasında; amaçlı örnekleme, betimsel istatistik yöntemi uygulanmıştır.

Araştırmada, sürekli sosyal yardım alan ve bu yardımlarla hayatlarını sürdürmek zorunda olan aileler hedeflendiğinden dolayı, seçilen yerlerin az gelişmiş ve diğer yerleşim yerlerine göre daha çok yoksul olmaları şartı aranmıştır. Bunlar dikkate alınarak araştırmanın evreni TRB1 istatistiki bölgesi olarak belirlenmiştir. Bu açıdan ele alındığında, TRB1 bölgesinin seçilmesinin temel gerekçelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

(1) 2003 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yapılan illerin ve bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE) araştırmasına göre Bingöl 76, Tunceli 52, Malatya 41 ve Elazığ ise 36. sırada bulunmaktadır (DPT- SEGE, 2003: 55). DPT tarafından 2011 yılında güncellenen illerin ve bölgelerin SEGE araştırmasına göre ise; Bingöl 72, Tunceli 58, Malatya 42 ve Elazığ ise 39’uncu sıradadır (DPT- SEGE, 2011: 2). 2003 yılından 2011 yılına kadar geçen sürede bölge illerinin genel olarak sosyo-ekonomik gelişmişlikleri daha da kötüleşmiştir.

(2) Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından, SYDV’lere aylık periyodik pay olarak belli oranlarda para gönderilmekte, bu durum Türkiye’nin tüm il ve ilçeleri için geçerli bir uygulamadır. Periyodik yardımlar, İl/ilçe nüfusu, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından belirlenen sosyo-ekonomik gelişme endeksi esas alınarak hesaplanmakta ve SYDV’lere aylık olarak aktarılmaktadır (SYDGM-Stratejik Plan, 2008: 43-44). Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki vakıflara % 50 daha fazla pay aktarılmaktadır (SYDGM, 2008: 4) . Sosyal yardımların bu bölgelerde yoğun bir şekilde yapılması ve TRB1 bölge illerinin de bu iki bölgede yer almasından dolayı araştırma evreni seçilmiştir.

(3) 2011 yılı ölçü alındığında Türkiye’deki toplam mevduatın büyük bir kısmı (%70) İstanbul, batı Anadolu ve Ege bölgesinde yer almakta, bu karşılık TRB1 bölgesinin de yer aldığı Ortadoğu Anadolu İstatistiki Bölgesinin toplam mevduat oranı % 0,9 seviyesindedir (Türkiye Bankalar Birliği, 2012). Bölgenin ekonomik gelişmişliğinin seviyesini göstermesi açısından önemli bir göstergedir. Bu üç nedenden dolayı TRB1 bölgesi araştırmanın ana evreni olarak seçilmiştir.

1.4. Bilgi Derleme ve İşleme Araçları

Araştırmada kuramsal bilgi toplama aracı olarak, konuyla doğrudan veya dolaylı ilgili olabilecek nitelikteki basılı ve elektronik ortamdaki yazılı kaynaklar taranarak bilgiler derlenmiştir. Anket uygulaması sonucunda, TRB1 bölgesinde ulaşılan veriler, SPSS 21.0 istatistiki programı kullanılarak elde edilmiştir.

Bilgi işleme, elde edilen tüm bilgilerin öncelikle adlandırılması, daha sonra sınıflandırılması ve birbiri ile ilişkilendirilmesi biçiminde yapılmıştır. Araştırmaya ilişkin elde edilen her bulguya (veya bulgulara) en az bir öneri geliştirilmiş, elde edilen tüm bilgi ve bulgular bilimsel araştırma ve yazı yazma yöntemine uygun olarak yazılmıştır.

Araştırmada, anket uygulamasının bütün “tabloları”, anket uygulamasının sayısal verileri çerçevesinde bizzat araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Elde edilen bilgiler, sınıflandırma, karşılaştırma ve ilişkilendirme teknikleriyle çözümlenmiş ve işlenmiştir.

1.5. Kavram Tanımları

Kamu Yönetimi: Devletin amaçlarını gerçekleştirecek biçimde insanların ve araç-gerecin örgütlenmesi ve yönetimidir (Ergun ve Polatoğlu, 1988: 5). Kamu yönetimi, modern devletin ve toplumsal yaşamın temel parçasını oluşturmaktadır (Özel, 2008: 231).

Türkiye’de kamu yönetimi, kuruluş ve görevleriyle bir bütün olup, kanunla düzenlenir. Kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur (1982 Anayasası, md.123). Türkiye’de kamu yönetimi, genel olarak sıkı bir merkezcilik ilkesine göre örgütlenmiştir (Gözübüyük, 1976: 8).

Sosyal Politika: Topluma bir çeşit şekil verebilmek için, devletin bireysel davranışları etkileme, kaynaklar üzerinde hakimiyet kurma ya da ekonomik sistemi belirleme amacına hizmet eden müdahaleleri, yoksulluğun önlenmesi, herkesin eğitim ve sağlık haklarından, sosyal güvenlik ve belki de konut hizmetlerinden yaralanması; yani sosyal hizmet ve sosyal yardımların kolektif olarak sağlanması anlamına gelmektedir (Kleinman 2001: 1).

Sosyal Devlet: Sosyal devletinin anlamı dar ve geniş açıdan bakmaya göre değişir. Dar anlamda sosyal devlet, gelir transferi ve sosyal hizmetler aracılığı ile sosyal iyileştirme anlamını taşır. Geniş anlamda ise ekonominin yönetiminde devletin daha etkin bir rol oynaması anlamında ve politik ekonomi ile ilgilidir (Esping-Andersen, 1990: 2).

Yoksulluk: Asgari yaşam standardına erişilememe durumu olarak tanımlanan yoksulluk (Burket, 1990: 26), gelir ve kaynaklarındaki yetersizliklerden dolayı içinde buldukları toplumca kabul edilebilir olarak değerlendirilen bir yaşam standardı seviyesini erişememe durumudur (Adaman ve Keyder, 2007: 6).

Sosyal Yardım: Yoksul kimselere yiyecek, giyecek, yakacak, tedavi ve ilaç sağlanarak yapılan parasız yardım (TDK, 2012, www.tdk.gov.tr, İkizoğlu, 2002: 86), toplum örgütlenmesiyle doğrudan ilişkili olarak ortaya çıkan yoksullaşma olgusunun hafifletilmesine, geciktirilmesine, geçici olarak giderilmesine karşı yapılan insani bir hizmet alanı (Güler, 2006: 2, Çengelci, 1993: 22), zorunlu katılma ilkesine dayanmayan ya da katılma ile karşılığı (yapılan yardım) arasında bir ilişki bulunmayan genel devlet bütçesi ya da belirli bir amaca ayrılmış özel vergilerle finanse edilen kamu yardımı (Talas, 1953: 322), toplumda yoksul veya muhtaç durumda bulunan kişi veya gruplara yönelik olarak ekonomik ve sosyal amaçla yapılan her türlü maddi destek (DDK, 2009a: 3) karşılık söz konusu olmaksızın ihtiyaç içinde bulunan fertlere devlet veya gönüllü kuruluşlarca yapılan yardımlar (Gönencan, 1992: 359) olarak tanımlanabilmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 3294 sayılı kanunun amacına uygun çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve ayni yardımda bulunmak üzere her il ve ilçede (SYGM-Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 2012) 17.07.1986 tarihli ve 19167 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 1986/11 sayılı Başbakanlık Genelgesi ekinde yer verilen resmi senetle kurulmuştur (Saydam ve Ekici, 1997: 8). Resmi Senet: Noterler veya yetkili resmi makamlar tarafından düzenlenen yazılı belgelerdir. Örneğin noter tarafından düzenlenen vakıf senedi gibi (Akıntürk, 2012: 127).

Etkinlik: Etkinlik, istenen sonuçları elde etme kapasitesi, bir genel ve/veya özel amacın gerçekleştirme ölçüsü (Nadaroğlu, 1987: 3), bir kuruluşun ulaşması planlanan amaç ile elde ettiği çıktının karşılaştırılmasıdır. Bu, kuruluşun gerçekleştirdiği sonuç ile gerçekleştirmesi gereken arasındaki uygunluk olup, sisteme yöneliktir. Dolayısıyla

etkinlik daha çok rakamlarla ifade edilemeyen girdiler ve çıktıları esas alan hizmetlerin değerlendirilmesinde kullanılır (Aydın, 1999: 242, Eren, 2001: 4).

TRB1 Bölgesi: Avrupa Birliği (AB) için üye ülkelerin ulusal kalkınma düzeylerinin yanı sıra, bölgesel kalkınma politikaları da çok büyük bir öneme sahiptir. Avrupa Birliği üye ülkelere, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltabilmek ve bölgelerin refah düzeylerini geliştirebilmek amacıyla finansal kaynaklar sağlanmaktadır. Bölgesel düzeydeki ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm bulmak amacıyla AB, artan bir şekilde çeşitli düzeylerde bölgesel istatistiklere gerek duymaktadır (Taşkan, 2006: 3).

Türkiye Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak her alanda olduğu gibi istatistiki alanda da üye ülkelerin yükümlülüklerini yerine getirmeye çalışmaktadır "İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması" (İBBS) AB'nin talepleri doğrultusunda, "Ulusal Programa" dahil edilmiştir. Bu kapsamda, Türkiye tarafından hazırlanması gereken "AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı", Bakanlar Kurulu tarafından 13 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş ve 24 Mart 2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır (TÜİK, 2012a: IX). İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması üç düzeyden oluşmaktadır. İlk aşamada idari yapıya uygun olarak 81 il, üçüncü düzeyde bölge birimleri olarak tanımlanmıştır. Ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi yönlerden benzer illerin belirli bir nüfus büyüklüğü de dikkate alınarak gruplanması ile 26, ikinci düzeyde bölge birimleri tanımlanmıştır. Yine aynı kritere göre ikinci düzey bölge birimlerinin gruplanması sonucu 12 birim birinci düzeyde bölge birimleri tanımlanmıştır." (TÜİK-İBBS, 2012, TÜİK-Bölgesel Göstergeler-2010, 2011: VII, TÜİK, 2012a: IX). Bu bağlamda üçüncü düzeyde yer alan on iki bölgeden biri olan Ortadoğu Anadolu bölgesi, ikinci düzey kapsamında iki alt düzeye ayrılmaktadır, bunlar; "TRB1 Malatya Alt Bölgesi" olup Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli illerinden oluşmakta, ikinci olarak da "TRB2 Van Alt Bölgesi" olup Van, Muş, Bitlis ve Hakkari illerinden oluşmaktadır.

Yoksul Bölge: Gelir seviyesinin düşük olduğu kesimlerin yaşadığı, fiziksel olarak eskimiş yapıların yer aldığı, kalabalık yerleşim yerleri (UNHSP, 2003: 196) olan yoksul bölgelerde temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için gerekli olan alt yapı ve hizmetlerin yetersiz olduğu ve bunun oluşturduğu sağlıksız ve güvensiz yaşam

koşularının bulunduğu ve ahlaki değerleri tehdit eden kentsel mekanlar olarak tanımlanabilmektedir (Devadas P. ve Desai, 1990: 37).

1.6. Araştırmanın Sunuş Sırası

Araştırma dört ana ve oniki alt bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci ana bölümü “ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR” olup bir alt bölümden oluşmaktadır. “Araştırmanın Konusu, Önemi, Denenceleri ve Amacı” başlıklı birinci alt bölümde sırasıyla araştırmanın konusu ve önemi, denenceleri, amacı, yöntemi, bilgi toplama ve işleme araçları, anahtar kavram tanımları ve sunuş sırası sunulmuştur.

Araştırmanın ikinci ana bölümü, “YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLAR, SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI VE KAMU YÖNETİMİNDE ETKİNLİĞİ” başlığını taşımakta olup üç alt bölümden oluşmaktadır. “İkinci alt bölüm, “Sosyal Devlet, Sosyal Politika ve Yoksulluk” başlığını taşımakta olup üç alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi; “Sosyal Politika Kavramı” başlığını taşıyıp, Sosyal politika kavramının ortaya çıkışı, gelişimi, nitelikleri, sosyal politika ve sosyalist politika akımlarından oluşmakta. İkincisi; “Sosyal Devlet Kavramı” başlığı olup, sosyal devletin gelişimi, amacı, temel nitelikleri, yoksulluğun azaltılmasındaki görevleri, Türkiye’de sosyal devlet anlayışının doğuşu ve gelişimi, sosyal devlet ve sosyal politika konularından ibarettir. Üçüncüsü; “Yoksulluk Kavramı” başlığı altında, yoksulluğun tanımlanma güçlüğü, yoksulluk tanımlamaları, ölçülme yöntemleri, nedenleri, dünyada ve Türkiye’de yoksulluk, Türkiye’de yoksulluk oranları ve yoksulluğun azaltılmasında yürütülen politikalar konuları açıklanmıştır.

Üçüncü alt bölümde, “Sosyal Yardım ve Vakıf Kavramlarının Özellikleri ve Tarihsel Gelişimi” başlıklı olup dört alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi: “Sosyal Yardım Kavramı” başlıklı olup, sosyal yardım ve sosyal hizmet, sosyal yardım ve sosyal güvenlik, sosyal yardımın özellikleri, amacı, yansımalarını, ikincisi; Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Yardım Rejimleri, üçüncüsü; Sosyal Yardım Türleri, dördüncüsü ise; “Vakıf Kavramı” başlıklı olup, vakıf kavramı, kurumu ve türleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonunun oluşumu, görevleri ve gelirleri, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün kuruluşu ve gelişimi konuları irdelenmiştir.

Dördüncü alt bölümünde, “Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları ve Tarihsel Gelişimi” başlıklı olup dört alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi; Sosyal Yardımın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, ikincisi; “Dünyada Başlıca Sosyal Yardım Uygulamaları”, üçüncüsü; “Türkiye’de Sosyal Yardımlar ve Gelişimi”, dördüncüsü ise; Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Yardım Sisteminin Örgütlenmesi” konular ele alınarak incelenmiştir.

Beşinci alt bölümde, “Türkiye’de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yapısı”, başlıklı olup iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi; “Vakıfların Hukuksal, Yönetimsel ve Ekonomik Yapısı”, ikincisi; “Vakıflara Başvurma Şekli ve Vakıfların Başlıca Sosyal Yardım Programları”ndan oluşmaktadır.

Altıncı alt bölümde, “Kamu Yönetiminde Etkinlik ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında Uygulanması” başlıklı olup iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi; “Etkinlik ve Kamu Yönetimi Kavramları” olup ikincisi ise, “Vakıflarda Etkinliği Arttırmaya Dönük Uygulamalar” başlıklı olup konular ele alınarak irdelenmiştir.

Araştırmanın, üçüncü ana bölümü “SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ TRB1 BÖLGESİNDE ETKİNLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA” başlıklı olup beş alt bölümden oluşmaktadır. Yedinci alt bölüm, “TRB1 Bölgesinin Kapsamı ve Özellikleri” başlıklı olup, burada; istatistiki bölge birimleri sınıflandırması, TRB1 bölgesinin yapısı, bölgede nüfus, göç, eğitim ve sağlık, bölgenin ekonomik yapısı, tarımsal yapısı ve bölgede işsizlik, istihdam ve tüketici harcama oranları etrafıca ele alınarak incelenmiştir.

Sekizinci alt bölüm, “Araştırmanın Uygulama Yöntemi” başlıklı olup, araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama süreci ve maliyeti, araştırma verilerinin toplanması ve değerlendirilmesi konularını açıklanmıştır.

Dokuzuncu alt bölüm, “TRB1 Bölgesindeki Vakıflardan Yardım Alan Ailelerin Görüş ve Değerlendirmeleri” başlıklı olup, bu bölümde; ailelerin demografik, sosyo-ekonomik özellikleri, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarıyla olan ilişkileri, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının kurumsal etkinliğine ilişkin görüşleri, sosyal yardımlarının etkinliğine yönelik görüşleri, yoksulluğun nedenlerine yönelik görüşleri, ailelerin sosyal yardım sistemine ilişkin görüşleri, sosyal yardımlara yönelik önerileri, yoksulluktan kurtulma zamanına yönelik görüşleri, başlıkları çerçevesinde

TRB1 bölgesinde hizmeti alanlara yönelik yapılan anket sonuçları verilmiş ve değerlendirilmiştir.

Onuncu alt bölüm, “TRB1 Bölgesinde Vakıf Hizmetini Sunanların Görüş ve Değerlendirmeleri” başlıklı olup, bu bölümde; TRB1 bölgesinde hizmeti sunanların genel profili, yoksulluğun nedenlerine ilişkin görüşleri, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının kurumsal etkinliğine yönelik görüşleri, sosyal yardımların etkinliğine yönelik görüşleri, kurumsal yapısına yönelik görüşleri, sosyal yardım sistemine yönelik görüşleri, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarından, sosyal yardım alanların yoksulluktan kurtulma zamanına yönelik görüşleri başlıkları çerçevesinde TRB1 bölgesinde hizmeti sunanlara yönelik yapılan anket sonuçları ele alınarak irdelenmiştir.

Onbirinci alt bölüm, “Sosyal Yardım Yoksulluğu ve Vakıflara Yönelik Bir Model Önerisi”, başlıklı olup, iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi; “sosyal yardım yoksulluğu kavramı”, ikincisi ise; “Türk kamu yönetimi açısından vakıflara yönelik bir model önerisi” başlığını taşımaktadır.

Dördüncü ana bölüm, “GENEL DEĞERLENDİRME” başlıklı olup, “Bulgular, Öneriler ve Genel Sonuç” adlı bir alt başlıktan oluşmaktadır, bu alt başlıkta; “hizmeti alanlara yönelik bulgular ve öneriler”, “hizmeti sunanlara yönelik bulgular ve öneriler”, “genel bulgular ve öneriler” ve “genel değerlendirme ve sonuçtan” oluşmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIMLAR, SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI VE KAMU YÖNETİMİNDE ETKİNLİĞİ

2. SOSYAL POLİTİKA, SOSYAL DEVLET VE YOKSULLUK

Bu bölümde sosyal politika, sosyal devlet ve yoksulluk kavramları, temel özellikleri, tarihsel süreçleri, türleri gibi konular etraflıca ele alınarak irdelenmiştir.

2.1. Sosyal Politika Kavramı

Sosyal politika kavramı sosyal ve politika olmak üzere iki kelimedenden meydana gelmektedir. Kavramın temel ögesini, Yunanca bir kelime olan polisten gelen politika oluşturmaktadır. Politika çeşitli dillerde kısmen farklı anlamlar ifade etmekle birlikte, genel olarak bir toplumda belirli bir amaca yönelik önlemler bütünüdür. Sosyal kelimesi aslı Latince “socius”, sözlük anlamı ile ortak arkadaş, dost demek olan bir kelimedenden gelmektedir. Sosyal kelimesi genel olarak toplumla ilgili konularda insanla ilgili sorunları ifade eden bir kelimedir. Sosyal politika kavramından kavramı oluşturan kelimelere göre, toplumun sosyal amaca yönelik önlemlerinin bütünü anlaşılmaktadır (Tokol, 2000: 1, Kocaoğlu, 1997: 30).

Kavramın toplumdaki çatışmaları ortadan kaldırmaya, toplumsal barışı sağlamaya dönük her türlü tedbirdir şeklinde tanımlanması, ilk sosyal politikaların ilkel topluluklara kadar indirgenmesini gerektirir. Bu noktada kavramı sınırlandırmak ve çağdaş karşılığı ile tanımlamak gerekirse; genel olarak modern toplumlarda mevcut iktisadi sistemin toplumda yarattığı tahribatı telafi etmeye yönelik olarak üretilen ve merkezinde devletin yer aldığı, sosyal sorunlara yönelik yapılan müdahalelerin bütünüdür. “Ancak bunu yaparken insanların özgür ve eşit haklara sahip bireyler olarak topluma katılmalarını öngördüğünden hayır işlerinin ve enformel dayanışma biçimlerinin dışındadır” (Buğra ve Çağlar, 2005: 7).

Bu politika uygulamaları ile amaçlanan refahın tabana yayılması, yoksulluğun ve işsizliğin bertaraf edilmesi, sosyal güvenliğin genişletilmesi, bu amaçla oluşturulan yapının yardım ve hizmetlerle desteklenmesi, sosyal dengenin kurulması, gelir dağılımının düzeltilmesi ve bölgesel farklılıkların azaltılmasıdır. Temel olarak

enflasyonun giderilmesi, hızlı büyümenin sağlanması ve işsizliğin azaltılması yoluyla orta gelir gruplarının güçlendirilmesi öngörülmektedir (Ekin, 1990: 209). Sosyal politika toplumdaki gelir adaletsizliklerinin dengelenmesinde önemli roller üstlenmektedirler. Özellikle dezavantajlı grupların ve yoksulların korunmalarını sağlamaktadırlar.

2.1.1. Sosyal Politikanın Tarihçesi

Toplumunu meydana getiren bireyler arasında, yaptıkları iş gereği veya toplumda buldukları mevki itibarıyla farklılıklar vardır. Bu farklılıklar tarihin her döneminde olagelmıştır. Bireyler arasındaki farklılığın niteliği de oldukça farklılık gösterir. Sosyal politika her ne kadar Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan işçi sınıfını ve emek-sermaye ilişkilerini konu almışsa da, bireyler arasındaki farklılıkların ve çatışmaların kökeni insanlık tarihi kadar eskidir. Bu farklılıklar her zaman sosyal bir sorunu beraberinde getirmiş ve sosyal yapıyı rahatsız etmiştir. Bu yüzden Sanayi Devrimi sonrasında, sosyal sınıfların hareketleri, çelişme ve çekimse ve mücadeleleri karşısında hukuk düzenini ayakta tutmaya ve idame ettirmeye yönelik politikaların alınması sonucu sosyal politika ortaya çıkmıştır (Şenkal, 2005: 26).

Sosyal politika, 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'nın sanayileşmiş ülkelerinde ve özellikle Almanya'da ortaya çıkan bir kavramdır (Çubuk, 1979: 6-7). Kavramın geniş bir alana yayılıp, bilimsel nitelik kazanması 1873 yılında Almanya'da Sosyal Siyaset Derneği'nin kurulması ile mümkün olmuştur (Tokol, 2000: 2). 19.yüzyıl Sanayi Devrimi sonrası sıkça kullanılan sosyal politika kavramı, insanla ilgili sorunların (sosyal sorun) çözümüne yönelik devlet tarafından alınan kararları ve devletin bu kararlar kapsamında yürüttüğü uygulamaları ifade etmektedir (Çubuk, 1979: 6-7).

1870'lere kadar bilimsel niteliği olmayan bu kavram, gerçekte devletin toplum içinde üstlenmesi gereken etkinlikleri göstermek amacıyla ortaya atılmıştır (Koray, 2005: 27). 18. yüzyılda İngiltere'de başlayarak diğer ülkelere yayılan ve temelde üretimde makinelerin kullanılmasını ifade eden "Sanayi Devrimi" bir dizi yenilikten oluşur. Makineleşme merkezileşmeyi beraberinde getirmiş ve 'fabrika' olgusunu ortaya çıkarmıştır (Yıldırım, 2000: 15). Fabrika olgusuyla birlikte işçi sınıfının varlığı sosyal politika kavramının da gelişimini hızlandırmıştır.

Sanayi Devrimi ile birlikte üretim biçimi ve üretim ilişkileri de değişmiştir. Tarımsal üretimden sanayi üretimine, geleneksel üretim biçimlerinden modern üretim biçimlerine geçilirken, fabrika tipi üretim tarzı eski lonca düzeninden çok farklı olarak yeni çalışma ilişkilerini ve bu ilişkinin yeni aktörlerini ortaya çıkarmıştır. Serflerin, bağımsız çalışan esnaf ve zanaatkârların yerini, daha sonra işveren olarak adlandırılan fabrika sahiplerine bağlı olarak çalışan işçiler almıştır (Altan, 2004: 46). Böylece kapitalist toplum düzeni doğmuştur. Sanayi Devrimi'nin yaşanıldığı dönemde geçerli olan klasik liberal ekonomi anlayışı sınırsız mülkiyet hakkını, rekabet serbestliği, emek-sermaye ilişkilerinde sözleşme serbestliğini ve emeğin de bir mal sayılmasını savunur (Talas, 1997: 20).

Sanayileşme olgusu, birbirinden kesin çizgilerle ayrılan iki toplumsal sınıfa ortaya çıkarmıştır. Bunlar, sermaye sahibi 'işveren' sınıfı ile eskisinden sayıca fazla olan 'işçi' sınıfıdır (Güven, 2001: 33). İşçi ile işveren arasındaki ilişkilerin bozulması toplumun varlığı ve geleceğini tehlikeye düşüreceğinden, devlet tarafından alınan önlemler işçi ve işveren arasındaki mücadelelerin azaltılmasına, işçilerin korunmasına yönelik olmuştur. Devlet ilk olarak çıkardığı iş yasaları ile çalışma yaşamının asgari koşullarını belirlemeye çalışmıştır...İşçi ile işveren arasındaki bireysel iş ilişkilerini düzenlemeye yönelik düzenlemelerden uzunca bir süre sonra birleşme yasaları kaldırılarak çalışanların hak ve çıkarlarını korumaları ve geliştirmeleri amacı ile sendikalaşmalarına olanak sağlayan yasal düzenlemeler yapılmış, işçileri korumaya yönelik bazı kurumsal düzenlemelere gidilmiştir (Tokol, 2000: 2). Sosyal politika, bu iki kesimin birbirleriyle olan ilişkilerinin düzenlenmesinde önemli görevleri olmuş, ağırlıklı olarak işçi sınıfının haklarının gözetilmesine yönelik uygulamaların alınmasında etkili olmuşlardır.

Sosyal politika, başlangıçta işçi sınıfının, ücretli çalışanların sorunlarında odaklanmış, işçi sınıfının taleplerine cevap vermeye, onları sosyo-ekonomik sistemle bütünleştirmeye çalışmıştır. Dolayısıyla dar anlamda sosyal politika, işçi sınıfına ve onun çok temel sorunlarına yönelik dar kapsamlı olup sınırlı amaçlıdır. İşçi sorunlarının çözümlenmesi, emek ve sermaye arasındaki uyuşmazlıkların giderilmesi veya azaltılması için gerekli olan önlemlerin tümü sosyal politikanın konusunu oluşturmuştur. Bu bağlamda sosyal politika, ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeleriyle sanayileşmiş Avrupa ülkelerinin bir ürünü, temel amacı da yükselen

emek-sermaye çatışmasını azaltmak olmuştur. 20. yüzyılın başında hastalık, yaşlılık, malullük sigortası gibi sosyal güvenlik konuları sosyal politikanın uygulama alanlarını belirlemiştir (Koray, 2005: 27-28). Günümüzde etki alanı genişleyen ve dar anlamından çok ötelere varan bir sosyal politika anlayışı gelişmiştir. Artık hayatın her alanında bu politikaların etkilerinin arttığı görülebilmektedir. Özellikle Amerika ve Avrupa’da son dönemlerde yaşanan krizlerden sonra “sosyal politika” toplum her katmanında dile getirilmeye başlanmıştır.

2.1.2. Sosyal Politikanın Gelişimi ve Özellikleri

1929 Büyük Ekonomik Krizi ve II. Dünya savaşı gibi insanlık adına büyük felaketler doğuran olaylardan sonra temel iktisat paradigması olma özelliğini ve etkinliğini yitiren liberalizm yerini Keynesyen anlayışa bırakmıştır. Talep yaratıcı politikalarla Fordist üretim modelinin kitlesel üretimiyle de büyük ölçüde uyum gösteren Keynesyen modern, sosyal refah devleti uygulamalarını yürürlüğe sokmuştur. Kapitalist sistemin yeniden yapılandırılması olarak da nitelenebilecek bu dönemde, sosyal politikanın kapsamı da değişmiş, genişlemiştir. Bu dönemde sosyal sorunun merkezinde yine işçi sınıfı yer almaktadır (Marshall ve Bottomore, 2000: 15).

İşçi sınıfı, emeğini satarak yaşamını sürdürmeye çalışan, üretime yaptığı katkı oranında pay alma hakkı olmayan ve ömür boyu işçi kalmaya mahkum bir sınıf olmuştur. Bu sınıf, sanayi devrimi süresince her türlü gelir, refah ve çalışma güvenliğinden yoksun kalmıştır. Sermaye sahipleri ise, üretim araçları üzerinde özel mülkiyet hakkına sahip olduğu için üretim sonucunda oluşan ‘artı değer’e el koyabilmekte, çalışma kural ve koşullarını dilediği gibi ayarlayabilmekteydi. Bu sınıf, giderek artan ekonomik gücüne bir süre sonra siyasal gücü de ekleyerek, yeni düzende toplumun kurumlarını ve normlarını belirlemeye başlamıştır (Landes, 1995: 25). İşçi sınıfının sorunları bu dönemde katlanarak artmaya devam etmiştir.

Ücretlerin çok düşük olması işçilerin ailelerinin geçimini sağlamasını güçleştirmiştir (Kocaoğlu, 1997: 9). Kadın işçi emeği ile çocuk işgücü emeğinin ucuz olması zamanla işverenin maliyetini düşürmek amacı ile bu gruplara da yönelmesine yol açmıştır (Tokol, 2000: 5). Devletin ekonomik hayata ve mevcut düzene müdahale etmemesi bu sömürüyü kolaylaştırmıştır. Sanayileşme, sınıflar arası ekonomik ve sosyal farklılaşmayı arttırmış, sınıflar arasında kapanması çok zor uçurumlar yaratmıştır (Kocaoğlu, 1997: 9).

Bu durum bir yandan aşırı zenginliği ve aşırı fakirliği temsil eden kitleler arasındaki düşmanlığı arttırırken diğer yandan toplumsal düzeni derinden sarsmıştır (Talas, 1997: 11). Sermaye sahiplerinin ekonomik açıdan giderek servet ve refaha kavuşmalarına karşılık artan biçimde sefalet düşmesi iki sınıf arasındaki uçurumu büyütmüş işçi hareketlerine yol açmıştır (Tokol, 2000: 6). Kısaca özetlenen bu durum, sanayi devriminden sonra ‘sosyal sorun’ veya ‘işçi sorunu’ olarak adlandırılan ve temeli ‘sosyal farklılıklara’ ve ‘sınıf çelişkilerine’ dayanan sorunu gündeme getirmiş, bu sorunun çözümüne yönelik yeni yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Sosyal politika kavramı da bu çerçevede doğup gelişmiştir (Jurgan, 1994: 68).

Sosyal politikanın doğmasına yol açan işçi sınıfı ideolojisi ve dayanışmasının, bugünkü sosyal politika hedefleri için söz konusu olduğunu söyleyememekteyiz. Başlangıçta daha sınırlı bir kitleyi hedefleyen sosyal politika, bugün çok değişken kitlelere yönelmiştir (Koray, 2005: 27). İşte bu dönemde sosyal politika, işçilerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek, iş ilişkilerini korumak ve işçi ile işveren arasında uzlaşma sağlamak için devletler tarafından benimsenen ilkeler olarak tanımlanmıştır (Altan, 2004: 2). Sosyal politikanın ilk dönemlerinde işçilerin temel sorunlarına yönelik uygulamaların düzenlenmeye başlandığı görülmektedir.

Üçüncü kuşak haklar diyebileceğimiz, kadın, çevre, tüketici, çocuklar, özürülüler gibi değişik grup ve hedeflere yönelik haklarla karşı karşıya kalan sosyal politika, bu alanlarda ortaya çıkan sorunlara cevap bulmaya çalışmaktadır. Bu hakların yasal güvence altına alınması yetmemekte, hakların hayata geçmesi koruyucu ve destekleyici önlemleri gerektirmektedir. Örneğin, eşitliğin bir “fırsat eşitliği mi”, “sonuçlarda eşitlik mi” olarak kabul edileceği tartışılmaktadır (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 4). Sosyal politikanın kapsamı genişlemekte, yoksulluk ve sosyal yardım kavramları da artık bunun için de yer almaktadırlar.

Toplumsal sorunların farklılaşması, sosyal politika kavramının içeriğini de farklılaştırmıştır. Sosyal politika, süreç içinde sosyal-ekonomik hak ve özgürlüklere dayalı bir politika haline gelmiş, bu hakları herkes için hayata geçirecek bir kapsam genişlemesine yönelmiştir. Örneğin, sağlık, eğitim ve barınma olanaklarında herkes için bir asgari düzeyin sağlanması hedeflenir olmuştur. Sosyal politika amacıyla genişlemeler kaydedilmiş, “sosyal adalet ve sosyal eşitlik” hedeflenmiştir. Sosyal politika işsizliği ve yoksulluğu önleme, herkese sağlık ve eğitim hakkı, gelir

dağılımındaki eşitsizlikleri azaltılma gibi hedeflerle donatılmıştır (Koray, 2005: 27-28). Bu politikalar toplumun gelir farklılıklarını azaltılarak ortak bir yaşam sunulabilmesinde etkili olmuşlardır.

2.1.3. Sosyal Politikanın Tanımı

Sosyal politika, toplumu oluşturan bireylerin sosyal ihtiyaçlarını karşılama amacına yönelik faaliyetlerde bulunan disiplinler arası bir bilim dalıdır. Bu özelliği ile sosyal politika, ekonomi, sosyoloji, felsefe, hukuk ve siyaset bilimiyle yakın bir ilişki içerisindedir (Şenkal, 2005: 27). Sosyal nitelikli politikaları konu alan bir bilim dalıdır. Günlük konuşma ve yazı dilinde organize insan topluluğu, eşdeyişle toplum ile ilgili, ilişkili olan her şey sosyal sözcüğü ile ifade edilmeye çalışılır (Tuna ve Yalçıntaş, 1994: 21). Bu bağlamda sosyal politikayı, topluma ilişkin tüm kamusal politikaları konu alan, bireylerin ilişkilerinden yönetilmelerine, güvenliklerinden haklarına dek uzanan, sınırları çok geniş bir bilim dalı olarak tanımlayabiliriz. Sosyal politikanın konusu ve sosyal politikayı tanılamak için kullanılan kavramlar yaşanan dönemin izlerini taşımakta ve sürekli bir gelişim göstermektedir. Bu nedenle sosyal politikanın sınırlarını doğru çizebilmek güçtür. Ancak bu kavrama ilişkin birçok tanım ve değerlendirme yapılmıştır (Altan, 2004: 1-2). Sosyal politika kavramını dar ve geniş kapsamda etraflıca tanımlamaya çalışmak doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir.

2.1.3.1. Dar Kapsamlı Sosyal Politika Kavramı

Endüstri Devrimi'ni yaşayan Batı Avrupa Ülkeleri'nde ve özellikle de Almanya'da 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan ve -işçi sorunu- (sosyal sorun) çözmeye yönelik politikaları içeren sosyal politika anlayışı, dar kapsamlı sosyal politikayı doğurmuştur. İşçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki sosyal sınıf çelişkilerini azaltmak, işçileri hızlı bir sanayileşmenin beraberinde getirdiği tehlikelere ve sosyal risklere karşı korumak ve işçilerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek gibi hedefler, dar kapsamlı sosyal politikanın başlıca konularını oluşturmaktadır (Güven, 2001: 13). Dolayısıyla dar anlamda sosyal politika, işçi sınıfına ve onun çok temel sorunlarına yönelik dar kapsamlı, sınırlı amaçlı bir politikadır (Koray, 2008: 33).

Sosyal sınıfların hareketleri, tezatları ve mücadeleleri karşısında, devleti ve hukuki düzenini ayakta tutmaya ve devam ettirmeye yönelmiş tedbirler bütünü, (Kessler, 1945: 4) 'her şeyden önce işçi ve işveren sınıfları arasındaki ilişkilerden

doğan çeşitli sorunları, ekonomik ve sosyal durumları bakımından diğerlerine göre zayıf ve korunmaya muhtaç olduğu kabul edilen işçi lehine çözüm yolları bularak, her iki grup arasında bir sosyal denge kumaya çalışan bir politika’’ (İzveren, 1970: 8), amacı toplumsal adalet olan, ekonomi biliminin doğal yasalarını düzeltici ve anamalcı toplum düzeni içinde sınıf savaşımının nedenlerini gidermeye yönelik önlemler öngören bir denge, uyum ve barış bilimi (Talas, 1997: 7) olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal politikayı dar anlamıyla ayrıca “*çıkarları uyuşmayan sınıflar arasında turmanan çatışmaları önleyerek toplumsal uyumu garanti altına almak*” olarak tanımlamak mümkündür, Amaç olarak önceleri sanayileşme ve kentleşme ile ortaya çıkan tehlikelere (iş kazaları) ve sefalete (yoksulluk, işsizlik, hastalık, veya yaşlılık) karşı işçileri korumayı ve gerekli önlemleri almayı amaç edinen sosyal politikanın hedef kitleleri zaman içerisinde değişime uğramıştır (Şenkal, 2005: 27). Dar kapsamlı sosyal politika gelişimi, sanayileşmenin başlamasından sonra, işçilerin yaşadığı sorunlar çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Özellikle vahşi kapitalizmin çalışma saatleri işçilerin hayatta kalma şanslarını bile tehlikeye atıyordu, bu yüzden dar kapsamlı sosyal politika kapsam olarak günümüzle karşılaştırınca oldukça geri kalmaktadır. Ancak dönemsel olarak düşünüldüğünde yerinde bir gelişmedir.

2.1.3.2. Geniş Kapsamlı Sosyal Politika Kavramı

Sosyal politika, 20. yüzyılda ve özellikle İkinci Dünya Savaşın’ dan sonra geniş bir çerçeve içinde ele alınmaya başlanmıştır. Sadece işçi kesimini değil, toplumda sosyal koruma gereksinimi duyan tüm kesimler sosyal politika uygulamaları kapsamına alınmıştır. Zaman içerisinde, kapitalist toplum düzeninden kaynaklanan emek ve sermaye arasındaki çatışmalar büyürken, özellikle Batı toplumlarında hızlı bir demokratikleşme süreci başlamıştır (Çubuk, 1975: 9).

Geniş kapsamda sosyal politika, ekonomik olayların sonuçlarının, toplum yaşamı üzerindeki bütün etkilerini kendisinde konu almaktadır. Burada sosyal politika, toplum politikasının en geniş kapsamını (bölümünü) içermekte ve ekonomik olaylardan doğan insanlar arası ilişkilerin (sosyal ilişkilerin) ve sorunların bütün yönlerini içermektedir (Güven, 2001: 14).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kapsamı daha da genişlemiş ve üçüncü kuşak uygulamaları olarak adlandırılan; çocuklara, kadınlara, özürllülere, gençlere ve çevreye

yönelik önlemler ve uygulamalar sosyal politikanın konusu içinde yer almıştır (Koray, 2008: 11). Sosyal hak ve özgürlüklere dayalı bir hukuk düzeni ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Sosyal politika ‘sosyal eşitlik ve sosyal adalet’ amacını taşıyan uygulamaları hedef alarak daha geniş bir anlama kavuşmuştur (Kocaoğlu, 1997: 20).

T.H. Marshall’a (2006: 28) göre “bir parça ekonomik refah ve güvenliğe sahip olma hakkı, sosyal mirastan pay alma ve toplumda hakim olan standartlar çerçevesinde modern bir hayat sürme” olarak tanımlamıştır.

Şenkal’a (2005: 27) göre “geniş anlamda sosyal politika, toplumun bütün sınıf ve zümreleri arasındaki tezat ve mücadeleleri ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Burada söz konusu olan konu, sosyal sınıf ve zümrelerin sosyal yapı içinde ahenkli bir şekilde yer alması ve sosyal bütünlüğü parçalama eğiliminde olan gerginlik ve tezatların bertaraf edilmesidir. Bu bakımdan geniş anlamıyla sosyal politikanın ilgilendiği konular Sanayi Devrimi öncesi dönemde de mevcut olmuştur.”

M. Kleinman’a (2001: 1) göre ise “topluma bir çeşit şekil verebilmek için, devletin bireysel davranışları etkileme, kaynaklar üzerinde hakimiyet kurma ya da ekonomik sistemi belirleme amacına hizmet eden müdahaleleri” olarak tanımlamıştır. Ve bu tanıma, ekonomik gelişmelerin sosyal sonuçlarını önleme, hafifletme ya da dindirme amacını güden tüm politikaları dahil etmiştir. Geniş anlamda sosyal politika, yoksulluğun önlenmesi, herkesin eğitim ve sağlık haklarından, sosyal güvenlik ve belki de konut hizmetlerinden yararlanması; yani sosyal hizmetlerin kolektif olarak sağlanması anlamına gelmektedir. “

Sosyal politika, toplumdaki tüm sosyal sınıfların ve grupların ve grupların birbiriyle ve devletle olan ilişkilerini düzenleyen bir barış ve uyum bilimi olarak önem kazanıyor. Sosyal politikasızlığın, ekonomik yönden zayıf ve korumaya gereksinim duyan toplum kesimleri üzerinde yarattığı yıkımı önleyerek, sosyal dengeyi kurmayı ve toplum düzeninin sürekliliğini sağlamayı hedef alıyor (Güven, 2001: 16). Gelişen ve değişen şartlar çerçevesinde sosyal politika dar kapsamdan çok ileriye gitmiştir. Sosyal hakların gelişimi ve verilen mücadelelerle birlikte kapsam genişlemiştir.

Bu açıdan bakıldığında günümüzde sosyal haklar insanı ilgilendiren ve denge sağlamaya yönelik tüm hakları içermektedir. Eşit ve demokratik tüm sistemlerin temelde benimsemesi gereken değerler sosyal haklarıdır, bunu da geniş kapsamlı sosyal

politika kapsamaktadır. Sosyal yardımlar, sosyal politikanın araçlarından biri haline gelmiş olup kavramsal olarak da sosyal politikanın alanına dahil olmuştur.

2.1.4. Sosyal Politika ve Sosyalist Politika Akımları

Sosyal politika ve sosyalizm bilinen aksine doğrudan bağlantılı kavramlar değildir. Sosyal politika kapitalist sistemin üretmiş olduğu eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik geliştiren politikalarlardır. Bu bağlamda bu iki olgunun temelde zıt kutuplarda olduğu bilinmelidir. Sosyal politika ve sosyalizmin kuramcılarının ve düşünürlerinin görüşlerinde de bu durum açıkça görülmektedir.

Sosyal politika akımı da sosyalist politika akımı gibi, liberalizme bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal politika görüşünü benimseyen düşünürle, sanayi kapitalizminin ortaya çıkardığı sorunların, bu düzen içinde kalınarak çözülebileceğini, yürürlükteki düzenin aksayan, sosyal farkları büyüten, sosyal dengeyi, uyum ve bütünleşmeyi engelleyen yönlerinin sosyal reformlar yapılarak düzeltilebileceğini savunmaktadırlar. Onlara göre, ileri sanayi toplumlarında ortaya çıkan –sosyal sorunu- yani emek-anamal çelişmesini, uygulayacak sosyal politikalarla çözmek (gidermek) ve daha eşitlikçi bir refah toplumuna ulaşmak olasıdır (Güven, 2001: 65). Sosyal politika sistemden kaynaklanan gelir farklılıklarını, tüm çalışanları koruyan ve birikim sistemini oto kontrole çeken bir politikadır. Bu anlamda sosyal politika vazgeçilmezdir.

Bu düşünürlerden biri olan Sismondi sosyal politikanın ilk kuramcısı olarak, liberal düşüncenin ileri sürdüğü gibi, toplum içinde yaşayan insanların çıkarlarının uyum içinde olmadığını vurgulamıştır. Liberallerin tersine ekonomi biliminin üretimden çok gelirin dağılımı üzerinde durmuştur. Ona göre ekonomi biliminin amacı toplum refahını sağlamaktır (Talas, 1997: 20).

Sosyal politika yaklaşımını savunanlar, yerleşik düzenin (kapitalizmin) korunması ilke ve amacını benimsediklerinden, yeni bir ekonomik ve sosyal düzene geçilmesini hedef alan devrimci sosyalist görüşlerden kesin bir şekilde ayrılmaktadırlar (Güven, 2001: 65). Sosyal politikayı savunular sistemin yarattığı sorunları yine sistem içinde kalınarak çözülebileceği, buna yönelik politikalar geliştirerek giderilebileceğini savunmaktadırlar.

Sosyalist politika akımı, sosyal sorunun çözümünü yönelik yaklaşımları açısından kendi içinde toplanmaktadır. Bunlardan birincisi, 19. yüzyılın ortasında ortaya

çıkan, ‘‘Birlikçi’’ ya da ‘‘Kooperatifçi’’ sosyalistlerin meydana getirdikleri akımdır. İkincisi akım ise, 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ve sosyal sorunun çözümünde, kapitalist toplum yapısının tümüyle ve devrimci yöntemlerle değiştirilerek, sosyalist toplum yapısına geçmeyi öneren bilimsel sosyalizm akımıdır. Üçüncü akım ise, devrimci değil, evrimci yöntemlerle ve demokratik süreçlere dayalı olarak geçişi öngören ve 20. yüzyılda ortaya çıkan ‘‘Reformcu ya da Demokratik Sosyalizm’’ dir (Güven: 2001: 53).

Akımların bazı düşünürlerine bakıldığında şunları söylemek mümkündür: Owen ‘‘iyi verim alabilmek için makinelerinize nasıl bakıyorsanız, işçilerinize de hiç değilse bir makine kadar değer vererek iyi koşullar altında çalıştırın bu sizin yararınızdır’’ (Manning, 2003: 71). Blanc ‘‘Devlet, tüm üretim birikimlerine sahip olarak bireysel rekabete son vermeli, sonra bunları kooperatif şeklinde örgütleyerek işçilere devretmelidir. Serbest rekabetin yerini serbest dayanışma almalıdır’’ (Güven, 2001: 56). Marks ise ‘‘endüstri devriminin doğurduğu sorunlar kapitalist toplum düzeni içinde kalınarak ve bu düzende reformlar yapılarak çözülemez. Çözüm, kapitalist düzenin devrim yoluyla tasfiye edilmesidir’’ (Marks, 1976: 128) şeklinde sosyalist politika akımı ifade edilmektedir. Sosyalist politika akımında genel olarak sistemin reformlarla değil, tamamen değiştirilmesi gerektiği söylenip, savunulmaktadır.

Sosyalist politikayı savunular sistemin tamamen değişmesi gerektiği savunmakta, bu yüzden sosyal politikayı kabul etmemekte, bu politikanın sistemin bir uzantısı olduğu ve pansuman görevinden başka bir işlevi olamayacağını savunmaktadırlar. Onlara göre sistem tamamen alaşağı edilmelidir, gelir farklılıklarının olmadığı bir sistemde eşitliğin olacağı ve ek önlemler almaya gerek olmadığını ifade etmektedirler.

2.2. Sosyal Devlet Kavramı

Refah devletinin anlamı dar ve geniş açıdan bakmaya göre değişir. Dar anlamda refah devleti, gelir transferi ve sosyal hizmetler aracılığı ile sosyal iyileştirme anlamını taşır. Geniş anlamda ise ekonominin yönetiminde devletin daha etkin bir rol oynaması anlamında ve politik ekonomi ile ilgilidir (Esping-Andersen, 1990: 2). Refah devleti, sosyal refahın en elverişli biçimde vatandaşlara sunulması amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet anlayışıdır. Refah

devletinin temel amacı, en geniş anlamda, piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini ortadan kaldırmaktır (Aktan, 1999: 43).

Sosyal devlet, bireylerin yasalar karşısında eşit ve özgür olduklarını kabul etmekte; bunun ötesinde bu eşitlik ve özgürlüğün bireyler açısından işlevsel bir niteliğe sahip olması için gerekli imkanları da sağlamaya çalışmaktadır. Sosyal devletin genel kabul gören, ortaya çıkmasında önemli rolü olan ve bu temel amacın alt başlıkları olarak kabul edebileceğimiz, diğer amaçları ise; yoksullukla mücadele ve adil gelir dağılımına ulaşma, fırsat eşitliğini sağlama ve sosyal güvenlik şeklinde sıralanabilir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 4). Refah devleti denilince, olağanüstü büyüklükteki bir olgudan bahsedildiği bilinmelidir (Dilnot, 2002:7).

“Sosyal devlet”, “sosyalist devlet” demek değildir (Gözübüyük, 2004: 163; Soysal, 1979: 233). Sosyalist devlet üretim araçları üzerinde özel mülkiyeti tamamıyla ortadan kaldırır ve ekonomik hayatın düzenini serbest rekabete değil, merkezi planlamaya dayandırır. Oysa, sosyal devlet üretim araçları üzerinde özel mülkiyet hakkını ve özel teşebbüs hürriyetini tanır. Ekonomik hayatın düzeni, esas itibarıyla, serbest rekabete ve piyasa ekonomisi kurallarına dayanır (Gözler, 2000: 155). Çünkü, 19. yüzyıldan itibaren, hem toplumsal hem de siyasal alanda güçlenen işçi hareketlerini, sosyalizme kaymadan durdurabilmek, ancak sosyal demokratik Keynezyen refah devleti modeli ile mümkün olabilmiştir (Özbek, 2002: 14). Devletçilik kavramıyla sosyal devlet kavramı arasında bir ilişki görülebilirse de, sosyal devlet, devletçilik demek değildir. Sosyal devlet ilkesi devletçiliği gerektirmez (Gözler, 2000: 155).

Refah devleti terimi İngilizce’ye ilk olarak 1941 yılında girmiştir. Aynı dönemde bu terimi savaş dönemi İngiltere’sini bir savaş devleti olan Nazi Almanyası’ndan farklılaştırmak için Başpiskoposluk Kilisesi tarafından kullanılmıştır. Refah devleti terimi literatüre çok hızlı bir şekilde 1942 yılında hazırlanan Beveridge Raporuyla birlikte girmiştir. Bu rapor devlete, kişinin beşikten mezara kadar refahı için sorumluluk yükliyordu. Ancak bu bilgilerin aksine hem 1880’li yıllardaki modern sosyal sigortaya, hem de 1920’li yıllardaki refah devleti kavramına öncülük eden Almanyası idi. Refah devleti terimi hem amaçlara; (devletin refahla ilgili sorumluluğu düşüncesi) hem de araçlara (bu düşüncüyü gerçekleştirecek kurumlar ve uygulamalara) kaynaklık eder. Bu yüzden refah devletini tanımlamak kolay değildir (Gough, 2001: 1).

Sosyal devlet kavramı birçok bilim dalında kullanılmış ve üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. Sosyal devlet veya refah devletinin tanımında da farklılıklar olmakla birlikte gelişimiyle bağlantılı olarak bazı tanımlar verilebilir. Bir tanıma göre, sosyal devlet (sozialstaat, welfare state, Etat providence) anlayışı, Ergun Özbudun tarafından “devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören bir anlayış” (Özbudun, aktaran Gözler, 2000: 155), olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal devlet, herkese insan onuruna yaraşır asgari bir hayat seviyesi sağlamayı amaçlayan bir devlet anlayışı olarak tanımlanabilir (Gözler, 2000: 155).

Refah Devleti, piyasa güçlerini en az üç alanda yönlendirmek için örgütlü kamu gücünün (politika ve yönetim vasıtasıyla) etkin bir şekilde kullanıldığı devlettir. Bunlardan birincisi; kişilere ve ailelere, varlıklarının piyasa değerini dikkate almaksızın, minimum düzeyde bir geliri garanti etmek, ikincisi kişilerin ve ailelerin belirli sosyal risklerin üstesinden gelmesini sağlayarak, yapılmadığı takdirde kişisel ve ailevi sorunlara yol açacak olan güvensizliğin yayılmasını azaltmak (hastalık, yaşlılık ve işsizlik gibi). Üçüncüsü ise genel kabul görmüş sosyal hizmetler çerçevesinde statü ve sınıf farkı gözetmeksizin bütün vatandaşlara var olan en iyi standartları sağlamaktır (Gough, 2001: 1).

Bu tanımlama kapitalist piyasa ekonomisinde müdahaleci refah devleti formunu ortaya koymasından önemlidir. Öte yandan bu tanım devlet müdahalelerinin, güvensizlik ve fakirliğin ortadan kaldırılması ve bazı sosyal hizmetlerde en iyi standartların garanti edilmesi amacıyla yönelik olduğunu ortaya koymaktadır. İhtilaf hala sürmektedir ve bu yüzden refah devletinin amaçlarının ne olduğu tam olarak belirli değildir. Bazıları refah devletinin; ihtiyaçların sadece minimum düzeyde karşılanması ya da belirli ihtiyaçlarda minimum standartların sağlanması ile ilgili olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir (Wilensky ve Lebeaux gibi). Bazıları da eğitim politikası gibi sosyal politikanın başka amaçlara da hizmet edebileceği görüşündedirler. Flora ve Heidenleimer, daha ileri gider ve refah devletini, işgücünün yeniden üretilmesi ve kapitalist toplumlarda çalışmayan nüfusun korunması için kamu gücünün kullanılması şeklinde tanımlar. Bu nedenle çağdaş refah devletine çok geniş bir amaç, gerekçe ve faaliyet listesi atfedilmiştir. Bununla birlikte temel vatandaşlık hakları ile ilgili olarak

bütün kişilerin daha iyi bir duruma getirilmesi için refah devletinin sorumluluğuna işaret eden genel bir görüş birliğinden söz edilebilir (Gough, 2001: 1-2).

Tokol'a (1997: 1) göre ise; "Sosyal devlet, ekonomik bakımdan güçsüz olanları korumaya yönelik bir dizi tedbirler alan, vatandaşların zorunlu olan maddi gereksinimlerini karşılamayı, insan haysiyetine yaraşır bir biçimde hayatlarını sürdürebilmeleri için sağlık, eğitim, konut, sosyal güvenlik ve sosyal yardım gibi görevlerin sunumunu üstlenen, toplumsal refahın ve sosyal barışın oluşturulması için iktisadi koşulların sınıflar arasında meydana getirebileceği olası dengesizlikleri ve adaletsizlikleri gidermeye yönelik önlemler alan devlettir." Bu amaçla birlikte Refah Devletini, piyasa güçlerini yönlendirmek için örgütlü kamu gücünün (politika ve yönetim vasıtasıyla) etkin bir şekilde kullanıldığı devlet olarak tanımlayabiliriz (Gough, 2001: 1). Sosyal devlet bu tanımlardan sonra şöyle ifade edilebilir; sosyal devlet eşitsizlikleri gidermeye çalışan, gelir adaletsizliğini azaltan, demokrasiyi içeren ve insanca bir yaşam olanağı sağlayan bir devlet anlayışıdır.

2.2.1. Sosyal Devletin Gelişimi, Amacı ve Temel Özellikleri

Refah devleti kavramı, 1920'lerde Weimar Cumhuriyeti döneminde anayasal düzeyde ele alınmış ancak, gelişmiş anlamından farklı olarak işçi sınıfını denetim altında tutmak için kullanılmış ve eleştirilmiştir. Savaş sonrası dönemde ise altın çağını yaşamış, uygulanan Keynesyen politikalarla toplumsal uzlaşma sağlanmıştır. Üretim artmış, ücretler ve çalışma koşulları iyileştirilmiş, sosyal güvenlik uygulamaları genişletilmiştir (Leibfried, 2000: 28-29).

Kapitalist devlet, İkinci Dünya Savaşı sonrasında büyük bir dönüşüme uğramış, bu dönüşüm kapitalist devletin yapısı ile ilgili tartışmaları da alevlendirmiştir. Düşünsel ve pratik düzlemde laissez-faire kapitalizmi ile sosyalizm arasına, en önemli amacı tam istihdamın sağlanması olan ve planlı ekonomi olarak anılan üçüncü bir sistem yerleşmiştir (Radomysler, 1972: 81).

Refah devleti, sosyal refahın en elverişli biçimde vatandaşlara sunulması amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet anlayışıdır. Refah devletinin temel amacı, en geniş anlamda, piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini ortadan kaldırmaktır (Aktan, 1999: 43). 'Refah devleti (welfare state)' kavramı, savaş zamanında Nazi Almanyası'nın "otoriter devlet

(power state)”i ile savaş sonrası müttefik devletlerin yeniden inşa edilmesi tutku ve umidini ifade eden “refah devleti (welfare state)”ni birbirinden ayırmak için ilk kez Archbishop Temple tarafından İngiltere’de kullanılmıştır (Christopher, 1991: 102). Ancak burada paradoksal bir durumun varlığı söz konudur. 1941’den çok önce daha 1880 yılında sosyal sigorta sistemi Bismarck Almanya’ sında kurulmuş ve “Refah Devleti (Wohlfahrstaat)” kavramı 1920’lerde yine Almanya’da gündeme gelmiştir (Aktan, 1999: 43).

Ancak, sosyal politikaların ve dolayısıyla sosyal refah devletinin kökenleri çok daha eskilerdedir. İngiltere’de çıkarılan Yoksulluk Yasası (1601), sosyal yardım olgusunu ana hatları ile ortaya koymaktadır. Yasaya göre üç tür muhtaçlar sınıfı bulunmaktadır; sakatlar, sakat olmayanlar ve çocuklar (Rosanvallon, 2004: 120). Sistematik bir anlayışla gelişmeyen sosyal devlet anlayışı, ikinci dünya savaşından sonra asıl hüviyetine kavuşmuştur.

Refah devletinin yükselişi İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde olmuştur. Sanayi devriminden sonra meydana gelen savaşlar ve ekonomik krizler, refah devletinin kurulması için bir tecrübe olmuştur (Çelik, 2002: 35). Sosyal Devlet, piyasa güçlerini en az üç alanda yönlendirmek için örgütlü kamu gücünün (politika ve yönetim vasıtasıyla) etkin bir şekilde kullanıldığı devlettir. Bunlardan birincisi; kişilere ve ailelere, varlıklarının piyasa değerini dikkate almaksızın, minimum düzeyde bir geliri garanti etmek, ikincisi kişilerin ve ailelerin belirli sosyal risklerin üstesinden gelmesini sağlayarak, yapılmadığı takdirde kişisel ve ailevi sorunlara yol açacak olan güvensizliğin yayılmasını azaltmak (hastalık, yaşlılık ve işsizlik gibi). Üçüncüsü ise genel kabul görmüş sosyal hizmetler çerçevesinde statü ve sınıf farkı gözetmeksizin bütün vatandaşlara var olan en iyi standartları sağlamak. Bu tanımlama kapitalist piyasa ekonomisinde müdahaleci refah devleti formunu ortaya koyması açısından önemlidir. Öte yandan bu tanım devlet müdahalelerinin, güvensizlik ve fakirliğin ortadan kaldırılması ve bazı sosyal hizmetlerde en iyi standartların garanti edilmesi amacına yönelik olduğunu ortaya koymaktadır. İhtilaf hala sürmektedir ve bu yüzden sosyal devletin amaçlarının ne olduğu tam olarak belirli değildir (Güngör, 2007: 1).

Bireylere ve ailelere asgari bir gelir güvencesi veren, onları toplumsal tehlikelere karşı koruyan, onlara sosyal güvenlik olanakları sağlayan, toplumsal konumları ne olursa olsun tüm vatandaşlara eğitim, sağlık, konut gibi sosyal hizmetler alanında belirli

bir standart getiren devlettir (Flora ve Alber, 1990: 29). Başka bir tanıma göre ise: "Modern sosyal devlet, fertleri çalışma ve sosyal hayatta yalnız bırakmayan, sosyal (insani) gelişmeyi sürekli kılmak maksadıyla gerektiğinde ekonomik müdahale eden devlettir (Seyyar, 2006: 243).

Sosyal devlet kamu gelir ve kamu harcamaları yanında, düşük gelir gruplarının tükettiği bazı temel mal ve hizmetleri üreterek, bu çeşit mal ve hizmetleri bedelsiz ya da düşük bedelle düşük gelir gruplarına sunarak adil gelir dağılımı sağlama görevini yerine getirmektedir (Pehlivan, 2009: 52).

Refah devletini kısaca üç şekilde betimlemek mümkündür. Refah devleti, müdahaleci, düzenleyici ve geliri yeniden dağıtıcı bir devlettir. Müdahalecidir; çünkü piyasa başarısızlıkları üzerine harekete geçer ve doğan sorunların giderilmesine yönelik olarak önlemler alır, düzenlemeler yapar. Düzenleyicidir; çünkü iş piyasalarındaki düşük ücretlerin işçileri sefaletе düşürmemesi için asgari bir ücret belirler, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerini üstlenir vb. Gelirin yeniden dağıtıcısıdır; çünkü vergi ve diğer politikalar ve transfer harcamalarıyla gelirin paylaşımına müdahalede bulunulmadığında, sınıflar arasında gelir dengesizliklerinin, dolayısıyla huzursuzlukların çıkacağıının farkındadır (Özdemir, 2004: 1). Sosyal devlet dengeleyici ve gözetici bir rol oynamaktadır, bu yüzden insanlara insan onuruna yakışan bir hayat sunma amacı taşımaktadır.

Sosyal devletin amacı bireyin maddi ve manevi gelişmesini sağlamak ve bireye hizmet etmektir. Sosyal devlette birey, toplumun ve devletin kaynağı ve amacıdır ama devletin yapısı, sadece tek tek bireylerden oluşan bir yapı değildir. Sosyal devletin toplumsal yapısı liberal devlette olduğu gibi sadece birey değil, bireylerin oluşturdukları çeşitli sosyal ekonomik mesleki vs. kuruluşları da kapsayacak şekilde oluşmuştur. Böylece bireyler ve sosyal kuruluşlar toplumun ve devletin temelini oluşturmaktadır (Göze, 1995: 98).

"Refah Devleti" (welfare state) kavramı, tarih boyunca çeşitli şekillerde tarif edilmiştir. Vatandaşların sosyal durumlarıyla ilgilenen ve onlara asgari bir yaşam düzeyi sağlamakla görevli olan sosyal devlet (refah devleti) (Soysal, 1986: 224) anlayışıdır. Bu anlayış insanlara adalet, eşitlik, demokrasi hakkını sağlamaya yardımcı olmuştur. Günümüzde artan gelir farklılıkları sosyal devletin önemini daha da arttırmıştır.

2.2.2. Sosyal Devletin Yoksulluğun Azaltılmasındaki Görevleri

Sosyal Devletin yoksulluğun azaltılmasındaki görevleri oldukça çeşitli ve sayıca oldukça fazladır, bunlar; adil gelir paylaşımının sağlanması, asgari ücret uygulanması, fırsat eşitliğinin sağlanması, tarımsal ürünleri destekleme alımları, toprak ve tarım reformu, KOBİ'lerin özendirilmesi, bölgelerarası dengesizlikleri giderme, enflasyonla mücadele, işsizlikle mücadele, adil bir vergi politikası, transfer harcamaları, veraset ve özel mülkiyet haklarının sınırlandırılması, en az geçim indirimi, ayırma nazariyesi, artan oranlı vergileme, negatif gelir vergisi uygulaması, konut olanaklarının artırılması, sosyal güvenlik işçi sağlığı ve emeğinin korunması, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması, sosyal yardım (Öztürk ve Öztürk, 2011: 144-187). Yoksulluk sorunu toplumların temel sorunu olmaya devam ettikçe devlete düşen görevler artarak devam etmektedir.

Sosyal devletin temel özelliği, eşitlik ve demokrasi bilincinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. İnsanın toplumun en önemli ögesi olduğunu göstermesi açısından çok önemli bir rol oynamaktadır. Gözler (2000: 160-163), Özbudun (1998: 104-110) ve Atar' a (2005: 98-105) göre sosyal devletin gerçekleşmesi için alınması gereken hukuki tedbirler ve araçlar iki grupta toplamıştır, bunlar sosyal devletin temel niteliklerini belirtmektedir. Bunlara bakıldığında:

“Sosyal Haklar”; (1) çalışma hakkı, (2) adil ücret hakkı, (3) sosyal güvenlik hakkı, (4) konut hakkı, (5) sağlık hakkı, (6) eğitim hakkı, (7) sosyal hakların sınırından, “Gelir ve Servet Farklılıklarının Azaltılmasına Yönelik Tedbirler” ise (1) vergi adaleti, (2) kamulaştırma, (3) toprak reformu, (4) devletleştirmeden oluşmaktadır.

2.2.3. Türkiye'de Sosyal Devlet Anlayışının Doğuşu ve Gelişimi

Sosyal Devlet, sosyal görev ve sorumluluklar üstlenmiş, halkına insan şeref ve haysiyetine yaraşır maddi, medeni ve kültürel ihtiyaçları içeren asgari refah şartları sağlamayı hedef almış, sosyal güvenlik müesseselerini kurmuş çağdaş bir devlet olarak tanımlanmaktadır (Serter, 1994: 32-33). Etkin ve tutarlı bir sosyal güvenlik sisteminin kurulması da toplumsal dayanışma ve gelişmeye pozitif katkılarda bulunacaktır. İkinci Dünya Savaşından sonra birçok ülkede sosyal güvenlik sistemleri hızlı bir gelişme ivmesi göstermiştir. Türkiye'de de sosyal devlet anlayışının gelişmesine paralel olarak sosyal güvenlik sisteminde gelişmeler görülmüştür. Sosyal devlet anlayışının Türkiye'de

ortaya çıkışı ve gelişimine dair gelişmeler ‘Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında’ da açıkça görülmektedir.

Sosyal devlet anlayışına dair hükümler Cumhuriyetin ilanından sonra ilk anayasa olan 1924 Anayasasında yer almıştır. 1924 Anayasasında devletin sosyal görev ve sorumluluklarını belirleyen açık hükümler bulunmamakla birlikte Anayasanın 80. ve 87. maddelerinde eğitim ve öğretimin parasız yapılması konusunda kanuni düzenlemeler yapılmıştır. 1926 yılında ‘Medeni Kanun’ kabul edilmiş ve borçlar kanununun 332. maddesinde çalışanların maruz kalacağı tehlikelere karşı işverenlerin gerekli tedbirleri alması konusunda iş sağlığının korunması ve iş kazalarına karşı alınacak tedbirlerden bahsedilmektedir. Yine borçlar kanununun 112. maddesinde işverenlerin iş kazalarından dolayı işçileri sigorta ettirmeleri hükmü yer almıştır (Kantarıcı, 2004: 76-77).

Türkiye Cumhuriyeti, hem 1961 ve hem de 1982 anayasalarına göre sosyal bir devlettir (Soysal, 1979: 231, Özbudun, 1998: 99, Gözler, 2010: 75). Sosyal devlet kavramı, Anayasa hukukumuzda, 1961 Anayasası ile girmiştir. Tartışmalara yol açan bu kavram, 1982 Anayasasında Cumhuriyetin nitelikleri arasında yer almış ve ayrıntılı olarak düzenlenmiştir (Gözübüyük, 2004: 163).

1961 Anayasasında sosyal devletin dayandığı prensipler teminat altına alınmış ve devletin sosyal hukuk devleti olduğu belirtilmiştir. Anayasanın 41. maddesinde sosyal devlet olmanın yükümlülükleri ‘iktisadi ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi’ sağlanması amacıyla düzenlenir. İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla, milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak devletin ödevidir” şeklinde açıklanmıştır. Bu hükümler ile 1961 anayasasında sosyal devletin görevlerini belirlenerek bu yolda izlenecek ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlı politikaları tespit etmenin bir devlet görevi olduğu ifade edilmektedir (Kantarıcı, 2004: 77).

1961 Anayasası gibi, 1982 Anayasasında da bu dengeyi, sağlayıcı düzenlemeler geliştirmiştir. Anayasa ayrıca devletin ekonomik ve sosyal hakları ancak mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getireceğini belirtmiştir. Ancak 2001 yılında yapılan değişiklik ile Devlet bu görevlerini yerine getirirken ‘ekonomik istikrarın korunmasını’ gözetmek yerine bu görevlerin “ amaçlarına uygun öncelikleri ”

gözetecektir (md.65). Sosyal devlet anlayışının yerleştirilmesinde asıl önemli olan iktidarca izlenecek ekonomik ve sosyal politikadır (Gözübüyük, 2004: 165).

Ulusal gelirin, adaletli dağılımını sağlamak: Yalnız kalkınmak, ulusal geliri artırmak yeterli değildir. Önemli olan ulusal gelirin dengeli bir biçimde dağılımını ve bireylerin ulusal gelirden anlamlı birer pay almasını sağlamaktadır. Anayasaya göre; çalışanların yaşam düzeyini yükseltmek, 2001 yılında yapılan değişiklikle, işsizleri de korumak, işsizliği önlemek; çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmelerini sağlamak, devlet görevlerindedir (md. 49/2, 55/2). Bireyleri sosyal güvenliğe kavuşturmak: Anayasa sosyal güvenliği bir hak olarak kabul etmekte sosyal güvenliği sağlayacak her türlü önemi almaya ve gerekli örgütleri kurmayı devlete görev olarak vermektedir (Gözübüyük, 2004: 164). Devletin bu görevleri yerine getirebilme seviyesi önemlidir. Temelde toplumda dengeleyici bir anlayışı sağlayan sosyal devletin, etkin bir şekilde benimsenmelidir.

2.2.4. Sosyal Devlet ve Sosyal Politika

Refah devleti kavramı ilk olarak 19. yüzyılda Almanya'da Bismarck'ın sosyal güvenlik alanında reformlarının ardından kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu kavram literatüre İkinci Dünya Savaşı sırasında hazırlanan Beveridge Raporu'yla (1942) girmiştir. Bu rapor devlete, kişinin beşikten mezara kadar refahı için sorumluluk yükliyordu (Gough, 2001: 1). Savaş sonrasında savaşın yarattığı sıkıntılar ve olumsuzluklar devletin sürekli, etkili ve zincirleme önlemler almasını, ekonomik ve sosyal yaşama sürekli müdahale etmesini zorunlu hale getirmiştir (Tokol, 2000: 7). Sosyal devlet anlayışı insana, insan gibi yaşam sunmaktadır, özellikle gelir farklılıklarının azaldığı ve sosyal hakların zirvede olduğu bir anlayıştır. Sosyal devletin özellikle yaşanan ekonomik krizlerle birlikte daha da önem kazandığı ve özellikle son yaşanan finansal krizle birlikte tekrar dünya gündemine oturduğunu görülmektedir.

Esping-Andersen (1996: 19) sosyal devleti “vatandaşları için temel sosyal refahı güvence altına alma yönündeki devlet sorumluluğunu içerdiğini” ifade etmektedir. Günümüzde devlet bu görevini sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları ile yerine getirmektedir. Ekonomik ve sosyal yoksunluğun büyümesi şeklinde belirlenen sorunların giderilmesinde sosyal yardım ve hizmetlerin büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Ülkelerin kendi sosyo-ekonomik ve politik yapılarına göre biçimlenen sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerde temel ortak hedef ülke halkının

mutluluğunu ve refahını sağlamaktır. Fırsat eşitliği çerçevesinde insan haysiyetine yaraşır bir hayatın idamesi için tedbirler almak, tam istihdamı sağlamak, toplumda sosyal bütünleşmeyi ve sosyal tekamülü oluşturmak ve bunun için de sosyal ahlâk ve sorumluluk duygusunu geliştirmek, sosyal ahlâk esaslarının toplumda geçerlilik kazanması yönünde sosyal hizmetler alanında danışmanlık, rehberlik ve pedagoji faaliyetlerinde bulunmaktır (Ergenç, 2008: 7).

Sosyal Devlet, sosyal politika uygular; görev ve yükümlülüklerini sosyal politika ile yerine getirir. Toplumların güvenlik, barış ve refah içinde yasamalarını hedef alan ve bu yollarla toplum grupları içindeki mücadeleleri önleyerek devlet düzenini ayakta tutmaya çalışan tedbirler manzumesi” şekliyle karşımıza çıkan sosyal politikanın, derinlemesine incelendiğinde, önemi daha iyi anlaşılmaktadır (Çubuk, 1975: 12). Sosyal devlet anlayışı ile toplum, gelecek endişelerinden uzak ve geleceğini kurmaya katılan özgür bir sivil topluma dönüşmüştür. Bireyi, topluma ve devlete karşı koruyacak ara mekanizmaları yaratmış olması, sosyal devletin diğer bir özelliği olarak dikkat çekmektedir. Eğitimin yaygınlaştırılması ve teknolojik gelişmelere cevap verebilen insan gücünün sağlanması, sosyal devlet anlayışının ekonomik ihtiyaçlara da cevap veren niteliğini ortaya çıkarmıştır. Son olarak demokratik devletle birlikte refah devletini ortaya çıkarması, sosyal devletin kapitalist ilişkilere rağmen dönüşümü gerçekleştirme gücünü göstermiştir. Sosyal devletin sağladığı bu başarı kapitalist düşünce sistemini ortadan kaldıramamış, uluslararası ölçekte yeni ilişkiler konseptinin yaratılması ile sosyal devletin yarattığı uzlaşma sahası tehdit edilmeye başlanmıştır (Bilgin, 2007: 212-214).

Ancak 1970'lere gelindiğinde kriz dönemine girilmiş ve refah devleti konusunda tartışmalar meydana gelmiştir. Refah devleti ve sosyal politika uygulamaları yaşanan krizin ve durgunluğun nedeni olarak gösterilmiştir (Leibfried, 2000: 28-29). Neoliberal ekonomik dönüşümle birlikte sosyal haklar ve sosyal devlet anlayışı önemli oranda erozyona uğramıştır. Devletin düzenleyici olarak görev aldığı bu dönüşümde gelir farklılıkları artmış, yoksulluk büyük kitleleri yutmaya başlamıştır.

2.3. Yoksulluk Kavramı

Bu bölümde yoksulluk kavramı, tanımlamaları, oranları, nedenleri, dünya da ve Türkiye'deki yoksulluk konuları ele alınmıştır.

2.3.1. Yoksulluğu Tanımlama Güçlüğü

Yoksulluk oldukça karmaşık bir olgudur (Brinkerhoff ve Goldsmith, 2003: 685). Yoksulluk tartışmaları üç temel açılda sürdürülmektedir. Bunlar sırasıyla, yoksulluk kavramının tanımlanması, yoksulluğun ölçülmesi ve yoksulluğun önlenmesidir. Bu açımlar yoksulluk sorunsalının içeriğinin henüz tam olarak doldurulamamasından kaynaklanmaktadır. Yoksulluk konusunda bu kadar farklı tanımlamaların olması, aslında her dünya görüşünün konuya farklı yaklaşılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle yoksulluğun tanımı konusunda tam bir uzlaşma görülememektedir (Gökdayı, 2003: 9). Yoksulluk kavramının tanımlanması, kavramın içeriğindeki farklılıklardan ileri gelmektedir.

Yoksulluk, bir insanın veya hanenin temel ekonomik gereksinimlerini karşılayamamasıdır (De Jonge, 1998: 16). Dünya Bankası Raporu'na göre yoksulluk, "asgari yaşam standardına erişilememiş olması durumudur" (World Bank, 1996: 26). Yoksulluk kavramını asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimleri karşılamaya yeterli gelirin elde edilememesi durumu olarak tanımlayan bir diğer yaklaşımla, yoksulluk kavramının mutlak bir standarda bağlanması amaçlanmıştır (Drewnowski, 1977: 189). Normal yaşam olarak kabul edilen her şeyden mahrum bırakılma, istenilen düzeyde olmama demektir. Bu durum, kendini beğenmeme, utanç ya da suçluluk duymayla sonuçlanır. Yoksulluk ayrıca mevcut toplumda mutlu bir yaşamı ifade eden tüm imkanlardan yoksun bırakılmak anlamına da gelir (Bauman, 1999: 60). Roventree yoksulluğu, "toplam kazançların, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi" olarak tanımlamaktadır (Field, 1983: 51).

Yoksulluk genel olarak yeterli kaynak ve gelir sahibi olmama konumuyken, insan yaşantısının onurlu bir şekilde sürdürülebilmesi için gerekli olan gıda, su, giyecek, barınacak ev, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve güvenlik gibi temel insani gereksiniminden yoksun olma olarak tanımlanabilir. Yoksulluk aynı zamanda sosyal, politik, ve psikolojik alanlarda yetkinsizlik olarak da kabul edilebilir (Oktik, 2008: 25). Yoksulluğu dar ve geniş anlamda olmak üzere iki türlü tanımlamak mümkündür. Dar anlamda yoksulluk, açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda yoksulluk, gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade eder (TÜİK, 2004: 1,

BİB, 2009: 10). Yoksulluğun tanımının nasıl yapıldığı, yoksullukla nasıl mücadele edileceği belirlemek açısından çok önemlidir (Semerci, 2010: 2). Yoksulluğun günümüzde giderek karmaşık sorunlar yumağı haline gelmesi, bir o kadar da içinden çıkılması zor çözüm yollarını gündeme getirmektedir (Önen, 2010a: 165).

Sözlük anlamı ile yoksul, yeterli düzeyde parası olmayan veya konforlu bir şekilde yaşamak için gerekli olan araçlara sahip olmayan kişi olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk kavramı ise, yaşamın gerektirdiği beslenme, barınma, eğitim, sağlık gibi temel olanaklardan yoksun olma durumunu ifade etmektedir. Roventree yoksulluğu, “toplam kazançların, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi” olarak tanımlanmaktadır (Field, 1983: 51). Yoksulluk tanımlanması önemli bir konudur. Çünkü tanımlama, yoksulluğa bakış açısını ve çözüm yolunu da beraberinde getirmektedir.

2.3.2. Başlıca Yoksulluk Türleri

Çok sayıda yoksulluk türü, farklı yoksulluk tanımlarını doğurmaktadır. Yoksulluk tanımları, belli ölçüde gelire dayansa da, tamamen gelir esaslı değildir. “Mutlak” ve “görelî” yoksulluk türlerinin gelire; diğer yoksulluk türlerinin ise, gelir yanında bireylerin ihtiyaç duydukları toplumsal eksikliklere dayandıkları söylenebilir (Önen, 2010: 65). Yoksulluk kavramına niceliksel ve niteliksel olmak üzere iki açıdan yaklaşmak da mümkündür. Bu bağlamda, mutlak yoksulluk-göreceli yoksulluk, objektif yoksulluk- subjektif yoksulluk, gelir yoksulluğu- insani yoksulluk, kapasite yoksunluğu ve sosyal dışlanma gibi kavramlar karşımıza çıkmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 2).

2.3.2.1. Temel Gereksinimlere Göre Yoksulluk Türleri

Gelir yoksulluğu, yaşamı sürdürmek ya da asgari yaşam standardını karşılamak için kişi veya hane halkının ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerin karşılanabilmesi bakımından yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak tanımlanmaktadır ve hesaplamada genellikle asgari bir yaşam düzeyini sağlamak için gerekli gelir “yoksulluk sınırı” olarak ifade edilmektedir (Özsoy, 2004: 1).

Bu açıdan “mutlak yoksulluk” ve “nispi yoksulluk”tan söz edilebilir (DYK, 2008: 1) temelde, yeme, içme, barınma gibi fizyolojik ihtiyaçların bile yeterli derecede karşılanamadığı bir durumu ifade eden “Mutlak Yoksulluk” ve nispi olarak hayat standartlarında dezavantajlarla sınırlı olan; yani insanlar arasındaki mülkiyetlerin ve

varlıkların görelî avantaj ve dezavantaj göstergeleriyle ifade edilen durumları gösteren “Görelî Yoksulluk” şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Iceland, 2006: 21). “Mutlak Yoksulluk” ta birey ya da hane halkının temel gereksinimleri karşılanamazken; “Görelî Yoksulluk” ta birey ya da hane halkının, toplumda yaratılmış refahtan yeterince yararlanamaması söz konusudur (Önen, 2010: 66). Yoksulluğun bu türlerinde daha genel tanımlamalar yapılmaktadır.

2.3.2.1.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak Yoksulluk hanehalkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir (BİB, 2009: 10) Mutlak yoksul oranı, bu asgari refah düzeyini yakalayamayanların sayısının toplam nüfusa oranıdır (TÜİK, 2004: 1; World Bank, 2005: 48-49; Gündoğan, 2008: 43).

Mutlak yoksulluğu temel ihtiyaçların maliyetleri üzerinden hesaplama yaklaşımını ilk defa 19.yy sonunda Rowntree ortaya atmıştır. Rowntree, İngilîz şehri York için asgari temel ihtiyaçlar üzerinden hesapladığı fakirlik sınırları ile hane halklarının gelirlerini karşılaştırarak yaptığı fakirlik tahmininde nüfusun % 10’unun yoksul olduğunu hesaplamıştır. Bu tarihten günümüze kadar ülkelerin mutlak fakirlik sınırlarını belirlemek için yapılmış çok sayıda araştırma bulunmaktadır (TÜSİAD, 2000: 97).

Dünya Bankası 1990’daki çalışmasında “mutlak yoksulluk” (Absolute Poverty) kavramı tanımlanmıştır. (World Bank, 2005: 48-49) Bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı olan 2400 k/cal hesaplamasına dayanılarak (tıbben; normal bir erişkin için yeterli kalori miktarı 2800–3000, ağır işlerde çalışanlar için ise işin niteliğine göre 3200–3800 k/cal ihtiyacı esas alınmaktadır) geliştirilmiş ve bu noktadan hareketle günlük geliri 2400 k/cal besini almaya yetmeyen insanlar Dünya Bankasınca “mutlak yoksul” olarak tanımlanmıştır (DPT, 2001: 102; World Bank, 2001: 3-5; Seyyar, 2003: 39). Bu bağlamda kişi başına tüketilen kalori düzeyine bağlı “mutlak yoksulluk” (absolute poverty) kavramı önemli bir göstergedir (DPT 2001: 103). Böylece günlük bir doların altında gelire sahip olanlar yoksul olarak adlandırılmaktadır (Philipp, 1999: 2). Tamamen hayatta kalmaya, bir anlamda açlığa yönelik bir yoksulluk tanımıdır.

Genel kabul gören bir tanımlama olarak “mutlak yoksulluk eşiği” de farklı toplumsal özelliklere göre farklı saptanmıştır. Yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde bir dolar kabul edilirken, Latin Amerika ve Karayipler için bu sınır iki dolar, Türkiye’nin de dahil edildiği Doğu Avrupa ülkelerinin de içinde bulunduğu küme için dört dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için 1998 yılı itibariyle 14.40 dolar olarak belirlenmiştir (World Bank, 2001: 3-5). Mutlak yoksulluk yaklaşımı, kendi içinde pek çok sorun içermekle beraber; açlık sorununu da barındıran yetersiz beslenme koşullarıyla yüz yüze olan az gelişmiş ülkelerin yoksulluk durumunu tanımlamak için uygun görünmektedir (Şenses, 2001: 63). Mutlak yoksulluk türü temel besinler üzerine inşa edilen, yani yaşamda var olabilmeye yönelik bir tanımlama getirmektedir.

2.3.2.1.2. Görelî Yoksulluk

Bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı görelî anlamda yoksul olarak tanımlanır. Refah ölçüsü olarak amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilir (TÜİK, 2004: 1; World Bank, 2005: 46-47; TÜSİAD, 2000: 97; Es ve Güloğlu: 2009: 235). Bireyin belirli yaşam düzeyine sahip olarak yaşamını sürdürebilmesi için gerekli mal ve hizmetleri karşılayacak gelir düzeyinin altında bir gelire sahip olmasıdır (Dumanlı, 1995: 213). Kişinin bir toplumsal varlık olmasından hareket etmekte ve kendisini biyolojik olarak değil, toplumsal olarak yeniden üretebilmesi için gerekli tüketim ve yaşam düzeyinin saptanmasını içermektedir. Bu durumda, belli bir toplumda kabul edilebilir minimum tüketim düzeyinin altında geliri olanlar görelî yoksul olarak tanımlanmaktadır (TOOB, 2002: 85). Mutlak yoksulluk türüne göre daha makul kabul edilebilir.

Görelî yoksulluk tanımlanırken bireyin, toplumsal yapı içinde yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan barınma, temiz gıda, eğitim, sağlık ve kültürel etkinlikler gibi mal ve hizmetlerden yoksun olması durumları göz önüne alınmakta ve bunları karşılayacak gelir düzeyi saptanmaktadır. Bu gelirin altında gelire sahip olanlar, üstündekilere göre yoksul kabul edilmektedir (Sallan Gül, 2002: 109). Bununla bireyin ya da hane halkının içinde bulunduğu bir toplumsal ortam içinde diğerlerine göre ortalamanın altında kalması, tartışılabilir bir görelîlik taşımaktadır (Önen, 2010: 66)

Refah ölçüsü olarak amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilir (Altay, 2005: 163). TÜİK yoksulluk çalışmalarında, eşdeğer kişi başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si görelî yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır. Görelî yoksulluk oranı ise, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, görelî yoksulluk sınırının altında kalan hane halklarının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak hesaplanmaktadır (BİB, 2009: 11). Örneğin AB'de, medyan gelirinin yüzde 60'ının altında bir gelire sahip olanlar görelî yoksul kabul edilirler (Gündoğan, 2008: 43-44). İnsan hakları belgelerinde gizil olan yoksulluk hattı (poverty line) anlayışının da görelî yoksulluk anlayışı üzerinden tanımlandığı söylenebilir (Yolcuoğlu, 2005: 1). Toplumlarda ortalama gelir seviyelerine göre, görelî yoksulluk sınırının oluşturulması ve bu sınırın altında kalanlara destek sağlanması gerekmektedir.

2.3.2.2. Mekansal Anlamda Yoksulluk Türleri

Yoksulluk yaşandığı mekâna göre de kırsal yoksulluk (rural poverty) ve kentsel yoksulluk (urban poverty) olarak da sınıflandırılabilir (Okyay, 2006:1).

2.3.2.2.1. Kentsel Yoksulluk

“Kent yoksulları” kavramı, 1996 yılı Birleşmiş Milletler HABİTAT raporunda nüfusun kentlerde yaşayan bir kesiminin, çeşitli nedenlerle, tarihsel ve coğrafi olarak belirlenmiş asgari bir geçim standardını sağlayabilecek yeterli kaynaklara ve konuta ulaşamaması, barınma yoksulluğu ile beraber davranışsal ve toplumsal ilişkiler açısından sorunlara yol açabilecek bir konumda olması durumu olarak açıklanmıştır (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2002: 201).

Kent yoksulu arasında kiracılık hızla artmaktadır. Gecekondu ve suç arasında sosyolojik olarak bağlantı kurulmamasına karşın, bugün ‘varoş’ kavramı altında kent yoksulları giderek suç ve şiddetle bağlantılı olarak görülmektedir. Kent yoksulu ile ilgili toplumdaki hakim imaj artık ‘cahil köylüden’ çok ‘kentle bütünleşme niyetinde olmayan, topluma karşı tehlike oluşturan, suça yatkın öteki’ olmaktadır (BİB, 2009: 12). Özellikle az gelişmiş ülkelerde kentsel yoksulluk, düşük sanayileşme ve hızlı kentleşmenin bir sonucu olarak tartışılabilir. Bu gibi ülkelerde, “kırdan koparak kente gelen ancak, kapitalist ekonomi ve özellikle de sanayi tarafından herhangi bir anlamda istihdam edilemediği için düzensiz işlerde, düşük ücretlerle çalışmak durumunda kalan ve gecekonduya yaşayan, kent emekçi kesimlerini etkileyen bir olgu olarak kent

yoksulluğundan söz edilmektedir” (Kaygalak, 2001: 127). Günümüz kentlerinin kalabalıklaşması ve izlenen ekonomi politikalarından dolayı kentsel yoksulluk oranları artmaktadır.

2.3.2.2. Kırsal Yoksulluk

ILO’ya göre, kırsal yoksulluk; kırsal alandaki açık veya gizli işsizlik olarak tanımlanmakta ve azalan gelir düzeyleri nedeniyle kırsal alanda hızla artan bir yoksullaşmaya dikkat çekilmektedir (Okyay, 2006: 1). Daha çok kırsal alanlarda görülen bir sorundur ve kişisel tüketim ile yeterli düzeyde eğitim, sağlık, temiz su, konut, ulaşım ve iletişim hizmetlerine erişim gibi alanlardaki eksiklikler kırsal yoksulluğu nitelendirmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 1). Kırsal nüfusun dünya da ve Türkiye’ de giderek azalması, çalışabilir durumdaki nüfusun kentlere akmasından dolayı kırsal yerleşim yerleri terk edilmektedir. Bu durumda buralarda yaşayan toplumsal kesimler de yoksulluk oranları artmaktadır.

2.3.2.3. Emek Piyasasına Göre Yoksulluk Türleri

İstihdam olanaklarının azaldığı gözlenen bir dünya da, özellikle gelişmekte olan ülkelerin büyüyen kentlerinde, işgücü piyasası ile ilişkisi giderek zayıflayan yoksul bir kesimin ortaya çıktığı sıkça ifade edilen bir gözlemdir. Ayrıca, yeni dünya ekonomisinden kaynaklanan coğrafi kutuplaşmalar sebebiyle bazı bölgelerin ve kentlerin yeni oluşan istihdam olanaklarından pay alamaması da söz konusudur (Buğra, 2008: 5). İşgücü piyasasında son yirmi yıl içinde ortaya çıkan ve gelişerek kökleşen süreçlere bağlı olarak, istihdam ve istihdam sonucunda elde edilen gelir insanları yoksulluktan kurtaramamaktadır. Çalışan yoksulluğuna, çalışma sonucunda temel gereksinimlerini karşılayacak düzeyde gelirin elde edilememesi neden olmaktadır. Gelişmekte olan veya gelişmiş ülkelerde geniş çalışan kümeleri çalışmalarını karşılığında elde ettikleri gelirle temel gereksinimlerini karşılayamamakta ve çalışan yoksul olarak adlandırılmaktadır (Kapar, 2005: 196).

Gecekondu mahalleleri genellikle çalışan yoksulları barındırmaktadır. Bu kesim, her ne kadar (sürekli olmasa bile) çalışıyor olsa da, temel gereksinimlerini karşılamakta zorlanan ve haliyle yoksulluk sınırında ya da altında yaşayan işgücünden oluşmaktadır. Düşük ücretlere ek olarak, kayıtdışı istihdam (ki bu da çoğu durumda düzensiz iş anlamına gelmektedir), düzensiz gelir (ya işverenin muntazam ödeme yapmaması ya da

sık iş değiştirme mecburiyeti), sosyal güvenlik ağlarından mahrumiyet gibi sorunlar bu duruma sebep olarak sayılabilmektedir. Sonuç olarak, gecekonduların sakinleri yoksulluktan kaynaklanan dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (Adaman ve Keyder, 2007: 84). Őehirlerdeki eski tipik üretim faaliyetlerinin yerlerini yeni finansal ve hizmet sektörlerine bırakması, kentsel alanlarda ‘istihdam merkezli yeni bir tür eşitsizlik ve yoksulluk’ olgusu yani çalışan yoksulları görünür kılmaktadır (Sassen, 1998: 137). Yoksulluk sorunundan kurtulabilmelerinin en etkin yollarından biri çalışma hayatına dahil olmaktır. Fakat günümüz toplumlarında emeğe ödenen ücretlerin düşüklüğü ve geçici istihdamlardan dolayı, çalışanlarda yeterli gelirin elde edilemediği görülmektedir.

2.3.2.4. Objektif Yoksulluk-Sübjektif Yoksulluk

Yoksulluğun tanımlanmasında objektif yaklaşım (refah yaklaşımı) yoksulluğu neyin meydana getirdiği ve kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerektiği konusunda önceden belirlenen (normatif) değerlendirmeleri içermektedir. Sübjektif yaklaşım ise yoksulluğun tanımlanmasında kişilerin tercihlerine (fayda yaklaşımı) önem vermektedir. Kişilerin elde ettiği toplam faydanın hesaplanmasında karşılaşılan güçlükler nedeniyle iktisatçılar, geleneksel olarak, objektif yaklaşımı benimsemek eğilimindedirler. Bu yaklaşımı savunanlara göre bireyler her zaman kendileri için neyin en iyi olduğunu değerlendirme yeteneğine sahip değildir. Örneğin, yoksulluğun ölçümünde kullanılan hemen hemen tüm yöntemler objektif yaklaşımı benimseyerek asgari besin gereksinimi konusu üzerinde durmaktadır. Oysa kişiler tükettikleri yiyeceklerin miktarı ve türleri konusunda çok farklı değerlendirme ve tercihlere sahiptirler. Bazı kişiler yaşamlarını sürdürmek için gerekli olan yiyecek demetini tercih ederken diğerleri fiziki varlıklarını sürdürmeleri açısından önem taşımayan yiyecek demetine ağırlık verebilir. Bu nedenle yoksulluğun tanımlanmasını kişilerin ve hane halkının değerlendirmelerine bırakan sübjektif yaklaşım yoksulluğun ölçülmesinde önemli problem ve karışıklıklara yol açabilmektedir (Ören ve Negiz v.d., 2012: 316-317)

Yoksulluğun tanımlanmasında objektif yaklaşım (refah yaklaşımı) yoksulluğu neyin meydana getirdiği ve kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerektiği konusunda önceden belirlenen değerlendirmeleri içermektedir. Sübjektif yaklaşım ise, yoksulluğun tanımlanmasında kişilerin tercihlerine (fayda yaklaşımı) önem vermektedir. Uygulamada, kişilerin elde ettiği toplam faydanın hesaplanmasında

karşılaşılan güçlükler, genellikle objektif yaklaşımın benimsenmesini gerektirmektedir (Özsoy, 2004: 1). Kişisel tercihlerin farklılığı ve belirsizliği objektif yaklaşımı ön plana çıkarmaktadır.

2.3.2.5. Geçici ve Kalıcı Yoksulluk

Tekeli' ye göre yoksulluk bir durum olarak görülürse, yoksulluğu yaratan öğelerin niteliklerine bakılarak kalıcı ve geçici olmak üzere iki türe ayrılabilir. Kalıcı yoksulluk; bireylerin kapasitelerinin bulunmaması dolayısıyla olur. Geçici yoksulluk ise kapasiteyle ilgili bir sorundan kaynaklanmaz, daha çok mevcut ekonomik sistemdeki geçici daralmalardan kaynaklanır. Örneğin bir kişinin işini kaybetmesi nedeniyle olur. Kişi yeni bir iş bulduğunda ortadan kalkar (Tekeli, 2002, 38). Yoksullukta, sorun olarak devam eden süreç ‘yoksulluğun kalıcılaşma’dır. Geçici yoksulluk içerisine düşen kişi veya ailelerin bu durumdan kurtulabilmeleriyle bu sorunu aşmaktadırlar.

2.3.2.6. İnsani Yoksulluk

UNDP'nin 1997 “İnsani Gelişme Raporu” ile ilk defa “*İnsani Yoksulluk*” (Human Poverty) kavramı ortaya atılmıştır. İnsani yoksulluk, gelir yoksulluğu ile ilişkili bulunmasına rağmen ondan farklıdır. Gelir yoksulluğu ölçümleri mutlak gelir üzerinde odaklanırken, insani yoksulluğun ölçülmesi eğitim düzeyi, sağlık ve temiz su kaynaklarına erişebilme gibi konularda yoğunlaşmaktadır. (UNDP, 1997: 15-17 Gündoğan, 2008: 43-44, UNDP, 2012, <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hpi/>) Kamusal ve özel kaynaklara erişememe gibi insani gelişim açısından ortaya çıkan mahrumiyetleri, yoksulluğun boyutlarını ve insani gelişim dışında kalmış insanların oranını ölçmektedir (Valentine, 1970: 60).

Aynı raporda insani yoksulluğu ölçmek amacıyla “İnsani Yoksulluk İndeksi” (Human Poverty Index) geliştirilmiştir. Bu indeks geliştirmekte olan ülkeler için (HPI-I) şu üç kriterden yola çıkarak hesaplanmaktadır: Yaşam süresi: 40 yaşın altında yaşam beklentisi olanların oranı, eğitim: Okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin oranı, makul bir yaşam standardı: Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfusun oranı, Temel sağlık imkanlarından yoksun olan nüfusun oranı, 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfusun oranı (UNDP, 1997: 15-17; Gündoğan, 2008: 43-44; UNDP, 2012a; KSGM, 2008: 7) gibi temel insan yeteneklerini sürdürebilecek olan mal, hizmet ve altyapıya “enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyu” erişimin yokluğu ya da kısıtlanması,

yoksulluğun “insani” boyutu olarak nitelendirilmektedir (BİB, 2009: 11, KSGM, 2008: 7). İnsani yoksulluk bireyin toplumun bir üyesi olarak, genel refah seviyesine çıkarılmasını amaçlamaktadır. İnsan onuruna yakışan bir hayat sürdürmek tüm insanoğlunun en doğal hakkıdır.

2.3.2.7. Nöbetleşe Yoksulluk

Işık ve Pınarcıoğlu'na göre nöbetleşe yoksulluk, eşitsiz güç ilişkileri temelinde kentli yoksul kesim içinde bir grubun diğerlerinin üzerinden zenginleşmesini, refahını arttırmasını betimlemektedir. Temel özellikleri; arsa ve konut piyasasında kurulan ilişkilerle dayanması, iş piyasasında kurulmuş olan, özellikle hemşerilik esaslı ilişkilerle eklemlenmesi, bu piyasalarda yaratılan getirilerin sistem içinde yer alanlara eşitsiz dağılımı ve bu eşitsiz getiriler temelinde yükselen politik ilişkilerdir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2003: 80). Nöbetleşe yoksulluk niteliksel bir tanım getirmez. Mutlak ya da görece yoksulluk ya da diğer yoksulluk tanımları gibi yapısal bir durum tanımlamaz. Nöbetleşe yoksulluk tanımı daha çok yoksulluğu bir süreç olarak tanımlar. Bu süreç, yoksulların sistemin gediklerini bularak, yerel kaynaklardan beslenen kimlikleri temelinde hem dayanışma hem de birbirinin üzerinden refahlarını arttırma ve yoksulluktan kurtulma sürecidir.

2.3.2.8. Yeni Yoksulluk

Buğra ve Keyder'in (2003: 21-23) ‘yeni yoksulluk’ diye tanımladığı, toplumsal dışlanma riski taşıyan, kenarda kalan, özellikle ekonomik ilişkiler açısından sistemle bütünleşmesi giderek zorlaşan bir tabakanın işaret edildiği görülmektedir. Bu şekilde gelişip derinleşen bir tabakaya paralel olarak bir tarafta neoliberal ekonomi devletin sosyal kamu harcamaları ve sosyal güvenlik sisteminin altını oymakta; diğer tarafta ise değişen sosyo-ekonomik yapıyla birlikte eski geleneksel geniş aile dayanışması ve toplumsal ilişkiler de varlığını koruyamaz hale gelmektedir. Dolayısıyla, toplumsal olarak dışlanan kesimin tekrar topluma kazandırılmasında eski tip mahalle içi ayni ve nakdi yardım destekleri, aile veya komşu desteği gibi yöntemler geçerliliğini yitirmiştir. Ayrıca bu şartlar altında, insanlar, köylülükten yahut küçük üreticilikten veya enformellikten kent ekonomilerinin daha bütünsel bir parçası olmaya geçiş sürecini tamamlayamayacak, sürekliliği olmayan işlerden elde ettikleri gelir bir birikim

sağlayamayacak ve gereken ölçüde ailenin yeniden üretimini (çocukların gereği gibi beslenmesi ve eğitimini) dahi karşılayamayacaktır.

Bu yaklaşımlardan biri daha çok gelişmiş ülkeler için geçerli olabilecek bir yaklaşımdır. Buna göre resmi kanalların verdiği sosyal yardımların miktarı yoksulluğu belirler. Bu tanımda resmi kanalların yoksulları tamamen doğru tanımladığı varsayılmaktadır. Fakat resmi kurumların yoksulluk tanımlarını hangi kıstaslara göre yaptıkları göz önünde bulundurulmamıştır. Ayrıca, bu tanım sosyal yardımların yetersiz ve dengesiz dağıldığı az gelişmiş ülkeler için geçerli bir tanım olmayacaktır. Bunun yanında yardımlara ulaşabilen haneler yanında ulaşamayan dolayısıyla daha da yoksul olan kesim hesaba katılmamaktadır (Koyuncu ve Şenses, 2004: 26). Görüldüğü üzere yoksulluk üzerine çokça tanım mevcuttur, sorun devam edip şekil değiştirdikçe de çeşitli disiplinlerde çeşitli tanımlar yapılacaktır. Yoksulluk çağımızın en önemli sorunlarından bir olarak gösterilmektedir ve son yaşanan küresel krizlerle birlikte kavram üzerinde daha derinlemesine tartışmalar ve çalışmalar yapılacağı muhakkaktır.

2.3.2.9. Diğer Bazı Yoksulluk Tanımları

Öznel yoksulluk toplumdaki bireylerin asgari gelir veya harcamaları hakkındaki kendi bireysel düşüncelerine dayanmaktadır. Mutlak ve görelî yoksulluğa göre daha az kullanılan bir yöntemdir (Öztürk, 2006: 8).

Sen'in yaklaşımına göre yoksulluk, "gelir azlığı" ya da "gelir yetersizliği" olarak nitelendirilmemekte "kapasite - yapabilme yetersizliği" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama ile Sen yoksulluk sorununa sadece ekonomik açıdan bakan geleneksel yaklaşımlara farklılık getirerek çok boyutlu kapasite yaklaşımını (capability approach) ortaya çıkarmıştır (Sen, 1993: 31). Sen'in yaklaşıma göre bireylerin kişisel gayretlerinin artırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

2.3.3. Yoksulluğun Ölçülme Yöntemleri

Yoksulluğu ölçmek başlı başına önemli bir sorundur, yoksulluğa bakış açısına, ülkelerin gelişmişlik farklarına, uygulanan ekonomik sisten ve politikalara ve de diğer faktörlere göre değişmektedir, yoksulluğun ölçümünde genel anlamda kullanılan yöntemler ele alınmıştır. Yoksulluk ölçüm yöntemleri, Öztürk ve Öztürk (2010: 15-45), Aktan ve Vural (2002: 2-4), Erdoğan (2002: 2-7) tarafından şöyle ifade edilmişlerdir.

(1) Aralık Ölçütü ve Değişim Aralığı: Aralık ölçütü: Gelir dağılımının iki ucundaki değerler, yani en yüksek ile en düşük gelirler karşılaştırılmaktadır. Değişim aralığı: bir gelir dağılımı serisindeki en yüksek ve en düşük gelir arasındaki farkı ifade etmektedir.

(2) Göreli Ortalama Mutlak Sapma ve Standart Sapma: Gelir dağılımındaki bütün gelir düzeyleri ortalama gelir ile karşılaştırılmakta, tüm farkların mutlak değerlerinin toplamı bulunarak, bu farkların toplamı toplam gelire oranlanarak göreli ortalama mutlak sapma elde edilmektedir.

(3) Değişim Katsayısı: Bir serinin standart sapması, serinin aritmetik ortalamasına bölünerek sonuç 100 ile çarpıldığında değişim katsayısı elde edilmektedir.

(4) Varyans ve Logaritmik Varyans: Gelir dağılımında gözlemlerin ortalamadan ne derece uzakta oldukları diğer bir ifade ile dağılımın ayı ekseninde ne kadar toplu ya da dağınık biçimde bulunduğu belirtmek için varyansdan yararlanılmaktadır. Logaritmik varyans: gelir dağılımları doğası gereği gözlem değerleri daha çok küçük değerler dolayında yoğunlaşan, büyük değerlere gittikçe araları seyrekleşen çarpık dağılımlar olduğundan, gelir dağılımı simetrik hale getirebilmek için kullanılmaktadır.

(5) Yüzde Paylar: Tüm hane halkları gelirlerine göre en küçükten en büyüğe doğru sıralanmakta hanehalkının gelirden aldığı yüzde payların dökümü yapılmaktadır.

(6) Lorenz Eğrisi: Eğriyi oluşturabilmek için bireyler veya hane halkı gelirlerinin büyüklüğüne göre en küçükten başlayarak büyüğe doğru sıralanmaktadır.

(7) Gini Katsayısı: İstatistiksel olarak bütün gelir ikilikleri arasındaki farkların işaretlerine bakılmaksızın alınmış aritmetik ortalamalarına bağlı olarak tanımlanabilmektedir. Gini katsayısının değeri sıfır ile bir arasında değişmektedir. Gelir dağılımı dengesizlikleri azaldıkça katsayının değeri sıfıra, arttıkça bire yaklaşmaktadır.

(8) Dalton Atkinson Eşitsizlik Ölçütü: Bir sosyal refah fonksiyonu varsayılmakta çeşitli eşitsizlik ölçütleri bu sosyal refah fonksiyonunda toplumun eşitliğe verdiği değer sıfır ile sonsuz arasında değer almaktadır. Bu ağırlığın sıfır olması, toplumun gelir dağılımı ve yoksulluk konusunda kayıtsız olduğunu, ağırlığın sonsuz olması ise toplumun sadece en düşük gelir grubuna sahip olan kişilere ilgilendiğini göstermektedir.

(9) Pareto Katsayısı: Belirli bir gelir düzeyi ile bu geliri veya daha fazlasını elde edenlerin sayısı arasında belirli bir ilişki olduğu varsayımına dayanmaktadır. Gelir

düzeıı yükseldikçe kişilerin üst gelir grubuna yükselme olasılığının nasıl arttığını yaklaşık olarak göstermektedir.

(10) Kuznets Katsayısı: Toplam üretimin sektörel yüzde dağılımı ile işgücünün yüzde dağılıma dayanan sektörel dengesizlikleri özetleyen bir gelir dağılımı ölçütü geliştirmektedir.

(11) Yoksulluk Oranı İndeksi: Belirli bir gelirin altındaki nüfusun toplam nüfusa oranı olarak hesaplanabilmekte ve bu gelirin altındaki kesim yoksul olarak değerlendirilmektedir.

(12) Yoksulluk Farkı: Toplumdaki ortalama yoksulluk açığıının yoksulluk çizgisine oranına eşittir. Yoksulluk farkı yoksulluk sınırının altında kalan kesimlerin yoksulluk sınırı üzerine çıkarılması için gerekli gelir transferi konusunda fikir vermektedir.

(13) Açlık Sınırı: Bir kişinin yeterince beslenmesi için alması gereken gıdaya karşılık gelen gelir düzeyi ile ölçülmektedir. Tıbben bir insanın yaşabilmesi için kalori miktarı 2800-3000, ağır işler için ise 3200-3800. dünya bankası minimum 2400 kalori demektedir. İnsani Temel Gereksinimlerin Karşılanabilmesi Yoksulluğu, gıda, eğitim, barınma gibi gereksinimlerin karşılanması esasına göre tanımlamaktadır.

(14) Beşeri Kalkınma Endeksi: UNDP tarafından 1990 yılında ilke kez yayınlanan ve yalnızca kişi başına düşen gelir düzeyi değil, ortalama yaşam düzeyi, kadınların ekonomik ve siyasal yaşama katılımı, besleme düzeyi, sağlık ve eğitim düzeyi, hareket ve ifade özgürlüğü, enerji tüketimi gibi gelişmişlik ölçütleri temel alınarak yapılan hesaplamadır.

2.3.4. Yoksulluğun Nedenleri

Dünya ekseninde toplum bazında bazı kesimlerinin günlük ihtiyaçlarını karşılama çerçevesinde, özellikle temelde açıklarını giderme boyutunda güçlük çekmeleri ile ilgili bir olgu olarak kabul edilen yoksulluk, zaman zaman bireylerin kendine özgü durumlarından veya savaş gibi yine insan eliyle yaratılan sorunlardan, bazen de doğal koşullardan dolayı ortaya çıkmaktadır (Buğra, 2005: 3-4).

Yoksulluğa bakış açıları gibi yoksulluk oranları da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklıdır. Ancak tüm bu farklılıklara rağmen yoksulluğun ortaya çıkış

nedenleri temelde benzerdir. Diğer bir ifadeyle; yoksulluğun ortaya çıkış nedenleri temel olarak yetersiz üretim ve bu yetersiz üretim düzeyine bağlı olarak elde edilen kısıtlı gelirlerin adil bir şekilde fertler arasında paylaşılmasından kaynaklanmaktadır. Yoksulluğun nedenlerini ana başlıklar altında vermek gerekirse şöyledir; üretimin yetersizliği, doğal koşullarındaki olumsuzluklar, nüfus artış hızı, siyasi istikrarsızlıklar, yanlış vergi politikaları, yanlış borçlanma politikaları, borçlanma sonucunda ortaya çıkan yüksek faiz oranları, kamu harcamaları politikalarındaki hatalar ve eksiklikler, piyasada tekelleşmelerin olması, enflasyon, işsizlik, eğitim politikalarının yetersizliği, vb. birçok sorundan oluşmaktadır (Aydın ve Türgay, 2011: 252-253; BİB, 2009: 7). Buna ilave olarak bölgesel sorunlar, iç savaşlar ve ekonomik ambargolar gibi dolaylı sebeplerden dolayı da insanlar istemeseler dahi yoksulluğa mahkum edilmektedirler (Dumanlı, 2002: 1).

Yoksulluğun nedenleri ise çeşitli ve çok faktörlü olabilmektedir, tablo-1’ de bu nedenler dört ana faktör üzerinden sınıflandırılmaktadır, bu ana faktörler çerçevesinde yoksulluğun nedenleri ifade edilmektedir.

Tablo-1: Genel Yoksulluk Nedenleri

Neden	Sonuç
Ekonomik	Verim Düşüklüğü Kişisel Beceri Eksikliği Zayıf Ekonomi Politikaları Ticari Alışkanlıklar Teknolojik Gerilik ve AR-GE Eksikliği Küreselleşme
Toplumsal	Ayrımcılık (cinsiyet, yaş, etnik, sınıf, güçsüzler üzerine) Yüksek Doğurganlık Düzeyi Eşitsizlik Sosyal Sermaye/Güven Eksikliği Yoksulluk Kültürü Sağlık Bakımından Zayıflık ve Bulaşıcı Hastalıklar
Siyasal	Beceriksiz ve Kötü Yönetim Siyasal Kurumlara ve Devlete Karşı Güvensizlik Şiddet ve Çatışma Ortamı Küresel ve Bölgesel Süpergüçlerin Baskısı
Çevresel	Doğal Kaynaklarda Kalite Düşüklüğü Çevresel Koşullarda Kötüleşme Felaketler (deprem, sel, toprak kayması, fırtına vb..) Uzaklık Hastalıklara Eğilimli Olmak

Kaynak: (Hulme, Moore, Shepherd, 2001: 17)

Türkiye’de yoksulluğun nedenleri tablo-1’de ifade edilenler çerçevesinde ele alınmalıdır, fakat aynı zamanda sıkça dile getirilen gelir dağılımı bozukluğu, ücretlerin düşüklüğü, bölgelerarası farklılıklar (Es ve Güloğlu, 2004: 87), kayıtdışı istihdam (Es

ve Güloğlu, 2004: 85), kırdan kente göç (Aydın ve Güloğlu, 2011: 94-95) gibi nedenlerde sayılabilir. Türkiye’ de 1990’ lı yıllardan itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu’ dan ülkenin batısına doğru yapılan göçlerinde yoksulluk oranları arttırdığı görülmektedir.

2.3.5. Dünyada Yoksulluk

Dünya’da yoksulluk giderek önemini arttıran bir sorun olarak karşımızdadır (Magdoff, 2001: 1). Ülkeler arasındaki gelir eşitsizliği 200 yıldır var olmakla beraber özellikle 1980’li yıllardan itibaren ciddi artış göstermektedir. Dahası, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki gelir adaletsizliği düzelme yolunda da görünmemektedir. (Danışoğlu, 2004: 216-217). Yoksulluk günümüz dünyasında karmaşık ve heterojen bir sorun olarak görülmektedir.

Dünya da yoksulluk sorununun yoğun yaşandığı çeşitli bölgeler vardır. Özellikle Güney Asya ve Sahra Altı Afrika’ında mutlak yoksulluk yüksek oranlara ulaşmıştır. Yapılan tahminlere göre Güney Asya’da ve Sahra Altı Afrika’ında nüfusun % 40’ından fazlası mutlak yoksulluk sorunuyla mücadele etmektedir (Es ve Güloğlu, 2009: 234). Birleşmiş Milletler 2006 yılı İnsani Gelişme Raporu ile dünya üzerindeki gelir dağılımı adaletsizliği ortaya koymuştur. Rapora göre en fakir yüzde 20’lik kesim dünya gelirinin yalnızca yüzde 1,5’ini almaktadır. Bunun yanı sıra en fakir yüzde 40’lık dilim toplam gelirin yalnızca yüzde 5’ini almaktadır. OECD ülkelerinde yaşayan her 10 kişiden 9’u dünya gelir dağılımında ilk yüzde 20’lik dilimdedir. Buna karşın Sahra Altı (Sub-Sahara) Afrika ülkelerinde yaşayan her 2 kişiden 1’i en fakir yüzde 20’lik dilimdedir. Dünya nüfusunun yüzde 80’i ortalama Dünya geliri olan 5533 \$’dan daha düşük gelir elde etmekte ve dünyanın en zengin ilk 500 kişisinin yıllık geliri, servetleri hariç olmak üzere 100 milyar \$’ı aşmaktadır. Bu rakam dünyanın en fakir 416 milyon kişisinin yıllık geliri toplamına eşittir (Karaman ve Özçalık, 2007: 25-30; UN, 2009: 13-19).

Bir ülkedeki gelir dağılımı eşitsizliği o ülkenin ekonomisinin ne kadar kırılgan olduğuyula da ilişkilidir. Bu durumu söz konusu ülkelerde sıkça meydana gelen enflasyon krizleri ve iktidar değişiklikleriyle ilişkilendirmek mümkündür. Aynı zamanda gelirin paylaşımı devletin uyguladığı para ve maliye politikalarıyla doğrudan sağlanmaktadır. Yani devlet, gelir dağılımındaki düzensizliği uyguladığı vergi, bütçe, harcama ve para politikalarıyla gidermeye çalışmaktadır. Gelir dağılımı adaletsizliği bir dünya sorunudur. Ülke hükümetlerinin ortaya koyduğu yeniden dağıtım politikalarıyla

birlikte devletin ekonomiye karışması hatta ekonominin içerisinde yer alması daha da artmaktadır. Bu durum piyasa ekonomilerinde geri dönülemez bazı sonuçlara yol açmaktadır (Karaman ve Özçalık, 2007: 25-30).

Yoksulluk tanımlarının çeşitliliğinde, süreç içerisinde değişim sergileyen birçok değişken rol oynamakla birlikte, içinde bulunulan toplumun gelişmişlik düzeyi önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü fiziksel ihtiyaçlarını karşılayamayan geri kalmış bir ülkede ağırlıklı olarak asgari kalori hesabına dayanan yoksulluk tartışılırken, gelişmekte olan ülkelerde kalori hesabının yanı sıra devlet ve toplum kurumlarından dışlanmanın getirdiği yoksulluk da fazla tartışılır olmaktadır (Aydın ve Türgay, 2011: 252). Yoksulluk sorunu, bütün toplumlar için sürekli ve kalıcı bir karakter olarak varlığını sürdürmektedir (Önen, 2010a: 166).

Bugün dünyanın birçok yerinde yoksulluk sorunu hacim olarak giderek artmaktadır. Gelir adaletsizliklerinin her toplumda ve coğrafya da olmasından dolayı sorun daha da derinleşmektedir. Yoksulluk olgusuna bakış ve ekonomik sistemlerin yapısı sorunun kalıcı bir şekilde çözülmemesine neden olmaktadır.

2.3.6. Türkiye’de Yoksulluk

Türkiye’de 1980’lere kadar görülen yoksulluk daha çok ekonomide gelir eşitsizliğini gideren politikalarla ve geleneksel yardımlaşma ve dayanışma ile giderilmekteydi. Tarımdaki destekleme politikaları, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri, kentlerde gecekondulaşma, sendikal hareketlerin gelişmişliği, içe dayalı bir büyüme modelinden kaynaklanan yüksek ücret politikası gelir dağılımında eşitsizliklerin büyümesinin önüne geçmekteydi. 1980’lerden sonra hissedilen ve 1990’larda hızlanan makro ekonomik istikrarsızlıklar reel gelirin artmamasına ve hatta enflasyon nedeniyle sürekli aşınmasına neden olurken, kamu iç borç senetleri nedeniyle izlenen yüksek reel faiz politikaları, hem faiz gelirleri içinde eşitsizliğin artmasına hem de faiz gelirlerinin toplam gelirler içindeki yerinin büyüyen gelir dağılımında ciddi boyutlarda dengesizliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye’de gelirin dağılımının iktisadi rasyonellikten uzak, çoğunlukla siyasi ölçütlerle bir tür rant aktarımı şeklinde ortaya çıktığı ileri sürülebilir (Altay, 2005: 176).

Türkiye’deki “görelî yoksulluğun” kaynağını kırsal alanda aramak ve yoksullukla mücadeleye de kırsal alandan başlamak yanıtıcı olmayacaktır. Ancak,

kırsal alanların da gelişmişlik düzeyleri itibariyle farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu itibarla bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamalarına yönelik yapılmış olan çalışmalarda genel olarak ülkenin batısında yer alan Marmara, Ege, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgeleri görece olarak gelişmiş bölgeler olarak tanımlanmakta, Doğu Anadolu, Karadeniz'in dağlık bölgeleri ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı yörelerinin ise gelir, istihdam ve genel refah düzeyi bakımından Türkiye ortalamasının oldukça altında kaldığı tespiti yapılmaktadır (BİB, 2009: 50).

Türkiye'de yoksulluk sorunu, 1990'lı yıllara kadar resmi olarak dillendirilmeyen ve özellikle ekonomi bilimi içinde çok irdelenmeyen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Artan küresel yoksulluk ve uluslararası kuruluşların bu konudaki çalışmaları ile ülke içinde artan kır yoksulluğunun yanı sıra kent yoksulluğu ve işsizlik gibi sorunlar "yoksullaşma olgusu"na olan ilginin artmasına da yol açmıştır (Altay, 2005: 176). Türkiye'de yoksulluk çalışmalarının dünyayla kıyaslandığında uzun bir geçmişi olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. 1990'lı yıllarla yoğunluk kazanan çalışmaların hemen hepsinde araştırmacılar, yoksulluk konusunda çalışma yapmalarının temel sebebi olarak yoksul sayısının artmasına ve yoksulluğun sonuçlarının giderek daha da kötüleşmesini göstermektedirler (Şentürk, 2009: 209).

Dumanlı tarafından 1993 yılında ve Erdoğan tarafından 1996 yılında yapılan çalışmalarla Türkiye açısından yoksulluğun ölçülebilmesine yönelik kriterler geliştirilmiştir (Dumanlı, 1993 ve Erdoğan, 1996). Yoksullukla ilgili yapılan ilk çalışmalar, her ne kadar DPT bünyesindeki uzmanlık tezleri ve kalkınma planlarında görülse de Türkiye'de yapılan diğer yoksulluk çalışmalara yön verenler Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programlarının yoksulluk raporları ile onların destek verdiği diğer akademik çalışmalar olmuştur. Dolayısıyla yoksulluk bu dönemde ülkemizde bir sorun olarak ortaya çıkmakla birlikte, daha çok uluslararası konjonktürden etkilendiği söylenebilir (Şentürk, 2009: 211). Mevcut durumda Türkiye'de yoksulluk çalışmaları TÜİK tarafından yapılmakta ve yıllık raporlar yayınlanmaktadır. Bunun dışında yine akademik ve diğer kurumsal çalışmalarda yapılmaktadır.

Türkiye'nin bugünkü gündemi birçok siyasi konuyla işgal edilmiş durumda, yoksulluk ise, taşıdığı bireysel değil toplumsal niteliğe rağmen geri plana itilmiş görünüyor (Atılğan ve Çakar, 2007: 68). Türkiye 1999 ve 2001 krizleri sonrasında, 2002 sonrası dönemde uygulanan sıkı ekonomik politikanın da tesiriyle önemli

ekonomik büyüme göstermektedir. Özellikle % 7,5 ortalama yıllık gayri safi yurtiçi hasıla artışı, enflasyonun tek haneye inmesi ve bütçe açıklarının azaltılması uygulanan ekonomik programın başarısını gösterirken işsizliğin % 9 civarına olması ve reel ücretlerin düşmesi de uygulanan politikaların yoksulluğu ve gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltıcı etkisinin zayıf olduğunu göstermektedir (Güloğlu ve Güder, 2007: 1). Türkiye’ de 2000’ li yılların başlarından itibaren yoksulluk sorunun giderek azaldığı TÜİK’ in verdiği rakamlardan anlaşılmaktadır. Kişi başına düşen gelirin artması ve sosyal yardımların yoğunluk kazanması bu durumda etkilidir.

2.3.7. Türkiye’de Yoksulluk Oranları

Türkiye’ de yoksulluk oranlarının açıklanmasında TÜİK tarafından kriter olarak gıda yoksulluğu ve gıda artı gıda dışı yoksulluk olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede öncelikle gıda yoksulluğuna tablo-2’de bakıldığında:

Tablo-2: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları (2002-2011)

Türkiye	2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008	2009	2010	2011
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı ⁽¹⁾	3.04	2.39	2.49	1.55	1.41	0.52	0.47	0.22	0.21	0.14
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı ⁽¹⁾	30.30	23.75	20.89	16.36	13.33	8.41	6.83	4.35	3.66	2.79
Kent										
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı ⁽¹⁾	2.37	1.54	1.23	0.97	0.24	0.09	0.19	0.04	0.04	0.02
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı ⁽¹⁾	24.62	18.31	13.51	10.05	6.13	4.40	3.07	0.96	0.97	0.94
Kır										
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı ⁽¹⁾	4.06	3.71	4.51	2.49	3.36	1.49	1.11	0.63	0.57	0.42
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı ⁽¹⁾	38.82	32.18	32.62	26.59	25.35	17.59	15.33	11.92	9.61	6.83

Kaynak: (TÜİK, 2012b)

Kişi başı günlük harcaması, cari satın alma gücü paritesine göre 2,15 doların altında kalan fert oranı 2010 yılında % 0,21 iken, bu oran 2011 yılında % 0,14 olarak tahmin edilmiştir. 4,3 dolar sınırına göre ise 2010 yılında % 3,66 olan yoksulluk oranı, 2011 yılında % 2,79 olarak gerçekleşmiştir. Cari satın alma gücü paritesine göre 4,3 dolar sınırı esas alındığında, kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda 2010 yılında % 9,61 olan yoksulluk oranı, 2011 yılında % 6,83 olarak tahmin edilmiştir. Aynı yoksulluk sınırına göre kentsel yerlerde yaşayanların yoksulluk oranları 2010 yılı için % 0,97, 2011 yılı için ise % 0,94 olmuştur (TÜİK-2011Yoksulluk Çalışması, 2012b).

Türkiye’de gıda yoksulluğunun son on yılda içerisinde tükenme noktasına geldiği görülmektedir.

Türkiye’nin gıda artı gıda dışı yoksulluk oranı her yıl TÜİK tarafından açıklanmaktadır. En son 2011 yılının başında 2009 yılına ait yoksulluk oranları açıklanmış olup, 2010 yılına ait yoksulluk oranlarının açıklanmasını 2012 yılının sonuna ertelendiği ifade edilmiştir, fakat 2012 sonu itibariyle bu çalışmanın yayınlanmadığı, yapılan açıklamada çalışmaların devam ettiğini ifade edilmiş, belli bir tarih verilmemiştir. Tablo-3’de 2002-2009 yılları arasında gıda artı gıda dışı yoksulluk oranları verilmiştir.

Tablo-3: Türkiye’de Yoksulluk Oranları (2002-2009)

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26.96	28.12	25.60	20.50	17.81	17.79	17.11	18.08
Harcama esaslı görelî yoksulluk	14.74	15.51	14.18	16.16	14.50	14.70	15.06	15.12

Kaynak: (TÜİK, 2012b)

2009 yılında Türkiye’de fertlerin yaklaşık, % 18,08’i yani 12 milyon 751 bin kişi ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. 2008 yılında bu oran % 17,11’dir. Kişi başı günlük harcaması, satın alma gücü paritesine göre 1 doların altında kalan fert bulunmamaktadır (TÜİK-2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, 2012b: 1).

Tablo-4’e bakıldığında 2009 yılında hane halkı büyüklüğü 3 veya 4 kişi olan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 9,65 olurken, 7 ve daha fazla olan hanelerde fertlerin yoksulluk oranı % 40,05 olarak hesaplanmıştır. 7 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerden kentsel yerlerde oturanlar için yoksulluk riski % 25,21 iken kırsal yerlerde bu oran % 54,06’dır. Hane halkı türüne göre çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 15,98 olurken, çocuksuz çekirdek ailelerdeki fertlerde bu oran % 9,86’ya düşmektedir. Ataerkil veya geniş ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 24,48 olarak tahmin edilmiştir. Kentsel yerlerde çocuklu çekirdek ailede yaşayan fertlerin yoksulluk riski % 8,47 iken kırsal yerlerde bu oran % 39,71’dir

(TÜİK-2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, 2012b: 1-2). 2002 yılından 2009 yılına kadar olan oranlara bakıldığında genel anlamda yoksulluk oranlarının önemli seviyelerde düşüş gösterdiği görülmektedir.

Tablo-4: Türkiye Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Oranları (2002-2009)

Hanehalkı büyüklüğü	Yıllar							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Türkiye	22.45	23.02	20.67	15.42	13.98	13.64	13.52	14.54
1-2	16.51	13.41	14.49	8.44	10.95	9.36	9.85	11.52
3-4	16.37	17.08	13.71	9.22	8.27	8.06	8.23	9.41
5-6	29.03	31.67	27.40	22.41	17.54	20.79	21.14	21.79
7+	45.95	48.41	51.06	44.08	41.83	39.79	37.68	38.50

Kaynak: (TÜİK, 2012b)

Tablo-5'e bakıldığında: 2009 yılında okur-yazar olmayan veya bir okul bitirmeyenlerde yoksulluk oranı % 29,84 olurken, ilkokul mezunlarında bu oran % 15,34, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 5,34, yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 0,71 olmuştur. İlköğretime başlamamış olan 6 yaşından küçük çocukların yoksulluk riski ise % 24,04'tür (TÜİK-2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, 2012b: 1-2). Eğitim seviyesi ile yoksulluk arasında zıt yönlü bir ilişki vardır. Eğitim seviyesi arttıkça, yoksulluk azalmaktadır.

Tablo-5: Türkiye Hanehalkı Fertlerinin Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (2002-2009)

Eğitim Durumu	Fert yoksulluk oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Türkiye	26.96	28.12	25.60	20.50	17.81	17.79	17.11	18.08
Okur-yazar değil veya bir okul bitirmeyen	36.99	38.01	37.52	31.53	28.10	28.98	30.50	29.84
İlkokul	26.13	27.55	24.36	17.13	14.19	14.24	13.44	15.34
İlköğretim	26.37	29.56	25.49	22.42	18.06	19.19	17.20	17.77
Ortaokul ve orta dengi meslek	18.77	18.31	13.00	8.37	8.07	9.16	8.34	9.76
Lise ve lise dengi meslek	9.82	11.19	8.28	6.79	5.20	5.88	5.64	5.34
Yüksekokul, fakülte ve üstü	1.57	2.66	1.33	0.79	1.01	0.81	0.71	0.71

Kaynak: (TÜİK, 2012b)

TÜİK' in 2010 açlık ve yoksulluk sınırları; dört kişilik bir hanenin aylık açlık sınırı 318 TL, aylık yoksulluk sınırı ise 896 TL olarak hesaplanmaktadır. Dört kişilik bir aile 318 TL aylık gelir elde ediyorsa aç değildir. Şimdi aynı dönemde Türkiye genelinde 1 adet somun ekme 50 kuruştur, ortalama 1 kişi 3 adet somun ekmeği yerse, oda dört kişilik bir ailede günde 12 adet somun ekme eder, buda 180 TL'ye karşılık gelmektedir. Geriye kalan 128 TL ile ne yapılacağını TÜİK' in açıklaması gerekmektedir. TÜİK araştırmacılarının ve yöneticilerinin bunu nasıl bir hesaplama yöntemiyle yaptıklarını, hangi ölçüleri aldıklarını açıklamaları gerekmektedir. Bu ölçütün sahra altı Afrika için kullanılan değeri olduğunu bilinmelidir. Gerçekte piyasa koşullarında bir araştırma yapıldığında gerçek yoksulluk ve açlık sınırı tespit edilebilir.

Başka bir sorun ise TÜİK tarafından belirlenen yoksulluk sınırı (gıda+gıda dışı) ile asgari ücret komisyonunun belirlediği asgari ücret arasında önemli farklar vardır, şöyle ki: TÜİK 2010 yılı yoksulluk sınırı (gıda+gıda dışı) 896 TL, aynı döneme ait ocak- haziran 2010 yılı 16 yaşından büyükler için net asgari ücret 576,60 TL'dir (TÜİK- Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırları, 2012, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2012). Aradaki fark 319,40 TL olup bu farkın nedenine ilişkin bir açıklaması yoktur. Devletin kurumsal yapılarının yoksulluğa ve asgari geçim oranlarına bakış açısı arasında önemli farklılıklar vardır, mevcut durumda asgari ücretin net veya brüt oranları üzerinden yoksulluk hesaplamaları yapılmaktadır. Örneğin genel sağlık sigortası (GSS) asgari ücretin brüt üçte bir oranı üzerinden gelir testi yapmakta, SYDV' ler sigortalı olup geliri yetersiz olanlara yaptığı yardımlarda haneye giren gelirin kişi başına net asgari ücretin (asgari geçim indirimi çocuksuz bekar kişi için olan rakam çıkarıldıktan sonra geriye kalan) üçe bölünmesiyle kalan tutar üzerinden yapılan oranla yardım yapmaktadır. Bu açıdan bu oranların tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.

2.3.8. Yoksulluğun Azaltılmasında Yürütülen Politikalar

Yol açtığı çok boyutlu olumsuz sonuçlar nedeniyle yoksullukla mücadele edilmesi konusunda genel bir kabulün olduğu söylenebilir. Birçok uygulama yoksullukla mücadelede ya da yoksulluğun kontrol edilmesinde kullanılan ekonomik ve sosyal politikaların zamanla yoksulluğu azaltıcı yönde etkilediğini göstermektedir (Alcock, 1997: 9). Yoksulluk, yirminci yüzyılın sonlarında insanlığın yüz yüze kaldığı en önemli beşeri ve toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün için pek

çok ülke şiddet derecesi ne olursa olsun az ya da çok bu sorun ile iç içe yaşamaktadır. Dolayısı ile fakirlik ile mücadele etmek durumunda kalmıştır (Dumanlı, 2002: 1).

Tarihsel olarak, özellikle 20. yüzyıl içerisindeki değişik dönemlerde benimsenen yoksullukla mücadele stratejilerine bakıldığında, esas olarak iki temel politika grubunun uygulandığını söylemek mümkündür. İlk grup politikalar, daha çok II. Dünya Savaşı'nın ardından 1980'lere kadar bütün dünya da yaygın olan, yoksullukla doğrudan mücadele amacını güden ve esas olarak bir sosyal güvenlik ağını öngören sosyal politikalar niteliğinde iken; "küreselleşme" döneminin bir ürünü olarak görülebilecek ikinci grup politikalar, doğrudan yoksulluğu azaltmak için tasarlanmamış olsalar da, dolaylı olarak yoksulluğu azalttığı ileri sürülen, yoksulluğun önemli bir kaynağı olan işsizlik sorununu azaltmak ile iktisadi büyümeyi sağlayacak türden politikalar (DPT, 2007: 15).

Yoksullukla doğrudan mücadele yaklaşımında, yoksulluk sorununun dolaysız çözümüne yönelik politikaların ve programların uygulanması söz konusudur. Bu yaklaşımda kamu; vergi, sosyal güvenlik, sosyal yardım, sağlık ve eğitim politikaları gibi temel araçlarla gelirin ikincil dağılımına etkin bir biçimde müdahil olmaktadır. Bu politik araçlarla birlikte, kamunun öncülük ettiği, özel olarak dizayn edilmiş yoksullukla mücadele programları da bu yaklaşımın temel enstrümanları arasında yer almaktadır. (Gündoğan, 2008: 51). Yoksullukla mücadele için uygulanabilecek doğrudan önlemler arasında çoğunlukla şunlar ön plana çıkmaktadır: Yoksulların kullandığı mal ve hizmetlere sübvansiyon uygulanması, asgari ücret, istihdamı arttırmaya yönelik çeşitli proje ve önlemler, yoksullara yönelik kredi programları ve çeşitli çocuk eğitim ve beslenme programlarıdır (Şenses, 2003: 328; Şenses, 1999: 429).

Dolaylı yaklaşım "hızlı büyüme yoluyla yoksulların gelirlerini ve yaşam düzeylerini yükseltmeyi ön plana çıkarmaktadır" (Şenses, 1999: 429; Dansuk, 1997: 98-100) göre yoksullukla dolaylı mücadele: Gelir dağılımı dengesizliğini azaltmak, ulusal gelir artışı, ekonomik büyüme, insan kaynaklarına yatırım, kırsal ve kentsel kalkınma projeleri, yapılarak ancak yerine getirilebilir.

Görüldüğü gibi yoksullukla mücadelede her iki yaklaşım da kendi açılarından önemli katkılar sağlamaktadır. Dolayısıyla bu süreçte dolaylı ve doğrudan yaklaşım birbirine alternatif değil; tamamlayıcı olarak görülmelidir. Yani, bir taraftan ekonomik büyüme sağlanıp gelir düzeyi yüksek olan istihdam olanakları genişletilirken, diğer

taftan, doğrudan yoksul kitlelere yönelik politika ve programlar aracılığıyla yoksulluğa karşı etkin bir mücadele yürütülebilir. Bu alanda kalıcı ve sürdürülebilir bir başarı sağlanması her iki yaklaşımın da bir arada yürütülmesine bağlıdır (Gündoğan, 2008: 51).

3. SOSYAL YARDIM VE VAKIF KAVRAMLARININ ÖZELLİKLERİ, VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde sosyal yardım kavramı, rejimleri, türleri, vakıf kavramı ve türleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü etrafınca ele alınıp irdelenmiştir.

3.1. Sosyal Yardım Kavramı

Sosyal yardım kavramı, tek bir tanıma indirgenemeyecek kadar geniş anlamlar içermektedir. Bu nedenden dolayı üzerine farklı tanımlar geliştirilmiştir.

Sosyal yardım; yoksul kimselere yiyecek, giyecek, yakacak, tedavi ve ilaç sağlanarak yapılan parasız yardım (TDK, 2012; İkizoğlu, 2002: 86), toplum örgütlenmesiyle doğrudan ilişkili olarak ortaya çıkan yoksullaşma olgusunun hafifletilmesine, geciktirilmesine, geçici olarak giderilmesine karşı yapılan insani bir hizmet alanı (Güler, 2006: 2; Çengelci, 1993: 22), zorunlu katılma ilkesine dayanmayan ya da katılma ile karşılığı (yapılan yardım) arasında bir ilişki bulunmayan genel devlet bütçesi ya da belirli bir amaca ayrılmış özel vergilerle finanse edilen kamu yardımı (Talas, 1953: 322), toplumda yoksul veya muhtaç durumda bulunan kişi veya gruplara yönelik olarak ekonomik ve sosyal amaçla yapılan her türlü maddi destek (DDK, 2009a: 3) karşılık söz konusu olmaksızın ihtiyaç içinde bulunan fertlere devlet veya gönüllü kuruluşlarca yapılan yardımlar (Gönencan, 1992: 359) olarak tanımlanmaktadır.

DPT (2001: 51) sosyal yardımı; yerel ölçüler içinde asgari seviyede dahi kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirme olanağından kendi ellerinde olmayan nedenlerden dolayı yoksun kalmış kişilere, resmi kuruluşlar veya kanunların verdiği yetkiye dayanarak yarı resmi veya gönüllü kuruluşlarca muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirmek amacını taşıyan parasal ve nesnel sosyal gelirden oluşan bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanı olarak ifade etmektedir.

Sosyal yardım kavramı, en kısa ve en genel anlamda, muhtaç durumda olan kişilere belirli çerçeveler içerisinde maddi veya maddi olmayan, aynı veya nakdi yardımların sağlanması anlamına gelmektedir. Ancak, zamanla sosyal yardım kavramının algılanmasında ve kavranmasında dalgalanmalar ve çeşitlenmeler meydana gelmiştir. Bunda, sosyal yardımla eşdeğer olarak kabul edilebilecek olan bazı diğer kavramların etkisi söz konusudur (Taşçı, 2008: 129). Sosyal yardım çok çeşitli şekillerde cereyan eden geliri yeniden dağıtıcı mekanizmalar ve müesseseler her toplumda vardır. İnsanın toplum halinde yaşamasının tek şartı herkesin sahip olduğu üretime katılmaktan elde ettiği payın mutlaka altında veya üstünde bir nihai tüketim payına sahip olmasıdır (Yazgan, 1987: 253). Sosyal yardımlar toplumlarda gelir dengesizliklerini ortalama bir seviyeye çekmeyi amaçlamaktadırlar.

Yoksulluğun birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de önlenmesi ve etkilerinin en aza indirilmesi için geliştirilen uygulamaların başında sosyal yardım uygulamaları gelmektedir. Sosyal yardımlar; yoksullara ücretsiz sağlık yardımı ve bakımı, aile ödenekleri, yaşlılara ve özlülere aylık bağlanması, işsizlik yardımı gibi programları kapsamaktadır. Sosyal yardım, bir defaya mahsus olarak yapılabileceği gibi sürekliliğe de sahip olabilmektedir. Ancak, bu sürekliliğin, sosyal yardımdan yararlananın ulaşması beklenen düzeye gelene kadar devam etmesi, ilke olarak kabul edilmektedir (DPT, 2007: 36).

Muhtaç durumdaki bir kişiye yardım etmek, dini inançtan, gelenek ve göreneklerden ya da kişinin iyilik yapma isteğinden kaynaklanabilir. Yardımın, çoğunlukla yardım yapanın isteğine tabi olması, toplumda yardım ihtiyacı olan kişilere daha düzenli yardım sunan mekanizmaların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu mekanizmalar, resmi ya da yarı resmi kuruluşlar tarafından kurulmakta, çoğunlukla devlet bu mekanizmaların işleyişini düzenleyici politikalar getirmekte ve kuralları koymaktadır. Resmi ya da yarı resmi kuruluşlar tarafından yoksul, muhtaç veya az gelirli kişilere devlet bütçesinden yapılan bu transferlerdir (Tuncay, 1986: 14). Bu transferlerin varlığı, yoksulları toplumların getirmiş oldukları yükleri sırtlayabilmesinde yardımcı bir rol oynamaktadırlar.

Sosyal yardımlar sosyal güvenlik sisteminin ayaklarından birisini oluşturmaktadır (Taşçı, 2008: 1). Sosyo-ekonomik açıdan muhtaç duruma düşmüş bireylere, kendilerinden bir karşılık beklenmeksizin, tamamen insani amaçlarla yapılan

yardımlardır (Evcil, 1997: 8). Kamu hizmetinde bulunurken ya da kamu yararına çalışırken zarara uğrayan kişilere devlet bütçesinden yapılan yardımlar da sosyal yardım olarak nitelendirilebilmektedir (Tuncay, 1986: 14). Devletin yoksullara, yoksulluğa düşmüş kimselere yardımda bulunması yeni bir kamu hizmeti değildir (Dicleli, 1946: 120). Sosyal yardımlar birlikte yaşamının başlamasıyla birlikte anılmaya başlanmıştır. Önceleri yakın komşu, akraba ve diğer kesimlere yönelik başlayan yardımlar, zamanla kurumsal kimlikler kazanmıştır. Toplumların büyümesi ve şekillenmesiyle birlikte bu yükümlülükler en büyük örgütsel yapı olan devletlerin önemli ödevlerinden biri haline gelmiştir.

3.1.1. Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet

Genel olarak tüm toplumlarda tarihsel gelişim süreci içerisinde gelenekler, dini ve kültürel değerler ve toplumsal koşullar çerçevesinde şekillenen ve çeşitli yönleriyle benzerlik gösteren muhtelif sosyal hizmet ve yardım uygulamaları söz konusu olmuştur. Dini müesseseler (kiliseler, vakıflar, imaretler vb.), meslek örgütleri (loncalar, ahi birlikleri, yardımlaşma sandıkları vb.) ve diğer gönüllü kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen çeşitli sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri, yoksul ve kimsesizler ile muhtaçların korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması konusunda önemli işlevler görmüştür (DDK, 2009a: 1-2).

Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar, insanlık tarihi boyunca yoksulluk ve diğer sosyo-ekonomik sorun ve ihtiyaçlarla birlikte var olmuştur. Bu hizmet ve yardımların niteliği, kapsamı, yöntemi, kurumsal yapısı ve finansmanı zaman içerisinde farklılık gösterse bile yüzyıllardır toplum ve devlet yaşamının en önemli konularını teşkil etmiştir (DDK, 2009: 1). Sosyal hizmetler insanların kendi fiziki ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi ve manevi mahrumiyetlerinin giderilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması için düzenli ve sürekli programlar şeklinde yürütülmektedir (DYK, 2008: 1-2; Şakar, 2010: 163-170). Yakın zamana kadar sosyal yardımlar, sosyal hizmetlerin bir parçası kabul edilirken bugün sosyal yardımlar ayrı bir başlıkta değerlendirilebilmektedir (DDK, 2009: 7).

“Sosyal hizmetler” ile “sosyal yardımlar” kavramları, birer karşılıksız sosyal yardım olmaları ve muhtaçlık esasına dayanmaları nedeniyle ortak yönlere sahip olsalar da, aralarında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Yardımlar en genel anlamda, *hizmet* biçiminde gerçekleştiriliyorsa sosyal hizmet; yoksa, sosyal yardım söz konusudur.

“Sosyal yardımlar”, yoksul ve yardıma muhtaç olanlara “aynı” ve “nakdi” yardımlar biçiminde sunulurken; “sosyal hizmetlerden yararlanmak için yalnız o hizmetle ilgili yardıma muhtaç bulunmak yeterli olmaktadır. “Sosyal hizmetlerden yararlanacak yardıma muhtaç kesimler, daha çok yoksul, kimsesiz ve çaresiz konumdaki çocuklar, kadınlar, yaşlılar, sakat ve özürlüler iken; “sosyal yardım” yapılacak kişilerin daha çok; gelir ve muhtaçlık durumu dikkate alınmaktadır (Önen, 2010: 80). Sosyal hizmet ve yardımların farklılıkları olmakla birlikte genellikle toplumun en dezavantajlı gruplarına yönelik geliştiren politikalar olmalarından dolayı, ortak bir şekilde algılanmaktadır.

3.1.2. Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik teriminden ne anlaşılması gerektiğinin öncelikle açıklanması gerekmektedir. Sosyal güvenlik yeni bir terimdir ve bir bütün olarak alındığında insanlığın tarihi kadar eskidir (Talas, 1972: 527; Korkusuz ve Uğur, 2009: 3). Bir anlamda ise “fertlerin uğrayacakları tehlikelerin zararlarından kurtarılma garantisi”(Yazgan, 1992: 18) anlamına da gelmektedir

Sosyal güvenlik kavramı ilk defa, büyük iktisadi krizden sonra, Amerikan halkına gelir güvencesi sağlamayı amaçlayan ve başkan Roosevelt’in başlattığı “new deal” (Ayhan, 2012: 42) politikasının bir parçası olarak “Social Security Act” ile 1935’de kullanılmıştır (Şakar, 2010: 159). İLO’nun “Approches to Social Security” adlı raporuyla yaygınlık kazanmış, 1944 yılında İLO’nun 1952 tarihli ve 102. sayılı sözleşmesinde sosyal güvenlik tüm ayrıntıları ile açıklanarak günlük dilde kullanılmaya başlanmıştır (Aydın U., 1999: 5).

Genel anlamda sosyal güvenlik kavramı temelde sosyal sigortaların yanı sıra sosyal yardım ve sosyal hizmetleri de içeren bir üst kavram olmasına rağmen mevcut durumda sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin zayıf kalması buna karşın sosyal sigortaların daha etkin ve yaygın olması nedeniyle sosyal güvenlik dar anlamda sosyal sigortalarla özdeş olarak görülmektedir (Balcı, 2006: 55). Sosyal güvenlik bir bütün olarak düşünüldüğünde, sosyal yardımları da tamamen kapsamaktadır.

3.1.2.1. Sosyal Güvenliğin Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Kapsamı

Tarihin her döneminde insanlar kendini yoksulluktan, hastalıktan, kaza ve benzeri risklere karşı koruma ihtiyacı duymuş ve bu risklerin zararlarını tazmin etmeye

yönelik çeşitli metotlar geliştirmiştir. Bu risklere karşı kendini güvenlik altına alma gayretleri insanların ilk tarihine kadar gitmektedir (DPT, 2001: 9).

Modern toplumların bir ürünü olarak kabul edilebilen (Tunçomağ, 1982: 1) sosyal güvenlik ; bireylerin istek ve iradeleri dışında oluşan fiziksel ve sosyal risklerin, kendilerinin ve geçindirmekle yükümlü oldukları kişilerin üzerindeki gelir azaltıcı ve harcama arttırıcı etkilerini azaltmak ve kişilere sağlıklı bir hayat standardını garanti edebilmektir. Diğer bir deyişle, sosyal güvenlik insanların buldukları toplumlarda insan onuruna yakışır bir şekilde, başka insanlara muhtaç olmadan yasamalarının ve kişisel özgürlüklerinin teminatıdır. İnsanlık tarihinin her döneminde bireyler kendilerini bir takım risklere karşı korumak ihtiyacını duymuşlardır. Bu anlamda sosyal güvenlik insanlık kadar eski bir olgudur ve tarih boyunca hayatın önemli bir parçası olmuştur (Seyyar, 2006: 5).

Sosyal güvenliğin ilkin bir hak olarak kabulü ILO'nun 1944 yılında kabul ettiği Philadelphia Bildirgesi ile mümkün olmuştur. Bu bildirgenin 1. maddesinde “Her nerde olursa olsun fakirlik, bütün insanların refahı için bir tehlike oluşturur” demekte ve 3. maddesinde de “Korumaya muhtaç olan herkes için bir esas gelir sağlamak üzere, sosyal güvenlik tedbirlerinin, diğer taraftan tam sıhhi yardımlarının genişletilmesi” görevinden bahsetmektedir. ILO 1952 yılında da Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına ilişkin 102 sayılı sözleşmeyi kabul etmiştir. Bu sözleşme, sosyal güvenlik ile ilgili riskleri; hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası, meslek hastalığı, analık, sakatlık, ölüm ve aile yükleri olarak belirlemiştir. Sözleşmeyi kabul eden devletler, kişileri belirtilen bu risklere karşı korumak için gerekli tedbirleri alacaktır (Erdoğan, 2004: 1). Sözleşmeyle getirilen ödevlerin yerine getirilmesi, yoksulluk sorunuyla daha az insanın karşıması sağlayacağı bilinmelidir.

Sosyal güvenlik sistemlerinin kapsamına bakıldığında şunlar ifade edilmektedir.

(1) Yaşlılık (emeklilik sonrasında kaynakların tüketilmesi riski), (2) Sakatlık (yaralanma, kaza riski ve geçici iş kaybı riski) ve endüstriyel kazalar, (3) Hastalık (hastalık, geçici ya da kalıcı olarak çalışamama riski), (4) Tıbbi yardım (sağlık harcamaları riski, kötüleşen sağlık durumu ve azalan çalışma yeteneği riski), (5) Yaşamı sürdürme riski (aile bireylerinden evi geçindiren kişinin hayatını kaybetmesi durumunda geride kalanların kaynak yokluğu ile karşı karşıya kalması riski), (6) Doğum (ekstra masraf ve çalışamama riski), (7) Aile yardımı (ek giderlerin olması

riski), (8) İşsizlik (geçici ya da kalıcı olarak iş bulamama riski ve ek olarak yeni iş aramanın maliyetlerinin doğurduğu riskler) (ILO, 2006: 1; Arıcı ve Alper, 2013: 36-41; Jambu, akt. Tunçomağ, 1982: 4-5; Ayhan, 2012: 51-52; Korkusuz ve Uğur, 2009: 9-10).

3.1.2.2. Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım

Türkiye’de sosyal yardım ve hizmetler ‘Sosyal Güvenlik Sistemi’nin bir parçası olarak düzenlenmiştir. Sosyal Güvenlik Sistemi; sosyal sigortalar, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar olmak üzere üç ana ögeden oluşmaktadır. Sosyal sigortalar kişileri istek ve iradeleri dışında oluşan fiziki ve risklere karşı koruyan, finansmana katkı ve katılım zorunluluğunun bulunduğu, primlere dayalı programlardır (DYK, 2008: 1-2; Şakar, 2010: 163-170).

Daha çok koruyucu, iyileştirici ve geliştirici nitelik taşıyan bu programlar sayesinde, insanların kendilerine daha yeterli hale gelmelerine ve başkalarına bağımlı yaşamlarının önlenmesine çalışılmaktadır. Böylece çocukların, kadınların, özürülülerin, yaşlıların ve kanunlarla ihtilafa düşenlerin sosyal ilişkileri ve toplumsal işlevleri güçlendirilmeye ve hayat standartları geliştirilmeye çalışılmaktadır. Sosyal yardımlar ise, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli asgari gelire sahip olmayanlara uygun bir yaşam sağlamak ve kendi kendilerine yeterli hale getirmek amacıyla yapılan ayni veya nakdi, geçici veya sürekli, sistemli ve karşılıksız yardımlardan oluşmaktadır (DYK, 2008: 2).

Türkiye’de, sosyal güvenlik sisteminin yasal çerçevesi büyük ölçüde Anayasanın 2, 5, 41, 60 ve 61. maddelerine dayanmaktadır. Anayasanın bu maddelerinde sosyal devlet, toplumsal birlik ve beraberlik düşüncesi hakimdir (Dansuk, 2003: 242).

Türkiye sosyal güvenlik sistemi başlıca ; (1) Primli Sistem; işsizlik sigortası, iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası, yaşlılık, malullük, ölüm, hastalık ve analık sigortası, (2) Primsiz Sisteme (sosyal yardım ve sosyal hizmetler) dayanmaktadır.

3.1.3. Sosyal Yardımın Özellikleri

Sosyal yardımlarda izlenen amaç yardım görenin mümkün olan en kısa sürede çalışabilme, gelir elde etme ve böylece kendi geçimini sağlama olanağına kavuşturulmasıdır (Dilik, 1991: 5). Sosyal yardım, bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanı olup kendi ellerinde olmayan sebeplerle, mahalli ölçüler içinde

asgari seviyede dahi geçinme imkanını bulamayan kişileri; muhtaçlık araştırmalarına dayalı olarak en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirme amacını taşıyan, karşılıksız mahiyetteki parasal ve nesnel sosyal gelir ve destek sağlayıcı kamusal faaliyetler bütünüdür (Çengelci, 1993: 10). Sosyal yardımların en belirgin iki özelliği, muhtaçlık kriterine dayanmaları ve devlet tarafından tek taraflı olarak sağlanmalarıdır (Sözer, 1997: 28).

Çengelci' ye (1993: 9-10) göre sosyal yardımların temel özellikleri: (1) Sosyal yardım, esas itibariyle sosyal güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde kullanılan bir yöntemdir, (2) sosyal yardım, sosyal hizmetler kapsamına da bir uygulama alanı ve hizmet şekli olarak girmektedir, (3) sosyal yardımlarda, ilgililerin finansman prim esasına dayalı herhangi bir katkıda bulunmaları söz konusu olmayıp ihtiyaçlar karşılıksız olarak giderilmektedir, (4) sosyal yardımlar, sosyal güvenlik açısından ancak kanunla düzenlenmiş oldukları ve resmi veya yarı resmi nitelikteki kuruluşlar tarafından yürütüldükleri takdirde gerçek bir sosyal güvenlik hizmeti olarak kabul edilebilmektedir, (5) sosyal yardımlar, parasal sosyal gelirler şeklinde sunulabileceği gibi aynı yardımlar ve bakım, tedavi, rehabilite etme ve yetiştirme gibi hizmet yönü ağır basan nesnel sosyal gelirler şeklinde de sunulabilmektedir, (6) sosyal yardımlar kural olarak kişilerin muhtaçlıklarının araştırılmasına ve kontrolüne dayalı olarak, ihtiyaçlarının şeklini ve şiddetini ölçü olarak sağlanmaktadır, (7) Sosyal yardımlar, kişileri, durumlarına ve özelliklerine göre, en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirerek muhtaçlıktan kurtarma amacını taşımaktadır, şeklinde özetlemektedir.

Mecburi katılma ilkesine dayanmayan ya da katılmış olsa bile yapılan yardım ile katılma miktar arasında bir ilişki bulunmayan sosyal yardımlar, devlet bütçesinden ya da belirli bir amaç için ayrılmış özel vergilerle finanse edilen yardımlar olarak da bilinmektedir (Güzel ve Okur, 2002: 568). Sosyal yardım harcamalarında yardım gören kişilerin herhangi bir iş yapmalarına gerek yoktur. Devletin, yardım görmek isteyen bireyler için bunların yardıma muhtaç buldukları hususunda karar alması yeterli (Türk, 2004: 156) görülmektedir.

3.1.4. Sosyal Yardımın Amacı

Sosyal yardım, hem kişinin varlığını güvence altına almakta hem de ilgili kişinin tekrar çalışabilme ve gelir elde edebilme olanağı elde edebilmesine yardımcı olmaktadır. Bu durum, sosyal yardım yönteminin kendine özgü bir niteliği olarak

görülmektedir (Dilik,1987: 15). Sosyal yardımlara genel bir çerçevede bakıldığında; söz konusu bu yardımların sosyal güvenlik yöntemi ile sosyal hizmet alanı olduğu, çeşitli nedenlerle geçimini devam ettirebilecek kadar gelir elde edemeyen insanları en kısa zamanda kendi kendilerine yeterli duruma getirme amacını taşıdığı, herhangi bir karşılık beklenmeyen parasal ve objektif gelir ile destek sağlayıcı kamusal faaliyetler olarak ifade edildiği görülmektedir (Çengelci, 1989: 11).

Sosyal yardımların temel amacı, muhtaçlık veya yoksulluk içinde bulunan kişilerin, muhtaçlık koşulları ortadan kalkıncaya kadar ve yardım almadan kendi başlarına yaşamsal ihtiyaçları karşılayabilecek duruma gelinceye kadar gelir güvencelerinin sağlanmasıdır. Bu amaç temelde, insanın insanca yaşaması ve insanın en değerli varlık olduğuna dayanmaktadır. Çünkü sosyal yardımın özünde, insanı koruma çabası bulunmaktadır. Böylece onun yaşamını sürdürmesine destek olunmaktadır (İkizoğlu, 2000: 22).

Sosyal yardım ile herhangi bir gelir güvencesi olmayan veya yaşamını sürdürmeye yetecek kadar gelire sahip olmayan, muhtaç yoksul bireyler tek taraflı olarak karşılıksız desteklenmekte, yaşamlarını insanca sürdürebilmeleri yönünde katkı sağlamaktadır (İkizoğlu, 2002: 86). Sosyal yardımın bir diğer amacı, sosyal yardım alan kişinin en kısa sürede yeniden çalışabilme ve kendi geçimini sağlayabileceği kazanç elde edebilme olanağına kavuşturulmasıdır (Güven, 2001: 147).

Sosyal yardımlar, yoksulların buldukları durumdan kurtulabilmelerini sağlamaya yöneliktir. Bu noktada sorun olarak ortaya çıkan ise, bu yardımların süreklilişerek devam etmesidir. Bu durum sosyal yardımı yapan devletin kaynak israfına yol açmakta ve sosyal yardım alan bireyin ise yoksulluktan kurtulma için çaba göstermemesi sonucun ortaya çıkarmaktadır. Sosyal yardımlar geçici süreliğine verilmelidir.

3.1.5. Sosyal Yardımın Yansımaları

Sosyal yardımların çok çeşitli yaraları ve sakıncaları veya olumlu ve olumsuz yönlerinin olduğuna yönelik bir çok görüş bulunmaktadır. Sosyal yardımların en önemli yaralarından birisinin mevcut kaynakların rasyonel kullanımını sağlamak olduğu illeri sürülmektedir.

Sosyal yardım bireylerin özel durum ve gereksinimlerine göre ayarlanabilir olmaları dolayısıyla, kaynakların kullanımında tasarruflu davranışı mümkün kılmaktadır. Yine sosyal güvenlik alanındaki boşlukları doldurarak, yoksulluğun bireylerin tehdit ettiği ve bununda diğer tedbirlerle giderilemediği durumlarda ekonomik durumu iyi olanlardan yoksullara gelir transferi sağlayarak gelir dağılımını düzeltici etki yaratılması da söz konusudur. Ayrıca gönüllü kuruluşlarda görev alan, özellikle de emeklilik döneminde bulunan pek çok kişi muhtaç halka yardımda bulunarak hem toplumsal refaha katkı sağlamakta hem de boş zamanlarını değerlendirebilmektedir (Saracel, 1997: 14).

Taşcı ise (2008: 7-9) sosyal yardımların olumlu yönlerini şöyle açıklamaktadır:

(1) Boşlukları Tamamlayıcı Olması; sosyal güvenliğin eksikliklerini tamamlaması, (2) Tasarruf Sağlama Yönü: yardımların ihtiyaç türü ve ehemmiyetine göre bireysel olarak ayarlanabilmesinden dolayı, sosyal yardımın tasarruf sağlama özelliği bulunmaktadır, (3) Psiko-sosyal Faydaları ve Diğer Olumlu Yönleri: kişilerin özel dünyasına (ruhi ya da psikolojik dünyasına) sağlamış olduğu katkı bulunmaktadır. Ayrıca sosyal yardım, alan kişiyi suçtan uzak tutmaktadır.

Sosyal yardımların sakıncaları ise öncelikle bundan yararlananların durumlarını kanıtlama zorunda olmaları, onları küçültücü ve onurlarını kırıcı bir duruma sürmektedir. Başka bir sakıncası, bu yöntemin yalnız muhtaç durumda olanlara yönelik olmasının tembellik ve israfı körüklemesi, tasarruf ve servet oluşumunu ise önemli ölçüde engellemesi olduğu ifade edilmektedir (Saracel, 1997: 15).

Taşcı'ya (2008: 3-7) göre ise sosyal yardımların olumsuz yönleri şunlardır:

(1) Psiko-Sosyal Sakıncaları: Damgalama ve Küçük Düşürülme: Yardımdan yararlanacak kişinin muhtaç olduğunu kanıtlama zorunda kalması ve yardım alırken bunu net olarak hissetmesi, bu kişiler üzerinde onur kırıcı etkiler yaratmaktadır, (2) Tembelliğe İtmesi: Sosyal yardımın yardım alanları tembelliğe itmesi ve yardım alanlarda yardım almayı bir bağımlılık haline getirmesidir, (3) İstismara Açık Olması: Burada iki durum söz konusudur; birincisi, haksız sebebiyle yani ihtiyaç sahibi olunmamasına rağmen yardım talep etme veya alma ile ilgili, ikincisi ise yardımlardaki mükerrerlik il ilgilidir, (4) İnsan Haklarına Aykırı Olması: Liberal doktrinin temsilcileri tarafından savunulan gerekçelere dayandırılmaktadır, temelde Maltus'un nüfusun geometrik artışı, yiyeceklerin aritmetik artışının üzerinde

olduğundan zamanla nüfus belenemeyecektir. Maltus sosyal yardımların vergilerden verildiğini ve bunun sonucunda, işsizliğin artıp, işsizlik nedeniyle nüfus arttığını ve sosyal yardımla evlenmelerin artacağını söylemektedir.

3.2. Sosyal Yardım Rejimleri

Sosyal yardım rejimlerinde genel bir ayırım söz konusu değildir. Genel anlamda bakıldığında ise Esping-Andersen, Leibfried ve Eardley, Bradshaw, Ditch ve Whiteford yaptıkları ayırımlar kabul görmektedirler. Bu bölümde Türkiye'nin hangi rejimlere yakın olduğu verilmiştir.

3.2.1. Esping-Andersen'e Göre Sosyal Yardım Rejimleri

Esping-Andersen sosyal yardım rejimlerini üç şekilde sınıflandırmaktadır. Bunlar sırasıyla liberal, muhafazakar ve sosyal demokrat rejimlerdir.

3.2.1.1. Liberal Rejim

Mütevazi ve yoklamalı sosyal yardımların (yani ihtiyaç sahiplerinin bazı yollarla saptanmasına bağlı olarak yapılan ödemeler "means tested" ve mütevazi sosyal güvenlik ödemelerinin yer aldığı türdür. Bu türde programların amacı piyasayı ve piyasaya girişi güçlendirmektedir. Bunu da ya herkese düşük bir asgari gelir güvencesi vererek ya da aktif olarak özel refah programlarına katkıda bulunarak yapmaktadır (Esping-Andersen, 1990: 26-33; Koray, 2003: 70-71). Liberal refah devletlerinde, vatandaşlar esas itibariyle bireysel piyasa aktörlerini meydana getirirler. Piyasa ilişkilerini sosyal haklarla değiştirmek konusunda isteksizlik vardır ve vatandaşlar kendi refahlarını piyasada aramaları için teşvik edilmektedir (Esping-Andersen 1999: 74-76; Gökbunar v.d, 2008: 161). Tamamen piyasacı bir anlayışın egemen olduğu bir model olup kapitalizmin en sert yaşandığı ülkelerde görülmektedir, ABD, Kanada ve Avustralya bu türün tipik örneklerini oluşturmaktadır.

3.2.1.2. Muhafazakar Rejim

Bu tür (model) tarihsel olarak korporatist bir yapıya sahip Almanya, Fransa, Avusturya ve İtalya gibi ülkelerde ortaya çıkan bir modeldir. Modelde devletin refah hizmetlerinde önemli ölçüde piyasanın yerini aldığı görülmekle birlikte, var olan statü ve sınıf farklılıkları refah uygulamalarıyla da sürdürülmektedir. Sosyal haklar, büyük

ölçüde sınıf ve statüye bağlanmıştır (Esping-Andersen, 1990: 26-33; Koray, 2003: 70-71; Gökbnar v.d., 2008: 161). Bu türde devletin vatandaşlarının kısmen lehine kararlar alınmaktadır. Asgari gelir desteği bu türde yer almakta ve bu desteğin uygulaması yaygınlaşmaktadır. Türkiye bir yönüyle bu rejimin içerisinde sayılmaktadır.

3.2.1.3. Sosyal Demokrat Rejim

Sosyal hakların en çok kurumsallaştığı ve yaygınlaştığı, sosyal ihtiyaçların en çok piyasa dışından sağlanabildiği modeldir; modelin ortaya çıkmasındaki desteği ve uzun süreli iktidarındır. Burada piyasa ve devlet arasında işçi sınıfı ve orta sınıf arasında ikili bir yapıyı kabul etmek yerine, yüksek standartlarda bir toplumsal eşitliğin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu nedenle, sosyal hizmetlerin ve sosyal yardımların yüksek tutulduğu gibi, hakların kullanılmasında da geniş bir eşitlik gözlenmektedir (Esping-Andersen, 1990: 26-33; Koray, 2003: 70-71).

3.2.2. Leibfried'e Göre Sosyal Yardım Rejimleri

Genel olarak kullanılan bir başka ayırım ise Leibfried'e aittir. Ona göre sosyal yardım rejimleri; çalışma merkezli toplum rejimi, kurumsallaşmış refah rejimi ve artıkçı-resudialist rejimdir (Leibfried, akt. Koray (2008: 124) .

3.2.2.1. Çalışma Merkezli Toplum Rejimi

İskandinav rejimi olarak da bilinir. Bu model çalışma hakkını merkeze alır, refah politikalarını buna göre düzenler ve her yönden işgücü piyasasına girmeyi destekler. Sosyal hizmetler açısından da yaygın bir ve cömert bir modeldir.

3.2.2.2. Kurumsallaşmış Refah Rejimi

Bismark rejimi, Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde ortaya çıkmakta ve kurumsallaşmış refah modeli olarak nitelendirilmektedir. Bu ülkelerde refah stratejisi, sosyal sorunların karşılanması, işgücü piyasasından ayrılmanın tazmin edilmesi ağırlıktadır. Yani burada tazmin edici stratejiler öne geçmiş durumdadır.

3.2.2.3. Artıkçı-Resudialist Rejim

Anglosakson rejimi, ABD, Kanada gibi ülkeler yanı sıra İngiltere'de bu gruptadır. Refah devletinin ne işveren ne de tazmin edici rolü vardır. Devlet, bireyi işgücü piyasasına girebilmesi açısından eğitim, özendirme ve nitelik geliştirme gibi

faaliyetlerle desteklese de bunları daha çok bireysel bir sorumluluk ve zorunluluk olarak görür. Bu ülkelerde sosyal hakların yaygın bir biçimde kurumsallaşması ve uygulanması söz konusu değildir.

3.2.2.4. Gelişmemiş-Rudimental Rejim

Latin çevresi ülkeler, İspanya, Portekiz, Yunanistan, bir dereceye kadar (özellikle Güney olmak üzere) İtalya bu gruptadır. Bu ülkeler bir açıdan artıkçı rejime yakındırlar ve herkes için iş bulmak ve işgücü piyasasına girebilmek asıldır. Ancak aynı zamanda, Agklosakson ülkelerde olmayan geleneksel yardım hizmetleri (kiliseler gibi) ve aile dayanışması vardır. İşgücü piyasası tarım ağırlıklı, sosyal güvenlik uygulaması yetersiz olsa da bu ülkelerde uygulanan refah politikaları bazıları için gelir kaynağıdır. Türkiye bu rejime yakın bir yapıdadır.

3.2.3. Eardley, Bradshow, Ditch ve Whiteford'e Göre Sosyal Yardım Rejimleri

Başka bir ayırımı ise Eardley, Bradshow, Ditch ve Whiteford (1996: 168-170) tarafından yirmi dört OECD ülkesinin sosyal yardımlarını kapsayan yedili bir sınıflandırma yapmışlardır, ayırımı yardımların yapısı, ödenme miktarı, yönetim yapısı, gibi başlıca özelliklerine dikkate alınarak yapılmıştır, bu sınıflandırma göre:

- (1) Seçici refah rejimleri (selective systems): Avustralya, Yeni Zelanda.
- (2) Kamu yardımları devleti (the public assistance state): ABD.
- (3) Entegre güvenlik ağlarına sahip refah devletleri (welfare states with integrated safety): İngiltere, Kanada, İrlanda, Almanya.
- (4) İkili sosyal yardım rejimi (dual social assistance): Fransa, Benelüks ülkeleri.
- (5) Gelişmemiş sosyal yardım rejimi (rudimentary assistance): Güney Avrupa ve Türkiye.
- (6) Artıksal sosyal yardım rejimi (residual social assistance): Kuzey ülkeleri
- (7) Merkezi fakat yerel düzeyde inisiyatif sağlayan sosyal yardım rejimi: (highly decentralised assistance with discretion): Avusturya, İsviçre.

Türkiye, Leibfried ve Eardley, Bradshaw, Ditch, Whiteford' un yaptıkları sınıflandırmalara göre gelişmemiş sosyal yardım rejimine yakın olarak görülüp bu grupta değerlendirilmiştir.

3.2.4. Asya Tipi Sosyal Yardım Rejimleri

“Konfüçyüs Refah Devleti” ya da “Doğu Asya Refah Devleti” olarak adlandırılan tip ortaya çıkmıştır. Esping-Andersen'in refah devleti tipolojisi hakkındaki tartışmaların bir ürünü olan kavram, eski diktatörlüklerin ya da batılı olmayan ülkelerin (Japonya gibi) karakteristik özelliklerini (örneğin; perakendeci küçük aile şirketlerine sağlanan koruma v.b.) basit olarak yakalamaya yöneliktir (Eski Doğu Bloğu Ülkeleri gibi). Ülkelerin bu tipinde refah sağlayan hizmetler, piyasa ve devletten çok aileler tarafından sağlanmaktadır. Bununla birlikte bazı iktisatçılar Batı Asya Ülkeleri için Japonya'yı da içermek üzere Esping-Andersen tipolojisini kullanarak kategorize etmişlerdir. Esping-Andersen tipolojisi aynı zamanda Japonya'yı refahın öngördüğü ve sosyal güvenlik sisteminin özellikleri temelinde muhafazakâr-işbirlikçi olarak kategorize etmekte ve aynı zamanda bir bütün olarak liberal refah devleti ve muhafazakâr işbirlikçi tipinin bir karışımı olarak ele almaktadır. Onlar aynı zamanda ataerkil ve Konfüçyüs düşüncesini Avrupa'daki muhafazakâr ve Hıristiyan düşüncesinin temelinde olan diğer öğeler gibi, Japonya'daki refah devletinin inşasında ikame etmektedirler. Elde edilen bilgiler Japonya'nın muhafazakâr-işbirlikçi bir yapıda olduğunu göstermektedir (Gökbunar v.d., 2008: 161-162).

Esping-Andersen'in metalaştırma ölçütü Kanada ve İngiltere'de benzerdir ve bu kapsamda Japonya da Liberal Refah Devleti olarak ele alınmaktadır. Bu geleneğin temsilcileri genel olarak Japonya'yı diğer iki kategoride ele alsalar dahi son değerlendirmelerinde Japonya'nın liberal ve muhafazakâr işbirlikçi olduğu gerçeğini kabul etmektedirler (Gökbunar, v.d., 2008: 161-162). Refah rejimleri insanlığa sunduğu hizmetleri ve öneriler çok önemli olduğundan geniş bir uygulama alanı görmüştür. Devletler nezdinde farklı uygulamaların ortaya çıkışına neden olmuştur.

3.3. Sosyal Yardım Türleri

Yoksulluk kavramı gibi sosyal yardım konusu ve kavramında da bir birlik söz konusu değildir, ülkelerin ekonomik politikaları, refah rejimleri, kültürel ve siyasal gelenekleri ve diğer bir çok nedenden dolayı sosyal yardımların sınıflandırılmasında da

farklılıklar söz konusudur, bu başlık altında genel olarak kabul gören sınıflandırmalar ele alınmıştır.

3.3.1. Genel, Kategorik ve Bağlı-Şartlı Sosyal Yardımlar

Ditch'e (1999: 59) göre sosyal yardımlar şunlardan oluşmaktadır:

(1) Genel Yardımlar: Belli bir gelire sahip olan tüm kişilere yapılan nakit yardımları içerir. İngiltere ve Belçika bu örnektir.

(2) Kategorik Yardımlar: Belli bir gruba yönelik nakit yardımlar bu gruba girmektedir. İngiltere'de bulunan aile kredileri, Almanya ve Hollanda'da bulunan işsizlik yardımları, İtalya'da bulunan sosyal yardımlar bunlara örnektir.

(3) Bağlı-Şartlı Yardımlar: Belli bir mal veya hizmete ulaşmayı sağlayan yardım grubudur. Konut yardımları ve okullarda verilen ücretsiz öğle yemekleri bu gruba girmektedir.

Türkiye bu açıdan değerlendirilip örnek verildiğinde, şöyle bir kategori ortaya çıkmaktadır:

(1) Genel Yardımlar: SYDV'lerin, yerel yönetimlerin ve diğer yardım kurumların yaptıkları sosyal yardımlar bu kategoridedir. Yoksulluk içerisine düşen aile veya bireylere yapılan yardımlardır.

(2) Kategorik Yardımlar: SYDV'ler tarafından eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yapılan nakit sosyal yardım, 2022 sayılı yasaya istinaden özürlü maaşları bu kategoridedir.

(2) Bağlı-Şartlı Yardımlar: SYDV'lerin ŞNT yardımları, TOKİ yoksul konut uygulaması bu kategoridedir.

3.3.2. Tazminat ve Koruma Karakterli Yardımlar

Tuncay ve Ekmekçi (2011: 559-572) ve Tuncay'a (1998: 57) göre Türkiye'de sosyal yardımlar "tazminat karakteri taşıyan sosyal yardımlar" ve "koruma karakteri taşıyan sosyal yardımlar" olarak iki kümede ele alınmıştır buna göre, sosyal yardımlar ikiye ayrılmaktadır.

(1) Tazminat karakteri taşıyan sosyal yardımlar: Muhtaç asker ailelerine yardım, vatan hizmetinde bulunmuş İstiklâl Madalyası sahiplerine yardım, görevleri nedeniyle

yaralanan yahut ölen bazı kamu görevlilerine yardım, yabancı ülkelerde Türk kültürüne hizmet eden öğretmenlere yardım.

(2) Koruma karakteri taşıyan sosyal yardımlar: Genel olarak yapılan yardımlar, 65 yaşını doldurmuş muhtaç, kimsesizlere yardım, fakir ve muhtaç vatandaşlara yardım, kot kumlama işçilerine yönelik özel düzenleme yardımlarını kapsamaktadır.

Bahsedilen yardımlar kamunun sorumluluğunda olan bir olaya dayanmakta, bu yardımları alan kişiler kamusal bir görev yerine getirilirken uğranılan zararın tazmini amacıyla yardım almaktadırlar. Tazminat, yardım karakteri taşımadığı için, bu uygulamaları sosyal yardım kavramının dışında tutmak ve sosyal tazmin olarak tanımlamak daha uygun olacaktır (Sözer, 1997: 28). Halihazırda yapılan sosyal yardımlar bu çerçevede şekillenmektedir.

3.3.3. Primli ve Primsiz Sistem

Sosyal yardımlara sosyal güvenlik çerçevesinde bakıldığında, sistem ikili bir yapıdadır, bunlar:

(1) Primli Rejim: Özel sigortalardan farklı olarak, kar amacı gütmeyen, katılımı zorunlu, kamu hukuku karakterinde sosyal sigorta ilişkisi kuran bir yapı gösterir. Sosyal sigorta ilişkisi; işveren, sosyal sigorta kurumu, sigortalı ile onun aile fertlerinin de dahil olduğu bir tür kamu hukuku borç ilişkisidir (Şakar, 2011: 163). Çalışanların zorunlu katılma ilkesi gereği belli aralıklarla (genellikle aylık) yapılan ödemeleri kapsamakta, kişinin bu rejimden faydalanabilmesi için ödemeleri yapması zorunludur.

(2) Primsiz Rejim: Kendi kusurları olmadan çeşitli sebeplerle yeterli gelir elde edemeyen kesimlere devamlı olarak vergi gelirleri ile finanse edilen (Aktan ve Vural, 2002: 21-22) katılımı zorunlu olmayan ve karşılıksız yapılan ödemeleri ifade eden sisteme denilmektedir (Arıcı, 1999: 143-144).

Türkiye'deki sosyal transfer harcamaları iki yöntem de (primli ve primsiz rejim) uygulanarak gerçekleştirilmektedir. Emeklilere yapılan ödemeler, ölüm, malullük ve iş göremezlik aylıkları, gebelik, doğum ve emzirme yardımları, aile yardımı ve işsizlik ödenekleri, sağlık sigortası gibi uygulamalar primli rejim kapsamında; sosyal hizmet ve yardımlar ise primsiz rejim kapsamında yer almaktadır (Pehlivan, 2009: 20; Seyyar, 2005: 220; Tuncay, 1986: 13; Yelekçi, 2002: 193). Türkiye'de sosyal yardımlar sosyal

güvenlik sistemin kapsamından ziyade ayrı bir bakanlık olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın temel faaliyetleri arasında yer almaktadır.

3.4. Vakıf Kavramı ve Türleri

Bu bölümde vakıf kavramı, türleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü konularından oluşmaktadır.

3.4.1. Vakıf Kavramı

Vakıf kelimesi köken olarak Arapça olan durdurmak, alıkoymak, kımıldamama, büsbütün vermek, bağışlamak anlamındadır (Pakalın, 1993: 577; Ballar, 2008: 25). Araplar, “vakaftü d-dabbe” yani hayvanı yerinde durdurdum’ derler, Osmanlı tatbikatında çokça kullanılan ‘evkaf’ tabiri, bu anlamda vakfın çoğuludur (Akgündüz, 1996: 76-77).

Vakıf bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmî bir yolla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para anlamındadır (TDK, 2013). Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgüllemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır (Türk Medeni Kanunu, 2001, md.101). Bir malın ya da mal topluluğunun belirli bir amaca özgülenerak, vakfedenin yaşamından sonra da, bağımsız bir varlık olarak sürdürülmesi, toplumsal yaşayışın çeşitli gereksinimlerini karşılamaktadır (Özsunay, 1982: 351).

3.4.2. Vakıf Kurumu ve Kökeni

“Vakıf müessesinin tarihi tetkik için ilk müracaat edilecek kaynaklar, vekayinameler, münşeat mecmualar, mali idareye ait önemli coğrafi eserler, seyahatnameler gibi edebi mahiyette yazılardır” (Köprülü, 1938: 4) Vakıfların tarihini, ne zaman ve ne şekilde başladığını araştırırken, gözlerimizi tarihin derinliklerine doğru uzatmak gerekir. “Her şeyden evvel söyleyelim ki, Müslümanlıktan evvel hukuki bir müessese halinde vakıf fikri mevcut değildi, yalnız vakıf fiili vardır ki kadim mabetler, çeşme ve kuyular, menzilhanelere arz edilmiş türlü eserler vardı. Bunlar gelip geçen ümmetlerde vakıf fiilinin mevcut olduğuna işaret eder (Berki, 1965: 9). Tarihi süreç içerisinde tespit edilen ilk vakıf M.Ö. 13. yüzyılda dönemin Hitit kralı tarafından kurulan vakıftır (Beyazıt, 2003: 9). Vakıf müessesesinin Türk ve İslam toplumunda çok

önemli bir yeri vardır bu çerçevede vakıf düşüncesini ve kurumunun kökeni önem arz etmektedir. Vakıfların kökeni hakkında çok farklı yaklaşımlar vardır.

(1) İdealist (İslami) Yaklaşım: Bu teoriye göre vakıf tamamen İslam eseridir (Yörükoğlu, 1984: 116-117). Batılı yazarlar ve tarihçiler , İslam hukukçularının klasik telkinlerine sadık kalarak vakfı tamamen İslami mahiyette bir müessese olarak ve doğrudan doğruya İslami menşeden gelmiş olduğunu söylerler. Bu suretle vakıf, İslamdaki sadaka fikriyle alakadar oluyor (Köprülü, 1942: 6).

(2) Aksül’amel (Tepki) Yaklaşım: Bu teoriye göre İslam öncesi “cahiliye” dönemine bir tepki niteliinde olan uygulamalardan vakıf doğmuştur (Yörükoğlu, 1984: 116-117). Vakıf müessesesi ve bilhassa adi vakıflar (aile vakıfları) her şeyden evvel, eski Arap örfünün, Müslümanlığa koyduğu yeni hükümlere karşı bir aksül’amelinden doğmuştur. Rab hayatında İslamiyet’ten evvel kadınların ve kız çocuklarının toplumsal ve hukuki vaziyetleri çok aşağıda idi...asılardan beri sürüp gelen bir ananeye karşı İslam dininin aldığı bu kati vaziyet ...aile vakıflarını meydana getirdi (Köprülü, 1942: 7).

(3) Devlet Menfaati Yaklaşım: Hz. Peygamber döneminde elde edilen malların onun ölümünden sonra devlete ‘beytülmal’ yapılarak devlet yararına kullanılmasından doğan bir kurum olarak görülmektedir. Hz. Peygamberin ölümünden sonra fey’lerin (peygamber hayatta iken gerek harben gerek sulhen zaptedilen mülkler ve topraklar) peygamber ölünce (Köprülü, 1942: 8), İslam ümmetinde ‘beytül mal’ yapılarak devlet yararına kullanılmasından doğan bir kurum olarak görülmektedir (Yörükoğlu, 1984: 116-117).

(4) Roma Hukuku Menşei Yaklaşım: Roma hukukunda vakıf kurumu bulunmamaktadır (Baloğlu, 1996: 6-7). Roma hukukunda, klasik dönemde, bugünkü anlamıyla vakıf kavramına rastlamıyoruz (Özsunay, 1982: 352). İslam vakfının, sair bazı İslam hukuki müesseslerinin gibi Roma hukukundan alındığı İtalyan hukukçusu Gatteshi ileri sürmüştür (Köprülü,1942: 10), ona göre vakıflar Roma hukukundan doğmuştur (Yörükoğlu, 1984: 116-117).

(5) Bizans Hukuku Menşei Yaklaşım: Vakıf Bizans hukukundan doğduğu öne sürülmektedir (Yörükoğlu, 1984: 117). Bizans hukukuna göre, dinî bir maksatla bir tesis

yapmak isteyen fert hiç bir kayıt ile mukayyet değildir. Yani fert mirasçılarının mevcudiyetine rağmen, bütün servetini buna tahsis edebilir (Köprülü, 1951: 483).

Vakfın kökeni Roma ve Bizans'a kadar dayandırılmakla beraber, bu müessesenin muhtelif şekillerde bütün toplumlarda bulunduğuna şüphe yoktur. Bu arada vakfı, tamamen İslami kökenli sayan bazı araştırmacılar da vardır. Ancak vakıf, İslamiyet ile birlikte yepyeni bir çehre kazanarak Türk-İslam tarihinde son derece olumlu bir rol oynamıştır (Ünal, 2012: 1).

3.4.3. Vakıf Türleri

Vakıflar; eski vakıflar ve yeni vakıflar olmak üzere başlıca iki kategoride sınıflandırılmaktadır.

3.4.3.1. Eski Vakıflar

Eski vakıflar, Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulmuş olup; günümüze kadar devam eden vakıflardır (Saydam ve Ekici; 1998: 4). 1926 yılından önceki vakıflara eski vakıflar denmektedir (Baloğlu, 1996: 8), bunlar mazbut ve mülhak vakıflar olarak ikiye ayrılmaktadırlar.

Mazbut Vakıflar: Bu tür vakıflar, Vakıflar Kanunu yayımlanmadan önce kurulmuş olan vakıflardır. Bu vakıfların hepsi bir tüzel kişilik etrafında toplanmıştır vakıflar Genel Müdürlüğüne yönetilen kamusal nitelikli vakıflardır (Akipek ve Akıntürk, 2007: 672; VGM, 2012a). Bunlar genelde: (1) Vakıflar Kanunundan önce vakıflar idaresine geçen vakıflar, (2) Vakıflar Kanunundan önce kurulmuş ve müteveli heyeti olan, ancak idareleri Vakıflar Genel Müdürlüğünde olan vakıflardır (bu vakıfları müteveli heyetleri vakıf senedindeki haklarda yararlanabilir), (3) mütevelliliği bir kuruma veya bir makama verilmiş olan vakıflardır, (4) belirli bir hayır hizmeti için kurulmuş ve kanunen veya fiilen bir hizmeti kalmayan vakıflardır. Bunların da idaresi devlete geçmiştir, (5) müteveli heyeti olmayan ve kütüğe kaydedilmemiş olan vakıflar bu nitelikte vakıflardır (VGM, 2012a).

Mülhak Vakıflar: Vakıflar Genel Müdürlüğünün denetiminde ve müteveli heyetlerince idare edilen vakıflardır. Bu tür vakıfların her birini ayrı tüzel kişilikleri vardır. Mülhak vakıflar, mazbut vakıfların aksine kendi taahhütleri ve borçlarını kendi mal varlıkları ile karşılarlar (VGM, 2012b; Vakıflar Kanunu, 2008: md.6). Bu vakıfların

kapsamına: (1) Vakfın itimat duyulmayan ve reşit olmayan mütevellilerinin belirli şartları kazanıncaya kadar Vakıflar Genel Müdürlüğüne idare edilen vakıflar, (2) Rum, Musevi ve Ermeni azınlıkları tarafından kurulan ve denetimi Vakıflar Genel Müdürlüğünde bulunan vakıflardır (VGM-Vakıflar Hakkında, 2012b).

3.4.3.2. Yeni Vakıflar

Yeni vakıf mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıfları (Vakıflar Kanunu, 2008: md.3) ifade etmektedir. Yeni vakıflar 13.07.1967 tarihinde kabul edilen 903 sayılı Vakıflar Kanunundan sonra kurulan vakıflardır (VGM, 2012a).

Genel anlamda bazı yeni vakıf türleri ele alınmıştır. Türkiye’ de kurulu vakıfların büyük çoğunluğunu yeni vakıflar oluşturmaktadır. Bu türleri bakıldığında Ballar, (2008: 25-30), ve Köprülü (1987: 229-233) şöyle ifade etmişlerdir:

Aile Vakıfları: Aile Vakıfları Medeni kanun ve Medeni Hukuk çerçevesinde aile bireylerinin eğitimleri bakımları ve her türlü ihtiyaçları için kurulan vakıflardır. Bu vakıflar Medeni Kanununun 322. maddesinde gösterilen amaçlar için kurulabilirler.

İstihdam Edilenlere ve İşçilere Yardım Vakıfları: Türk Ticaret Kanununun 468. maddesi şirket sözleşmelerinde istihdam edilenler ve işçiler lehine yedek akçe ayrılmasına imkan tanımaktadır. Yine aynı maddede ayrılan tutarların şirket mallarından ayrı medeni kanun hükümlerine göre bir tesiste idare edilmesi hükmü mevcuttur. Aynı kanunun 74. maddesine göre bu tesislerin vakıf şeklinde olması istenmektedir. Bu şekilde bir yardımlaşma, Sosyal sigortalar kanunu dışında ayrı bir dayanışma mekanizmasıdır.

Sosyal Sigorta Vakıfları: Bu tür vakıflar 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 20 maddesi ve 1/a fıkrasına göre kurulan vakıflardır. Bu tür emekli sandığı niteliğinde kurulan vakıflar, bankalar sigorta ve reasürans şirketleri, ticaret ve sanayi odaları, borsalar ve bunların kurdukları birliklerde kurulurlar ve amaçları istihdam edilenlere ve işçilere yardım etmektir. Sosyal sigorta vakıfları iş kazası ve meslek hastalıkları, hastalık, analık, malüllük, yaşlılık ve ölüm sigorta alanlarında yardım sağlayan vakıflardır. Sosyal sigortalar kanunu kadar yardım sağlayan bu vakıf üyeleri ayrıca sosyal sigortalar hükümlerine tabi olmazlar.

Kamuya Yararlı Vakıflar: Gelirlerinin en az yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlerin yapılmasına harcamayı amaç edinmiş vakıflardır. Bu tür vakıflara 903 sayılı kanun çerçevesinde birtakım ayrıcalıklar sağlanmıştır. Örneğin bu vakıflara Kanununun 1. maddesine göre Bakanlar Kurulu tarafından vergi muafiyeti tanınabilir. Vakfın vergi muafiyetinden yararlanabilmesi için kurulduktan sonra en az bir yıl çalışmış ve kanunda gösterilen %80 oranında gelirlerini kamu yararına olan işlerde kullanması gerekmektedir.

Yüksek Öğrenim Vakıfları: 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununun Ek 2. maddesine göre vakıflar kazanç amacına yönelik olmak şartıyla, mali ve idari hususlar dışında akademik çalışmalar, öğretim elemanlarının sağlanması güvenlik gibi hususlarda ve bu kanunda gösterilen usul ve esaslara uymak kaydıyla, yüksek öğretim kurumları veya bunlara bağlı birimlerden birini veya birden fazlasını kurabilirler. Bu madde çerçevesinde yüksek öğretim kurumlarının vakıf şeklinde kurulmaları mümkündür.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları: Fakir ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım etmek, sosyal adalet ve gelir dağılımını adil hale getirmek amacıyla 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu çerçevesinde il ve ilçelerde kurulan vakıflardır.

3.4.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunu Oluşumu, Görevleri ve Gelirleri

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu 14.06.1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile kurulmuştur. SYDTF' yi yöneten 'Fon Kuruludur'. Fon kurulu; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanının başkanlığında Başbakanlık Müsteşarı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Müsteşarı, Sağlık Bakanlığı Müsteşarı, Maliye Bakanlığı Müsteşarı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürü ve Vakıflar Genel Müdüründen oluşmaktadır (SYGM-SYDTF, 2013). Fon kurulu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı başkanlığında ayda bir kez olağan toplanmaktadır. Bunun dışında, fon kurulu, başkanın talebi üzerine her zaman olağanüstü toplanabilir. Salt çoğunlukla toplanan fon kurulunda kararlar oy çokluğu ile alınarak, Başbakanın onayı ile yürürlüğe girmektedir. Fon kurulunun sekretarya hizmetleri SYGM' ce yerine getirilmekte olup, sekretarya hizmetlerinin yürütülmesi için genel müdürlük personeli arasından görevlendirilen kişilerden bir 'Fon

Kurulu Sekretaryası' oluşturulmuştur. Fon kurulunda alınan kararlar, SYGM tarafından ülke genelindeki il ve ilçelerde yer alan 973 SYDV' ler aracılığıyla uygulanmaktadır (SYGM-PP 2011, 2012: 15-17; SYGM-SYDTF, 2013).

Fon kurulunun görevlerine bakıldığında: (1) Fonda toplanan kaynakların, Bakanlıkça ve il ve ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından yürütülecek sosyal yardım proje ve programları ile yatırım programları çerçevesinde dağıtım önceliklerini belirlemek ve dağıtımına karar vermek, (2) İl ve ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarında çalıştırılacak personelin nitelikleri ile özlük hakları ve diğer hususlarla ilgili belirlenecek kriterleri görüşmek ve karara bağlamak, (3) İl ve ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları ile diğer kurum ve kuruluşlardan gelen sosyal yardım amaçlı talep ve teklifleri değerlendirmek, (4) Toplumda dayanışma ve paylaşma bilincini geliştirmek ve desteklemek üzere bilimsel, sosyal ve kültürel programlar ve projeler önermek, hazırlanan projelere destek sağlamaktır (SYGM- FR 2011, 2012: 31-32).

Fon kurulunun gelirleri: (1) Kanun ve kararnamelerle kurulu bulunan veya kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla % 10'a kadar aktarılacak miktarlar, (2) Gelir ve kurumlar vergisi tahsilat toplamının % 2,8'i, (3) Trafik para cezalarının % 50'si, (4) RTÜK gelirlerinin % 15'i, (5) Bütçeye konulacak ödenekler, (6) Her nevi bağış ve yardımlar ve diğer gelirler (SYGM- FR 2011, 2012: 70-72; SYGM-SYDTF, 2013). Tablo-6'da 2003-2011 yılları arasında fonda toplanan kaynaklar ve bunların yıllar itibariyle ne kadarının harcandığı görülmektedir.

Tablo-6: SYDTF'nin Gelir ve Giderleri (2003-2011)

Yıllar	Gelirler (Milyon TL)	Giderler (Milyon TL)
2003	826,58	651,99
2004	1.260,57	1.347,84
2005	1.357,52	1.304,66
2006	1.379,51	1.389,54
2007	1.597,59	1.413,75
2008	2.037,88	1.797,07
2009	2.410,01	2.365,03
2010	2.292,25	2.032,53
2011	2.745,18	2.622,41

Kaynak: (SYGM-SYDTF, 2013)

Tabloda yıllar itibariyle fonda toplanan kaynakların miktarının arttığı görülmektedir. Fonda toplanan kaynak, Fon kurulunda alınan kararlar doğrultusunda, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü eliyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına aktarılmakta ve yardımlar SYDV'ler tarafından vatandaşlara ulaştırılmaktadır.

3.4.5. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün Kuruluşu, Gelişimi ve Görevleri

SYDTF Kurulduğu tarihten 09.12.2004 tarihine kadar fonun idari işleri Başbakanlığa bağlı bir birim olarak faaliyet gösteren "Fon Genel Sekreterliği" eliyle yürütülmüştür. 01.12.2004 tarihinde kabul edilen, 09.12.2004 tarihinde de resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5263 sayılı 'Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla' fon genel sekreterliği, Başbakanlığa bağlı bir genel müdürlük olarak teşkilatlandırılmış (SYDGM-FR 2008, 2009: 2) böylece fon idaresi bu tarihte kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Fon idaresinin, genel müdürlük olarak yapılandırılması ile mevcut sosyal yardım programlarının ekonomik ve sosyal yoksunluk içerisinde bulunan vatandaşlara daha etkin ve daha hızlı bir şekilde ulaştırılması amaçlanmıştır (SYDGM-Stratejik Plan 2009-2013, 2008: 35-36).

08.06.2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan '633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname' ile kurulan "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına" (ASPB-Mevzuat, 2013) bağlı SYGM olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

03.06.2011 tarihli ve 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nin 11. maddesine ve 662 sayılı KHK'nin 2. maddesine göre Genel Müdürlüğün görevleri şunlardır: (1) Yoksullukla mücadele ve sosyal yardımlar alanında ulusal düzeyde uygulanacak politika ve stratejilerin oluşturulması çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek, (2) 3294 sayılı SYDT Kanununun amaçlarını gerçekleştirmek ve uygulanmasını sağlamak için gerekli idarî ve malî tedbirleri almak, (3) SYDTF'nin gelirlerini zamanında toplamak, toplanan gelirlerin yerinde, zamanında ve ihtiyaçlara göre kullanılmasını sağlamak, (4) 3294 sayılı kanun hükümlerine göre kurulan vakıfların harcamalarını, iş ve işlemlerini araştırmak, incelemek, izlemek ve denetlemek, görülen aksaklıklarla ilgili gerekli tedbirleri almak,

vakıfların çalışma usul ve esasları ile sosyal yardım programlarının ölçütlerini belirlemek, (5) mevzuatta kamu kaynaklarıyla yardım yapılması öngörülen kişilere aylık, tazminat, ücret, yardım veya başka bir ad altında yapılacak her türlü sosyal yardımın ödenmesi ve anılan yardım ve ödemelerin veri tabanına işlenerek izlenmesi ile ilgili işleri diğer birimler ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği içinde yerine getirmek; diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılmakta olan her türlü sosyal yardım ve ödemelerin veri tabanında izlenmesine ilişkin işlemleri yürütmek, (6) yoksullukla mücadele ve genel müdürlüğün görev alanına giren diğer konulara ilişkin olarak araştırma ve incelemeler yapmak, proje hazırlamak ve uygulamak, (7) yoksullukla mücadele alanında uluslararası gelişme ve uygulamaları izlemek, değerlendirmek, ülkemiz açısından yararlı görülen modelleri uygulamaya koymak (8) Sosyal Yardımlar Bilgi Sistemi ile ilgili işleri yürütmek, (9) sosyal yardımlaşma ve dayanışma kültürünü kökleştirici çalışmalar yapmak, geniş kitleleri kapsayan yardım kampanyalarını koordine etmek ve desteklemek, (10) sosyal yardıma hak kazanılmasında ve genel sağlık sigortalılığının tespitinde esas alınacak gelir tespit testlerine ilişkin usûl ve esasları belirlemek, bu testleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarıyla işbirliği yaparak uygulamak (633 KHK-ASPB, 2011: md.11; 662 KHK, 2011: md.2).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın görevlerine bakıldığında, Türkiye'de sosyal yardım alanında faaliyette bulunan tüm kamu ve kuruluşların tek bir çatıda toplayamadığı anlaşılmaktadır.

4. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde sosyal yardımların tarihsel süreci, bazı Avrupa ülkelerinde sosyal yardım uygulamaları, evrensel sosyal yardım belgeleri ve Türkiye'de sosyal yardımların gelişimi konuları ele alınmıştır.

4.1. Sosyal Yardımın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Tarihin her sürecinde ve her toplumda insanlar yoksul ve düşkünlere yardım etmeği manevi bir borç saymışlar ve hiç bir karşılık beklemeden zor durumda bulunan hemcinslerinin acılarını hafifletmeğe koşmuşlardır. Yalnız yoksullara yapılan yardımlar zamanın zihniyet, imkân ve görüşüne göre şekil değiştirmiş, ilkel bir şekilden

başlayarak gittikçe organik ve resmi bir mahiyet almıştır (Dicleli, 1946: 110). Bu çerçevede, ilkçağ olarak yaşanan dönemde sosyal yardımların yapılması, aile içinde, akrabalık bağları etrafında ve komşuluk eksenine dayalı bir olarak uygulanmıştır. Bununla birlikte, ilkçağlardaki Roma, Mısır, Yunan ve diğer topluluklarda sosyal yardımlar öncelikle dini inançlara dayanmış ve bu inançların dışında da uygulanan (örneğin Yunan toplumunda esnaf birliklerinin yardımlaşma teşkilatı etrafında devam eden) bir sosyal yardım sistemi olmuştur (Dilik, 1991: 14).

Yardımlaşma konusunun başladığı dönem ilkçağ olarak kabul edilse de yardımlaşmalar, kabile ve aşiret dayanışması gibi sınırlı bir alanda gerçekleşmiştir (Arıcı, 1999: 257-259). Tarihin ilkçağlarında, aile, akraba, komşuluk ve dini hassasiyetler çerçevesinde gelişen sosyal yardım uygulamaları daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Bu bakımdan, ortaçağ olarak bilinen dönemde batıda, yaşanan ekonomik sıkıntılar karşısında, sorumluluk duygusunun gelişerek daha çok aileyi etkilediği; bununla birlikte yakın çevre olarak bu halkanın komşularla genişlemeye başladığı ve sonuç olarak da dini duygu ve hayırseverlik düşüncesiyle sosyal yardımlar sürdürülmekteydi (Koşar, 2000: 8). İnsanların hayat koşulları bireylerin ihtiyaçlarının ve beklentilerinin günümüzdeki kadar yüksek olmasına olanak tanımamaktaydı, benzer şekilde, toplumun yapısında var olan alt ve üst tabakaları arasındaki gelir ve yaşam farklarının çok büyük olduğu söylenemez (Ersöz, 2003: 124).

Ortaçağda sosyal yardımlaşma alanında müesseseler yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemde vakıf ve sandık olarak sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı kurumsal hale getiren müesseseler, toplumda yardımlaşma ve dayanışmaya engel olan birçok faktörü ortadan kaldırmayı başarmıştır (Arıcı, 1999: 257-259). Bu süreçte ilk yapılan Kraliçe Elizabeth devrinde düşkünlere resmi makamlar tarafından yardım yapılmasını sağlayan kanunlar çıkarılmış ve gereken sosyal yardım kurumları kurulmuştur. 1601 yılında yayınlanan bir kanunla (araştırmacı notu: ‘‘Yoksulluk Yasaları’’), bugün birer sosyal sigorta konusu olan, hastalık, işsizlik, dulluk, ve ihtiyarlık hallerinde devletin düşkünlere yardımlarda bulunması bir kamu hizmeti olarak kabul edilmiştir (Dicleli, 1946: 120).

Yoksulların ve yardıma muhtaç kişilerin korunması ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bu uygulamalar zaman içerisinde işlevini kısmen yitirmiş ve işlevsiz kalmıştır. Özellikle, büyük savaşlar, ekonomik bunalımlar, sanayi ve ticaret

alanında yaşanan değişimler, kentlerdeki nüfus yoğunlaşması, işsizlik, yoksulluk, hastalıklar ve benzeri sosyal olgular, geleneksel yardımlaşma ve dayanışma müesseseleri yerine sosyal hizmetler ve sosyal yardımların bir kamu hizmeti olarak devletler tarafından üstlenilmesini gerektirmiştir. Özellikle ikinci dünya harbinin sonrasında, sosyal devlet anlayışının bir sonucu olarak sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar devletin asli görevleri arasında yer almıştır. Sosyal devlet ilkesi sosyal hizmet ve yardımları devletin sorumluluğuna verirken, vatandaşlar bakımından bu hizmet ve yardımlardan yararlanma, bir sosyal hak olarak kabul edilmeye başlanmıştır (DDK, 2009: 2).

4.2. Dünyada Başlıca Sosyal Yardım Uygulamaları

Dünya ülkelerinin ekonomik gelişmişlikleri, iktisadi yapıları, tarihsel geleneksel ve toplumsal yapılarına göre değişik sosyal yardım mekanizmaları bulunmaktadır. Kimi ülkelerde vatandaş koruma gelişmişken kimilerinde ise bu tür uygulamalara çok az rastlanılmaktadır. Genel anlamda dünya ölçeğinde çalışanları, yoksulları, özürllüleri ve diğer dezavantajlı kesimlere yönelik "sosyal koruma"lar bulunmaktadır.

Sosyal koruma mekanizmalarının genel olarak dört amacı bulunmaktadır: Sürekli geliri ve/veya yaşam standartlarını korumak, yoksulluğu azaltmak, ekonomik eşitliği sağlamak, sosyal dışlanmayı ve marjinalleşmeyi önlemek. Sosyal koruma mekanizmalarına çeşitli biçimler altında tüm ülkelerde rastlanmaktadır. Kurumsallaşma düzeyi göz önünde tutulduğunda sosyal devlet uygulamalarının yaygın olduğu Avrupa ülkelerinin bu alandaki mekanizmaların oluşturulmasına öncülük ettiği görülmektedir. Sosyal koruma mekanizmaları üç kategori altında sınıflandırılmaktadır: Bunlardan ilki belirli bir sosyal gruba gelirden ve istihdamdaki statüden bağımsız olarak verilen genel desteklerdir (çocuk sahibi ailelere çocuklar için verilen destekler gibi). İkincisi bireyin istihdam edilme durumuna ve istihdam sırasında yaptığı katkıya göre değişen sosyal sigorta uygulamalarıdır (işsizlik sigortası, emeklilik maaşı gibi). Üçüncüsü ise ortalama-testi ya da gelire-mal varlığına bağlı olarak, genellikle yoksulluk sınırının altında olanlara veya özel gruplara (engelliler gibi) verilen yardımlardır (TEPAV, 2010: 4).

Ortalama-testi ya da gelire-bağlı olarak verilen yardımlar, belli bir gelir düzeyinin altındaki gelire sahip olan kişilere verilen yardımlar (asgari gelir programı vb); belirlenmiş gruplara verilen genellikle nakit olan yardımlar (hamile kadınlar, tek ebeveynli aileler vb) ve belli bir mal ya da hizmete ulaşımı sağlayan aynı yardımlar

(barınma, sağlık, vb) olarak sınıflandırılmaktadır. Türkiye'deki sosyal yardımlar primsiz ödemeler ve genel yardımlar olarak sınıflandırılabilir (TEPAV, 2010: 4).

Sosyal yardım uygulamaları kimi ülkelerde sadece işgücü piyasası dışında yer alan ve mal varlığına sahip olmayan nüfusu kapsamaktadır. Bu anlayış çalışanların yeterli geliri elde ettikleri yaklaşımına dayanmakta, bir başka deyişle çalışan yoksulları dışlamaktadır. Türkiye de bu sınıfa girmektedir. Oysa OECD ülkelerine bakıldığında çalışan yoksulların oranının % 7 olduğu görülmektedir. Kamu sosyal harcama programları çerçevesine yapılan transferler Avrupa Birliği üyesi ülkelerinin GSYİH'lerinin % 27'sini oluşturmaktadır. Avrupa Birliği'ne yeni üye olan sekiz ülkede ise bu programlar Gayri Safi Yurtiçi Hâsılının (GSYİH) % 13-%24'lük bir kısmına denk gelmektedir. Sosyal yardımlar ise bu sekiz ülkede GSYİH'nin % 0,1 ile % 0,5'ini oluşturmaktadır. Kamu sosyal harcamalarındaki en önemli artış yaşlılık ve sağlık harcamalarında görülmektedir. 1980 yılında GSYİH'ye oranı % 5,1 olan yaşlılık harcamaları 2003 yılında % 6,9, 2005 yılında ise % 7'ye; sağlık harcamaları ise % 4,7'den 2003'de % 5,9'a, 2005'de % 6'ya yükselmiştir. 2003 yılında Avrupa Birliği ülkelerinde sosyal harcamalar GSYİH'nin % 15,9 (İrlanda)-% 31,3'ü (İsveç) arasında değişirken, Türkiye'de bu oran % 13,2'dir (TEPAV, 2010: 5).

4.2.1. Gelişmiş Bazı Avrupa Ülkelerinde Sosyal Yardımlar

Bu bölümde, bazı Avrupa Birliği ülkelerinde gerçekleştirilen sosyal yardımlar hakkında bilgiler sunulmuştur.

4.2.1.1. Fransa'da Sosyal Yardım

Fransa sosyal güvenlik sistemi sürekli işsizler için oluşturulmuş sosyal sigorta teminleri ve çalışabilecek durumdaki yoksullar ile özürllüler, yaşlılar, sakatlar ve özürllü çocuğu olan aileler için verilen sosyal yardımlardan oluşan ikili bir yapıya sahiptir. 1970'lerden beri Fransız hükümetleri yoksullara yönelik yardımlara özel bir önem atfetmektedirler. Yoksulluk ve sosyal dışlanmanın yaratacağı toplumsal sorunlar ve tehlikelere karşı halkın da toplumsal bütünleşme arzusu içinde olması bu politik uygulamaları mümkün ve etkin kılan unsurlardan biridir. Fransız sosyal yardımlaşma sisteminin karmaşık ve parçalı yapısı içinde, asgari gelir desteği uygulaması yer almaktadır. Bunlar; yalnız ebeveynlere verilen yardımları, toplumsal bütünleşme yardımları, özürllülük yardımları, özürllü yetişkin yardımları ve dul yardımları olup;

bunların herhangi birinden yararlanma koşullarına uymayan yoksullar asgari gelir yardımını alırlar (BÜ-Sosyal Politikalar Forumu, 2011: 7). Bugünün Fransa'sı çocuklara ilişkin nakit yardımları ile birlikte hizmet ve mal yardımlarını da içeren çok çeşitli aile yardımlarının uygulandığı açık bir aile politikasına sahiptir. Ancak Fransa'da aile yardımları sadece çocuk yardımlarını değil; vergi indrimi, sosyal güvenlik ivazları, gelir düzeyine bağlı olarak verilen ek yardımlar ve sübvansiyonlar gibi çeşitli yardımları da içermektedir. Ancak çocuk parası, nüfus artışını teşvik etmek amacıyla birinci çocuk istisna tutularak ikinci çocuktan itibaren verilmektedir (Karaca ve Kocabaş, 2009: 6).

Fransa'daki Asgari Ek Yardım Geliri düzenlemesi önemli ve hukuk sistemine yenilik getiren bir örnek teşkil etmektedir. Diğer ülkelerden farklı olarak, bir tek Fransa, yasanın adında dahi, toplumla bağlanma vurgusunu yapmıştır. 1988 tarihinde çıkarılan ve takip eden yıllarda değişiklikler yapılan bu yasanın temel amacı yoksullukla mücadeledir. Fransa vatandaşı olan veya yabancı uyruklu olup da Fransa'da oturma ve çalışma izni olan ve 25 yaşını doldurmuş olan (yaş limiti evli ve çocuklu olma durumuna göre değişkendir) ve geliri asgari düzeyde belirlenmiş olan bir miktarın altında kalan herkes bu yasanın kapsamındadır. Bu yardımın finansmanı %100 devlet tarafından sağlanır. Asgari Ek Yardım Geliri yetkili kurumun hesabına yatırılır; ilgili kişi veya bazı durumlarda kendisine tayin edilen vasi, bu kurumdan her ay parasını alır. Bu gelirden yararlanan kişi eğer bir kuruma yerleştirilirse (hastane, konut, tutukevi vb.) gelir miktarı düşürülür. Sosyal sigortası olmayan bir kişiye bu hak tanınırsa, kişi zorunlu olarak hastalık sigortası kapsamına alınır. Primler sosyal yardım bürosu tarafından ödenir. İlgiliye ayrıca lojman yardımı, gıda yardımı yapılır. Bu geliri alan kişi aynı zamanda toplumla bütünleşme çerçevesinde bir işe de yerleştirilebileceğinden, iş kazası sigortasından da yararlanır. İşsizlik sigortası ile bu gelirin aynı anda verilmesi mümkün değildir (SYDGM, 2007: 81-82).

Fransa'nın diğer Avrupa ülkelerinden farkı, parasal yardımlarla, toplumla bağlanma, bütünleşme arasında bir bağ kurmasıdır. Bu bağın ne şekilde kurulacağı her kişinin özel durumuna göre değişkenlik gösterir ve kişiye özeldir. Örneğin, 55 yaşındaki dul bir kadına mesleki staj yerine kendi çevresinde faydalı olabileceği herhangi bir sosyal etkinlik önerilir. Buna karşılık genç ve işsiz bir kişiye iş bulabilmesi amacıyla, yeteneklerini ve mesleki bilgisini artırabileceği bir eğitim ve staj programı uygulanır. Ancak toplumla bütünleşme ödevi, yapılan parasal yardımların koşulu değildir. Tam

tersine bu haktan yararlananlara sunulan bir olanak ve hizmettir (SYDGM, 2007: 81-82). Fransa’da sosyal yardımlar sosyal güvenlik şemsiyesi altında yürütülmektedir. Avrupa Birliğinin getirmiş olduğu kriterler çerçevesinde yoksulluk içerisinde bulunan vatandaşlara yardımlar yapmaktadır.

4.2.1.2. Almanya’da Sosyal Yardım

Alman sosyal refah rejimi üç temel koldan yürümektedir: (1) Yaşlılık, işsizlik, sakatlık ve yetimliğe karşı güvenceler: Bunlar çoğunlukla yardım alanların katkılarına dayanmaktadır, (2) suç mağdurlarına ve savaş gazilerine katkı paysız ödenen tazminatlar, (3) arta kalan konumlarda bulunanlara verilen sosyal yardımlar. Almanya’nın en önemli sosyal yardım programı ‘Socialhilfe (genel yardımlar)’dir. Bu program genel yardımlar veren Hilfe zum Lebensunterhalt adındaki kısmı ve özürülüler, sağlık sigortası olmayanlar gibi özel durumdaki yurttaşlar için de Hilfe in beonderen Lebenslagen olmak üzere iki kısımdan oluşur. Bu yardımların yasal temeli 1961’de onaylanan bir federal yasayla konmuş olup, 1991 yılı itibariyle de bazı kısımlarının sınırları daraltılmıştır (BÜ-Sosyal Politikalar Forumu, 2011: 8-9). Dünya sosyal güvenlik sistemine öncülük eden en önemli ülkelerden birisi olan Almanya’da aile yardımları, çocukların bakım ve eğitimlerine yönelik desteklerin yanı sıra, ailelere yönelik sosyal konutlar, özel sosyal yardımlar, vergi muafiyetleri ve kira yardımları şeklinde kendini gösteren ve genel olarak sigortalı olsun ya da olmasın herkese eşit olarak sunulan hizmetlerdir. Sosyal sigorta kapsamı dışında kalan veya sigortalı olduğu halde geliri az olan ailelere kamusal sosyal yardım aracılığıyla aynı hizmetler devrilmektedir (Seyyar, 1999: 71).

Almanya Hükümeti, daimi ikametgahı bu ülkede olan ihtiyaç sahibi herkes için, durumuna uygun yardımı talep edebilme hakkı sunmuştur. Bunun için de her eyalet bünyesinde bir “Sosyal Yardım İdaresi” kurulmuş olup, eyalet bazında örgütlenmişlerdir ve giderleri eyalet bünyesinden karşılanmaktadır. Yardım talep edenler için üç önemli ölçüt esas alınmaktadır: (1) Zor durumda bulunmak, (2) kendi kendine yetememek, (1) başkasından yardım alamamak (SYDGM, 2007: 79) şartlarından oluşmaktadır.

Yaşamı sürdürme amaçlı yardımlar bir meskende ikamet sağlamak, ilgilinin kendi meskeni için gerekli ev eşyasını almak, gıda, elbise, yakıt ve kültürel yaşama katılım olanağı sağlamak şeklinde sayılabilir. Özel durum yardımları hastalık, analık,

sakatlık gibi hallerde ilgiliye gereksinimi olan sağlık, doğum ve rehabilitasyon olanakları sağlamak, ev idaresine yardım, iş kurma şeklinde sayılabilir. Geçici veya sürekli olarak eşya ve hizmet şeklinde sunulan edimlerin dışında kişilere, medeni durumları dikkate alınarak, belirli miktardaki para yardımları da yapılabilir. Bu ülkede, sosyal yardımlar, kişiler için bir hak teşkil etmektedir. Bu itibarla yararlanmak için talep şart değildir. Edimler (fiil, iş) re'sen (kendiliğinden) de sunulabilmektedir (SYDGM, 2007: 79). Almanya' da köklü bir sosyal güvenlik ve sosyal politika geleneği olmasından dolayı, yoksulların korunmasına yönelik birçok tedbirler alınmıştır. Doğrudan sosyal yardımların yanında, dolaylı bir şekilde yoksullukla mücadelede devam etmektedir.

4.2.1.3. İspanya'da Sosyal Yardım

İspanya'nın sosyal refah düzeni, Güney Avrupa ülkelerinin tipik bir özelliği olarak oldukça istikrarsız bir yapıya sahiptir. Nüfusun % 15 ile % 25'i arasındaki bölümünün yoksulluk sınırının altında yaşamasına ve işsizliğin de 1990'lardan beri % 20 civarında olmasına rağmen, İspanya'da toplumsal bütünleşme oranının yüksekliği ve toplumsal dışlanmanın düşük mertebede olması dikkat çekicidir. Aile dayanışmasının önemi ile sosyal güvenlik sisteminin yaşlı ve özürllülere yönelik sunduğu istisnai bazı uygulamalar bu yüksek katılım oranını sağlamış etkenler arasındadır. Geçmişte istikrarlı bir çalışma hayatı ve düzenli işi olmamış, fakat çalışabilecek durumdaki yoksullar ile emek piyasasından dışlanmış kişiler de İspanyol sosyal güvenlik sisteminden yardım alma fırsatına sahiptirler (BÜ-Sosyal Politikalar Forumu, 2011: 13-14). Sosyal yardım rejiminin köklü bir yapılanmaya sahip olmamasından ve son yıllarda yaşanan ekonomik sorunlardan dolayı İspanya çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır. Ancak aile ve toplumsal bütünleşmenin yoğun olması sebebiyle bu açıklar kısmen de olsa kapatılmaktadır.

4.2.1.4. İtalya'da Sosyal Yardım

İtalya, sosyal dışlanmayla mücadelede hâlâ evrensel bir programı olmayan ender Avrupa ülkelerinden biridir. Refah rejimi parçalı ve bölünmüş bir temele dayanır. Yoksullukla mücadele mekanizmaları eskiden beri kamu refah rejimiyle sağlanmak yerine çoğunlukla aile ve akrabaların desteğine dayanmıştır. 1998'de ulus bazında kurumsal bir mekanizmanın takdimiyle İtalyan sosyal güvenlik sisteminin korporatist yapısı değişime uğramış ve refah politikalarının uygulanmasında bölgelere özel önem

verilmeye başlanmıştır. 1998 yılı bütçe kanunuyla birlikte yürürlüğe giren asgari gelir desteği (RMI – Reddito Minimo d’Inserimento) “sosyal marjinalizasyon riski taşıyan, kendilerini veya sorumlu olduğu kişileri psikolojik, fiziksel ve sosyal sebeplerden ötürü koruyamayan ya da geçindiremeyen kişilerin yoksulluk ve sosyal dışlanmaları ile mücadele etmek amaçlı ekonomik ve sosyal destek mekanizması” olarak tanımlanmıştır. Yardımlar bir yıl süresince verilir ve gerekliliğin sürdüğünün ispatı öne sürülürse bu süre daha sonra uzatılabilir (BÜ-Sosyal Politikalar Forumu, 2011: 15). İspanya’ ya benzer bir toplumsal yapı gösteren İtalya ‘da sosyal yardımların kurumsal yapılanmaları gelişmemiştir.

4.2.1.5. Hollanda’da Sosyal Yardım

Hollanda’nın sosyal güvenlik sistemi, sosyal refah (Sociale Voorzieningen) ve sosyal sigorta harcamaları (Sociale Verzekeringen) olmak üzere iki bölümden oluşur. Sosyal refah harcamaları merkezi bütçeden karşılanır ve ekonomik durum tespitine dayalı olarak dağıtılır. Sosyal yardımların bu bölüm içindeki payı ise son 20 yıldır yükselen yoksulluk ve işsizlik oranlarına bağlı olarak tırmanışa geçmiştir. Ülkenin sosyal yardım mekanizması, son yıllarda topluma entegrasyonu sağlamaya yönelik bir asgari gelir desteği yaratma çabası içindedir. Bu tür bir destek; işsizlikten, sakatlıktan ve hastalıktan etkilenerek bundan böyle çalışma yaşamına giremeyecek kişilere düzenli ve ulusal çapta sunulan bir yardım sağlamayı amaçlamaktadır. Vatandaşlık hakkı temelli tanımlanan bu tür sosyal güvenlik politikaları, ülkenin “Ulusal Yardım Yasası”na 1989 yılı itibariyle eklenmiş durumdadır (United Nations Human Rights Committee 1989) (BÜ-Sosyal Politikalar Forumu, 2011: 9-10).

Bu ülkede, Sosyal İşler ve İstihdam Bakanlığı, sosyal yardım ve hizmetler için yetkili kılınmıştır. Genel Sosyal Yardım Yasası, belediye başkanı ve belediye meclisi üyelerini uygulamadan sorumlu tutmuştur. Bu yetki meclis tarafından özel bir komiteye devredilmektedir. Yasal olarak Hollanda’da ikamet eden 18-65 yaş arasında olup yardıma muhtaç herkes sürekli veya geçici giderler için yardım talebinde bulunabilir. Yaş, medeni durum, bir meskeni başkası ile birlikte paylaşma gibi özellikler dikkate alınarak insanca yaşam standartları saptanmıştır. Sosyal sigortadan ve özel sigortadan, ayrıca akrabalardan (nafaka) alacakları bulunmayan kişiler, asgari ücretin %60’ı ile %100’ü arasında kalan bir tutarı, 2 yıla kadar bir süre için almaya hak kazanmaktadır. 18-65 yaş arasında kalan yoksullara, ihtiyaç nedeniyle sunulan maddi edimlerin dışında,

yaşlı ve sakatlara ihtiyaç koşulu aranmaksızın özel yardımlar sağlanmaktadır. 18 yaş öncesi çocukların ailelerine ise, çocuk parası ödenmektedir (SYDGM, 2007: 81).

Bir diğerk süreklil yardım türü, kira desteğidir. Normal harcamalar yanında, beklenmeyen giderler için de yardım sağlanmaktadır. Sağlık amaçlı olarak ya da evin bakım giderleri için belediye meclisleri destekte bulunmaktadır. Belediyeler, sadece maddi yardımlardan değil, ayrıca psiko-sosyal hizmet sunumundan da sorumludurlar. Sosyal ve psiko-sosyal sorunları olanlara sosyal hizmet uzmanları tarafından gereken hizmetler sunulmaktadır. Bu hizmet bazen re'sen de verilebilmektedir. Belediyelerce sunulan süreklil ve geçici nakdi yardımlar ile hizmetler devlet bütçesinden karşılanmaktadır (SYDGM, 2007: 81). Hollanda da sosyal güvenlik oldukça gelişmiştir. Yoksulluk içerisine düşen tüm gruplara yönelik sosyal yardım programları mevcuttur.

4.2.1.6. İsveç’de Sosyal Yardım

“Socialbidrag” olarak adlandırılmış olan gelir desteğil uygulaması Göthenburg ve Helsingburg’da 1980’de çıkan bir yasayla yürürlüğe sokulmuştur. İsveç sosyal güvenlik sistemi diğerk İskandinav ülkelerindeki gibi cömert ve kapsamlı olduğundan, dahası evrensel ve katkı ödenekli yardımlar içerdiğinden, sosyal yardımların rolü diğerk sosyal güvenlik mekanizmalarına nadiren daha zayıftır. Refah yardımları almak evrensel olarak tanımlanmış haklar olup, bu yardımları alabilme koşullarından biri olan kişinin sahip olabileceğil azami kaynak miktarının eşik değeri, diğerk ülkelere nazaran yüksek görülmektedir. Sonuç olarak, destek alanların bazıları işlerinden edindikleri gelire ya da diğerk kaynaklarına ek olarak bu refah ödemelerinden faydalanabilmektedirler. “Socialbidrag” uygulaması yerel olarak organize edilmekte ve belediyeler tarafından finanse edilmektedir (BÜ-Sosyal Politikalar Forumu, 2011: 3). İskandinavya ülkelerinden biri olan İsveç’te sosyal haklar oldukça gelişmiştir. Sosyal politikalar ve sosyal yardımlar yaygın bir şekilde uygulanmaktadır.

4.2.2. Evrensel Sosyal Yardım Belgeleri

Evrensel sosyal yardım belgeleri olarak; Philadelphia Bildirgesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa Sosyal Şartı, Binyıl Kalkınma Hedefleri, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi gibi önemli belgeler sayılabilir.

4.2.2.1. Philadelphia Bildirgesi

1944 yılında Philadelphia’da yapılan ILO Genel Konferansında kabul edilen ILO’nun “Çalışma Amaç ve Hedeflerine İlişkin Bildirge” II. Dünya Savaşı sonrasında yoksullukla mücadele konusunda uluslararası düzeydeki çabaları yansıtmaktadır. Bu çerçevede, tam istihdamın sağlanması ve hayat seviyesinin çocukların ve annelerin korunması; gıda, barınma, kültür ve dinlenme olanakları bakımından uygun bir düzeye ulaşılması; eğitim ve meslek alanlarında eşit şanslar sağlanması amacıyla ülkelerin yürütecekleri programlara destek vermek (ILO, 2012).

4.2.2.2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

1948 yılında Birleşmiş Milletler genel kurulunun Paris’teki oturumunda kabul edilen ‘İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir’. Bildirgenin, sosyal yardımları herkes için bir hak olarak tanımlayan ve devletleri bu hakkı sağlama ve koruma konusunda sorumlu tutan bazı maddeleri: Her insanın, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvencesi, şahsiyetinin serbestçe gelişmesi ve onuru için zorunlu olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakları vardır (md.22). Her insanın, yiyecek, giyecek, konut, sağlık hizmetleri ve gerekli toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere; kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahını sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine hakkı vardır (md.25) (UN, 2012).

4.2.2.3. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Konseyi’nin 1961 yılında Torino’daki toplantısında kabul edilen ‘Avrupa Sosyal Şartı’ sosyal haklar bakımından önemli hükümler içermektedir. Şart 1996 yılında yeniden gözden geçirilmiş ve şartta yer alan sosyal hakların kapsamı ve sayısı artırılmıştır. Avrupa sosyal şartının 1961 tarihli ilk metninde ondokuz sosyal hak sayılırken, şartın gözden geçirilmiş ikinci metninde otuz sosyal hak yer almaktadır. Gözden geçirilmiş şartta yer alan 13 ve 30. haklar doğrudan doğruya sosyal yardımları ifade etmektedir. Şartın 13. maddesinde sağlık ve sosyal yardım hakkı düzenlenmiştir. Şartın 30. maddesinde toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkı düzenlenmiştir (Council of Europe, 2012).

4.2.2.4. Binyıl Kalkınma Hedefleri

2000 tarihinde 147 devlet ve hükümet başkanının da dahil olduğu 189 ulusun temsilcileri, 55. Birleşmiş Milletler genel kurulu toplantısı için New York’da bir araya

gelerek tarihi “Milenyum Zirvesini” gerçekleştirmiştir. ‘Binyıl Kalkınma Hedefleri’ olarak tayin edilmiştir. Her hedef 2015 yılında gerçekleştirilmesi planlanan belli amaçlara sahiptir. Binyıl kalkınma hedefleri, insani kalkınmaya yönelik olarak yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, tüm bireyler için temel eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadının durumunun güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/ AIDS, sıtma ve diğer salgın hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirlik ve kalkınma için küresel ortaklık konularını içermektedir (UNDP, 2012).

4.2.2.5. Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Birleşmiş Milletlerin 03.01.1966 tarihindeki oturumunda kabul edilen, ancak Türkiye’nin henüz onaylamamış olduğu ‘Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinde’ de sosyal yardım hakkı ile ilgili hükümler yer almaktadır. Bu hükümlerin bazılarını bakıldığında: Bu sözleşmeye taraf devletler, herkese sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlik hakkı tanır (md.9), toplumun doğal ve temel birimi olan aileye, özellikle kuruluşunda ve bağımlı çocukların bakım ve eğitiminden sorumlu olduğu durumda en geniş olanaklı koruma ve yardım sağlamayı kabul eder (md.10), herkese, kendisi ve ailesi için beslenme, giyim ve konut dahil, yeterli bir yaşam düzeyi ve yaşama koşullarını sürekli olarak geliştirme hakkı tanır. Bu sözleşmeye taraf devletler, herkesin açıktan korunma temel hakkını tanıyarak tek tek ve uluslararası işbirliği yoluyla önlemler alır (OHCHR, 2012).

Evrensel sözleşmelerin genellikle toplumlarda dezavantajlı grupların korunmasına yönelik birçok maddeyi kapsadıkları görülmektedir. Yoksulların korunması en temel insanlık değerlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

4.3. Türkiye’ de Sosyal Yardımlar ve Gelişimi

Türk milletinin toplumsal yaşamında sosyal yardım, öteden beri az ya da çok toplumda var olmuştur. İslam dinine geçiş öncesi tarih de sosyal yardım toplumsal yaşamda ısrarla tavsiye edilmiştir. Boylar üzerine kurulu ve dolayısıyla akrabalık esasına dayalı toplumsal yaşamda aile, sosyal yardımın en önemli aktörü olmuştur. Bunu yakından uzağa doğru giden akrabalık sorumlulukları izlemiştir (Gül, 2004: 352). Türk sosyal yardımların gelişimine bakıldığında, Osmanlı imparatorluğunun kurulmasından Tanzimat dönemine kadar sosyal ve ekonomik yapıda ciddi manada bir

değişme yaşanmadığı görülmektedir. Bunun nedeni ise Türk toplumunda var olan sosyal yardımlaşma ağlarının büyük ölçüde korunması etkili olmuştur (Beşer, 2004: 38).

4.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sosyal Yardımlar ve Vakıflar

Bu alt bölümde Türk toplumlarında sosyal yardım ve vakıfların gelişimi yer almıştır.

4.3.1.1. Türk Kavimlerinde Sosyal Yardım Uygulamaları

Eski Türk kavimlerinde sosyal yardım ve tesanüt (dayanışma) fikri hayli gelişmiş bulunmakta idi. Eski Türk kavimlerinden; Eti, Uygur ve diğerlerinde vakıf müessesesinin mevcudiyetini gösteren bazı metinlere rastlanmıştır (Köprülü, 1951: 489-490). Etilerde vakıf müessesesinin mevcudiyetini açıkça göstermektedir. Gerçekten Milattan önce 1290-1280 ait bir Eti vakfiyesi ele geçirilmiştir. Bu vakfiye muhtevasının hülâsası şöyledir. Eti krallarından Hattusilis, kendisine düşman bulunan Armadataşı mağlup ediyor, emlakini zaptederek bunlardan bir ev ile müstemilatını Tanrıça İştara'ya ibadet edilmek üzere vakfediyor (Köprülü, 1951: 491)

Etilerde, vakıflara tesadüf olunduğu halde, Mezopotamya da büyük bir medeniyet kurmuş olan Sümerlerde bu müesseseye rastlanamamıştır. Her Sümerli ferdin mamelekinin buna imkân veremeyecek kadar az oluşudur. Gerçekten, bu müellife göre, her Sümerlinin ancak bir ev, bir bahçe veya birkaç esirden başka mülkü mevcut değildi (Köprülü, 1951: 491)

Uygur vakfiyelerinin milattan evvel takriben 12 ile 13. asırlarda meydana getirdiği anlaşılmaktadır. Bu ise bize şu önemli noktayı bir dereceye kadar aydınlatabilmektedir. Bilindiği üzere, Asya da bulunan Uygur kabileleri İslamiyeti ancak 15. asırda kabul etmelerdir. Demek oluyor ki, bu Türk kavimlerinde vakıf fikri, İslamiyet'ten önce doğmuş fakat yerleşik bir duruma gelmemiştir. (Köprülü, 1951: 492). Genel olarak İslamiyet öncesinde vakıf kurumunun yaygınlığından söz edilememektedir.

4.3.1.2. İslamiyet ve Türk Medeniyetlerinde Sosyal Yardımlar

Vakıf müessesesi hakkında muhtelif mezheplere mensub İslam hukukçuları tarafından kurulmuş olan nazari sistemlere göre, vakıf, doğrudan doğruya İslami

menşeden gelen bir kurumdur...Kuranda vakfa ait hiçbir sarih işaret bulunmamakla beraber, İslam fakihleri muhtelif hadislere istinaden bu müesseseyi peygamber zamanına irca ederler (Köprülü, 1942: 4). Bilindiği gibi, İslam düşüncesinde benimsenmiş olan vakıf tanımı, imam Ebu Yusuf ve imam Muhammede ait olanıdır. Ve aşağı yukarı şöyledir; ‘vakıf yararı insanların ait olmak üzere, bir malı Allahın mülkü hükmünde devamı surette temlik (miras) ve temmellikden (miras alan) men etmek ve vakfeden kimsenin istediği hususta sarfetmektir’ (Yörüköğlü, 1984: 115).

Müslümanlarda taklidin bir metafizik boyutu var: bu da Allah’ı taklittir. İyi bir Müslüman Allah’ı sıfatlarıyla sıfatlamak zorundadır. Vakıf ile ilgili arşiv kaynakları incelendiği zaman, Müslüman Türklere vakfın, Allah’ı taklitle başladığını, sonrada da adet ve moda olarak devam ettiğini görmemek mümkün değildir. Müslümanlara özellikle Müslüman Türklere göre, Allah en büyük vakıf kurucusuydu (Yediyıldız, 2003: 22).

Vakıf müessesesi, uzun asırlardan beri, bütün İslam memleketlerinde çok büyük ehemmiyet kazanmış, içtimai ve iktisadi hayat üzerinde derin tesirler yapmış dini-hukuki bir müessesedir (Köprülü, 1942: 1) Nitekim, bizzat Hz. Peygamber Medine’de kendisine ait bir hurma bahçesini İslam’ın müdafaası için vakfettiği gibi Filistin’de Halilürrahman’da Temim-i Dar’i ve soyu için de bazı yerler vakfetmiştir (İpşirli, 1996: 32). Emeviler (661-750) ve Abbasiler (749-1258) döneminde gerek hukuki ve idari statünün gelişmesi, gerekse sayı bakımından vakıfların artığına şahit olunmaktadır (Köprülü, 1942: 20).

Abbasi merkezi otoritesinin parçalanmasıyla İran ve Müveraünnehir’ de ortaya çıkan Samaniler, Harzemşahlar, Gazneliler gibi devletlerde vakıf müessesinin her bakımdan gelişmelere mazhar olduğu görülmektedir. Moğol istilası vakıf kurumuna bir sekte olmuş, ancak kısa zamanda bu durgunluk bertaraf edilmiştir, hatta Moğol soyundan gelen İlhanlılar devrinde de vakıf devam etmiştir. Memlükler devrinde vakıflar sayıca ve tür olarak çok gelişti bu konuda hukuki idari müesseseler kuruldu. ‘Büyük Selçuklular’ ve bilhassa ‘Türkiye Selçukluları’nda başta sultanlar, saray mensupları ve devlet adamları olmak üzere ileri gelenlerin tesis ettikleri vakıflar ve takip ettikleri vakıf siyaseti (teşvikler, muafiyetler) ülkenin iman ve bilhassa Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında çok önemli rol oynamıştır (İpşirli, 1996: 32-33).

İslamiyet öncesi ve sonrası Türk tarihine baktığımızda sosyal dayanışma ve yardımlaşma hareketinin devlet veya varlıklı şahıslar vasıtasıyla yerine getirildiğini net olarak görmek mümkündür. İslamiyet öncesi Türk devletlerinde bu durum ağırlıklı olarak devlet tarafından yerine getirilmiştir. Türklerin Müslümanlığa geçişi ile birlikte İslam'da en güzel şeklini bulan vakıflar aracılığıyla Allah rızası ve insanlığın hayrı için vakıflar kurulmuş ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma en üst seviyeye çıkarılmıştır (Kılıç, 2007: 17).

İslamiyet ile birlikte Türklerde vakıf kurumu gelişip, yaygınlaşmaya başlamıştır. Zamanla Türklerde vakıf kurumu çok önemli bir yer edinmiş olup toplumsal ödevlerin yerine getirilmesinde başat rol oynamıştır. Osmanlı vakıf kurumunun “ vakıf medeniyeti”ne dönüştüğü görülmektedir.

Osmanlı imparatorluğunda sosyal yardım hizmetleri devletin asli isleri arasında görülmemiştir. Devletin bizzat içinde olmadığı, fakat düzenleme ve desteklemesiyle dolaylı olarak katıldığı sosyal yardım hizmetleri, Osmanlı imparatorluğu döneminde, Fütüvvet (dini ve mesleki birlik, esnaf teşkilatı) Ahilik (esnaf, zanaatçı, çiftçi vb. bütün çalışma kollarını içine alan ocak), aile içi yardımlaşma, meslek örgütleri (loncalar) ve dinsel temele dayalı öteki hayır kurumları tarafından yürütülmüştür (Gerek, 2002: 64). Dini kurallara dayanan sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın en önemli müesseselerinden biri zekattır (Dilik, 1988: 41-42).

Osmanlıda sosyal yardımlar açısından özellikle hayri vakıflar ile avarız vakıfları önemli bir role sahiptir. Hayri vakıflar; yol, köprü, okul, cami gibi yapıların yapılmasının yanı sıra fakirlere yemek yedirilmesi, kurban kesilmesi gibi hizmetleri yürütmektedir. Avarız vakıfları ise düşük gelirli köy ve mahalle sakinlerinin geçimlerini tehlikeye düşüren durumlarda ihtiyaçlarının karşılanması ve tedavilerinin yapılması amacını taşımaktadır (Dilik, 1988: 68). Yoksulların karınlarının doyurulması; halka bedava meyve yedirilmesi...kimsesiz çocukların, yetimlerin, dulların ve yoksulların korunması ve kayrılması gibi vakıflarda vardır (Kunter, 1956: 1).

Köylere kadar yayılan avarız vakıfları ile insanlar, dul ve kimsesizler yiyecek gıda ve giyecek elbise, öksüzler okuyacak okul , hastalar tedavi olacak hastane, ölüler yatacak mezar bulmuşlardır (Öztürk, 1984: 35; Tekinay, 1984: 149). Ayrıca muhtaç kişilere para yardımı yapılmak üzere vakıflarda tesis edilmişti.yetim kızlara çeyiz mahpus borçluların borçlarının ödenmesi, parasız mahpusların tahliyesi için gerekli

harcın yatırılması bazı köylerin ve şehrin bazı mahallerinin Ürfi vergilerinin tediyesi bu vakıflarda karşılanıyordu (Selçuk, 1965: 22). Yardımın şahıs eliyle değil de müesseseler kanaatiyle yapılması, yoksulların şahsiyetini korumuş onu kişilere minnet duygusundan kurtarmıştır (Öztürk, 1984: 35). Kervansarayaya gelen (Müslüman, kafir, hür ve köle) her yolcuya eşit, olmak üzere yemek ikram edilmekteydi (Yediyıldız, 1996: 46).

Osmanlı İmparatorluğunda modern sosyal yardımlara benzer uygulamalar 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gittikçe yaygınlaşmıştır. Bu gelişmede, daha önceden muhtaç durumdaki halka yardım yapan vakıf ve imaret kurumlarının sosyal yardım işlevlerinin azalması ve bu işlevlerin merkezi hükümet tarafından yürütülmeye başlanması önemli bir rol oynamıştır. Bu süreci tetikleyen en önemli gelişme ise, II. Mahmut döneminde (1809-1839) vakıf gelirlerinin tahsili görevinin ulema sınıfından alınarak Maliye Nezareti'ne devredilmesi (Bağcı, 1999: 102). 1912 de (16.02.1328) Dahiliye Nezaretine bağlı olmak üzere Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesi kurulmuştur (Dicleli, 1946: 120).

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında dolaylı ya da dolaysız olarak kimsesiz ve güçsüz ihtiyarları barındıran Darülaceze, yetim çocuklara eğitim imkanı sağlayan Darülşafaka ve Kızılay gibi kurumlar da sosyal yardım açısından önemli fonksiyonlar üstlenmişlerdir (Irmak, 1973: 4).

Osmanlıdan başlayıp devam eden sosyal yardımlar ve kurumsal yapılanmalar, cumhuriyete geçiş ile birlikte varlıklarını sürdürmüşlerdir. 1868 yılında, savaş alanında yaralanan ya da hastalanan askerlere yardım etmek amacıyla "Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti" kurulmuştur. Bu cemiyetin adı, 1923'de "Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti", 1935'te "Türkiye Kızılay Cemiyeti" 1947'den itibaren de "Türkiye Kızılay Derneği" olarak değiştirilmiştir. Kızılay, kuruluşundan itibaren Türkiye'nin taraf olduğu tüm savaşlarda, asker ve sivil halkın bakımı ve korunması için çaba göstermiş, doğal afetler sonrasında felaketzedelerin geçici barınma ve beslenme gereksinimlerini sağlamış, yoksul pek çok vatandaşa sosyal yardım hizmetleri sunmuştur (DDK, 2006: 1).

Başka bir sosyal yardım ve hizmet kurumu olan Darülaceze, yardıma gereksinimi olan İstanbullulara hizmet etmek amacıyla 1895 yılında kurulmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlanan Kurum, Bakanlar Kurulunun 15.10.1340 (1924) günlü kararıyla İstanbul belediyesine

devredilmiş, 08.03.1999 tarihine kadar hizmetlerini belediye bünyesinde sürdürmüştür; Danıştay tarafından içişleri bakanlığına bağlanmıştır (DDK, 2006: 1-2).

Türkiye’de, sosyal yardımların devlet tarafından müesseseleştirilmesi ilk kez II. Abdülhamit döneminde, Darülhayr-ı Ali’nin kurulması ile başlatılmıştır. 1909 yılında kapatılmış, Meşrutiyet döneminde kimsesiz çocuklar için Darüleytamlar açılmıştır (Tekeli, 2000: 21). Bu kurumların yetersiz kalması üzerine 1917’de Himaye-i Etfal Cemiyet-i (Çocuk Esirgeme Kurumu) kurulmuştur. Himaye-i Etfal Cemiyet-i Umumiyesi Nizamname-i Esasisi’nde, kurumun görevleri arasında; fakir ve hasta çocukların tedavilerinin sağlanması, Himaye-i Etfal ile uğraşan uluslararası kuruluşlarla bağlantı kurulması gibi faaliyetler sayılmıştır. 1920 yılına kadar Musul dahil ülkenin bir çok yerinde şube açan Cemiyet, 1920 yılında Londra, 1921 yılında Cenevre’de uluslararası toplantılara temsilci göndermiştir. İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti çalışmalarını yürütürken, 30 Haziran 1921 tarihinde, Ankara’da yeni bir Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuş...1938-39 yılları umumi kongre sonrasında yapılan değişiklik sonucu 1942 yılında yayımlanan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Ana Statüsü’nde, “gündüz bakımevleri tesisi” cemiyetin görevleri arasında sayılmıştır (DDK, 2009a: 6; Tekeli, 2000: 21; DDK, 2006: 2-3).

7-8 Mayıs 1976 tarihlerinde yapılan 28. Genel Kurulda, Kurumun 67 il ve 450 ilçede örgütlendiği, 33 yuva, 5 anaokulu, 2 orta dereceli okul (hemşire koleji-öğretmen okulu) 14 poliklinik ve 2 aşevi ile hizmetlerini yürüttüğü belirtilmiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin 1930 yılında, 3 gündüz bakımeviyle başlayan çalışması ileriki yıllarda artarak sürmüş, 1945 yılında 25’e ulaşmış olan bakımevi sayısı 1960 sonrasında birçok kamu kurum ve kuruluşunun kreşler açması ve özel kreşlerin çoğalmasıyla hızla düşmüştür (DDK, 2009a: 6; Tekeli, 2000: 21; DDK, 2006: 2-3). Bu kurum, 1983 tarihinde kabul edilen 2828 sayılı ‘Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yasasıyla’, kamu tüzel kişiliği olan katma bütçeli bir kuruluş durumuna getirilmiştir (DDK, 2006: 3).

4.3.2. Cumhuriyet Döneminde Sosyal Yardım Uygulamaları

Cumhuriyetin başlangıcında resmi sosyal yardım daha çok parasız, tıbbi bakım ve tedavi ile sınırlı kalmıştır. 1926 yılında çıkarılan Medeni Kanun ile ailenin muhtaç üyesine yardım, nafaka mükellefiyeti çerçevesinde aile içi sorumluluğun gereği

sayılmıştır (Ölmez, 2007: 36). Türkiye’deki sosyal yardım hizmetlerinin büyük bölümü, Türkiye Kızılay Derneği, Darülaceze Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumudur (DDK, 2006: 1-3). Türk sosyal yardım sisteminin daha çok yaşlı, özürlü ve kimsesiz çocukları hedef alan bir başka deyişle sadece bunları yoksul kabul ederek, korunmalarını öngören dar kapsamlı bir politika türü biçiminde gelişmesi ile sonuçlanmıştır (Dansuk, 2003: 242).

4.3.2.1. 1923 - 1945 Dönemi Sosyal Yardımlar

09.06.1936 tarihli teşkilat kanunu ile ‘‘memleketin sıhhi şartlarını ıslah ve milletin ferdî ve içtimaî sıhhatine zarar veren amillerle mücadele ve gelecek nesillerin sıhhatli olarak yetişmesini temin ve halkı sıhhi ve içtimai muavenete ulaştırmak ve iskan işlerini görmek için kanunlarla kendine verilen vazifeleri yapmakla’’ ödevlendirilmiş olan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı iki ayrı daire halinde kendisinden beklenen hizmetleri başarmağa çalışmaktadır (Dicleli, 1946: 120-121). Bakanlık sosyal yardım alanında daha çok bir yol göstericiliği yapmakta ve asıl sosyal hizmetlerin başarılmasını mahallî idarelere ve belediyelere bırakmaktadır (Dicleli, 1946: 121). 1941 tarihinde çıkarılan 4109 sayılı Kanun ile barış ve savaş halinde 45 günden fazla süreyle askerlik hizmetinde bulunanların muhtaç durumdaki ailelerine ve askerlik süresi ile sınırlı olmak üzere en az geçim sağlayacak düzeyde bir yardım yapılması öngörülmüştür (Arıcı, 1999: 305).

4.3.2.2. 1945 - 1960 Dönemi Sosyal Yardımlar

Sosyal yardım alanında 1957 tarihinde 6972 sayılı ‘‘Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun’’ ve yine 1957 tarihinde de 7355 sayılı ‘Sosyal Hizmetler Enstitüsü’ kurulmasına dair kanun kabul edilmiştir. 1961 Anayasası’nın 48. maddesinde ‘herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir’, bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak devletin ödevlerindedir’’ (Gözübüyük, 2002: 67) denilmiştir. Bu dönemde sosyal yardım alanında önemli gelişmelere yol açacak adımlar atılmamıştır.

4.3.2.3. 1960 - 1980 Dönemi Sosyal Yardımlar

Türkiye’de sosyal yardımlar konusunda ilk ciddi politikalar, 70’li yılların sonunda geliştirmeye başlamıştır (Gül, 2004: 396). Yoksullara yönelik geniş bir yelpazeyi kapsamasa da 1976 yılında kabul edilen 2022 sayılı yasa ile (Koşar, 2000: 70)

65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz, kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması uygulamasıdır. Ayrıca yabancı ülkelerde Türk kültürüne hizmet eden öğretmenlere görevden ayrılmışlar ise kendilerine, ölmüş iseler, eş ve çocuklarına sosyal yardım yapılmasına başlanmıştır (Tuncay, 1986: 68). Bu dönemdeki politikalar özellikle 1980’li yıllardan sonra yasal ve kurumsal hüviyetler kazanmıştır.

4.3.2.4. 1980 - 2000 Dönemi Sosyal Yardımlar

Sosyal yardımlara ilişkin hukuki düzenlemelerin ilk sırasında 1982 Anayasası bulunmaktadır. Anayasanın 2, 60 ve 61. maddeleri sosyal yardımların en önemli hukuki dayanaklarıdır. 1982 Anayasasının 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti’nin insan haklarına saygılı, sosyal bir hukuk devleti olduğu hükme bağlanmıştır. Anayasanın 2. maddesi devletin ‘insan haklarına saygılı devlet olma’ niteliğini düzenlerken, devlete bir insan hakkı olan sosyal yardımı sağlama ve bu konuda gerekli düzenlemeleri yapma sorumluluğunu yüklemektedir. Aynı maddede belirtilen ‘sosyal hukuk devleti olma’ niteliği de sosyal yardım sağlama görevini devlete yükleyen bir diğer özelliktir. Sosyal yardım, sosyal devletin gerçekleşme araçlarından biridir. Anayasa Mahkemesi bir kararında sosyal hukuk devleti ilkesi ile ilgili olarak; ‘sosyal hukuk devleti, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği yani sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlet’ demektir. Ayrıca 1982 Anayasasının 5, 17, 41, 42, 56, 57 ve 58. maddeleri de sosyal yardımla bağlantılıdır.

1982 Anayasası’nı izleyen yıllarda sosyal güvenlik kapsamında çıkarılan bazı yasalar konumuz açısından büyük önem taşımaktadır. 17.06.1982 tarihinde yürürlüğe giren 2684 sayılı ‘İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun’, kanunla birlikte ilköğretim ve orta öğretimdeki muhtaç öğrencilere parasız yatılı ve burslu okuma imkanı sağlama ve diğer sosyal yardımlar verme görevi Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir.

24.05.1983 tarih ve 2828 sayılı ‘Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’dur. Bu yasa ile sosyal hizmetlerin yanında yoksul durumundaki kişi ve ailelere kamusal sosyal yardım yapılması hedeflenmiştir (Seyyar, 2003: 60) Bu kurum yaşlılar için huzur evleri, kimsesiz çocuklar için bakım evleri ve yuva, sakatlar için özel bakım evleri, çocuk edinme, koruyucu aile, yetiştirme yurtları, sevgi evleri vb. hizmetleri vermektedir (BİB, 2009: 85).

18.04.1984 tarihinde yürürlüğe giren 227 sayılı ‘‘Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’’ ile vakıflar genel müdürlüğüne: öğrenci yurtları, aş ocağı, eğitim tesisleri açma, yönetimini sağlama, muhtaç sakat ve körlere aylık bağlama ile sosyal yardım ve sosyal hizmetler verme’’ görevleri verilmiştir.

Sosyal yardımlaşma konusuna kalıcı ve kurumsal çözümler getirmek amacıyla 1986 yılında merkezde SYDTF kurulmuş, buna bağlı olarak sosyal yardım faaliyetlerini taşrada organize etmek üzere SYDV’ler oluşturulmuştur.

Yeşil Kart sistemi 1992 yılında, hiçbir sosyal sigorta sistemine dahil olmayan ve aylık geliri asgari ücretin 1/3’ünden daha düşük olan yurttaşlara sağlık hizmeti vermek amacıyla başlatıldı. 1998 yılında sokak çocuklarının da dahil edildiği yeşil kart sistemi, genel sağlık sigortası uygulaması başlatılıncaya kadar ara bir evre olarak kurgulanmıştır. Yeşil kartlıların sağlık harcamaları sağlık bakanlığı bütçesinden finanse edilmektedir (BİB, 2009: 85). Bu dönemde sosyal yardımlar konusunda gerek yasal ve gerekse de kurumsal anlamda önemli adımlar atıldığı görülmektedir.

4.3.2.5. 2000- 2010 Dönemi Sosyal Yardımlar

01.12.2004 tarihinde kabul edilen 5263 sayılı yasa ile Başbakanlığa bağlı SYDGM kurularak, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının daha etkin olması hedeflenmiştir (DDK, 2006: 1-3, BİB, 2009: 85).

13.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ile belediyelere, belediye sınırları içerisinde sosyal hizmet ve yardım hizmetlerini yapma veya yaptırma görevi verilmiştir.

04.03.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5302 sayılı ‘İl Özel İdaresi Kanunu’ ile il özel idarelerine, belediye sınırları il sınırı olan büyükşehir belediyeleri hariç, ilin sosyal hizmet ve yardımlar ile yoksullara mikro kredi verilmesi konusundaki ihtiyaçlarının karşılanması görevi verilmiştir.

16.05.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5502 sayılı ‘‘Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu’’ ile yeşilkart görevi SGK’ ya verilmiş, SGK, 01.01.2012 tarihinde yeşilkart uygulamasından genel sağlık sigortası (GSS) uygulamasına geçmiştir.

4.3.2.6. 2010 ve Sonrası Dönemde Sosyal Yardımlar

08.06.2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren, “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname” ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Kadının Statüsü, Aile ve Sosyal Araştırmalar, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlükleri, Özürlüler İdaresi Başkanlığı ile Sosyal Güvenlik Kurumu Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü kapatılıp (Geçici md.1), bakanlık ana hizmet birimlerine dönüştürülerek, uzmanlaşmış kurumsal bir yapılanmaya gidilmiştir.

06.04.2011 tarihinde yürürlüğe giren “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile sosyal yardım ve hizmetler tek çatı altında toplanma amaçlanmaktadır.

4.4. Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Yardım Sisteminin Örgütlenmesi

Türk kamu yönetiminde sosyal yardım kurum ve kuruluşları merkezi ve yerel yapıda olmak üzere örgütlenmişlerdir.

4.4.1. Merkez Teşkilatında Sosyal Yardım Yapan Kurum ve Kuruluşlar

Merkez teşkilatında yer alan kamu kurum ve kuruluşların yaptıkları sosyal yardım görevini yapan kurumları ikili bir ayırma tabii tutmak mümkündür.

4.4.1.1. Asli Görevli Sosyal Yardım Yapan Kurum ve Kuruluşlar

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığından oluşmaktadır. Sosyal yardım ve hizmet alanında doğrudan görevlidir.

Ayrıca Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu ve Vakıflar Genel Müdürlüğü (sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri) çerçevesinde doğrudan sosyal yardım sunan kurumlardır.

4.4.1.2. Tali Görevli Sosyal Yardım Yapan Kurum ve Kuruluşlar

Bu kamu kurum ve kuruluşların da asli görevli olmayan bir yapıda genellikle sadece belli kesimleri kapsayan yardımlar yapılmaktadır. Bu kurumlara ve yaptıkları yardımların başlıcaları şunlardır;

(1) Milli Eğitim Bakanlığı (Pansiyon, burs, ücretsiz kitap ve diğer sosyal yardım faaliyetleri), (2) Adalet Bakanlığı (Tutuklu ve hükümlülere yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri), (3) Milli Savunma Bakanlığı (Muhtaç asker ailelerine sağlık yardımı faaliyeti) (4) DPT Müsteşarlığı (GAP-Sosyal Destek Programı ile AB eğitim ve gençlik programları faaliyetleri), (5) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Çalışan çocuklara yönelik faaliyetler, GSS), (6) Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı (Doğrudan gelir desteği ve tabi afetlerden zarar gören çiftçilere yönelik faaliyetleri), (7) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (Afetlere ilişkin sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri), (8) Emniyet Genel Müdürlüğü (Mülteci, sığınmacı, yasadışı göçmenler ile çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri), (9) Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (Gençlik ve izcilik faaliyetleri), (10) Üniversiteler (Öğrencilere yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri), (11) Toplu Konut İdaresi (Alt gelir gruplarına yönelik konut faaliyetleri) (DDK, 2009: 4-5) sayılan kurum ve kuruluşların değişik ve karmaşık bir şekilde sosyal yardım yürüttükleri görülmektedir, birçok yapının varlığı kaynak israfının oluşmasına, kaynakların etkin kullanılmamasına, yoksullukla mücadele verimli bir şekilde yapılamamasına ve birçok diğer konunun da sekteye uğramasına neden olmaktadır.

4.4.2. Yerel Yönetimlerin Sosyal Yardımları

Toplumun adeta kanayan bir yarası olan yoksulluğa karşı merkezi yönetim kadar yerel yönetimler de çözüm üretmek zorundadır. Hatta yerinden yönetim anlayışının bir gereği olarak yerel halkın sorunlarına karşı daha duyarlı olan yerel yönetimlerin yoksullukla mücadele alanında daha etkin politikalar geliştirmesi ve daha isabetli kararlar alması mümkündür. Zira yerel demokratik bilincin geliştirilmesi ve katılım kanallarının güçlendirilmesi yoluyla yerel yönetimler, yardıma muhtaç insanların ihtiyaçlarının gerçekçi bir şekilde tespiti ve en uygun araçlarla karşılanması konusunda diğer kamu kurum ve kuruluşlarına göre daha yüksek bir kabiliyet ve kapasiteye sahip olabilmektedir. Yoksullara yapılacak hizmetlerin etkinliği, yardımın nitelik ve niceliğiyle yakından ilgili olup, yerel yönetimler bu yardımın kapsamı ya da

bileşenlerinin en doğru biçimde saptanması konusunda da bariz avantajlara sahiptir. Bu nedenle yoksulluk sorununun çözümünde yerel yönetimlerin katkısı büyük önem taşımaktadır (Önen, 2010: 64). Yerel yönetimlerin sosyal yardımları, belediyeler, il özel idareleri ve köyler şeklinde gerçekleştirilmektedir.

5393 Sayılı Belediye Kanununun 13. maddesinin başlığı “Hemşehri Hukuku”dur ve bu maddeye göre, “Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır” denilmektedir.

Belediye Kanununun 14. maddesi ise belediyenin görevlerini saymaktadır. Bentlerde genel itibariyle şehir halkı içinde yoksul olanlar var ise bunlara yardımda bulunmak, görevler arasına girmektedir. Zaten Belediye Kanununun belediye başkanının görevlerini saydığı 37. maddesinin (n) bendinde açıkça, “Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürülere yönelik hizmetleri yürütmek ve özürülere merkezini oluşturmak.” Yer almaktadır. Yine aynı Kanununun 60. maddesinin (i) bendinde, “Dar gelirliler, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar,” denilerek, bu husus belediyenin giderleri arasında sayılmıştır. Ayrıca Belediye Kanununun 76. maddesinde yer alan Kent Konseyi ve 77. maddesinde yer alan Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım hususları da, başta o şehrin varsa yoksullukla mücadele yöntemlerine ışık tutacak hükümlerdir.

5393 sayılı kanunda sayılan görevler 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda da yer almaktadır. Demek ki, belediyenin hizmet alanı içinde hemşehri hukuku anlamında yoksul kişilerin belirlenmesi ve gerekli yardımların yapılması belediyenin görevleri arasında yer almaktadır. Yoksulluğa çoğunlukla ekonomik yönden bakıldığı için, ekonomik anlamda yoksullukla mücadele, ayni ve nakli yardımlarla sağlanmaktadır. Aslında bu, en acil yapılması gereken olabilir. Ancak taşıma su ile değirmen dönmez misali yoksullukla mücadele, kalıcı çözümleri içeren bir süreç olmalıdır.

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nda, il özel idareleri gençlik, spor, sağlık, tarım gibi birçok alanda olduğu kadar, yoksul, kimsesiz ve yardıma muhtaçların korunması amacıyla sosyal hizmet ve yardımlarda bulunulması ve yoksullara dönük

mikro kredilerin verilmesi (m.6/a) ile görevli ve sorumlu tutulmuşlardır. Ayrıca, bu görevin vatandaşları sıkıntıya sokmayacak biçimde buldukları yerde en uygun yöntemlerle sağlanması esası getirilmiş ve bu hizmet gerçekleştirilirken özür, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumu dikkate alınarak yapılması öngörülmüştür (m.6). Yasaya göre, il özel idaresi organları içinde yalnız vali, yoksullukla mücadelede yetkili kılınmış; isterse il özel idaresi bütçesinden yoksullara ayrılan ödeneği, yoksul ve muhtaç kimseler için kullanabilme yetkisi verilmiştir (m.30/n). Ayrıca yasanın “mali hükümler ve cezalar” başlığını taşıyan beşinci kısmındaki 43. maddesinin h bendine göre, yoksul, muhtaç, kimsesiz ve özür, yaşlı ve engelli kişilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar, il özel idaresi giderlerinden birisi sayılmıştır (Önen, 2010: 77).

Yürürlükteki 442 sayılı Köy Kanunu'nun Cumhuriyetin ilk yıllarında çıkarılmış olup, yasanın günümüz gereksinmelerinin çok gerisinde kaldığı için değiştirilmesi gerekmektedir. Ancak, bu niteliğine rağmen yasada yoksullukla mücadele konusunda, o dönemin koşullarına göre oldukça ileri hükümler bulunmaktadır. Bunların bir kısmının ne 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nda, ne de 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda bulunmaktadır. 442 sayılı Köy Kanunu'nun isteğe bağlı işler arasında köydeki yoksul ve muhtaçları korumaya dönük önemli birtakım düzenlemelere yer verilmiştir. İlgili yasanın “isteğe bağlı işler” başlığını taşıyan 14. maddesinde köy yönetimlerine yoksullukla mücadelede başlıca şu tür görev ve sorumluluklar verilmiştir: “Yemeklik ve para ile köy fukarasına ve öksüzlere yardım etmek, kimsesiz çocukları sünnet ettirmek ve kızları evlendirmek için yardım etmek ve fakara cenazelerinin kefen vesairesinin (benzerinin) tedarikine çalışmak” (m.14/21). - “Kazaen yanan veya yıkılan fakara evlerini bütün köy yardımı ile yapmak” (m.14/22) Ayrıca bu kanunla muhtara yoksullukla mücadele konusunda doğrudan bir görev ve sorumluluk verilmemiş; buna karşılık İhtiyar Meclisi'ne, “tarlası ve arazisi olmayan köylüyü arazi sahibi edindirmek” (m. 44/3) gibi önemli yetkiler verilmiştir (Önen, 2010: 78-79).

Bu noktada sosyal yardımları doğrudan veya dolaylı bir şekilde sunan kurum ve kuruluşları “sosyal yardım yönetimi veya yoksulluk yönetimi” olarak nitelendirmek mümkündür. Bu kavramsallaştırma devam eden bölümlerde Türkiye'de sosyal yardım kurumlarının tek tek ifadesi yerine kullanılmıştır.

5. TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ YAPISI

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma düşüncesi Türk hukukuna ilk kez 1808 tarihli Senedi İttifak ile girmiş, daha sonra 1839 Gülhane Hattı Humayun ve 1856 Islahat Fermanında ise bu konuya ilişkin bir düzenleme yer almamıştır. Cumhuriyet ile birlikte Osmanlıdan devir alınan sosyal yardım ve dayanışma kültürü ve kurumsal yapıları devam etmiş, yeni adımlar yeterince atılmamıştır. 1961 anayasasında sosyal devlet ilkesinin benimsenmesi ve 1982 anayasasında ise ilkenin benimsenmesi ile birlikte çeşitli adımlar atılmıştır.

Türkiye’de sosyal yardım ile ilgili kurumsal bir yapılanmaya gitme düşüncesi ilk defa “sosyal yardım ve sosyal refah hizmetleri” başlığı altında üçüncü beş yıllık kalkınma planında (1973-1977) şöyle ifade edilmiştir.

‘Türkiye’de sosyal yardım ve refah hizmetleri çok çeşitli kuruluşlar tarafından ve koordinasyonsuz olarak yürütülmektedir. Bu faaliyetlerin programlı olarak yürütülmesini sağlayacak Sosyal Hizmetler Kurumunun kurulması gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle, hizmetler arasında ikilemler, karışıklıklar, boşluklar ve götürülen hizmetlerde uyumsuzluklar görülmektedir. Sosyal yardım ve refah hizmetlerini tek elde toplayarak mali, idari, personel ve hizmet standardı yönünden bütünleşmeyi sağlayacak olan kanuni düzenlemeler gerçekleştirilememiştir. Çok sayıda ve dağınık olarak yapılmakta olan sosyal yardım hizmetlerinin, üçüncü plan döneminde sosyal hizmetler kurumu içinde programlı ve koordine bir şekilde ele alınmasının sağlanması hizmet, tasarruf, personel, istihdam ve sosyal güvenlik politikasının bütünlüğü bakımından gereklidir’ (DPT, 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1973-1977: 807).

Bunu takip eden süreçle birlikte sosyal yardım sunacak bir kurumun tüm ülke sathında kurulması fikri giderek yaygınlaşmakta ve güncelliğini korumaktadır. Bu düşünceden hareketle dönemin hükümeti (Başbakan Turgut Özal) tarafından tüm ülkede teşekkül eden bir sosyal yardım kurumunun kurulmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kırk beşinci hükümetinin mecliste okunan programında aynen şu ifade yer almıştır (Ballar, 1990: 394).

‘Hükümetimiz sosyal adaletçi bir hükümettir, sosyal adaletçilik, sadece belirli ideolojilerin, peşin hükümlü, kalıplaşmış formüllerin inhisarında değildir. Sosyal adaletçilik fukaranın yanında bulunmak, lafla olmaz. Bizim programımız, ‘ortadirek’ dediğimiz işçi, memur, esnaf, çiftçi ve emekliye müşahhas, pratik ve gerçekçi çareler

getiren sosyal adaletçi bir programdır’’, ‘‘iktisadi gelişimin hızlandırılması, sosyal dengenin iyileştirilmesi, fertlerin kabiliyet ve çalışmalarına göre gelişme arzularının teşvik edilmesi, gruplar arasındaki gelir farklılıklarının pratik ölçüler için azaltılması, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının asgariye indirilmesi fakirliğin kaldırılarak refahın yaygınlaştırılması iktisadi gelişme politikamızın esaslarını teşkil eder’’ (TBMM-1.Özal Hükümeti Programı, 2012).

Kanun teklifinin meclise gelmesiyle birlikte yapılan gerekli görüşmeler sonucunda oluşan kanaatlere bakıldığında:

Ülkenin Gelir seviyesi yükseldikçe, sosyal güvenlik kuruluşları da kapsamalarını genişletmektedir. Ancak bu esnada hiç bir sosyal güvenlik kuruluşunun gücünün ulaşmadığı, yetmediği bazı münferit durumlar ortaya çıkmaktadır. Toplum vicdanını rahatsız eden bu durumun sosyal adalet ilkeleri içerisinde halledilmesi ve bu gibi, hiç bir kişi ya da kuruluşun el uzatamadığı kimselere ulaşılması için, yeni bir sosyal güvenlik şemsiyesine ihtiyaç vardır (Ballar, 1990: 395). Ankara’ da oturan bir bürokratin Siirt’in bir köyündeki vatandaşa acil olarak eğilmesi kolay görülmemektedir. Fakat bu köyün bağlı olduğu il ve ilçenin vali ve kaymakamın bu meselelerden haberdar olması çok daha rahat ve kolaydır. Dolayısıyla bu sosyal güvenlik sisteminin mülki ve mahalli idareciler tarafından yürütülmesi elzemdir (Ballar, 1990: 395). Halkın kendi köy, şehir ve kasabalarında yardımları kanalize edebilecek bir kuruluşun olduğunu görmesi, yardımlarını gönül rahatlığıyla suiüstimal endişesi olmadan sunabilmesini sağlaması açısından önemlidir. Zira halk, yardımın yerine ulaşacağından tereddüt ettiği için potansiyeli olmasına rağmen bazı yardım kuruluşu ve vakıflarına katkıda bulunmaktan çekinmektedir. Dolayısıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile hem bu sakıncaları ortadan kaldırarak yardımların daha iyi kullanılması için mahallî teşkilatlanmanın kurulması hem de diğer sosyal güvenlik kuruluşlarının el uzatamadığı kişilere yardım edilmesi hedeflenmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 1986, <http://www.tbmm.gov.tr>). Bu hedefe ulaşmak için ise, İslam-Türk medeniyetinin en köklü ve kalıcı kurumu yardımlaşma ve dayanışmasına en güzel örneği olan Vakıf Müessesesinin yerelde oluşturulması araç olarak belirlenmiş ve bu şekilde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları’nın kuruluşu gündeme gelmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 1986).

Bu bağlamda sosyal yardımlaşma ve sosyal güvenlik konusu Anayasa ile devlete bir görev olarak verilmektedir. Devlet tarafından bu görevin yerine getirilebilmesi için 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Yasası çıkarılmış bulunmaktadır (Oğuz, 1999: 75). 3294 sayılı kanunda öngörülen hizmetlerin gerçekleştirilmesi için Başbakanlığa bağlı ve Merkez Bankası nezdinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuş, ancak bu kanun ile fon kurulu

oluşturulmamış, sadece fonun gelirleri ile fon denetiminin nasıl yapılacağı belirtilmiş ve fondan yararlandırılacak ihtiyaç sahiplerinin doğrudan muhatap olacağı vakıflar teşekkül ettirilmiştir. Bu kanunun çıkarılmasından yaklaşık iki ay sonra yayımlanan 17.07.1986 tarihli yönetmelikle ise, fonda toplanan kaynakların vakıflara dağıtımına karar vermek üzere Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu meydana getirilmiştir. Burada önemli bir nokta, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun Bütçe Dışı Fon (BDF) kapsamında yer almasıdır. 3294 sayılı Yasanın 7. maddesi gereğince, her il ve ilçede sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları kurulmuştur. Fon bu vakıflara parasal destek sağlamaktadır (DDK, 2006: 1-3). Bu çerçevede ülke çapında SYDV'lerin yoksullara yönelik sosyal yardım sağlaması amaçlanmıştır.

5.1. Vakıfların Hukuksal, Yönetsel ve Ekonomik Yapısı

Bu alt bölümde SYDV'lerin hukuksal, yönetsel ve ekonomik yapısına ilişkin bilgiler yer almıştır.

5.1.1. Vakıfların Hukuksal Durumu

SYDV'lerin “medeni haklardan yararlanma” ve “medeni hakları kullanma” şeklinde teşekkül eden iki tür hukuksal ehliyetleri vardır.

Medeni haklardan yararlanma: Hak sahibi olabilme ehliyetidir. SYDV'ler birer hükmü şahsiyet olmaları nedeniyle bütün hakları iktisap ve borçları iltizam ederler. Menkul ve gayri menkul mülkiyetine, intifa haklarına, zilyedliğe ve bütün alacak haklarına sahip olabilirler. Belirtilmesi gerekir ki bu vakıflar ancak gayelerini gerçekleştirmek için menkul ve gayri menkul malları iktisap edebilirler. Gayelerinin dışında bir maksat için gayri menkul iktisap edemezler (Oğuz, 1999: 77).

Medeni hakları kullanma: Hukuki iş ve işlemlerde bulunma, haksız fiilden mesul tutulma ve dava ehliyeti şeklinde kendini gösterir. SYDV'lerin organları aracılığıyla bu haklar kullanılır. Hukuki muamele ehliyeti, hukuken makul ve geçerli bir irade beyanında bulunabilmedir. Bu ehliyet vakfın gayesi ile sınırlıdır. SYDV'lerin organlarının hukuka aykırı fiillerinden dolayı vakfın sorumluluğu doğar. Kusursuz sorumluluk hallerinde vakıf tazminatla yükümlüdür. Kusur sorumluluğu hallerinde de tazminat yükümlülüğü vardır. Cezai sorumlulukta yalnız para cezası yükümlülüğü söz konusudur. Dava ehliyeti ise bir davada davacı veya davalı olma, eski deyişle taraf

olabilme ehliyetidir. Hükmi şahsiyete haiz olan bu vakıflar davada taraf olabilirler. Kendilerini organları temsil eder (Oğuz, 1999: 77-78).

5.1.1.1. Vakıfların Kurulması, Amacı ve Kapsamı

“Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir” (3294 SYDTF Kanunu, 1986: md.1).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 3294 sayılı kanunun amacına uygun çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve ayni yardımda bulunmak üzere her il ve ilçede (SYGM- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 2012) 17.07.1986 tarihli ve 19167 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1986/11 sayılı Başbakanlık Genelgesi ekinde yer verilen resmi senetle kurulmuştur. Vakıf senedi, vakfın temel hukuki dayanağını oluşturmaktadır (Saydam ve Ekici, 1997: 8). Medeni Kanun'a göre, Vakıf senedinde vakfın adı, amacı, bu amaca özgülünen mal ve haklar, vakfın örgütlenme ve yönetim şekli ile yerleşim yerinin mutlaka gösterilmesi gerekmektedir (Medeni Kanun, 2001: md.106).

SYDV'lerin Resmi Senetlerinin tek şekilde düzenlenmesi ile daha sonradan ortaya çıkabilecek birçok sorunun önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Özkan, 2000: 360). SYDV'lerin Resmi Senedinde, Medeni Kanun hükümlerine göre vakıflarda bulunması zorunlu olan ana unsurların yanında, vakfın gelir kaynakları, harcama şekli, organları, vakıf başkanı, mütevelli heyeti ve görevleri, toplantı ve karar yeter sayısı, huzur hakkı, hesap dönemi, vakfın denetimi, tutulacak defterler ve fesih ve tasfiye ile ilgili hükümlere yer verilmiştir (Saran, 1997: 432; Özbilgin ve Hatipoğlu, 1987: 77).

Türkiye genelinde benzer bir uygulamayı sağlamak ve işlemleri hızlandırmak amacıyla Başbakanlıkça hazırlanan “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Resmi Senedi Örneği” Başbakanlık Genelgesiyle tüm il ve ilçelere gönderilmiş ve vakıf kuruluşlarında tamamen bu örneğe uyulması istenmiştir (Özkan, 2000: 360).

“Vakıf senetlerinin mahallin en büyük mülki idare amiri tarafından Medeni Kanundaki hükümlere göre tescil ettirileceği” ne ilişkin hükme uygun olarak Medeni Kanun'un vakıfların kurulması ve vakıf senetlerinin tesciline ilişkin hükümlerine

paralellik arz etmektedir. Zira mezkur Genelge çerçevesinde SYDV'lerin kuruluşu için: (1) Vakfın resmi senedi, gönderilen örnek metne göre düzenlenmeli; vakfın kuruluş mal varlığı olan SYDTF' den gönderilen meblağ kullanılmalı, (2) Vakfın tescili için müteveli heyet tarafından noterde beş suret olarak düzenlenen ve imza edilen Vakıf Resmi Senedi'nin tescili için mahallin en büyük mülki amiri tarafından mahallin Asliye Hukuk Mahkemesine başvuruda bulunulmalıdır, (3) Mahkeme tarafından tescilin yapılmasından sonra durum Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne iletilerek Vakıf Resmi Senedi'nin Merkez Sicile Tescil edilmesi ve kayıt numarası alması sağlanmalıdır (SYDGM-2010 PP, 2010: 30, SYDGM-2009 FR, 2010: 11, Saran, 1997: 432-433). SYDV'lerin kuruluşu ve tescili için özel hükümler olmamasından dolayı, kuruluş ve tescilde Medeni Kanun'un vakıfların kuruluşu ve tescili için öngörülen hükümler geçerlidir (Pembeçiçek, 1999: 68). Bundan sonra teşkil edilecek il ve ilçelerde de kanunun öngördüğü teşkilatlanmanın kurulması yönüne gidilecektir (Oğuz, 1999: 79). Bu süreç sonucunda tüm il ve ilçelerde SYDV'lerin kurulması sağlanmıştır.

5.1.1.2. Vakıfların Denetimsel Yapısı

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, vakıfların denetlenmesi konusunda herhangi bir hüküm içermemektedir. Sadece vakıf resmi senedinin 14. maddesinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının, Türk medeni kanunu hükümlerine göre kurulan vakıflar hakkında tüzük hükümlerine göre vakıflar genel müdürlüğü teftiş ve denetimine tabi olduğu belirtilmiştir (SYDV- Resmi Senedi, 1986: md.14, Vakıflar Hakkında Tüzük, 1970: md.19). Bu denetim, vakıfların hesap ve işlemleriyle ilgili konuları kapsamaktadır (Özbiğin ve Hatipoğlu, 1987: 118).

Ayrıca il ve ilçe vakıflarının başkanı durumunda bulunan vali ve kaymakamlar, mülki hizmetler kapsamına giren ve mülki idare amiri sıfatıyla yürüttükleri bu görevleri nedeniyle İçişleri Bakanlığı Mülkiye Müfettişlerinin denetimi altındadırlar (Saran, 1997: 439).

SYDV ile SYGM arasında hiyerarşi olmayıp, vakıflar özel hukuk tüzel kişiliği şeklinde örgütlenmişlerdir, vakıfların denetimi ise, hesap yönünden vakıflar genel müdürlüğüne; idari yönden ise içişleri bakanlığınca yapılmaktadır, ayrıca 5263 sayılı kanunla vakıfların harcamalarını, iş ve işlemlerini araştırmak ve incelemek, izlemek ve denetlemek görev ve yetkisi sosyal yardımlaşma ve dayanışma genel müdürlüğü'ne de verilmiştir (SYDGM-Stratejik Plan, 2008: 17; Hünler, 2005: 11-13). Bunun için

SYGM, Vakıfların yürüttükleri yardım programları ile proje uygulamalarının yerindelik yönünden denetimini sosyal yardım uzmanı ve sosyal yardım uzman yardımcıları aracılığıyla yerine getirmektedir (SYDGM-2010 PP, 2010; 31, SYDGM-2009 FR, 2010: 11; SYDGM, 2005: 6).

5263 sayılı yasanın 3/a maddesi gereğince, kendisine sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarını denetleme yetkisi verilmiş olan SYGM' nin örgüt yapısında bir iç denetim birimi öngörülmediğinden, bu aşamada etkili bir denetim yapılması olanağı yoktur. Konu yeni bir yasal düzenleme gerektirmektedir (DDK, 2006: 24).

Her vakfın en az iki yılda bir defa teftiş ettirilmesi zorunludur (Vakıflar Hakkında Tüzük, 1970: md.20). Uygulamada Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce hesapların beş yıllık zaman periyotları olarak yapılması ve içişleri bakanlığınca yapılan denetimin ise yüzeysel olması nedeniyle, etkin bir denetim mekanizması sağlamamaktadır. Sosyal yardımlar genel müdürlüğünün teftiş kurumunun olmamasından dolayı yasaca kendilerine denetleme yetkisi verilen genel müdürlük uzman personelinin de teftişi etkin ve verimli bir şekilde yapması beklenmemelidir.

5.1.1.3. Vakıflarının Hukuksal Açıdan Sona Ermesi

Gayesinin gerçekleşmesi imkansız hale gelen vakıf kendiliğinden dağılmış olur. Vakfın idare organı veya vakıflar genel müdürlüğü vakfın gayesinin gerçekleşmesinin imkansız hale geldiği kanısına varırsa dilekçe ile yetkili mahkemeye başvurarak durumun mahkeme siciline tescilini ister. Yetkili mahkeme, gereğine göre, vakıflar genel müdürlüğünün veya vakfın idare organının yazılı düşüncesini alarak istemi karara bağlar. Mahkeme, vakfın dağıldığı sonucuna varırsa durumu tescil eder (Vakıflar Hakkında Tüzük, 1970: md.30).

Sona eren yeni vakıfların borçlarının tasfiyesinden arta kalan mal ve haklar; vakıf senedinde yazılı hükümlere göre, senetlerinde özel bir hüküm bulunmayanlarda ise genel müdürlüğün görüşü alınarak mahkeme kararıyla benzer amaçlı bir vakfa; dağıtılan yeni vakıfların borçlarının tasfiyesinden arta kalan mal ve haklar ise genel müdürlüğe intikal eder (5737 Sayılı Kanun, 2008: md.27). Vakfın kendiliğinden dağılması halinde, borçların tasfiyesinden arta kalan mal ve haklar, vakıf senedinde aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde vakıflar genel müdürlüğünce mümkün mertebe gayece aynı olan vakfa intikali sağlanır (Vakıflar Hakkında Tüzük, 1970: md.33).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, vakıf amacının gerçekleşmesi imkansız hale geldiğinde, Türk medeni kanununa göre kurulan vakıflar hakkında tüzük hükümlerine göre infisah ettirilir ve tasfiyesi yaptırılır. Tasfiyesi yapılan vakıfların mal ve nakit varlıkları sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonu'na aktarılır (SYDV-Resmi Senedi, 1986: m.17).

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümleri çerçevesinde, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının her il veya ilçede kurulması esas olduğundan; sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının sona ermesi bir ilçenin veya ilin kaldırılması veya başka bir ilçe veya il ile birleşmesi halinde söz konusu olmaktadır. Vakfın kurulu bulunduğu il veya ilçenin kaldırılması durumunda, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı da sona ermektedir.

5.1.2. Vakıfların Yönetsel Durumu

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 3294 sayılı kanunun amacına uygun çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve ayni yardımda bulunmak üzere her il ve ilçede kurulmuştur. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün taşradaki faaliyetleri Türkiye çapında 973 il ve ilçede her ilde vali ve her ilçede kaymakam başkanlığında oluşturulmuş Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla yürütülmektedir. Böylece bu Vakıflar, devlet ile yoksul vatandaşlar arasında sosyal yardımların doğrudan vatandaşa ulaştırılması açısından bir köprü görevi görmektedirler (SYGM- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 2012).

Vakıfların karar organları, 'Vakıf Mütevelli Heyeti'dir (SYGM- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 2012). Vakıfların 3294 sayılı kanunun amaçlarını gerçekleştirebilmeleri ve hükmi şahsiyet olmaları sebebiyle tüm il ve ilçe ölçeğinde organlarını oluşturmaları gerekmektedir (Oğuz, 1999: 78). İl ve ilçelerdeki tüm yardım programları, bu mütevelli heyetlerin kararları ile yürürlüğe girmektedir (SYGM- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 2012). Vakıf organları vakıf başkanı ve vakıf mütevelli heyetidir (SYDV-Resmi Senedi, 1986: md.7). SYDV'lerin tüm iş ve işlemlerinden vakıf mütevelli heyeti doğrudan sorumludur.

5.1.2.1. Vakıf Başkanı

Vakfın ve mütevelli heyetin başkanı mahallin en büyük mülki idare amiridir. Vakfın tescili "Medeni Kanun" hükümlerine göre mütevelli heyet başkanı mülki idare

amiri tarafından sağlanır. (SYDV-Resmi Senedi, 1986: md.8). Buna göre vakıf Başkanı illerde valiler, ilçelerde kaymakamlardır (Saran, 1997: 434). Başka yere atanma, raporlu ve izinli bulunması halinde o yer il valiliğine ve ilçe kaymakamlığına atanan veya vekil olarak tayin edilen kişi vakıf başkanıdır (Oğuz, 1999: 79). Vakfın tabii Başkanı olarak mülki idare amirlerinin (3294 SYDTF Yasası, 1986: md. 7/2.fıkra) bu görevi kanunla verilmiş olup, bir ölçüde vali ve kaymakamların mali ve sosyal güçlerinin artırılması amaçlanmıştır. Mülki idare amirlerinin vakıflardaki görevleri asli görev niteliğindedir. Bir başka ifadeyle vali ve kaymakamlar buldukları statüde kaldıkları sürece bu görevleri de devam etmektedir. Dolayısıyla vakıf başkanlığı, vali ve kaymakamların asli görevlerinin bir parçası gibi düşünülmesi gerekmektedir (Oğuz, 1999: 79-80).

Vakıf Başkanının görevlerini; vakfı kanunlara uygun olarak kurmak ve tescil işlemlerini yerine getirmek, müteveli heyet toplantısına başkanlık etmek, müteveli heyetin kararlarını uygulatmak şeklinde sıralayabilmir (Saran, 1997: 434, Oğuz, 1999: 82). Uygulamada vakıf başkanlarının, vakıfların faaliyetlerinin yerine getirilmesinde ve yönetiminde ön plana çıktığı görülmektedir.

5.1.2.2. Vakıf Müteveli Heyeti

3294 sayılı kanunun 7'nci maddesinde düzenlenen vakıf müteveli heyetlerinin oluşumu 5263 sayılı Kanunun 19'uncu maddesi ile değiştirilmiş ve eskiye göre sivil katılımın daha etkin olabileceği bir müteveli heyet yapısı getirilmeye çalışılmıştır (SYDGM-2010 PP, 2010: 19).

5.1.2.2.1. Vakıf Müteveli Heyet Üyeleri

Vakıf müteveli heyetleri (VMH) görev yapan üyeler kanunla belirlenmiş olup, üyelerin dağılımı ikili bir şekildedir, yani doğal ve seçilmiş üyelerden oluşmaktadır. Aynı zamanda il ve ilçe vakıflarında görev yapan vakıf müteveli heyet üyelerinin dağılımı da farklıdır bu doğrultuda bakıldığında:

Vakıf müteveli heyeti doğal üyeleri; İl merkezinde: Vali (vakıf başkanı), belediye başkanı, defterdar, il milli eğitim müdürü, il sağlık müdürü, il tarım müdürü, aile ve sosyal politikalar il müdürü (il SHÇEK müdürü), il müftüsü.

İlçelerde: Kaymakam (vakıf başkanı), belediye başkanı, mal müdürü, ilçe milli eğitim müdürü, sağlık grup başkanı, ilçe tarım müdürü, ilçe müftüsü

Vakıf mütevelli heyeti seçilmiş üyeler; İl merkezinde: Köy muhtarı (kendi aralarından seçecekleri bir kişi), mahalle muhtarı (kendi aralarından seçecekleri bir kişi), STK temsilcileri (kendi aralarından seçecekleri iki kişi), hayırsever vatandaşlar (il genel meclisinin seçeceği iki kişi),

İlçelerde: köy muhtarı (kendi aralarından seçecekleri bir kişi), mahalle muhtarı (kendi aralarından seçecekleri bir kişi), STK temsilcileri (kendi aralarından seçecekleri bir kişi), hayırsever vatandaşlar (il genel meclisinin seçeceği iki kişi) oluşmaktadır. (SYGM- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 2012, SYDGM- Stratejik Plan, 2008: 16; SYDGM-2010 PP, 2010: 31; SYDGM-2009 FR, 2010: 11).

5.1.2.2.2. Vakıf Mütevelli Heyetinin Görevleri

Vakıf mütevelli heyeti, vakfı yönetim ve temsile yetkili organdır. Bu sebeple vakfın amaçlarının gerçekleşmesi için gereken işlemi yapmaya ve kararları almaya yetkili ve görevlidir. VMH'nin yapması gereken işlere bakıldığında (SYDV-Resmi Senedi, 1986: md.10).

(1) Görev alanı içerisinde muhtaç durumda olan kişileri tespit etmek, (2) muhtaç kişilerin sağlık ve tedavi giderlerini karşılamak ve bunun için sağlık kuruluşlarıyla işbirliği yapmak, (3) geçici olarak küçük yardım veya eğitim ve öğretim sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişilerin müracaatlarını değerlendirmek, bunlara gerekli yardımları yapmak ve yardım sonrası takip etmek, (4) bilanço, gelir-gider hesabı, çalışma raporu, bütçe ve yıllık programları hazırlamak, (5) mahalli şartlara uygun olarak vakıf gelirlerinin dağıtımının usul ve esasları ile yardım miktarlarını tespit etmek, (6) vakıf işlerinde uygulanacak prensipleri tespit etmek ve vakfın amacına ulaşabilmesi için gerekli kararları almak, (7) vakfın amacına ulaşabilmesini sağlamak için bağış yapılmasını teşvik etmek ve bunları kabul etmek, vakfa menkul ve gayrimenkul mal almak ve satmak, bunları işletmek ve mevcut gelirlerin artması için her nevi kararları almak, (8) vakıf personel ihtiyacı ve kadrosunu tespit ve tayin etmek, bunlara ödenecek ücretleri belirlemek ve gerektiğinde mevzuattaki nedenlere dayanarak görevlerine son vermek, (9) vakfın amacının gerçekleşebilmesi için sağlık ve sosyal yardım tesisleri kurmak, işletmek ve işlettirmek (SYDV-Resmi Senedi, 1986: md.10).

Vakıf mütevelli heyet üyelerinin görevlerini yerine getirilmesinde önemli sorunlar yaşanmaktadır. Heyet toplantılarının genellikle yapılmadığı veya uzun süren aralıklarla yapıldığı, gündemin önceden vakıf başkanları ve vakıf müdürleri tarafından oluşturulduğu, heyet üyelerinin bu kararlara sadece imza atmadan başka bir görev üstlenmedikleri görülmektedir.

5.1.2.2.3. Vakıf Mütevelli Heyetinin Çalışma Usul ve Esasları

VMH'nin ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve ayni yardımda bulunma şeklinde özetlenebilecek olan başlıca görevlerini, Başbakanlık tarafından hazırlanan "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yardım Yönetmeliği" ile "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Uygulama Yönergesi" doğrultusunda yerine getirmektedir. Saran (1997: 436-437) ve Oğuz (1999: 85-86) bu süreci şöyle sıralamışlardır:

VMH'nin müracaatları kabulü: Vakıf resmi senedinin 3. Maddesinde belirtilen ve yardım almak isteyen kişiler vakıf başkanlığından alacakları "yardım isteme formu" nu doldurarak başvuruda bulunacaklardır. Sadece kendi mahalle veya köylerinde oturan kişilerle sınırlı olarak muhtarlar ya da muhtaç kişilerin komşuları da başvuruda bulunabilir. Okuma yazma bilmeyen veya gözleri görmeyenler adına ise yakınları tarafından başvuru yapılacaktır. Ayrıca mütevelli heyet üyeleri de sürekli olarak muhtaç kişilerin belirlenmesi konusunda araştırma içinde bulunacaklar, belirledikleri kişiler hakkında rapor düzenleyerek heyete sunacaklardır

VMH'nin müracaatları soruşturması: Bu aşamada başvuruda bulunan kişinin yoksul ve muhtaç durumda olup olmadığı araştırılmaktadır. Muhtaçlık araştırması vakıf görevlileri ya da mütevelli heyet üyelerince yapılmaktadır. Araştırmada gerektiğinde emniyet, jandarma ve muhtarlardan yararlanılabilir. Ayrıca gerekli görülürse tapu, maliye ve belediyeden araştırma yapılabilir. Araştırma, yardım isteğinde bulunan kişinin ekonomik durumuna ilişkin bilgiler içeren bir rapor düzenlenmesiyle tamamlanır. Araştırma sırasında dikkat edilecek en önemli husus; araştırmanın kişilerin onurlarını kırmayacak şekilde ve topluma hissettirmeden yapılmasıdır.

VMH'nin müracaatları değerlendirmesi: Araştırma sonuçları ve müracaatlar mütevelli heyetince değerlendirmeye alınır. Mütevelli heyetince talep kabul edilmişse, istedikleri yardım türüne göre hangi yardımın ne miktarda yapılacağına karar verir. Heyet, değerlendirme ve araştırmalara itiraz halinde ya da muhtaçlığın belirlenmesinde

kendisi tarafından yeterli görülmeyen bazı araştırmaların genişletilerek yeniden yapılmasını isteyebilir.

Hak sahiplerinin tespiti ve kodlama yapılması: Mütevelli heyet tarafından kendilerine vakıftan yardım edilmesine karar verilenlere hak sahipleri denir. Hak sahipleri, sıraya göre bir deftere kaydedilir. Ayrıca her hak sahibi için bir dosya açılarak, kendisi ile ilgili her şey, bu dosya da saklanır.

5.1.2.3. Vakıfların Personel Yapısı

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları personeline ilişkin iş ve işlemler, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonu kurulu kararıyla belirlenen esaslar çerçevesinde, vakıf mütevelli heyetlerince yürütülmektedir. sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarında iş kanununa ve SSK'ya tabi personel çalışmaktadır (SYDGM-Stratejik Plan, 2008: 18; SYDGM-2010 PP, 2010: 32; SYDGM-2009 FR, 2010: 12-13).

1986-2006 yılları arasında SYDV' de görevli personele yönelik herhangi bir düzenleme olmamıştır. Bu alanda ilk düzenleme sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fon kurulunun 02.08.2006 tarihli ve 2006/4 sayılı kararı ile yürürlüğe konulmuştur (SYDGM-Personel Yapısı, 2006: 1). Bu genelgeye istinaden ilk defa vakıf personeline unvan verilmiş olup bunlar vakıf müdürü, sosyal yardım ve inceleme görevlisi, muhasebeci, büro görevlisi ve, yardımcı hizmetli olarak sıralanmıştır. Bu genelgede ücretlere ilişkin olarak skala açıklanmış olup, bu skalada taban ve tavan ücret belirlenmiş, fakat elde edilen unvan karşılığına uygulanması gereken taban veya tavan ücretin hangi standartlara göre verilmesi gerektiği belirlenmemiştir. Ücretler il veya ilçenin vakıf mütevelli heyetlerinin inisiyatifine bırakılması, taban ve tavan ücretler arasında önemli farkların olması nedeniyle rasyonel olmayan ölçütlere göre personele verilmiştir. Bu durum 973 vakıf arasında bir birliği sağlamamıştır. Aynı zamanda bazı vakıflarda ikramiyeler verildiği ve sayısının fazla olduğu bazılarında ise ikramiye verilmediği anlaşılmış, fakat bu durum karşısında bu genelgeyle herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

SYGM tarafından 16.02.2012 tarihinde 2012/1 nolu SYDV genelgesinde "sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları personelinin norm kadro standartları, iş tanımları, nitelikleri, özlük hakları ve çalışma şartlarına ilişkin esasları" (SYGM-Personel Genelgesi, 2012: 1) güncellemiş buna göre 6 sınıf ilçe ve 4 sınıf il

belirlemiştir. Bu sınıflandırma il ve ilçenin sosyal yardım iş ve işlemlerinin yoğunluğuna göre yapılmıştır. Vakıf dosyası ve müracaatçı sayısı fazla olan SYDV'ler diğer il veya ilçeye göre daha fazla ücret almaktadırlar (SYGM-Personel Genelgesi, 2012: 9-58).

Bu genelgeyle birlikte SYDV vakıf kadrolarını mevcut sayısı (SYGM-Personel Genelgesi, 2012: 59-74), yaklaşık iki katına çıkarmış olup personel alımı için SYGM' nin resmi internet sitesinden müracaatlar alınmaktadır. Müracaatlar vakıf müdürü, sosyal yardım ve inceleme görevlisi, vakıf muhasebecisi, büro görevlisi ve için geçerlidir, yardımcı hizmetli alımında SYGM tarafından belirlenen genel alım şartları dışında personelin nasıl ve ne şekilde alınacağı belirlenmemiştir.

Yardımcı hizmetli kadroları dışında en az fakülte mezunu olma ve KPSS şartlarının olması kurumsal yapımının güçlendirilmesi ve kurumun daha etkin hizmet vermesi için anlamlıdır, fakat alınacak personel sayısının sıralamaya giren adayların beş katına kadarının çağrılması ve bunlardan il veya ilçe vakıf mütevelli heyetlerince mülakata alınması, mülakatlar için standartların olmaması önemli eleştiri konularıdır.

Bu genelge ile ayrıca ilk kez vakıf personelinin görevlerine ilişkin olarak iş tanımları yapılmış olup, personelin görevleri tek tek sayılmıştır (SYGM-personel genelgesi, 2012: Ek-VIII).

Tablo-7'e bakıldığında 8649 kadro dağılımı görülmektedir. Sayısal büyüklüklerine göre; "sosyal yardım ve inceleme görevlileri", "büro görevlileri", "yardımcı hizmetli", "müdür" ve "vakıf muhasebecisi" kadroları verilmiştir.

Tablo-7: SYDV'lerin Mevcut Norm Kadro Sayıları

Unvan	Personel Sayısı
Vakıf müdürü	973
Vakıf muhasebecisi	377
Sosyal yardım ve inceleme görevlisi	4200
Büro görevlisi	1767
Yardımcı hizmetli	1332
Toplam	8649

Kaynak: (SYGM-Personel Genelgesi, 2012: 59-74)

5.1.3. Vakıfların Ekonomik Durumu

SYDV'ler gelir, gider ve vergi avantajları (bağışlıkları) açısından üçlü bir ekonomik yapıya sahiptir. Bu başlık altında gelirlerinin kaynağı, gider kalemleri ve yapılan iş ve işlemlerden dolayı vergi mevzuatı karşısındaki konularını kapsamaktadır.

5.1.3.1. Vakıfların Gelirleri

Vakıf gelirlerinin tamamının vakıf amaçlarına tahsis ve sarf edilmesi esastır (SYDV-Resmi Senedi, 1986: md.6). bu çerçevede bakıldığında

(1) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan aktarılan miktardan, (2) her nevi fitre-zekat-kurban derileri ve bağırsak yardımlarından, (3) işletme ve iştiraklerden elde edilecek gelirler, (4) diğer gelirlerden, oluşmaktadır (3294 SYDTF Kanunu, 1986: md.8, SYGM- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 2012, SYDGM-Stratejik Plan, 2008: 20, SYDGM-2010 PP, 2010: 31, SYDGM-2009 FR, 2010: 12).

Fonda toplanan kaynak, "Fon Kurulu" kararları ile ülke genelinde kurulu bulunan 973 vakfa aktarılmakta, bu kaynakların yanı sıra vakıfların kendi gelirleri de kullanılarak, ihtiyaç sahibi yoksul vatandaşlara ayni ve nakdi yardımlar ulaştırılmaktadır (SYGM- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 2012).

Türk Hava Kurumu'nun, topladığı deri, bağırsak, fitre ve zekat gelirlerinin - gerekli giderler düşüldükten sonra kalanının- % 50'si gelirin toplandığı yerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının mahallindeki hesaplarına kaydolunur (Yardım Toplama Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik, 1999: md.22). SYDV'lerin gelirleri arasında işletme ve iştiraklerden elde edilen gelirlere yer verilmesi ile de SYDV'lere geniş bir alanda hizmette bulunma olanağı sağlanmış, böylelikle gelirlerin devamlılığı sağlanması ile gelir elde etme olanaklarının artırılması hedeflenmiştir (Toker, 1990: 126).

07.12.2004 tarih ve 5272 sayılı Kanun ile; SYD Vakıflarının gelirleri arasından "mahalli idare bütçelerinden %2 oranında ayrılacak pay" kalemi çıkarılmıştır. 1986 yılından beri vakıfların temel gelir kalemlerinden birisini ortadan kaldıran bu değişiklik, 2004 yılı sonrasında gelir açısından vakıfları daha fazla fona bağlı hale getirmiştir (SYDGM-Stratejik Plan, 2008: 20). SYDV'lerin temel gelir kalemi genel müdürlük tarafından aylık gönderilen periyodik paylardır.

5.1.3.2. Vakıfların Giderleri

Vakıf giderlerini iki ana başlıkta toplamak mümkündür, bunlar cari ve amacına yönelik giderlerdir. Cari giderlerin bazıları vakfın mütevelli heyet üyeleri ve personeli için yapılan harcamalardır, bunlar; mütevelli heyeti huzur hakkı, personel giderleri, sosyal sigorta primleri, tazminatlar, harcırahlar, kiralar, kırtasiye, ısıtma, PTT, temizlik malzemeleri ve benzer giderlerdir. İkinci cari gider kalemleri ise fotokopi, haberleşme, kağıt baskı giderleri, yardım toplama giderleri, araç giderleri gibi diğer giderlerdir.

Vakıf amacına yönelik giderleri ise vakfın amacı doğrultusunda yapılan aynı ve nakdi her türlü yardımlar oluşturmaktadır. Bunun dışında vakfın amacını gerçekleştirmesine yardımcı olabilecek, yurt, okul gibi bina ve tesislerin yapım ve onarım giderleri de amaca yönelik giderler arasında yer almaktadır.

5.1.3.3. Vakıfların Vergi Avantajları

3294 sayılı SYDTF kanununda SYDV'ler için geçerli olan vergi muafiyeti bulunmaktadır (Ballar, 2000: 652). 3294 sayılı yasanın 9. maddesine göre sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları; (1) Kurumlar Vergisinden (iktisadi işletmeler dışında), (2) yapılacak bağış ve yardımlar nedeniyle veraset ve intikal vergisinden, (3) sahip oldukları taşınır ve taşınmaz mallar ve yapacakları tüm muameleler dolayısıyla her türlü vergi, resim, harç ve fonlardan (4) Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından vakıflardan tahsil edilen teftiş ve denetleme masraflarına katılma paylarından muafır (3294 SYDTF Kanunu, 1986: md.9).

“Fona” ve “Vakfa” yapılacak bağış ve yardımlar her türlü vergi, resim ve harçtan muafır. Bu bağış ve yardımlar kurumlar ve gelir vergisi matrahından indirilebilir (3294 SYDTF Kanunu, 1986: md.9). Bu açıdan düşünüldüğünde bağışların teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Fakat SYDV'lerin son yıllardaki hesap cetvellerinde bakıldığında yapılan bağışların azaldığı görülmektedir.

5.1.4. Vakıfların Türk Kamu Yönetimi İçerisindeki Yeri

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları ile genel müdürlük arasında hiyerarşi olmayıp, vakıflar özel hukuk tüzel kişiliği şeklinde örgütlenmişlerdir. Muhtaçlık durumunun giderilmesi için hızlı, esnek ve yerel farklılıkları göz önüne alan bir yapıya ihtiyaç duyulduğu için 3294 sayılı kanunun amacının

gerçekleştirilmesinde geleneksel kamu örgütü yapılanmasından farklı bir yöntem izlenmiştir (SYGM- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 2012; SYDGM- Stratejik Plan, 2008: 17; SYDGM-2010 PP, 2010: 31; SYDGM-2009 FR, 2010: 11).

Vakıf organizasyonunun tercih edilmesinin bir nedeni de ‘‘Vakıf Başkanının’’ vali/kaymakam olması hasebiyle sosyal yardım ve proje destek programlarının idari açıdan bölgedeki en yüksek idari amir tarafından desteklenmesi ve bölgedeki diğer kamu hizmetleri ile bağlantısının kurulabilmesidir. Sahadaki uygulamalarda görülmektedir ki, vali ve kaymakamlar vakıflar aracılığıyla bir haneye ulaştıklarında ihtiyaç durumuna göre diğer kamu birimlerini (sağlık birimleri, emniyet birimleri veya sosyal hizmetler gibi) de harekete geçirebilmekte veya tam tersi şekilde diğer kamu birimlerinin ulaştığı hanelerden vakıfların da haberi olmakta ve yardım yapılmaktadır (SYGM- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 2012). SYGM vakıf örgütlenmesini böyle tanımlamakta aynı zamanda SYDV’lerin bir kamu kurumu niteliğinde olmadığını ifade etmektedir. Fakat örgütsel ve işlevsel yapıya bakıldığında bunun böyle olmadığı anlaşılmaktadır.

Türkiye’de ilk kez bir vakıf kanunla kurulmuş bulunmaktadır. Diğer vakıfların kuruluşu Medeni Kanuna göre resmi senetle veya vasiyet yolu ile öngörülmesine karşın Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının kurulması için önce 3294 sayılı Kanun çıkarılmış (Özbilgin ve Hatipoğlu, 1987: 98-101).

SYDV’ler özel bir kuruluş olmayıp kamu kuruluşu niteliindedir. Vakfın görevleri devlet görevlileri tarafından yürütüldüğünden ve gelirleri 3294 sayılı yasanın ek 1. maddesinde kamu alacağı mahiyetinde tavsif edildiğinden kamu kuruluşu mahiyetindedir. Bu bağlamda SYDV’ler, Medeni Kanunun öngördüğü vakıflar olarak değil, kamu hukuku gereklerine uygun bir kuruluş olarak görülmelidir. Çünkü özel hukuk tüzel kişiliğine sahip vakıflar kanunla kurulmazlar. Türkiye’de SYDV’lerin kamu tüzel kişiliğine haiz olduğu için yasa ile kurulmaktadır. Bunda amaç Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonunda biriken kaynakların dağıtımını bu yolda sağlamaktır. Vakıf senetleri yolu ile de anılan vakıf kuruluşunun medeni kanun hükümlerine göre tamamlanması ve tescil ettirilmesi yoluna gidilmektedir. SYDV’lerin organlarının Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından değiştirilmesi de mümkün değildir. 3294 sayılı yasada bir hüküm bulunmasa bile SYDV’lerin vakıf resmi senedi tanzim

etmek ve yürürlüğe sokmakla hükmü şahsiyet kazanmış kabul etmek gerekmektedir (Oğuz, 1999: 76-77).

Dolayısıyla Türkiye’de merkezi devlet üzerinden yürütülen sosyal yardım mekanizmasının yerelde bir vakıf örgütlenmesi ile kurumsallaştırıldığını söylemek yanlış olmaz. SYDV’ler her ne kadar hukuki olarak vakıf sınıfına dahil edilseler de, bu kurumları kavramsal olarak sivil toplum kuruluşu saymak doğru olmaz. Gerek yasa ile kurulmuş olmaları, gerekse yerelde mülki idare amirlerini yasa gereğince mütevelli heyetlerinin başkanı olarak bulundurmaları dolayısıyla, Vakıfları ‘devlet tarafından kurulmuş devlet dışı örgütlenmeler’ (government operated non-governmental organization-GONGO) kavramına dâhil etmek mümkün gözükmemektedir. Vakıfların mütevelli heyetlerinde kamu otoriteleri ile birlikte sivil üyelere de yer vermeleri bu tip bir kurumsal nitelermeyi destekler görünmektedir (Yılmaz ve Yakut-Çakar, 2008: 1-2)

Buna göre vakıf (vakfeden kuruluş) devletin bizzat kendisidir (Özbişgin ve Hatipoğlu, 1987: 108). Dolayısıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarını özel bir kuruluş olarak değil kamu hukuku gereklerine uygun bir kuruluş olarak düşünmek gerekir (Özbişgin ve Hatipoğlu, 1987: 97).

SYDV’lerin kamu örgütlemesinin içerisinde görülmemesine karşın ayrıca şunlar ifade edilebilir.

- (1) SYDV’ler KPSS sınavıyla personel almaktadır,
- (2) SYDV’lerde 657 tabi personel geçici görevle çalışmaktadır,
- (3) SYDV’lerde mütevelli heyetinin tabi başkanı vali veya kaymakamlardır,
- (4) SYDV’lerde mütevelli heyet üyelerinin büyük çoğunluğu 657 tabi personelden oluşmaktadır,
- (5) SYDV’ler bütçeden pay aktarılmaktadır,
- (6) SYDV’ler iş ve işlemlerinden dolayı vergiden muafır,
- (7) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı iş ve işlemlerinin ve yazışmalarının, vakıfların taşra teşkilatı olarak düşünülerek yapılması,
- (8) 2022 sayılı kanun iş ve işlemlerinin vakıflara devir edilmesi

(9) 2012 yılından itibaren Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen ve daha sonra GSS olarak değiştirilen yeşilkart işlemlerinin vakıflara verilmesi.

Bunun gibi birçok örnek verilebilmektedir, vakıfların esnek yapısı nedeniyle vakıf statüsünün kullanılmasına devam edildiği, fakat 2011 yılından itibaren yüklenen iş ve işlemlerden dolayı vakıf statüsünün bu duruma cevap veremediği anlaşılmaktadır. Vakıf statüsü yerine sınırları, yetkileri, mevzuatı yeterli ve etkin bir örgütlenmenin yapılandırılması gerekmektedir.

5.2. Vakıflara Başvurma Şekli ve Vakıfların Başlıca Sosyal Yardım Programları

3294 sayılı Kanun kapsamındaki vatandaşlar her türlü sosyal yardım için, ikamet ettikleri yerdeki SYD Vakfına başvurumaktadırlar. Vatandaşların yardım talepleri, ikamet yerindeki SYD Vakfının mütevelli heyetince değerlendirilmektedir (SYDGM-Stratejik Plan 2008: 17). İhtiyaç içindeki vatandaşlara yapılacak sosyal yardımlar için; SYD Vakıflarının mali imkanlarını aşan sosyal yardımlar ile insanların toplumsal hayata katılımını sağlamaya, üretime, gelir elde etmeye yönelik proje destekleri konusundaki kaynak ihtiyaçları SYDV'ler tarafından SYGM' ye gönderilmektedir. Genel müdürlük tarafından SYDV'lerden gelen taleplere ilişkin gerekli değerlendirmeler yapılarak, fon kuruluna sunulmaktadır. Fon kurulu kararları ile ülke genelindeki 973 vakfa kaynak aktarılmaktadır. Fondan aktarılan bu kaynakların yanı sıra SYDV'ler, kendi gelirlerini de kullanarak, ihtiyaç sahibi yoksul vatandaşlara hizmet sunmaktadırlar (SYDGM-2010 PP, 2010: 31-32; SYDGM-2009 FR, 2010: 12).

5.2.1. Vakıflara Başvurma Yeri ve Şekli

Başvuru, kişinin ikamet ettiği yerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına (Valilik/Kaymakamlık) yapılır. Sadece zorunlu hallerde (tedavi vb) ikametleri dışında başka il/ilçede geçici olarak bulunanlar, zorunluluk nedenini (sevk belgesi vb.) gösteren belgeyi ilgili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına ibraz etmek kaydıyla (Malatya SYDV, 2012a) müracaat edebilirler.

Merkez ilçe nüfusu bulunmayan Büyükşehir niteliğindeki illerde (İstanbul, Ankara, İzmir, Konya, Adana, G.Antep, Kayseri, Bursa) bulunanlar, İl Merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına, bu iller dışındaki il merkezi ve bağlı ilçelerde

bulunanlar, buldukları yerin İl Merkez/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvuruda bulunabilirler (Malatya SYDV, 2012a).

Başvuru reşit olanlar tarafından bizzat, (evli ise eşlerden biri tarafından kendisinin ve eşinin nüfus cüzdanını vakfa ibraz etmesi kaydıyla), bizzat başvuruda bulunamayacak özrü ve mazereti olanlar (özürlü, yaşlı, yatalak vb.) adına kan ve sıhri hısmı, vasi ve kayyumu, komşusu, öğretmen, mahalle muhtarı gibi kişiler tarafından, yapılır (SYDGM, Yardımlar Dairesi Başkanlığı, 2006: 1). Başvuru esnasında herhangi bir evrak talep edilmemektedir, bütün sorgulamalar SOYBİS ve bütünlük sosyal yardım programı tarafından yapılmaktadır. Başvuru sahiplerinin tüm bilgi ve belgelerinin saklanması, yapılan yardımların izlenmesi bakımından; her başvuru sahibine sadece bir kez (tam kapaklı dosya) “başvuru dosyası” açılır. Yapılan her başvuruya ilişkin bilgi ve belgeler bu dosya da muhafaza edilir.

5.2.2. Vakıflardan Yararlanma Şartları

3294 sayılı yasanın ikinci maddesinde SYDV’lerden sosyal yardım alabilecek kişi ve haneler sıralanmıştır (3294 Sayılı Yasa, 1986: md.2), bunlar: (1) Fakrî zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan, (2) geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkanı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişiler bu Kanun kapsamı içindedir, (3) 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 60. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde sayılan genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin 5510 sayılı Kanun gereği ödedikleri katılım payları bu kanun kapsamındadır. Ancak yıl içinde ödenen tutarlar, takip eden yılda Hazine tarafından Fona geri ödenir, (4) kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmakla veya bu kuruluşlarca aylık veya gelir bağlanmış olmakla birlikte, Fon Kurulunca belirlenecek ölçütlere göre; hane içindeki kişi başına düşen geliri, onaltı yaşından büyükler için belirlenen aylık net asgari ücretin 1/3’ünden az olan kişilerden fakir ve muhtaç durumda bulunanlar da bu Kanun kapsamındadır, (5) her türlü afetten zarar görenler ve şehit yakınları ile gaziler ise, Fon Kurulu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca belirlenecek kriter ve süreler çerçevesinde bu kanun ile sağlanacak haklardan yararlandırılır.

5.2.3. Vakıflardan Sosyal Yardım Alma Süreci

SYDV'ler tarafından yapılan bedelsiz sosyal yardımlar yedi adımdan oluşmaktadır. Bu adımlar, SYGM-Sosyal Yardım Programları (2012) bölümünde şöyle sıralanmıştır.

İlk adım: Başvuru; haneden bir kişi, sadece SOYBİS sorgusu izin dilekçesini imzalamak ve hanedeki diğer yetişkinlere imzalatmak suretiyle başvurur.

İkinci adım: Sorgu; SOYBİS sorgusu ile onüç kurumun veritabanında kayıtlı 28 ayrı bilgiye ulaşılır. SOYBİS sorgusu sırasında çalışabilecek durumda olan herkesin İŞKUR kaydı sistem üzerinden yapılır. Sorgulamada yardım yapılabilir sonucu oluşursa üçüncü adıma geçilir.

Üçüncü adım: İnceleme: Hane incelemesi ve çevre incelemesi şeklinde gerçekleştirilir. Hane incelemesi; sosyal yardım ve inceleme görevlisi haneyi ziyaret ederek hanedeki kişilerin durumlarına ilişkin tespitler yapar. Çevre incelemesi ise; yine aynı görevli tarafından hane haricinde muhtarlık, okul, sosyal çevre gibi bilgi kaynaklarından da sosyal durumu tespiti yönelik bilgi toplar.

Dördüncü adım: Sosyal inceleme raporu düzenleme: Rapor SOYBİS sorgusu, hane ve çevre incelemesi sonucunda hazırlanır.

Beşinci adım: Vakıf mütevelli heyeti kararı: Hanenin muhtaçlık durumu ve ihtiyaç duyduğu sosyal yardım programı kararlaştırılır (sorgulama ve inceleme sonucunda yardım yapılabilir haneler için geçerli).

Altıncı adım: Yardımın teslimi: kabul edilen yardımın nakdi olası durumunda, hanede mümkünse öncelikle anne adına bankaya yatırılır. Şayet yardım aynı olduğunda, yardım hanenin ikametgahına kadar götürülerek teslim edilir.

Yedinci adım: Hanenin takibi: Hanenin durumu, SOYBİS ve mahallinde yapılan incelemelerle takip edilir.

SYDV'ler tarafından proje ve kredi kullandırılarak yapılan yardımlar dokuz adımdan oluşmaktadır. Bu adımlar, SYGM-Proje Destekleri (2012) bölümünde şöyle sıralanmıştır.

İlk adım: Kişinin/kurumların proje destek başvurusu SYDV'ce alınır

İkinci adım: SYDV tarafından taleplerin 3294 sayılı kanuna uygunluğu araştırılır. Uygun olan projeler için üçüncü adıma geçilir.

Üçüncü adım: SYDV tarafından talebin WEB tabanlı sistem üzerinden kaydı yapılır.

Dördüncü adım: SYGM tarafından talebin aşamaları izlenir, değişiklikler ve eksiklikler konusunda SYDV'lere yönlendirme yapılır.

Beşinci adım: SYGM tarafından değerlendirilen projeler Fon Kuruluna sunulur.

Altıncı adım: Projeler Fon Kurulunca karara bağlanır.

Yedinci adım: Fon Kurulu kararı SYDV' ye bildirilir ve kaynak transferi gerçekleştirilir.

Sekizinci adım: SYDV tarafından proje desteğine ilişkin yapılan harcamalar SYGM' ye bildirilir.

Dokuzuncu adım: SYDV tarafından incelemeler yapılır, geri ödemeler takip edilir.

5.2.4. Vakıfların Gerçekleştirdiği Sosyal Yardımlar

Bu yardımları bedelsiz sosyal yardımlar, proje yardımları ve kredi kullandırılarak yapılan yardımlar şeklinde üç sınıfta toplayabiliriz.

5.2.4.1. Bedelsiz Yardımlar

Bu tür yardımlar herhangi bir karşılık gözetmeksizin SYDV'ler tarafından 3294 sayılı yasa çerçevesinde yoksul kişi ve hanelere yapılan yardımları kapsamaktadır. Bu yardımlarda geri ödeme olmadığı gibi, karşılık beklentisi de gözetilmemektedir. Ayrıca özel bir şarta bağlı yardımlarda değildirler.

5.2.4.1.1. Aile Yardımları

Aile yardımları, gıda (ayni, nakdi), yakacak ve barınma yardımlarını kapsamaktadır. SYGM- Sosyal Yardım Programlarımız, (2013), SYDGM 2006 FR, (2007: 83-84), SYDGM 2007 FR, (2008: 38-39), SYDGM 2008 FR, (2009: 34-35), SYDGM 2009 FR, (2010: 34-35), SYDGM 2010 FR, (2011: 31) SYGM-sosyal yardım istatistikleri (Eylül), 2012: 21), SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (2012) 2013: 24-25) 'de gıda, yakacak ve barınma yardımları şöyle ifade edilmiştir:

5.2.4.1.1.1. Gıda Yardımları

İhtiyaç sahibi ailelerin gıda ve giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Ramazan ayı ve Kurban Bayramı öncesinde yılda iki kez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına (SYDV) kaynak aktarılmaktadır. (2008 yılı Haziran ayından 2010 yılı Nisan ayına kadar 3'er aylık periyotlarla yılda 4 kez aktarım yapılmıştır. 20.04.2010 tarih ve 2010/3 sayılı Fon Kurulu kararı ile gıda yardımları tekrar yılda iki kez yapılmaya başlanmıştır). 2003-2011 yılları arasında 1.265,95 milyon TL kaynak aktarılmıştır, 2012 yılı için ise 131,37 milyon TL aktarılmıştır

5.2.4.1.1.2. Yakacak Yardımları

2003 yılından itibaren Türkiye Kömür İşletmelerinden sağlanan kömür SYD Vakıfları aracılığı ile ihtiyaç sahibi ailelerimizin kışlık yakacak ihtiyacının karşılanması amacıyla hane başına en az 500 kg olmak üzere dağıtılmaktadır. Yoksul ailelere yakacak yardımı programı ile atıl vaziyetteki yeraltı kaynakları ekonomiye kazandırılmakta; istihdam sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede 2003-2011 yılları arasında 13.510.078 ton kömür yardımı dağıtılmıştır, 2012 yılında 1.974.455 ton kömür 2.082.620 aileye dağıtılmıştır

5.2.4.1.1.3. Barınma Yardımları

Oturulamayacak derecede eski bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan muhtaç vatandaşlara evlerinin bakım ve onarımı için aynı veya nakdi olarak yapılan yardımlardır. Bu kapsamda; sosyal güvenceden yoksun, fakir ve ihtiyaç sahibi vatandaşların sağlıksız ve eski evlerinin yerine yeni ev yapılmakta ya da evlerinin onarımı gerçekleştirilmektedir. Söz konusu barınma yardımlarının en önemli özelliği somut ve ihtiyaca yönelik olmasıdır. 2006-2011 yılları arasında 137,65 milyon TL kaynak aktarılmıştır, 2011 yılında 50,24 milyon TL kaynak 5372 aileye dağıtılmıştır

5.2.4.1.2. Sağlık Yardımları

Sağlık yardımları tedavi destekleri ve şartlı sağlık yardımı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. SYGM- Sosyal Yardım Programlarımız, (2013), SYDGM 2006 FR, (2007: 74), SYDGM 2007 FR, (2008: 34), SYDGM 2008 FR, (2009: 30), SYDGM 2009 FR, (2010: 94), SYDGM 2010 FR, (2011: 27), SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri

(Eylül), (2012: 27-28), SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (2012) 2013: 30-31) ‘de tedavi destekleri ve şartlı sağlık yardımları şöyle ifade edilmiştir:

5.2.4.1.2.1. Tedavi Destekleri

Sağlık yardımı kapsamında; yeşil kartla karşılanmayan ve yeşil kartı olmayan vatandaşlarımızın ödeme güçlerini aşan sağlık giderleri ile sosyal güvenceden yoksun vatandaşlarımızın ilaç ve tedavi giderleri karşılanmaktayken 01.01.2012 tarihi itibarıyla 5510 Sayılı Kanunun Genel Sağlık Sigortası (GSS) hükümlerinin yürürlüğe girmesi ile birlikte tüm vatandaşlarımızın tedavi ve sağlık hizmeti bedelleri GSS kapsamına alınmıştır. 2003-2011 yılları arasında 924,85 milyon TL kaynak aktarılmıştır. 2012 yılında 481.327 TL kaynak 13 kişiye aktarılmıştır.

5.2.4.1.2.2. Şartlı Sağlık Yardımı

Şartlı Sağlık Yardımı kapsamında, nüfusun en yoksul kesiminde yer alan ailelere 0-6 yaş arası çocuklarını düzenli olarak sağlık kontrollerine götürmeleri şartı ile düzenli nakit para yardımı yapılmaktadır. 2003-2011 yılları arasında 750,10 milyon TL kaynak SYDV vakıflarına aktarılmıştır. 2012 yılında 188,13 milyon TL kaynak 887.926 çocuğa (çocukların ailelerine) verilmiştir.

Hamile kadınların, doğumlarını hastanede gerçekleştirmeleri ve düzenli olarak doktor kontrolüne gitmeleri şartıyla verilen Şartlı Sağlık Yardımı Gebelik yardımları 23.12.2010 tarihli Fon Kurulu kararı ile Ocak 2011 döneminden başlamak üzere şu şekildedir; Doğumun hastanede yapılması halinde 1 kereye mahsus 70 TL, düzenli muayenelerin yapılması halinde doğumdan önce aylık 30 TL, doğumdan sonra 2 kereye mahsus 30 TL’dir. 2005-2011 yılları arasında SYDV’lere 4,98 milyon TL kaynak aktarılmıştır, 2012 yılında ise 2,7 milyon TL kaynak 25.665 kişiye verilmiştir.

5.2.4.1.3. Eğitim Yardımları

Yoksul kesimlerin eğitim imkânlarına erişilebilirliğinin düşük olması eğitimde fırsat eşitliğini ortadan kaldırmakta ve yoksulluğun nesilden nesle aktarılmasının önüne geçilmesinde en büyük problemi teşkil etmektedir. Etkili bir sosyal yardım politikası oluşturulmasında ve yoksullukla mücadelenin başarılı olmasında eğitim faktörü kritik bir önem taşımaktadır. Bakanlığımız bu gerçekten hareketle Fon kaynağının büyük kısmını eğitim yardımları için kullanmaktadır (SYGM- Sosyal Yardım Programlarımız,

2013). SYGM- Sosyal Yardım Programlarımız, (2013), SYDGM 2006 FR, (2007: 78-80), SYDGM 2007 FR, (2008: 33-35), SYDGM 2008 FR, (2009: 29-31), SYDGM 2009 FR, (2010: 90-95), SYDGM 2010 FR, (2011: 27), SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), (2012: 23-26), SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (2012) 2013: 25-29) 'de Eğitim Materyali Yardımı, Şartlı Eğitim Yardımı, Öğle Yemeği Yardımı, Ücretsiz Kitap Yardımı, Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe Yardımı, Özürlü Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması ve Yüksek Öğrenim Bursları yardımları şöyle ifade edilmiştir:

5.2.4.1.3.1. Eğitim Materyali Yardımı

Her eğitim-öğretim yılında iki defa olmak üzere, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarımız aracılığıyla ilköğretim ve lisede okuyan fakir ve yardıma muhtaç ailelerimizin çocuklarının önlük, ayakkabı, çanta, kırtasiye gibi temel okul ihtiyaçları karşılanmaktadır. Eğitim materyali yardımı kapsamında yılda bir kez verilen destekler 2008 yılı Haziran ayından itibaren her eğitim ve öğretim döneminin başında olmak üzere iki kez yapılmaya başlanmıştır. 2003-2011 yılları arasında 683,76 milyon TL kaynak aktarılmıştır. 2012 yılında ise 117,12 milyon eğitim materyali yardımı yapılmıştır.

5.2.4.1.3.2. Şartlı Eğitim Yardımı

Nüfusun en yoksul % 6'lık kesiminde yer alan ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ailelere, çocuklarının okula devam etmeleri şartıyla, "Şartlı Eğitim Yardımı" yapılmaktadır. Ödemeler Ziraat Bankası ve PTT'ler aracılığı ile doğrudan anneler adına açılan hesaplara olmaktadır. Kız çocuklarına yapılan yardım miktarı erkek çocuklarına yapılan yardım miktarından daha yüksektir. 23.12.2010 tarihli Fon Kurulu kararı ile Ocak 2011 Döneminden başlamak üzere yardım miktarları artırılmıştır. Buna göre: Aylık ödeme miktarları: İlköğretime devam eden erkek öğrenci için aylık 30 TL, ilköğretime devam eden kız öğrenci için aylık 35 TL, ortaöğretime devam eden erkek öğrenci için aylık 45 TL, Ortaöğretime devam eden kız öğrenci için aylık 55 TL. 2003-2011 yılları arasında toplam 2.013,48 milyon TL kaynak SYDV vakıfları aracılığıyla dağıtılmıştır. 2012 yılında 501,49 milyon TL kaynak 2.017.810 öğrenciye verilmiştir.

5.2.4.1.3.3. Öğle Yemeği Yardımı

1997 yılında başlatılan 8 yıllık temel eğitimdeki taşınmalı eğitim uygulaması kapsamında, okulların bulunduğu merkezlere taşınan yoksul öğrencilere öğle yemeği verilmesini içeren bu program, 2003–2004 öğretim yılından itibaren kaynağı Fondan karşılanmak üzere il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. 2003-2011 yılları arasında toplam 1.331,04 milyon TL kaynak aktarılmıştır. 2012 yılında ise 235 milyon TL öğle yardımı yapılmıştır.

5.2.4.1.3.4. Ücretsiz Kitap Yardımı

2003–2004 eğitim-öğretim yılından itibaren kaynağı Fondan aktarılmak suretiyle MEB tarafından ilköğretim öğrencilerinin kitapları ücretsiz verilmektedir. Bu kapsamda ayrılan kaynak milli eğitim bakanlığına doğrudan aktarılmaktadır. 2004-2011 yılları arasında toplam 1.702,65 milyon TL kaynak bakanlığa aktarılmıştır. 2012 yılında ise 265 milyon TL yardım bu kapsamda yapılmıştır.

5.2.4.1.3.5. Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe Yardımı

Taşınmalı sistem dışında kalan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin ulaşım barınma vb. ihtiyaçlarına yönelik Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca verilen desteklerdir. 2003-2011 yılları arasında toplam 71,44 milyon TL kaynak SYDV'lere aktarılmıştır. , 2011 yılında 9,74 milyon TL kaynak 15.415 öğrenciye barınma ve ulaşım yardımı olarak verilmiştir. 2012 yılı için 13.976 öğrenciye 4,35 milyon TL yardım sağlanmıştır.

5.2.4.1.3.6. Özürlü Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması

“Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin okullara erişiminin sağlanması için ücretsiz taşınması projesi” milli eğitim bakanlığı özel eğitim rehberlik ve danışma hizmetleri genel müdürlüğü, başbakanlık özürhüleri idaresi başkanlığı ve SYGM işbirliği ile 2004–2005 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmaktadır. 2005-2011 yılları arasında toplam 215,6 milyon TL kaynak bakanlığa aktarılmış, 2012 yılında 77,3 milyon TL kaynak 40.915 öğrenciye verilmiştir.

5.2.4.1.3.7. Yüksek Öğrenim Bursları

1989 yılından itibaren, ailesi dar gelirli yüksek öğrenim öğrencilerine başarılı olmaları şartıyla, her yıl 9 ay süresince Fon kaynaklarından karşılıksız burs verilmekteydi. Yüksek öğrenim bursları, 2003–2004 öğretim yılından itibaren Kredi ve Yurtlar Kurumu'na devredilmiştir. Fondan, geçmiş yıllarda burs almaya hak kazanan başarılı öğrencilerin burs ödemelerine devam edilmektedir. 2005–2006 öğretim yılında aylık burs miktarı 130 TL, özürllüer için ise 150 TL, 2006–2007 öğretim yılında aylık burs miktarı 150 TL özürllü öğrenciler için 170 TL, 2007–2008 öğretim yılında aylık burs miktarı 160 TL, özürllü öğrenciler için 180 TL olarak ödenmiştir. 2003-2011 yılları arasında toplam 413,87 milyon TL kaynak SYDV'ler aracılığıyla sosyal yardım olarak yapılmıştır. 2012 yılında ise 22 öğrenciye 50.160 TL yardım yapılmıştır.

5.2.4.1.4. Özürllü İhtiyaç Yardımları

Sosyal güvenceden yoksun özürllü vatandaşların topluma uyumunu kolaylaştıracak her türlü araç gereç ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yürütölen bir sosyal yardım programıdır (SYGM- Sosyal Yardım Programlarımız, 2012, SYDGM 2006 FR, 2007: 75; SYDGM 2007 FR, 2008: 75; SYDGM 2008 FR, 2009: 31; SYDGM 2009 FR, 2010: 31; SYDGM 2010 FR, 2011: 28). 2003-2011 yılları arasında toplam 16,65 milyon TL kaynak SYDV'lere aktarılmış olup 2012 yılında ise 10 kişiye 97.722 TL yardım yapılmıştır (SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylöl), 2012: 29; SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (2012) 2013: 33).

5.2.4.1.5. Özel Amaçlı Yardımlar

Bu tür yardımlar aşevleri aracılığıyla yapılan sıcak yemek uygulamaları, doğal afetlerden, terör nedeniyle oluşun mağduriyetlerden dolayı yapılan yardımlardır. SYGM- Sosyal Yardım Programlarımız, (2012). SYDGM (2006 FR, 2007: 85), SYDGM (2007 FR, 2008: 40), SYDGM (2008 FR, 2009: 35), SYDGM (2009 FR, 2010: 35), SYDGM (2010-FR, 2011: 32), SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylöl), (2012: 29) SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (2012) 2013: 32-33) 'de Aşevleri Vasıtasıyla Yapılan Yardımlar ve Afet Yardımları şöyle ifade edilmiştir.

5.2.4.1.5.1. Aşevleri Vasıtasıyla Yapılan Yardımlar

Aşevleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından işsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde yaşlı özürllü kimsesiz ve muhtaç vatandaşlarımıza günlük sıcak yemek verilmesi amacıyla işletilmektedir. 2003-2011 yılları arasında toplam 63,63 milyon TL kaynak SYDV'lere aktarılmıştır. 2012 yılında 11,38 milyon TL kaynak 44.139 kişiye yardım olarak verilmiştir.

5.2.4.1.5.2. Afet Yardımları

Doğal afet, terör, yangın gibi nedenlerle mağdur olan vatandaşlarımızın acil ihtiyaçları için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla çeşitli yardımlar yapılmaktadır 2007-2011 yılları arasında toplam 29,83 milyon TL kaynak SYDV'lere bu afetlerin hafifletilmesi için ilgili hane ve kişilere verilmek üzere aktarılmıştır. 2012 yılında 32,08 milyon TL bu kapsamda yardım yapılmıştır.

5.2.4.1.6. Proje Yardımları

Dokuzuncu kalkınma planında gelir dağılımının iyileştirilmesi, sosyal içerme ve yoksullukla mücadele başlığı altında yer alan “yoksulluğun azaltılmasına yönelik hizmetler, yoksulluk kültürünün oluşmasını önleyici ve yoksul kesimin üretici duruma geçmesini sağlayıcı nitelikte olacaktır” ifadesi yardım politikalarını, vatandaşları pasif alıcı durumunda bırakan karşılıksız, günlük ihtiyacı karşılayan yardım biçiminden; sürdürülebilir gelir elde etmeye yönelik ve onları üretken kılacak kalıcı proje desteklerine ağırlık verecek şekilde düzenleme yolunda adımlar atmaktadır. SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Haziran), (2012: 32), SYGM- Proje Destekleri, (2012). SYDGM 2008-FR, (2009: 27), SYDGM (2009-FR, 2010: 27), SYDGM (2010-FR, 2011: 25), SYDGM (2011-FR, 2011: 44) ve SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (2012) 2013: 33-38) ‘de şöyle ifade edilmiştir.

5.2.4.1.6.1. Sosyal Hizmet Proje Destekleri

Fon kaynakları ile yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasına yönelik sosyal hizmet proje destekleri verilmektedir. Sosyal hizmet projelerinin amacı, sokakta çalışan/yaşayan çocuklara, engellilere, yaşlılara, korunmasız kadın ve erkeklere, işsiz

gençler ve yoksullara sağlanan düşük maliyetli sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması için toplum merkezleri veya sosyal amaçlı merkezlerin kurulması veya mevcut merkezlerdeki programların çeşitlendirilmesidir.

5.2.4.1.6.2. İstihdam Eğitimi Proje Destekleri

İstihdam eğitimi projelerinin amacı, yoksul kadınlara, işsiz gençlere, düzenlenecek kısa süreli kurslarla çeşitli teknik ve sosyal beceriler kazandırılması ve bu kişilerin daha nitelikli iş bulmalarının sağlanmasıdır. Ancak istihdam amaçlı eğitim projelerinin Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü'nün (İŞKUR) görev alanına girmesi nedeniyle, 2008 yılı sonundan itibaren söz konusu projelerin İŞKUR işbirliğinde yürütülmesi hususunda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları yönlendirilmektedir.

5.2.4.1.6.3. Geçici İstihdam Proje Destekleri

Geçici istihdam projelerinin amacı, toplumun ortak yararı için uygulanacak çeşitli projelerde ihtiyaç duyulan işgücünün kısa süreli istihdamla karşılanması yoksul işsizlerin çalıştırılması ve bu kişilerin geçici de olsa para kazanıp aile geçimine katkı sağlamasıdır.

5.2.4.1.6.4. Toplum Kalkınması Proje Destekleri

Toplum kalkınması projelerinin amacı entegre bir yaklaşımla birbirini tamamlayıcı birden fazla projenin birlikte uygulanması veya çeşitli çalışmalar ile gelir getirici, eğitim içerikli veya sosyal hizmet projelerinin birlikte uygulanabilmesine olanak tanınmasıdır.

Tablo-8'de 2003-2012 yılları arasında en büyük kaynağın toplum kalkınma projesine aktarıldığı, ikinci sırada ise istihdam eğitim projesine aktarıldığı görülmektedir.

Tablo-8: Sosyal İçerikli Proje Destekleri (2003- 2012)

Proje Adı	Proje Sayısı	Kişi/ Aile	Aktarılan kaynak (TL)
Geçici İstihdam Projeleri	769	18.179	13.780.491,67
İstihdam Eğitimi Projeleri	490	10.723	12.964.466,95
Sosyal Hizmet Projeleri	3374	200.963	22.088.636,47
Toplum Kalkınması Projeleri	358	189.707	91.196.927,29
Toplam	4991	419.572	140.030.522,38

Kaynak: (SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), 2012: 36; SYDGM 2011 FR, 2011: 43-44; SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (2012), 2013: 30)

5.2.4.2. Kredi Kullanılarak Yapılan Yardımlar

SYGM 2002 yılından bu yana, çalışabilir, üretebilir durumdaki yoksul vatandaşların, işsizlerin toplum hayatına “aktif” ve “üretken” olarak katılımını sağlayan proje destek programları yürütülmektedir. Proje destek programlarının amacı: Çalışabilir durumda bulunan fakir ve muhtaç vatandaşlarımızın kendi işlerini kurarak geçimlerini sağlaması, yoksul vatandaşlarımızın sürdürülebilir gelire kavuşturularak doğrudan sosyal yardımların hedef kitlesi olmaktan çıkarılması, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasıdır. Projeler genel anlamda , gelir getirici proje destekleri, kırsal alanda sosyal destek projesi (KASDEP) destekleri, sosyal hizmet proje destekleri, istihdam eğitimi proje destekleri, geçici istihdam proje destekleri, toplum kalkınması proje destekleri.

Burada üzerinde durulan konu bu yardımların büyük bir kısmı geri dönüşümlü krediler şeklinde kullanılan miktarlardır, bu kullanılan krediler sosyal yardım kapsamında ele alınmamalıdır, çünkü sosyal yardımlar karşılıksız yapılan her türlü ayni ve nakdi yardımlardır. Kredi kullanılarak yapılan yardımlar yoksul ve dar gelirli vatandaşlara yönelik teşvik niteliğinde faizsiz krediler olarak nitelendirilebilir.

5.2.4.2.1. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi

2003 yılında başlatılan Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) ile kırsal alanda ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan kişi ve ailelerin en uygun

organizasyonla üretime katılmaları, üretilen tarımsal ürünleri mahallinde değerlendirme ve pazarlamaları, gelir seviyelerini yükseltmeleri ve üretimde sürekliliklerinin sağlanması amaçlanmıştır. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) içerik itibarıyla gelir getirici bir proje olup; 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile sınırları çizilen, sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan ve tarımsal üretim için yeterli kaynağa sahip olmayan vatandaşlar projenin hedef kitlesini oluşturmaktadır. Proje kapsamında, tarımsal üretim yapabilmek için yeterli kaynağa sahip olmayan ve süt sığırcılığı, koyunculuk ve seracılık yaparak gelir elde etmek isteyen vatandaşların bir kooperatif bünyesinde birleşmeleri sağlanarak destek verilmektedir (SYGM- Proje Destekleri, 2012, SYDGM 2008 FR, 2009: 26).

Projeden yararlanacak vatandaşlar, ilgili SYD Vakfı tarafından belirlenmekte, kooperatif şeklinde koordine edilmesi ise İl Tarım Teşkilatı tarafından gerçekleştirilmektedir. Kooperatifler; süt sığırcılığı konusunda en az 30 en fazla 120 ortak için 4'er baş inek, koyunculuk konusunda 50 ortak için 25'er baş koyun ve 1 koç, seracılık konusunda ise en az 50 en fazla 120 ortak için 500 metrekare sera yapımı şeklinde desteklenmektedir. Ayrıca küçük gruplar mevcut kooperatiflere katılmaları sonucunda proje desteğinden yararlanabilmektedir. Fayda sahipleri proje bedelini faizsiz olarak ilk iki yıl ödemesiz, sonraki altı yıl altı eşit taksitte olmak üzere 8 yıl vade ile gerçekleştirmektedir. Borçlanma ve ödemelerin takibi ise Vakıf adına Ziraat Bankası'nın ilgili şubeleri kanalıyla gerçekleştirilmektedir (SYDGM 2009 FR, 2010: 26, SYDGM 2010 FR, 2011: 24, SYDGM 2011 FR, 2011: 43)

Proje uygulamaları ve izlenmesi, merkezde sosyal yardımlar genel müdürlüğü, gıda tarım ve hayvancılık bakanlığı teşkilatlanma ve destekleme genel müdürlüğü ile ziraat bankası genel müdürlüğü, yerelde ise ilgili sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları, tarım il müdürlükleri ve ziraat bankası mahalli şubeleri tarafından yürütülmektedir. Bu çerçevede, projelerin teknik değerlendirilmesi (uygun iklim özellikleri, mera alanlarının yeterliliği, arazi şartlarının uygunluğu gibi kriterler) ise gıda tarım ve hayvancılık bakanlığı tarafından yapılmaktadır (SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), 2012: 32-33, SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Haziran), 2012: 33-34).

5.2.4.2.2. Gelir Getirici Projeler

Sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan vatandaşların toplumsal ihtiyaçları karşılanarak topluma entegre olmaları ve ekonomide aktif üretken duruma geçerek, sürdürülebilir gelire ulaşmaları amacıyla, kentsel alanda iş kurmaya yönelik, kırsal alanda yöre şartlarına uygun, üretim içerikli sürdürülebilir faaliyetlere yönelik gelir getirici proje desteklerine özel önem verilmektedir. Gelir getirici projelerin amacı, yoksul birey ya da hanelerin kendi geçimlerini sağlayacak işleri kurmaları, gelir elde etmeleri ve başlattıkları çalışmalarını uzun süre devam ettirebilmeleridir. Uygulanacak projelerin teknik ve ekonomik olarak yerel koşullara uygunluğunun yanında, proje konusunun üretime yönelik bir alanda, emek yoğun ve beceri gerektiren konularda olması ve üretilecek ürün veya hizmetin yöresel satış ve pazarlama olanaklarının bulunması da gerekmektedir. Bitkisel - hayvansal üretim, tarımsal ürün işleme, kuaförlük, terzilik, lokantacılık, tornacılık, doğalgaz – sıhhi tesisatçılık vb. konulardaki projelere destek verilmektedir (SYGM- Proje Destekleri, 2012; SYDGM 2008 FR, 2009: 27; SYDGM 2009 FR, 2010: 27)

11.06.2008 tarihli Fon Kurulu kararı ile Gelir getirici projeler için kırsal ve kentsel ayrımı gözetmeksizin kişi başına 15.000.-TL destek sağlanmaktadır. Gelir getirici projelerde geri dönüşler; ilk iki yıl ödemesiz, geri kalan altı yılda altı eşit taksit şeklinde 8 yıl vade ile faizsiz olarak gerçekleştirilmektedir. Gelir getirici projeler kapsamında desteklenen meyvecilik projelerinde ise, proje konusu faaliyetin uzun vadede gelir getirecek türden bir ekonomik faaliyet alanı olması nedeniyle geri ödemeler, ilk beş yıl ödemesiz, geri kalan altı yılda altı eşit taksit şeklinde 11 yıl vade ile faizsiz olarak düzenlenmiştir (SYDGM 2010 FR, 2011: 25; SYDGM 2011 FR, 2011: 44).

Gelir getirici projelerle, hayvancılık (süt sığırcılığı, koyunculuk) projeleri de desteklenmektedir. söz konusu projelerin grup bazlı olması ve proje toplam tutarının koyunculuk projelerinde 50.000 TL'yi, süt sığırcılığı projelerinde 150.000 TL'yi aşmaması gerekmektedir. süt sığırcılığı projeleri, hayvansal ürün sanayi gelişme potansiyeli olan bölgelerde talep edilmesi halinde, ahırını olan kişiler için iki veya beş baş kültür ırkı en az üç aylık gebe düve, bir yıllık yem ihtiyacı ve 1 yıllık hayvan hayat sigorta bedeli karşılanarak il/ilçe tarım müdürlüğünden projeye teknik destek sağlanacağına ilişkin taahhüt alınması şartıyla desteklenmektedir. koyunculuk

projelerinde ise bir yıllık hayvan hayat sigorta bedeli karşılanarak il/ilçe tarım müdürlüğünden projeye teknik destek sağlanacağına ilişkin taahhüt alınması şartıyla 10-25 baş koyun ve bir koç desteği verilmektedir. Projeden yararlananların sürdürülebilir gelir elde edebilmelerinin sağlanması amacıyla projelerin grup bazlı olarak oluşturulmaları ve vatandaşların müteselsil kefalet yoluyla birbirlerine bağlanmaları gerekmektedir. Ayrıca 50.000 TL ve altı proje destekleri kapsamında saanen keçi yetiştiriciliği projelerine destek verilebilmektedir (SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), 2012: 33-34; SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Haziran), 2012: 34-35).

Bu çerçevede tablo-9'a bakıldığında en büyük kaynağın süt sığırcılığına (KASDEP) yapıldığı, ikinci sırada ise gelir getirici projeler olduğu görülmektedir. Yine damızlık koyun (KASDEP) çerçevesinde yapılan aktarımlar üçüncü sırada yer almaktadır. Kredi kullanılarak yapılan yardımlar proje yardımlarının yüzde doksan beşini (% 95) oluşturmaktadır. SYDV'lerin proje yardımlarının çoğunluğu avantajlı krediler şeklindedir.

Tablo-9: Kredi Kullanılarak Yapılan Proje Destekleri (2003- 2012)

Proje Adı	Proje Sayısı	Kişi/ Aile	Aktarılan kaynak (TL)
Gelir Getirici Projeler	19741	89369	52,082,730.00
Koyun Yetiştiriciliği Projeleri	328	1059	8,368,292.00
Süt Sığırcılığı Projeleri	818	4551	31,160,144.00
Damızlık Koyun (KASDEP)	166	8154	5,477,852.00
Seracılık (KASDEP)	5	336	5.466.907,00
Süt Sığırcılığı (KASDEP)	1010	66955	84,811,016.00
Toplam	22068	170424	1,181,900,219.95

Kaynak: (SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), 2012: 36; SYDGM 2011 FR, 2011:43-44; SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (2012), 2013: 30)

6. KAMU YÖNETİMİNDE ETKİNLİK VE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARINDA UYGULANMASI

Bu alt bölümde etkinlik ve kamu yönetimi kavramları ve SYDV'lerde etkinliği arttırmaya dönük uygulamalar ele alınmıştır.

6.1. Etkinlik ve Kamu Yönetimi Kavramları

Etkinlik ve kamu yönetimi kavramlarının ele alındığı bu bölümde, kavramlarının temel özellikleri irdelenmiştir.

6.1.1. Etkinlik Kavramı

Etkinlik, son 30-40 yılın ve özellikle de kamu kesiminin bir kavramıdır. Kamu kesiminde mal ve hizmetlerin üretimine ilişkin-verimliliğin ölçülmesinde ortaya çıkan zorluklar nedeniyledir ki, verimlilikten daha geniş olan etkinlik kavramı kullanılmıştır. Ne var ki diğerlerinde olduğu gibi bu kavramın da dilimize çevrilmesinde ve tanımı konusunda bir fikir birliği sağlanamamıştır. İngilizce Effectiveness kelimesinin karşılığı olarak "Etkinlik" denilmektedir. Bazı yazarlar Etkinlik yerine "Etkililik" de kullanmaktadır. Etkinlik aslında faaliyet, aktivite (activity) kelimesinin karşılığıdır. Etkinlik kelimesini ise eski dilden "müesseriyyet" karşılayabilir. Bu çalışmada etkinlik, effectiveness karşılığı olarak kullanılacaktır. Etkinlik bu bağlamda etkinliklerin çıktısı (sonucu) ile etkinliklerin amacı arasında ilişki kurarak örgütün amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunan bir araç olmaktadır. Bu nedenle; yönelinen amaçları gerçekleştirme derecesi, çıktıların azamileştirilmesi gibi farklı noktalardan hareket edildiğinde etkinlik "belirli amaçlara veya yönelinen çıktılara en az maliyetle varmak" ve kamusal amaçlar ve mal ve hizmetler temel alınarak, bunların maksimizasyonun en düşük maliyetle gerçekleştirilmesi demektir (Sayıştay, 1997: 87).

Minimum çaba veya maliyet ile maksimum sonuçlar elde etme kapasitesi bir girdi çıktı mekanizması aracılığı ile işlerin en doğru şekilde yapılması (Kök ve Deliktaş, 2003: 43) olarak tanımlanan etkinlik kavramı, hem özel sektörde, hem de kamuda verimliliğin ölçülmesinde karşılaşılan güçlükler, kamu faaliyetlerinin değerlendirilmesi amacıyla verimlilikten daha geniş bir kavram olan etkinliğin ortaya atılmasına yol açmıştır (Dicle, 1975: 27). Etkinlik kavramı, bir kuruluşun ulaşması planlanan amaç ile elde ettiği çıktının oranlanmasıdır. Bu, kuruluşun gerçekleştirdiği sonuç ile gerçekleştirmesi gereken arasındaki uygunluk olup, sisteme yöneliktir. Dolayısıyla etkinlik daha çok rakamlarla ifade edilemeyen girdiler ve çıktıları esas alan hizmetlerin değerlendirilmesinde kullanılır (Aydın, 1999: 242; Eren, 2001: 4).

Etkinlik, istenen sonuçları elde etme kapasitesi, bir genel ve/veya özel amacın gerçekleştirme ölçüsü olarak ifade edilebilmektedir (Nadaroğlu, 1987: 3). Etkinlik doğrudan sonuçla ilgili olup (Al, 2007: 258), etkinlik ile kurumsal amaçlar arasında bir

ilişki vardır. Çoklukla kullanılan tanımı, örgütsel etkinliktir; bir örgütün amaçlara ulaşma seviyesi olan (Prokopenko, 1995: 6) örgütsel etkinliğe ilişkin başka tanımlar da bulunmaktadır. Etkinlik kavramına, pragmatik amaçlarla farklı anlamlar yüklenmiştir. Kimilerine göre, etkinlik, yatırımların geri dönüş oranıdır, kimilerine göre bir örgütün üyelerini (personel, paydaşlar ve diğer) doyum sağlama becerisidir, bazıları ise bir örgütün hedeflerine ulaşma seviyesi olarak ifade etmişlerdir (Chung ve Magginson, 1981: 506). Örgütsel amaçlara ulaşma, onları elde etme derecesidir. Bu görüşe göre; bir örgüt önceden saptadığı amaçlara ne denli ulaşabiliyorsa, o kadar etkindir (Aldemir, 1985: 201-202).

6.1.1.1. Etkinlik ve Diğer Yakın Kavramlar, Ayrılıkları ve İlişkileri

Etkinlik, etkililik ve verimlilik kavramları birbirine yakın durmakla birlikte temelde ayrılmaktadırlar, bu çerçevede verimlilik, en az girdi ile en fazla çıktı elde etmek (Hellriegel ve Slocum, 1988: 700), eldeki kaynaklarla en yüksek ürün/hizmetin sağlanması ya da belirli bir ürün/hizmetin mümkün olan en az kaynakla elde edilmesidir (Aydın, 1999: 242).

Verimlilik, bir örgütün ekonomik ve teknik yönleri ile ilgili böylece üretim odaklı bir kavram olarak girdi ve çıktı oranlarıyla tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle verimlilik çıktının girdiye oranı olup, kaynakların ne ölçüde etkin ve etkili kullanıldığına ilişkin bir ölçüt olarak değerlendirilmektedir (Katz ve Kaln, 1977: 179). Etkinlik, mevcut kaynak ve imkanların en iyi kullanımı ve değerlendirilmesi ile ilgili bir kavramdır. Bu kaynak ve imkânlar değerlendirilirken, etkinlik “doğru olan işi yapmak”, verimlilik ise “işleri doğru yapmak” anlamına gelir. Verimliliğin gerçekleşme derecesi ise etkinliği belirler (Saygılıoğlu ve Arı, 2003: 53-55).

Etkinlik ve verimlilik kavramları şöyle ilişkilendirilebilir: (1) Etkinlik kavramı verimlilik kavramından daha geniş bir anlam ve içeriği sahiptir, (2) verimlilik yalnızca niceliksel birimler cinsinden işletmelerde ölçülebildiği yerlerde yararlı olurken, buna karşın etkinlik bütün işletmeler için söz konusudur, (3) etkinlik bir işletmenin çıktılarını mümkün olan ekonomik ve siyasal bütün yollardan azamileştirmeye çalışırken, verimlilik etkinliğin başlıca öğelerinden sadece birisi olarak çıktılarını maksimizasyonunu etkinlikle birlikte sağlamayı amaçlamaktadır (Arslan, 2002: 5).

Etkinlik ölçütleri de verimlilik ölçütleri gibi girdilerle çıktılar arasındaki ilişkiyi ifade etmek için kullanılır. Ancak bu ölçütlerde çıktıların miktarı, bu çıktıları elde etmek için kullanılan tüm girdilerin parasal değeri ile oranlanmaktadır. Düzenlenen bir eğitim programının maliyeti etkinlik ölçütlerine örnek olarak verilebilir (Poister, 2003: 51).

Yirminci yüzyıla kadar kamu yönetiminde verimlilik ve etkinlik kavramları arasında ayırım yapmanın oldukça güç olduğu ve bu nedenle etkinliğin verimliliği kapsayacak bir biçimde ya da verimlilik yerine kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bunun da nedeni olarak, hizmetlerin sonuçları hakkında verilerin bulunmayışı gösterilmektedir. Kar amaçlı örgütler, satışlarla ilgili verilere göre müşteri tatminini ne ölçüde sağladıklarını tam olmasa da yine belli ölçüde kestirebilirler. Buna karşın kamu yönetimi alanındaki hizmeti birimlerinin hizmetten yararlananların kişisel yargılama dayanmak zorunluluğu söz konusudur. Ancak bu alanda nesnel ölçütlerin yokluğu ve gerekli bilgilere ulaşmanın güç ve pahalı olması nedeniyle kamu hizmet veren kuruluşlar için verimlilikten bahsetmenin ve bunun da belirlemenin oldukça güç ve bu durumda hizmetin yeterliliği ve verimliliğini aramak yerine hizmetin etkinliğini araştırmanın daha yararlı olacağı ileri sürülmektedir. Bu doğrultuda insanlar ya da vatandaşlar verilen hizmetlerin ihtiyaçlarını giderdiklerini düşünüyorlarsa o zaman durumdan etkinliğin sağlanmış olacağı sonucu çıkartılmaktadır (Bilgin,1995: 179).

6.1.1.2. Yönetmel Etkinlik Kavramı

Etkinlik, yirminci yüzyıla kadar, verimlilikle eş anlamlı bir kavram olarak kullanılmıştır. Bir örgütün etkinliğinin verimliliğine bakılarak belirlenmesinin temelinde yatan düşünce, o örgütün mal veya hizmet üretme dışında başka bir amacının olmadığı düşüncesidir. Oysa örgütler açık sistemler olarak çevreleriyle sürekli etkileşim halinde buldukları için uygulamacılar zaman içinde ilk dönemin bu sınırlı bakış açısından vazgeçmiş ve etkinliği sistem düzeyindeki ölçütlere göre ve verimlilikten farklı olarak yeniden tanımlamaya yönelmişlerdir (Tosun, 1981: 2). Etkinliğin tanımı üzerinde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bir görüşe göre, etkinlik, örgütün amaçlarını gerçekleştirme derecesidir. Diğer bir görüş ise etkinliği örgütün çıktılarının ekonomik, teknolojik ve siyasi güç gibi bütün yolların kullanılarak en yüksek düzeye çıkarılması olarak tanımlanmaktadır (Soygun ve Pazarcık, 1985: 52). Yönetmel Etkinlik

ise girdilerle değil, çıktılar ve (veya) etkileriyle bağlantılı olup sonuçlara ulaşılması ile hizmetin alıcılar üzerindeki etkisiyle ilgilenir (Henry vd., 1993: 62).

Etkin yönetim ise, modern yönetim anlayışlarının ortaya çıkmasıyla gündeme giren bir kavram özelliğini taşımaktadır. Her ne kadar, tam bir tanım yapılmasa da, etkin yönetim kavramından, yönetsel kusurların giderilmesi ve vatandaş memnuniyetinin maksimize edilmesi amaçlanmaktadır. Etkin yönetimin çerçevesini oluşturan genel kabul görmüş ilkeler, etkinlik/etkililik, saydamlık, hesap sorulabilirlik, açıklık, tutarlılık, katılımcılık olarak ifade edilmektedir (AREM, 2002: 3). Bu açıdan baktığımızda etkin devleti kamu yönetimi aygıtı iyi (olabildiği ölçüde kusursuz) çalışan, vatandaşlarının devletin tebaiyetinden memnun olduğu ve yetkisi altındakilere adil davranan devlet olarak betimleyebiliriz. Etkin devlet kavramını bu biçimde ortaya koyduğumuzda olaya çok geniş bir perspektiften bakıyoruz demektir. Bu geniş perspektif devletin her bir alanına dair (yasama, yürütme ve yargı) geniş bir değerlendirmeyi beraberinde getirir (Coşkun, Nohutçu, v.d, 2003: 3).

Dünya da birçok ülkede gittikçe önem kazanmaya başlayan “etkin devlet” kavramı, devletin zorunlu fonksiyonlarını en düşük maliyetle ve en yüksek hizmet çıktısını sağlayacak şekilde yerine getirmesini, etkin olmadığı alanlardan çekilmesini (yani özelleştirmeyi), kamu harcamalarının ölçülebilir sonuçlarının ortaya konulmasını, kamu yönetiminin yönetim kapasitesinin artırılmasını ve yönetim sisteminde bütün bunları sağlayacak yapısal değişim ve dönüşümün gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (Arslan, 2002: 7).

Etkin bir yönetim için yönetenlerin de rolü büyüktür. Bu açıdan bakıldığında; Karatepe’ ye göre (2005: 307) yöneticilerin kendilerini geliştirmesinde, örgütlerin gelişmesinde ve nihai olarak; günümüz modern toplumun gerçekleştirilmesinde hayati bir önem arz etmektedir. Yönetimde etkili olma yöneticilerin temel görevidir. Fakat, yöneticinin etkili olması sadece bilgi açısından yeterli düzeyde olmasına bağlı değil; aynı zamanda kendi bilgisini astlarıyla paylaşacak bir iletişim becerisine sahip olmasına, astların çalışmalarını yönlendirebilmesine ve elde edilen çıktıyı (verimliliği) takdir edebilmesine bağlıdır. Deniz v.d. göre (2008: 191): Yöneticiler; örgütleri örgüt yapan, kaynakları bir araya getiren, amaçları belirleyen, amaçlara ulaşabilmek için karar alan ve uygulayan kişilerdir. Yöneticilerin performansları, örgütün genel performansını

belirleyen genel unsurdur. Bu unsur, yönetsel süreçlerin başarıyla sürdürülmesini ve kaynakların etkin olarak kullanılmasını sağlamaktadır.

Drucker'a (1994: 33-34) göre, etkin bir yöneticinin temel özellikleri şunlardır: (1) Etkin yöneticiler zamanlarının nereye harcadığını bilirler, (2) etkin yöneticiler kendilerine somut hedefler koyarlar, (3) Etkin yöneticiler sahip oldukları güçlere dayalı olarak çalışırlar, (4) Etkin yöneticiler, daha yüksek bir performansın olağanüstü sonuçlar vereceği birkaç büyük alan üzerinde konsantre olurlar.

6.1.2. Kamu Yönetimi Kavramı

Çağdaş merkezleşmiş kapitalist devletle birlikte kurumsallaşan ve devletin merkezi, yerel yönetim parçalarını ifade eden bir kavram (Güler, 2009: 13) olan kamu yönetimi insanların ve malzemelerin devletin amaçlarına ulaşmasını sağlayacak şekilde örgütlenmesi ve yönetilmesidir (Waldo, 1955: 2). Bürokrasi ve idare kavramları, olgunun hem tarihsel konumu hem kurumsal alanı bakımından, kamu yönetimi kavramıyla eş anlamlı kullanılmaktadır (Güler, 2009: 13). Kamu yönetimi, yönetimin belirli sınırları olan spesifik bir alanı olarak tanımlanabilir (Tortop, İspir v.d, 2007: 315)

Kamu yönetimi, bütün bir toplumun iç içe girmiş ve çoğu kere de birbiriyle çelişen sorunları arasında işleyen, kamu hizmetlerini yürüten bir idari mekanizmadır. Toplumlar, hacim ve ilişkilerdeki yoğunluk bakımından genişledikçe devletlerde yapı ve işlevleri itibariyle büyümekte; kurumlar uzmanlaşmakta ve farklılaşmaktadır. Buna bağlı olarak, yönetim faaliyetlerini yürüten kamu kurumları da, yapısal görünüm ve işleyiş bakımından daha karmaşık ve teknik hale gelmektedir (Eryılmaz, 2011: 8-9).

Kamu yönetimi devletin yürütme işlevinin yani yürütme organının yönlendirdiği kamusal faaliyetleri gerçekleştiren aygıt anlamına gelmektedir (TÜSİAD, 2002: 159).

Kelime olarak 'kamu' Türkçede, hep, bütün; bir ülkedeki halkın bütünü; halk amme gibi anlamlara gelmektedir (Eryılmaz, 2011: 9). Yönetim ise belli bir amacın gerçekleştirilmesi için personel, maddi kaynaklar, zaman ve mekan unsurlarının en verimli şekilde kullanılması anlamına gelir (Aydın, 2008: 25). Yönetim, ortak amaçları gerçekleştirmek üzere işbirliği den grupların faaliyetleri (Simon v.d.,1966: 1) için bir araya gelen insanların amaca ulaşmak için yaptıkları işlemleri, eylemleri ve sonuçlarını araştırarak, deneyleyerek ve gözlem yaparak inceleyen bilim dalına yönetim bilimi denir (Öztekin, 2005: 20).

Yönetim bilimi, idarenin kuruluş ve işleyişini inceleyen politika biliminin bir koludur. Bir başka deyimle, yöneticilerin çalışmalarını inceleyen politika biliminin bir koludur. Konuları idare hukukunun konuları ile benzerlik gösterir, fakat yönetim bilimi konuyu bir başka açıdan, değişik biçimde inceler, idarenin hukuksal statüsünü incelemekle yetinmek yerine, fiilen nasıl işlediğini inceler (Duverger, 1984: 6).

Yönetim, örgütlenmenin yanında, örgütün eşgüdümünü sağlayacak her türlü yönetsel faaliyetleri; kaynakların bir araya getirilmesi, yöntemlerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi fonksiyonlarını kapsamaktadır (Karatepe, 2005: 308).

6.1.2.1. Kamu Yönetiminin Özellikleri

Yönetim kavramının bir alt kolunu oluşturan kamu yönetimi (public administration) 1950'lerden itibaren ayrı bir bilim dalı olarak değerlendirilmeye başlandı. Bir bilim dalı olarak teşkilatları sosyal, psikolojik ve teknik yönlerden inceler (Aydın, 2008: 27). Bir ülkede kamu yönetiminin işlevi; planlama yapmak, sosyal güvenlik, dinlenme, aileye ilişkin politikaları geliştirmek gibi görevleridir (Tortop, 1994: 14). Kamu yönetimi, kamusal hizmetlerin belli bir sistematik halinde yapılmasını ve denetlenmesini sağlamaktadır.

Kamunun yönetimi, belli bir toplumda ekonomik ve toplumsal yapıyı örgütlendirme işi demektir. Bu iş, çağımızda bir bütün olarak devlet adını verdiğimiz aygıt tarafından yapılır. Devletin kendisi bir toplumsal olgudur; ama kendisine ait tüm unsurlar yönetsel olgu niteliğine sahiptir (Güler, 2005: 15). Kamuya ait politikaların sevk ve idaresi için gerekli tüm çabaların ortaklaştırılması olarak algılanabilir (Ergun, 1997: 5).

Kamu yönetimi kavramının temelde dört yönünden ya da tanımından söz etmek mümkündür. Bunlar 'işlev/faaliyet', 'yapı/örgüt', 'akademik disiplin' ve 'meslek' yönüdür (Eryılmaz, 2011: 9). İşlevsel bir kavram olarak kamu yönetimi, genel kuralları (yasaları) ve kamu politikası kararlarını uygulama sürecidir. Yapısal bir kavram olarak kamu yönetimi ise, devletin örgütsel görünümünü yansıtır (Parlak, 2001: 7-8; Eryılmaz, 2007: 6). Kamu yönetimi disiplinler arası köprü görevini yapan ve böylece çeşitli disiplinlerden gerekli olan kısımları alan ve bunları kamusal sorunların çözümüne yönelik olarak değerlendiren ve analiz eden bir disiplindir. Kamu yönetimi bir meslektir (Eryılmaz, 2011: 10-12).

Bir bilim dalı olarak değerlendirilmesinden dolayı, ‘kamu yönetimi’ kavramını kamu yönetimi bilimi şeklinde ifadelendirmek de mümkündür ve bu anlamı ile yönetim bilimi kavramı ile eş anlamlılık kazanır. Çünkü yönetim bilimi de zaman zaman kamu yönetimi anlamında kullanılır (Aydın, 2008: 28).

Temelde kamu yönetiminin varlık nedeni olarak kamu hizmeti ve kamu yararı ön plana çıkmaktadır (Öztekin, 2005: 225). Kamu yönetimi temelde bir ülkede yaşayan tüm bireyler olan halktan, kamu kurumlarından oluşan örgütten, toplumsal sorunları tanımlama ve bunların çözümlerini belirleme olan kamu politikalarından, bir ülkede anayasa, kanunlardan tüzük, yargı kararları gibi norm düzeninden ve kamu yönetiminin yapacağı işlerin belirleyici konumunda bulunan mali kaynaktan oluşmaktadır (Eryılmaz, 2011: 13-14).

Kamu yönetimi dediğimiz devletin yürütme ile ilgili tüm örgütsel yapısı, hükümetle çok uyumlu bir işleyiş içinde olmalı, devletin yasama ve yargılama gücünü kullanan diğer kamu kuruluşları ile de uyum içinde, gerektiğinde tüm toplumun, dahası insanlığın iyiliği, güvenliği, sağlığı ve mutluluğu için birbirlerini frenleyerek ve dengeleyerek kamu yararı için çalışmalıdır (Öztekin, 2005: 224). Devletin iş ve işlemlerinin yürütülmesini sağlayan yapısıdır.

6.1.2.2. Kamu Yönetiminde Yeni Anlayış

Geleneksel kamu yönetimi yaklaşımının 19. yüzyıl sonları ile 20. Yüzyıl başlarına denk düşen belli başlı birkaç teorik kaynağı vardır. Amerika'da Wilson (1887) kamu yönetimini siyaset biliminden bağımsız bir disiplin haline getirmek için ‘siyaset-yönetim ikililiğini’ ortaya atmıştır. Almanya'da ise Weber (1946) kamu bürokrasisini kendine özgü yapısını açıklamaya çalışan ‘bürokrasi teorisini’ geliştirmiştir (Ömürgönülşen, 2003: 5).

Geleneksel yönetim anlayışında yönetimin hukuksallık ve rasyonellik boyut öne çıkar. Bu nedenle geleneksel yönetim anlayışını Max Weber ‘‘hukuki-rasyonel yönetim’’ olarak adlandırılmıştır. Yönetimin rasyonel boyutu, hiyerarşik olarak örgütlenmiş yönetim birimlerinin aralarındaki ilişkileri düzenlemektedir. Hukukilik ise yönetimin belirli kurallara ve normlara göre kurulması ve işlemesidir. Geleneksel yönetim anlayışında hukuki boyut, rasyonellik boyutuna göre ön plandadır. Rasyonelli

boyutu, kamu yönetimi disiplininin ortaya çıkışından bu yana merkezde yer almıştır (Heper, 1977: 58).

20. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan gelişmeler, modern devletin sorgulanması ve yeni bir yapısal forma kavuşturulması bakımından önem taşır. Bu yapısal değişim esasında iki temel eksen üzerinde ele alınmalıdır. Bunlardan birincisi devletin fonksiyon ve rol alanı ile ilgilidir ki, bu tartışma daha çok siyasi içeriklidir. İkincisi ise, devletin kamu hizmeti görme aracı olan kamu yönetiminin yapı ve işleyişine ilişkindir. Bu da birincinin ışığında şekillenir ve daha çok teknik niteliğe sahiptir. Devletin toplumsal yaşamdaki rolünün nasıl olması gerektiği temelde ideolojik ve siyasi bir tercihtir ve ilgili toplumun devletten beklentilerinden doğrudan etkilenir (Al, 2007: 108-110, Tortop, İspir v.d, 2007: 516-518).

Yaygınlık kazanan ‘yeni sağ’ akımının etkisiyle liberal değerler ve piyasa ekonomisi belirleyici hale gelmiştir. Bu belirleyicilik doğrultusunda devlete iktisadi alandan eylemci aktör olmaktan çıkması, bunun yerine piyasalara yönelik tarafsız düzenleyici rol yüklenmesi yönünde bir rol biçilmektedir. Bu durum, eskiden kamu hizmeti olarak görülen bir çok iktisadi etkinlik alanından devletin çekilmesi sonucunu doğurmuştur (Coşkun, Nohutçu, v.d, 2003: 2).

Yeni sağ tarafından devletin rolü konusunda bu dönemde başlatılan tartışma, basitçe devlet aktivitelerinin nasıl sınırlanabileceği ve kontrol edilebileceği tartışmasına indirgenmemelidir. Esas olarak söz konusu olan, devletin kurumsal yapısının nasıl olması gerektiğidir. Bir başka deyişle devlet, yalnızca daha küçük olmamalı, aynı zamanda farklı da olmalıdır. Bu farklılık devletin, girişim ruhunun alevlendirdiği piyasa merkezli bir kurumsal yapıya kavuşmasını ifade etmektedir (Walsh, 1995: 3). 1980’li yıllar da gerek Avrupa’da ve gerekse de SSCB’de yaşanan gelişmeler, bilgi-bilişim sektöründeki yaşanan değişimlerle birlikte, geleceğe yönelik birçok kavramın hızlı bir şekilde değişmesine ve dönüşmesine yol açmıştır. Bu hızlı dönüşümün adına neoliberal süreç denilmiş ve yaygınlığını tüm dünyada sürdürmüştür. Her alanda yeni akımlar ortaya çıkmıştır. Post-modern, post-marksist, post-kapitalist, post-fordist gibi kavramlar geniş yankılar uyandırmış olup paradigma değişimlerine neden olmuştur.

Yeni liberalizm akımı, devlete kısıtlı ve özel bir rol öngörmektedir (Al, 2007: 108). Buna göre devlet, piyasada oyunun kurallarını belirlemeli, bunları hukuksal olarak koruma altına almalı, ancak piyasaya müdahale etmemelidir. Çünkü devletin piyasaya

müdahalesi, ekonomik kaynakların bazı sınıflar lehine adil olmayan bir yeniden dağılımı anlamına gelmektedir. Bu yeniden dağılım, her zaman yoksul sınıflar lehine olmayabilmektedir. Devlet üzerinde etkili olan baskı grupları, örgütlenen sermaye de devletin elindeki ekonomik kaynakların haksız ve uzun vadede özgürlüğü tahrip edici dağılımına neden olabilir (Erdoğan, 1993: 277).

Geleneksel kamu yönetiminin sorunların üstesinden gelme konusunda yetersiz kalması, “Yeni Kamu Yönetimi” yaklaşımını bu açıdan geleneksel kamu yönetiminin karşı adeta bir tepki niteliği taşımasına yol açmıştır. Bu açıdan yeni kamu yönetimi anlamının belki de en iyi yöntemi, geleneksel kamu yönetiminin sahip olduğu ilke ve düşüncelerin tam olarak ortaya konulmasıyla doğru orantılı olduğu söylenebilir (Önen, 2012: 877). Yeni kamu yönetimi anlayışı tüm bileşenleriyle uygulama alanı bulmuştur.

Kavramlardan ikincisi ise etkililiktir: Etkililikte söz konusu olan, amaçların gerçekleştirilmesi ve amaçların ulaşma sürecinin ne kadar etkili olduğudur (Halis, 1999: 73). Amaçlara ulaşma derecesini belirleyen bir performans boyutu olarak da ifade edilebilen etkinlik, literatürde bazen “Etkililik” (Effectiveness) olarak da kullanılmaktadır. Ancak etkililik; yapılması istenilenlerin kesin olarak saptanması ve mevcut bütün kaynakların bunun için kullanılması demektir (Yalçındağ, 1997: 3).

6.1.2.3. Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Gelişimi ve Yaygınlaşması

Kamu kurumlarının büyümesi ve çeşitlenmesi, refah devletinin gelişmesiyle birlikte olmuştur, devlet artık etkin ve her alada kendini hissettirmiştir. Bu aynı zamanda büyük bir yapılanmayı da getirmiştir, bu durum devletin aşırı büyümesine “kırtasiyecilik”, “verimsizlik” gibi olumsuz durumlara sokmuştur (Eryılmaz, 2011: 38). Bu aynı zamanda toplum nezdinde yönetime olan güven duygusunun erozyona uğramasına neden olmuştur (Okçu, 2002: 112). Sosyal devlet ve Keynesyen ekonomi arasındaki ilişki, toplum nezdinde devlete karşı artan taleplerin sıklıkla mali sorunlara neden olması, buna çare olarak da bu katı, hantal bürokratik yapıyı değiştirme çabaları olmuştur (Ömürgönülşen, 1997: 517).

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren dünya hızlı bir değişim süreci içine girmiştir. 1970’li yıllarla patlak veren petrol kriziyle başlayan sarsıntı, kimi zaman Güney Amerika’da, kimi zaman Uzak Asya’da, kimi zaman Rusya ve Türkiye’de ortaya çıkan krizlerle sürmüştür. Ekonomide Keynezyen yaklaşım yerini liberal anlayışa

bırakmış; devletin ekonomideki rolü sorgulanmaya başlanmış; özel sektörün dinamizmi ve kaynak tahsisindeki rasyonellikten bahisle devletin ekonomideki rolünün sınırlandırılması hakim söylem haline gelmiştir (Başbakanlık, 2003: 23). Bu süreçte genel olarak Devletin ekonomideki rolü azalmakta, buna bağlı olarak devletin yapısı ve işlevi de değişmektedir. Doğrudan üreten bir devlet yerine, üretme fırsatları yaratan, rekabeti sağlayan, piyasaları düzenleyen ve denetleyen bir devlet anlayışı egemen olmaktadır. Bu bağlamda kamu kuruluşları, özel sektörün daha verimli olduğu alanları terk etmekte, eskiden, tartışmasız kamusal alanda düşünülen hizmetler dahi özel kesime açılmaktadır (Al, 2007: 146).

1980’li yıllarda yaşanan çeşitli gelişmeler kamusal alan ve sektörde temelde bir tartışma ve değişim yaratmıştır (Özer, 2007: 515). Yeni kamu yönetimi anlayışı temelde neoliberal sürecin gelişmesiyle birlikte yönetim anlayışında yaşanan değişimim kamu yönetiminde de gerçekleşme sürecidir. 1968 yılının Eylül ayında I. Minnowbrook Konferansı’nda toplanan kamu yönetimi akademisyenleri uzun tartışmalar sonucunda sosyal adalet ve eşitlik ilkelerini savunan Yeni Kamu Yönetimi Hareketini (YKYH) ortaya atmışlardır (Özgür, 2003: 183).

“Geleneksel Kamu Yönetimi” (GKY) modeli ağırlıklı olarak 1980’lerin ikinci yarısından itibaren, daha esnek ve piyasa tabanlı “Yeni Kamu Yönetimi” (YKY) modeline dönüşmeye başlamıştır. Hem teorisi hem de uygulama pratiklerinde eleştirileri de beraberinde getiren yeni kamu yönetimi paradigması, yönetim anlayışlarındaki önemsiz bir değişim ya da reform değil, devletin toplumsal rolünde ve devletle vatandaşlar arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlendiği bir alan olmuştur. kamu sektörü ilişkilerinde geleneksel kamu idaresi anlayışı bu periyotta gözden düşmüş, bu sektör kendisini yeni kamu yönetimi anlayışının ortaya koyduğu yeni ilişkilerle uyumlaştırmaya başlamıştır (Kumru ve Oral, 2012: 1, Tortop, İspir v.d, 2007: 515). Yönetimin her alanında yaşanan hızlı değişim süreci, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kamu yönetim sisteminin yeniden yapılandırılmasını kaçınılmaz kılmıştır (Önen, 2011: 92).

Kamu yönetimi sistemlerindeki bu değişim dinamikleri aynı periyotta Türk kamu yönetimi sistemini de etkisi altına almış hem kamu sektörünün idaresine egemen olan yaklaşımı hem de sektördeki yapı ve uygulamaları derinden etkilemiştir. Devlet örgütlenmesinin başlangıcından beri kamu yönetiminde reform ve yenilik çabalarına

hiçte yabancı olmayan Türk kamu yönetimi sistemi bu ortamda, başta serbest ve rekabetçi piyasa koşullarının egemen kılınması ve özelleştirmenin çeşitli türleri olmak üzere YKY yönelimli reform programlarının içerdiği pek çok kurum, mekanizma ve yöntemle yüz yüze gelmiştir (Al, 2007:121). Doğal olarak, geleneksel kamu yönetimi modelinin genel özelliklerini taşıyan Türk kamu yönetimi sisteminde ister reform politikası kaynaklı ister uygulama kaynaklı olsun bazı belirsizlik ve sorunlar baş göstermiştir. Kimi zamanlar bu YKY reform stratejileri içerikleri fazla sorgulanmadan benimsenmiş ve uygulanmaya çalışılmış, kimi zamanlarda ise mevcut yapıdan çıkarları olan kesimler tarafından yine sorgulanmadan engellenmeye çalışılmıştır (Kumru ve Oral, 2012: 1-2). Performansa, hizmetlerde niteliğe, etkinliğe, verimliliğe, vatandaşa, sivil topluma ve piyasa sisteminin önemine vurgu yapan yeni kamu yönetimi yaklaşımları, dünyanın hemen her ülkesinde değişik ölçülerde uygulamaya geçirilmektedir (Eryılmaz, 2004: 58). YKY gelinen aşamada kaçınılmaz bir seviyede olup tüm alanlarda uygulamalarına rastlanılmaktadır (Aydın, 2004: 94). Kamu yönetimi; daha etkili, hızlı, kaynakları verimli kullanan ve yerinden yönetim anlayışını önemseyen YKY yaklaşımı uygulamalarını harekete geçirmektedir (Önen, 2012: 879).

6.1.2.4. Yeni Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri

Yeni kamu yönetimi (YKY) anlayışı işletme biliminin temel tezlerinin kamu yönetiminde uygulanma sürecidir (Ergun, 2001: 78). Yeni yönetim modeli devletin toplumsal tüm alanlarda yeniden şekillenmesidir (Eryılmaz, 2011: 39). Klasik, hiyerarşik, katı kamu yönetimi yerini piyasa tabanlı kamu yönetimine bırakmıştır. Bu durum yönetim tarzında köklü değişikliğe neden olmuştur ve temelde paradigma değişimini sağlamıştır (Ömürgönülşen, 1997: 517).

Yeni Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri: Bütçe Azaltılması, Yetkilendirme, Özelleştirme, Müşteri Konsepti (Durum Yönetimi), Edinim ve Üretimin Ayrılması, Rekabet, Dış Sözleşme, Kullanıcı Ücretlendirme, Performans İçin Hesap verebilirlik, Ademi Merkeziyet, Performans Ölçümü, Düzeltilmiş Muhasebe, Düzeltilmiş Finansal Yönetim, Yönetme Özgürlüğü (Esneklik), Politika ve Yönetimin Ayrılması, Performans Denetimi, Stratejik Planlama/ Yönetim, Değişen Yönetim Tarzı, Personel Yönetimi ve Bilgi Teknolojilerinin Daha Fazla Kullanımı (Gruening, akt. Meşe, 2010: 67; Tortop, İspir v.d, 2007: 532).

Temel ilkeler yeni kamu yönetiminin hizmet uygulamalarında ölçüt alınmaktadır. Hesap veren, saydam, performansa dayalı, kalite arayan, strateji geliştiren bir kamu yönetimi anlayışı gelişmiştir. Kamu kurumlarının bunlara uygunluğunu sağlamaya yönelik yasal düzenlemelerde gerçekleştirilmekte, böylece vatandaşa daha yakın, hizmet standartlarını yükselten bir kamusal faaliyet alanı gelişmektedir. Yeni kamu yönetiminde özellikle bilgi teknolojilerinin kullanımının ön plana çıktığı gözlenmektedir, otomasyona dayalı hizmet, e-devlet, e-uygulamaların olduğu ve bununda hizmet almayı ve vermeyi kolaylaştırdığı bilinmektedir.

Yeni kamu yönetimi yaklaşımı, refah devleti uygulamalarına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımla kuruluşlar, verimsiz ve hantal yapılarından kurtarılmaya çalışılmakta, kamu örgütlerinde verimliliğin sağlanması amaçlanmaktadır (Karcı, 2008: 41). Çünkü yeni kamu yönetimi yaklaşımı, klasik kamu yönetimi ile özel sektör yönetim anlayışı arasında çok özel bir yerde bulunmaktadır. Değerleri, normları, teknikleri ve kamu sektörü yönetimine dönük yönetim pratiklerini içermektedir. Yeni kamu yönetimi ile insanların yönetimine öncelik verilmekte, kaynaklar ve programlar, yönetim faaliyeti, süreci ve düzenlemelerine göre belirlenmektedir (Ömürönülşen,1997: 520).

Bu modelin uygulamaya geçebilmesi için gerekli olan güçlü bir demokratik altyapıya ve kurumsal yapılara sahip olmayan ülkelere, bu kavramlardan kaynaklanan reformların dayatılması veya bu ülkeler tarafından uygulanmaya çalışılmasından kaynaklanan sorunlardır. Bu açıdan bakıldığında, temel olarak kurumsal kapasiteleri güçlü ve demokrasi kültürleri gelişmiş ülkelerdeki geliştirilen uygulamaların, özellikle kurumsal yapıların güçlü olmadığı ülkelerde uygulanması, daha önce öngörülme- yen sonuçları ortaya çıkarmıştır. Bu kategoriye giren ülkelerde en fazla görülen sorun, geleneksel yönetim anlayışından kurtulmaya çalışılırken zaten zayıf olan kurumsal kapasitelerin daha da güçsüzleşmesi ve eşitlik, yasallık, sorumluluk ve hizmete adanmışlık gibi kamusal değerlerin de erozyona uğramasıdır (Pollitt ve Bouckaert, 2000: 6, Tortop, İspir v.d, 2007: 532-538). Bu çerçevede düşünüldüğünde temel amaçlardan birinin sunulan hizmetin etkin ve verimli bir şekilde yapılabilirliğini ön plana çıkarmakta, sunulan kamusal hizmetin kalitesi temel dayanak noktası haline gelmiştir.

6.1.2.5. Kamusal Hizmet ve Özellikleri

Kapitalizmin 70'li yıllarda yaşanan krizinin sonucu olarak değişmeye başlayan yönetim anlayışı, 80'li yıllarda, ilerleyen teknolojinin de desteği ile kamu yönetimlerinde köklü değişimlere neden olmuştur. Devleti oluşturduğu günden bu yana mükemmel yönetim şeklinin arayışı içinde olan insanlık, 90'lı yıllarda küreselleşmenin de etkisi ile kamu yönetimi sürecine farklı bakış açıları, yeni anlayışlar, bol miktarda ve çapraşık terimler eklemiştir. Böylelikle kamu yönetiminin ana çıktısı olan “kamu hizmeti” anlayışı da değişmiş, hizmetin temel özelliklerinin varlığı bile tartışılır hale gelmiştir. Bu değişim ve küreselleşme süreci içinde sabit kalması beklenmeyen bireyler aldıkları hizmeti sorgulamaya başlamışlardır. Kaliteli hizmet alma beklentisi artmış ve karar alma süreçlerine etki etme isteği yükselmiştir (Karatepe ve Arıbaş, 2012: 1128).

Türkiye’ de ise yönetenlerle yönetilenler arasında çok büyük bir iletişimsizlik yaşanmaktadır. Kamusal hizmetlerden yararlanmak sanki bir lütuf gibi sunulmaktadır. Özellikle gelir durumu düşük olan insanlar için yönetim, karmaşık ve güçlü bir nesne, kamu görevlileri de kamu hizmetlisinden ziyade efendi durumundadırlar (Karatepe, 2005a: 647).

Kamu hizmeti, devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların gözetim ve denetimleri altında genel, toplu ihtiyaçlarını karşılamak, kamu yararı sağlamak için kamuya sunulmuş sürekli ve tertipli faaliyetlerdir (Onar, 1976: 6). Kamu hizmetleri konu, tür ve nitelik itibarıyla çok kapsamlı, çeşitli ve değişkendir (Bilgiç, 2011: 95). Kamu hizmetlerinin devamlılık, değişkenlik, eşitlik, tarafsızlık ve bedavaya oluş gibi temel özelliklerinden bahsedilir. Bu özellikler de zaman içerisinde gelişen şartlara uygun olarak yeni içerik ve anlamlar kazanmıştır (Bilgiç, 2008: 28).

Gökçe, Göküş, v.d. (2004: 40-41) tarafından kamu hizmetinin özellikleri şöyle ifade edilmiştir: (1) Kamu hizmetleri kural olarak kamu kuruluşlarınca yapılmakla birlikte kamu kuruluşlarının denetim ve gözetimi altında özel sektör kuruluşları aracılığı ile de yürütülebilir, (2) bir hizmetin kamu hizmeti olup olmaması toplumsal koşullarla yakından ilgilidir. Bir hizmetin kamu hizmeti sayılıp sayılmaması siyasal bir kararla belirlenmektedir, (3) kamu hizmetlerinin kamu kuruluşlarınca yerine getirilebilmesi ya da yürütülebilmesi yasama organının izniyle olmaktadır. Yasalar kamu hizmetlerinin nasıl yapılacağına ilişkin tüm ayrıntıları düzenlemekle birlikte bu hizmetlerin temel dayanağı anayasadır, (4) kamu hizmetleri topluma doğrudan yararı olan hizmetler

olduklarından topluma dolaylı yararı olan hizmetler kamu hizmeti sayılmazlar. Bu bağlamda belediyelerin ulaşım hizmetleri kamu hizmeti olduğu halde dolmuş ve taksilerin yaptıkları hizmetler kamu hizmeti sayılmazlar, (5) Kamu hizmetleri bedelsiz sunulacağı gibi aynı zamanda bir bedel karşılığında da sunulabilmektedir. Bu bağlamda yönetim, topluma emniyet, güvenlik, eğitim, savunma vb. hizmetleri bir bedel karşılığında sunabilmektedir. Kamu kuruluşlarının sunduğu hizmetlerden kar elde etme düşüncesi bulunmamaktadır.

Yeni kamu yönetimi akımının eşlik ettiği belli başlı özellikleri ve kamu hizmet sunumuna etkilerini şu şekilde sıralanmaktadır (Kurt ve Uğurlu, 2007: 85-90): (1) Hiyerarşik ve aşırı merkeziyetçi yapıların desantralize yönetim çevreleriyle değiştirilerek kaynakların dağıtımının ve hizmet sunumunun vatandaşa en yakın noktadan gerçekleşmesi, bu sayede müşteriler ve diğer menfaat gruplarının geri bildirimine (feedback) olanak sağlanması, (2) sonuçlara odaklanma (etkinlik, verimlilik ve hizmetin kalitesi anlamında), (3) daha ekonomik hizmet sunumunu meydana getirmek için hizmetin doğrudan kamu yönetimi eliyle sunumuna alternatifler aranması, (4) kamu kesimi tarafından direkt olarak sunulan hizmetlerde daha büyük ölçüde verimliliğe odaklanması, kamu sektörü organizasyonları içinde ve arasında rekabete dayanan çevrelerin yaratılması, (5) merkezin stratejik kapasitesinin, devletin evrimine öncülük etmesi ve karşılaşılan iç ve dış sorunlara esnek olarak ve en az masrafla cevap verebilmesini sağlamak amacıyla güçlendirilmesi şeklinde ifade edilmektedir.

6.1.2.6. Kamu Yönetiminde Etkinlik ve Yeni Kamu Hizmeti Anlayışı

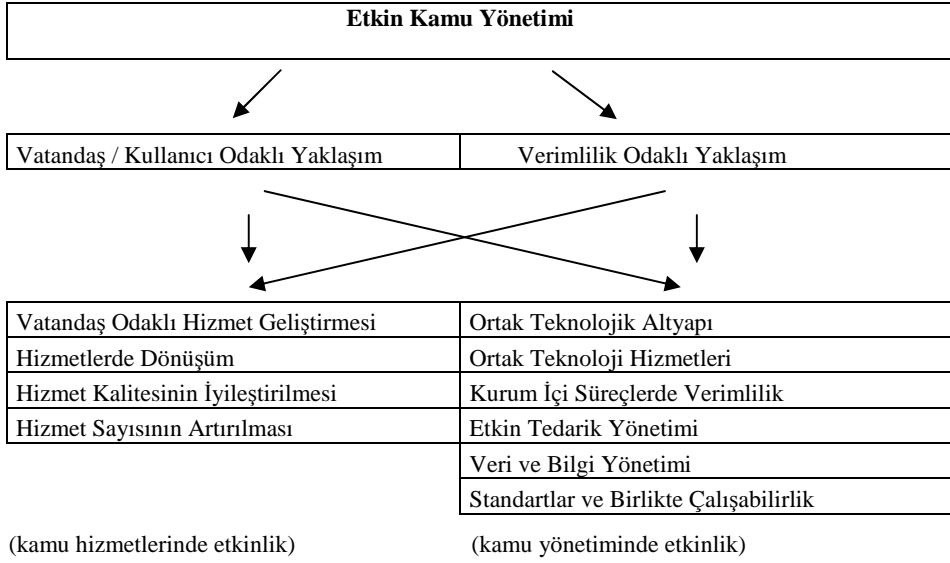
Günümüzde gerek özel sektörde gerekse de kamu sektöründe etkinlik kavramı yoğun olarak tartışılmakta, bu amaçla teorik ve uygulamaya dönük birçok çalışma yapılmaktadır. Artık kamu hizmetlerinin görülmesinde nihai amaç olarak görülen etkinlik, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında kaliteli hizmet sunumunun önemli şartları arasında görülmeye başlanmıştır (Tortop, İspir v.d, 2007: 479). “Etkin Kamu Yönetimi” kavramı çağımızda çeşitli gelişmelere paralel şekilde modern devletin vazgeçilmez bir unsuru konumuna gelmiştir (DPT, 2006: 7). Bu değişim sürecinde devletin rolünün ne olacağı, devlet faaliyetlerinin sınırının nasıl belirleneceği, kamusal mal ve hizmetlerin nasıl daha etkin sunulabileceği gibi çeşitli hususlar sorgulanmaya başlanmıştır (Aktan, 2003: XIII).

Kamunun adalet, sağlık, güvenlik ve eğitim gibi zorunlu işlevlerinin yanı sıra, ekonomik kalkınmayı sağlama ve çevreyi koruma gibi daha birçok görevi bulunmaktadır. Bunları gerçekleştirmenin temel araçları ise, kamu tarafından uygulanan politika, plan, program ve projelerdir. Kamunun üstlendiği işlevleri başarılı bir şekilde yerine getirmesi, kaynakların bu araçlar çerçevesinde etkin ve verimli kullanılması ile doğrudan ilişkilidir. Vatandaşların kamu hizmetlerine yönelik taleplerinin artması, buna karşın hkmetlerin bu hizmetleri finanse etmek için kamu gelirlerini artırma kapasitelerinin sınırlı olması, etkinlik arayışlarına önem kazandırmaktadır (Lonti ve Woods, 2008: 15). Etkinlik artık kamu yönetimi için temel performans öncüllerinden biri olarak düşünmeye başlanmıştır (Tortop, İspir v.d, 2007: 480).

Yeni kamu hizmeti anlayışı anayasal düzenlemelerle uyumlu ve tutarlı olmalıdır. Merkezi yönetim, yerel yönetim veya diğer kamu kurumları faaliyetlerini yaparken, adalet, şeffaflık, dürüstlük ve fayda-maliyet ilkelerine riayet etmelidirler. İyi yönetişim bakımından Türk Kamu Yönetiminin şu prensipleri uygulaması gerekir: (1) Yüksek standartlı bir meslek ahlakı geliştirilmeli ve sürekli kılınmalıdır, (2) kamu yönetimi gelişme yönelimli olmalıdır, (3) kamu hizmetleri herkese tarafsız, eşit, adil ve hilesiz verilmelidir, (4) vatandaş istekleri/şikayetleri en kısa sürede karşılanmalı ve halk politika yapımı sürecine katılım bakımından cesaretlendirilmelidir, (5) kamu yönetiminin sorumluluğu gerçekleştirilmelidir, (6) devletin şeffaflığı, halka zamanında, doğru ve ulaşılabilir bilgi verme imkanlarının yaratılması gerekir, (7) iyi bir insan kaynakları yönetimi ve kariyer geliştirme uygulamalarıyla personelin potansiyeli artırılıp geliştirilmelidir, (8) kamu yönetiminin demokratik niteliği artırılmalıdır. Bunun için seçimle işbaşına gelinen kamusal birimlerin sayısı artırılabilir (ztrk, 2002: 33-34).

Kamu yönetiminde etkinliğin sağlanması ve hizmetlerin kaliteli bir şekilde yapılabilirliğinin sağlanabilmesi için etkin bir kamu yönetimi gerekmektedir, bu ise hedeflenen amaçların yerine getirilebilmesinden geçmektedir. Bu çerçevede çizim-1'e bakıldığında kamu hizmetlerinde ve kamu yönetiminde etkinliği sağlayacak ana unsurlar görülmektedir. Buna göre etkin kamu yönetimi, vatandaş ve verimlilik odaklı yaklaşım olarak ikiye ayrılmakta, her iki yaklaşımda da etkin ve rasyonel hizmet anlayışının benimsendiği görülmektedir.

Çizim-1: Etkin Kamu Yönetimi Hedeflerine Ulaşmayı Sağlayacak Ana Unsurlar

Kaynak: (DPT, 2006: 12).

6.1.2.7. Türk Kamu Yönetiminde Etkinlik

Etkin kamu yönetimi gerek vatandaşlara hizmet sunumunda gerek kamu kurumlarının iç operasyonlarında verimlilik artışı sağlamak ve ekonomik büyümeye de katkıda bulunmaktadır (DPT, 2006: 8) Kamu yönetiminin amacı, hükümetin ve onun yönettiği toplumla olan ilişkilerinin daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak olduğu kadar toplumsal ihtiyaçlara daha duyarlı kamusal siyasetlerin oluşturulmasını özendirir. Bu amaca hizmet etmek için kamu yönetimi etkinliğe, verimliliğe ve yurttaşların insan olarak ihtiyaçlarını sağlamaya yönelik yönetsel uygulamalara başvurmak durumundadır (Ergun, 1997: 5).

Kamu yönetiminde ortaya çıkan yeni arayışlarda yönetimde etkinliği ve verimliliği sağlamak temel belirleyici unsurdur. Yönetimde sonuca yönelme ve performans değerlendirmesinin bir nedeni de, etkin ve verimli bir yönetim yapısı oluşturmaktır (Al, 2007: 253). Kamu yönetimi ve kamu hizmetinin verimli ve etkin olabilmesinde yönetimin, kamu hizmetlerini sunmakla görevli personelin ve özellikle de hizmet sunulan toplumun önceliklerine ve beklentilerine önem vermesi ve buna kaynak ayırması oranında, personelin ve toplumun güven duyacağı, katkıda bulunacağı, işbirliği yapacağı ve böylece daha verimli ve etkin bir yönetim sergilenebileceği görüşü savunulmaktadır (Aydın, 1999: 241).

Ülkemizin ulaşmış olduğu gelişmişlik düzeyinde idari yapıyı ve işleyişi düzenlerken üç önemli ilkenin göz önünde tutulması gereklidir. “Bunlardan birincisi, demokratikleşme hedefine uygun olarak tüm yönetim sistemi içinde halkın ve çalışanların katılımını sağlayacak yeni kurumsallaşmaların oluşturulması; ikincisi bu katılımın kazandıracığı ivmeyle kamu hizmetlerinin etkin, verimli ve hızlı bir biçimde üretilmesi, üçüncüsü de planlı kalkınmanın gerçekleştirdiği ekonomik yönetimin geleneksel kamu yönetimi ile uyumunun sağlanmasıdır” (Özsen, 1999: 86-88).

6.1.2.8. Türk Kamu Yönetiminde Etkinliğin Arttırılmasına Yönelik Yapılan Çalışmalar

Türk kamu yönetiminde Tanzimat’tan bu yana üzerinde en çok durulan konulardan birisi ‘İdarî İslahat’tır. Devlet yönetiminde düzenleme amacıyla özellikle Tanzimat, I. ve II. Meşrutiyet dönemlerinde yönetimi düzenleme faaliyetlerinin yoğunlaştığı görülmektedir. Türk kamu yönetiminin örgütsel yapısı, esas olarak Osmanlı Devleti’nden devralınan sistemin yeni durumlara uyarlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Ancak bu değişiklik ve uyarlamalar, belirli esaslara dayandırılmadığından iş bölümü ve koordinasyon bağlamında yetersiz ve güçlüklerle çalışan bir yönetsel yapıyı ortaya çıkarmıştır (DPT, 1963: 80).

Türkiye’nin durumu, ilk olarak 1933 yılında ABD’li uzmanlardan oluşan bir kurul tarafından incelenmiş ve inceleme sonuçları ‘Türkiye’nin İktisadi Bakımdan Bir Tetkiki’ adıyla 1934’te bir rapor biçiminde hükümete sunulmuştur. Türkiye’nin yönetsel sorunlarına da yer veren rapor, üç kitap olarak yayınlanmıştır (İspir ve Tortop, 1986: 205).

1960’lı yıllara kadar yapılan reform çalışmalarıyla idarenin etkinliği arttırılmaya çalışılmıştır, kronolojik olarak bakılırsa: Neumark Raporu (1949), Martin ve Cush Raporu (1951), Barker Raporu (1951), Leimgruber Raporu (1952), TODAİE’nin kurulması (1952) (TODAİE, 2012; DPT, 2012; Kalkınma Bakanlığı, 2012; Tortop, İspir v.d, 2007: 461-465; Kalağan, 2010: 65-69).

1960’lı yıllarla birlikte planlı döneme geçilmiş ve gerek kalkınma planlarında, gerekse yapılan diğer çalışmalarda idarenin etkinliği arttırılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda yapılan çalışmalara bakılırsa; İdari Reform ve Reorganizasyon Hakkında Ön Rapor (1961), Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP) (1963), İdareyi ve İdari Metodları Yeniden Düzenleme Komisyonu Çalışmaları (1964), İdari

Reform Danışma Kurulu Raporu (1971), - Kamu Yönetimi Araştırması (KAYA) (1991) bunların başlıcalarıdır (TODAİE, 2012; Kalkınma Bakanlığı, 2012; Tortop, İspir v.d, 2007: 465-468; Kalağan, 2010: 70-80).

1963 yılında başlanan ve şuna ana kadar dokuz adet olan kalkınma programlarının hepsinde idari reform ve yönetimde etkinliğin artırılması için düzenlemeler mevcuttur. Bu planlar: 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), 2. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), 9. Kalkınma Planı (2007-2013) (DPT- Kalkınma Planları, 2012; Kalağan, 2010: 70-80).

2000’li yıllardan sonra ise idari reformlar ve kamu yönetimin etkinliğinin artırılması için birçok çalışma yapılmıştır. Bunların bazıları uygulama şansı bulmasalar da süreç devam etmekte ve çalışmalar nitelik değiştirilerek yönetimin etkinleştirilmesi devam etmektedir. Bu çalışmaların bazıları; 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (2003), 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu (2004), 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (2005), 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006), 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, ‘On üç İilde Büyükşehir Belediyesi Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’ (13.11.2012) ve 2011 yılında yeniden yapılandırılan bakanlıklara yönelik çalışmalar (TBMM, 2012; Adalet Bakanlığı, 2012).

6.1.2.9. Kamu Yönetiminde Etkinliğinin Sağlanması ve Ölçümü

Topluluğun üretim biçimi, çevresiyle olan etkileşim gücüne bağlı olarak farklılık arz etmekle birlikte, ekonomik ve dolayısıyla sosyal hayatı biçimlendirmektedir. Topluluğun ortak kültürü olan gelenekler ve dini inançlar toplumun ihtiyaç duyduğu idari yapıları da beraberinde şekillendirmektedir. Tarih öncesi dönemlerden başlayarak, günümüze kadar farklı coğrafyalarda devlet organlarında ve beraberindeki idari yapılarda kültürel dönüşümün izlerini görmek mümkündür. Bizim için yakın tarih olarak addedilebilecek son yüzyıllık zaman zarfı içerisinde sanayinin, teknolojinin, iletişimin ve bilginin, ilerleme hızıyla birbirlerine ivme kazandırarak farklı toplum kesimlerinde ortak bir düşünce biçimi yarattığı söylenebilir. Günümüzde, dünyanın bir

bölgesinden yükselen yeni düşünceler ve hareketler farklı coğrafyalarda değişim yönünde etkiler gösterebilmektedir (Kumru ve Oral, 2012: 1).

Daha verimli bir kamu yönetimi, tarihin ilk çağlarından beri toplumların erişmeye çalıştıkları bir amaç olmuştur. Bu açıdan bakıldığında verimlilik yarısı, sadece son yıllara özgü bir konu değildir. Hamburabi yasasında, *“her kim devlet işlerini hızlandırır ona... ırmak kıyılarında toprak verilmesi... ve o yılın vergisinin kendisinden alınmaması...”* uygun görülmüştür. Bu yasa ile etkili ve verimli çalışanların ödüllendirildiğini görüyoruz (Uzel, 1976: 8).

Tarihsel süreç içerisinde yönetimde verimliliğe ilişkin daha pek çok örnek verebilecektir. Bu örnekler, kamu yönetiminde verimliliği artırma çabası içinde olan toplumların yükselip geliştikleri sonucunu göstermektedir. Günümüzde kamu yönetimleri, bir sanayi ve bilgi toplumunu yönetmek durumundadır. Böyle bir toplumun “verimlilik” ilkelerine uymak ve onları benimsemek zorunluluğu vardır. Bir bin yıla girdiğimiz bu günlerde değişime ayak uydurabilen verimlilik ve etkenlik unsurları üzerinde kendilerini geliştirebilen kamu yönetimleri 21. yüzyılın önde gelen toplumları olacaktır (Al, 2007: 257-259). Kamu yönetimlerinin geliştirilmesi, etkenleştirilmesi söz konusu olduğunda ise, bir kavram birliğinden söz etmek mümkün değildir. “Kamu yönetiminin iyileştirilmesi”, “kamu yönetimi reformu”, “kamu yönetiminin modernleştirilmesi”, “devletin yeniden yapılandırılması”, “reform”, “reorganizasyon” gibi kavramlar literatürde birbirinin yerine sıkça kullanılmaktadır. Nitekim, Türk kamu yönetiminde konuyu ifade etmek için, Osmanlı döneminde “ıslahat” kavramı kullanılırken, Cumhuriyet döneminde “reform”, “idari reform”, “idareyi geliştirme” ve “yeniden yapılanma” gibi kavramlar kullanılmıştır (Tutum, 1994: 3-5).

Kamu yönetiminde etkenliğin sağlanmasını ve yönetiminin geliştirilmesinin zorunlu ya da gerekli kılan nedenler ülkeden ülkeye, dönemden döneme değişim göstermektedir. Bu arayışlar her dönemde çeşitli güçlükler ve ülkelerin içinde buldukları özel koşulların sürüklemesiyle gündeme gelmektedir. Daha iyiyi, daha doğruyu, daha verimli ve etken olanı bulma çabası tarihin her aşamasında tartışılmış ve çeşitli reform uygulamalarına gidilmiştir. Türkiye’de de devlet, bugüne kadar yeniden yapılanma ya da reform yapma çabası içinde olmuştur.

Sayıştay (1997: 95-96) ve Orhan’ a (2006: 31) göre etkinlik ölçüm kaynaklarını şöyle sıralanmaktadır: (1) Kamuoyu Yoklamaları: Çoğunlukla sosyal hizmetler alanında

kullanırlar. Güvenilir sonuçlar açısından anket formuna hazırlanmaya ve örnekle büyüklüğünü saptamaya aşırı özen gösterilmelidir. (2) Yetişmiş Gözlemci Görüşleri: Yetişmiş gözlemciler önceden belirlenmiş bir takdir kriterini kullanarak belirli bir alandaki şartları değerlendirirler. (3) İç Kayıtlar: Yerleşim özel yerlerinin kullanım oranı, kullanıcıların şikayetleri gibi iç kayıtların incelenmesi bazen etkenliğin ölçülmesi bakımından önem taşırlar. Etkenliğin ölçümü açısından, kurumun kendi etkenliğini ölçecek güvenilir bir mekanizmaya sahip olması önemlidir. (4) Kurumun Etkilenmiş Olduğu Unsurlar: Su soruya bir yanıt olarak ortaya çıkacaklardır. Kurum görevini ulaşmak istediği amaçlara uygun bir biçimde yerine getiriyor mu? (5) Kurumun Etkilenmemiş Olamayacağı Unsurlar: Hükümet politikaları, uygulama kuralları, sosyo-politik çevre, fon tahsisleri ve yetişmiş insan gücünün varlığı gibi.

6.2. Vakıflarda Etkinliği Arttırmaya Dönük Uygulamalar

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından Türkiye’de sosyal yardımların daha etkin, verimli ve kaliteli sunulabilmesi için çeşitli projeler yapılmaktadır. Bu çerçevede düşünüldüğünde bu projelerin uygulayıcısı konumunda SYDV’ ler bulunmaktadır.

6.2.1. Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi

Proje hâlihazırda SYGM tarafından yürütülmektedir. Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi sosyal yardım alanının temel problemi olarak gösterilen sağlıklı işleyen ortak veri tabanı eksikliğini gidererek kurumsal bir sosyal yardım sisteminin alt yapısını oluşturmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda amaçları; (1) devlet tarafından verilen tüm sosyal yardımlar tek çatı altında toplanması, sosyal yardımlarla ilgili veri tabanlarının entegre edilerek hane halkı yaklaşımının geliştirilmesi, (2) çeşitli sosyal yardım başvurularının elektronik kanallardan yapılabilmesi, (3) özürülüler veri tabanı da dahil olmak üzere veri tabanları arasında bilgi paylaşımı ve etkin denetimin sağlanması, (4) sosyal yardım bilgilerinin bütüncül bir şekilde yönetilmesi ile sosyal yardım kararlarının etkinleşmesi ve daha adil kaynak dağıtımının sağlanması, (5) vatandaşlara sosyal yardımlarla ilgili tüm bilgilerin tek noktadan ulaştırılması, sosyal yardım konusunda etkin yönlendirmenin yapılabilmesinin sağlanması, (6) oluşturulacak karar destek sistemi ile sosyal güvenlik politikalarının desteklenmesi olarak öngörülmüştür (SYGM-Projelerimiz, 2012; SYGM-2011 PP, 2011: 21; SYDGM-Stratejik Plan 2009-2013, 2008: 90; SYDGM-2008 Kurumsal Mali Durum, 2008: 6; SYGM-Sosyal Yardım

İstatistikleri (Eylül), 2012: 48; SYGM-2011 Yılı Faaliyet Raporu, 2011: 96). Bu proje ile birlikte yoksul kişi veya hanelerin belirlenebilmesinde önemli adımlar atılmıştır.

6.2.2. Sosyal Yardım Bilgi Sistemi

Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS), sosyal yardım başvurusu yapan vatandaşların muhtaçlıklarını ve kişisel verilerini merkezi veri tabanlarından temin/tespit etme ve mükerrer yardımların önlenmesine yönelik olarak kurumlar arası (online) veri paylaşımını sağlama amacıyla SYGM tarafından 6 aylık çalışma ile hayata geçirilmiş bir e-devlet uygulamasıdır. SOYBİS' in hizmete sunulmasıyla birlikte: (1) Yardım başvurusu yapan vatandaşların muhtaçlıkları merkezi veri tabanları kullanılmak suretiyle bizzat devlet tarafından yapılmaya başlanmış, (2) yardım başvurusu yapan vatandaşların tek tek kamu kurumlarını dolaşarak durumları ile ilgili evrak toplamasının önüne geçilmeyi amaçlamış; sadece nüfus cüzdanlarını ibraz etmek suretiyle yardıma müstahak olup olmadığı belirlenmeye başlanmıştır, (3) kamu kurumları tarafından mükerrer yardım verilmesi engellemeyi amaçlamış; sosyal yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ve daha geniş bir kitleye ulaşması sağlamaya çalışmıştır, (4) yardım başvurusu yapan vatandaşların durumları ile ilgili belge talebinde buldukları kamu kurumlarında oluşan iş yükü azaltılmaya çalışılmıştır, (5) kamu kurumları arasında mükerrer yardımların engellenmesine yönelik yapılan yazışmalar ortadan kaldırılarak bürokrasi en aza indirilmiş ve kamu kaynaklarının etkin kullanılmasına katkıda bulunmaya amaçlamıştır, (6) etkin sosyal yardım politikaları geliştirilmesine yönelik gereken sağlıklı istatistiki bilgi için alt yapı oluşturulmaya çalışılmıştır (SYGM-Projelerimiz, 2012; SYDGM-2011 Performans Programı, 2011: 40; SYDGM-2008 Kurumsal Mali Durum, 2008: 6; SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), 2012: 42; SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Haziran), 2012: 55; SYGM-2011 Yılı Faaliyet Raporu, 2011: 100). Proje sosyal yardım yararlanıcıları ve SYDV'leri kırtasiyecilikten kurtarmış, hizmetlerin daha hızlı yapılabilmesinin önünü açmıştır.

6.2.3. Sosyal Yardım Yararlanıcılarının Belirlenmesine Yönelik Puanlama Formülünün Geliştirilmesi Projesi

Çalışmaları devam etmekte olan bu proje TÜBİTAK ile işbirliği içinde akademisyen kadroyla birlikte yürütülmektedir. Projenin örnekleme planı, istatistiki bölge birimleri sınıflandırması “düzey-1” ve her bölge içinde kır-kent ayrımına yönelik puan tahmini verebilecek nitelikte tasarlanmıştır. Gelinen aşamada projenin birinci ve

ikinci safhaları tamamlanmıştır. Bu kapsamda puanlama formülü oluşturmaya yönelik değişkenler tanımlanmış, çeşitli modeller hazırlanmış ve pilot anket uygulaması ile puanlama formülünde yer alan değişkenler denenmiştir. Projenin üçüncü safhasında ana saha çalışması yapılarak söz konusu modellerin sınanması ve puanlama formülünün kullanılabilir hale getirilmesi planlanmaktadır (SYGM-Projelerimiz, 2012; SYDGM-2011 Performans Programı, 2011: 40-45; SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), 2012: 55; SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Haziran), 2012: 58; SYGM-2011 Yılı Faaliyet Raporu, 2011: 102). Sosyal yardım faaliyetlerinin bir bütünlük içerisinde yürütülebilmesi ve ortak bir kriterin belirlenebilmesi için bu proje sürdürülmektedir.

6.2.4. Eşi Vefat Etmiş Kadınlar İçin Bir Nakit Sosyal Yardım Programı

Toplumlarda farklı gruplar yoksulluktan farklı derecelerde etkilenmektedir. Kadınların yoksullukla karşılaşma riskinin göreceli olarak diğer gruplardan daha yüksek olduğu bilinmektedir. Özellikle eşi vefat etmiş kadınların hem çocuklarına bakmak hem de çalışmak zorunda olması gibi sorunlar yoksulluk riskini arttıran önemli nedenlerdendir. Bu durumlarla karşılaşan kadınlar yoksulluğun en ciddi boyutu olan mutlak yoksulluk sınırında yaşamak zorunda kalmaktadır. Kadınların yoksulluktan daha fazla etkilendiği gerçeğinden hareketle oluşturulan “Eşi Vefat Etmiş Kadınlar İçin Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi” Boğaziçi Üniversitesi ile işbirliği içerisinde yürütülmüş ve 2010 yılı Aralık ayı itibarıyla proje tamamlanmıştır (SYGM-Projelerimiz, 2012; SYDGM-2011 Performans Programı, 2011: 102; SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), 2012: 56; SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Haziran), 2012: 59; SYDGM- Eşi Vefat Etmiş Kadınlar İçin Bir Nakit Sosyal Yardım Programı, 2010: 56-70; SYGM-2011 Yılı Faaliyet Raporu, 2011: 106). Hali hazırda bu projenin uygulanmasına başlanılmış olup ödemeler yapılmaktadır.

6.2.5. Türkiye’de Uygulanan Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları Programının Değerlendirilmesi Projesi

Çalışmaları devam etmekte olan Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları Programı, 2001 yılında Dünya Bankası kredisiyle uygulanan “Sosyal Riski Azaltma Proje”sinin bir bileşenidir. Söz konusu program 2003 yılında altı ilde pilot olarak uygulanmaya başlanmış, 2004 yılı başından itibaren kademeli olarak yurt genelinde yaygınlaştırılmıştır. SRAP’ın 31.03.2007 tarihinde sonlandırılması sonucu Şartlı Eğitim

ve Sağlık Yardımları kapsamındaki bütün uygulamaların SYGM bünyesinde uygulanmasına devam edilmektedir (SYGM-Projelerimiz, 2012, SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), 2012: 57, SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Haziran), 2012: 60, SYGM-2011 Yılı Faaliyet Raporu, 2011: 104). Mevcut durumda projenin etki alanı giderek yaygınlaşmaktadır.

Bu amaçla SYGM ile Gazi Üniversitesi arasında projenin birlikte yürütülebilmesi için 03.07.2009 tarihinde bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. Proje, İBSS ‘düzey-1’lere’ ve her bölge içinde kır-kent ayrımına yönelik tahmin verebilecek nitelikte tasarlanmış olup araştırılması planlanan konular on ana başlık altında özetlenmiştir. Buna göre araştırılacak konular; programın hedefleme mekanizmasının değerlendirilmesi, yardım miktarının şartları yerine getirmedeki yeterliliğinin değerlendirilmesi, yardımın olumlu davranış geliştirme; eğitim, sağlık ve gebelik hizmetlerine katılımı üzerine etkisinin değerlendirilmesi, yardımın kızların eğitime katılımı üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi, yardımın aile yapısı ve annenin aile içerisindeki rolü üzerine etkisinin değerlendirilmesi, yardımın çocuklara yapılan maddi-manevi yatırım üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi, yardımın çocuk işçiliği üzerine etkisinin değerlendirilmesi, program hakkındaki bilgi düzeyinin değerlendirilmesi, programın ana paydaşlarının verdiği hizmetlerin yeterliliğinin değerlendirilmesi, programın uygulama detaylarına yönelik görüşlerin değerlendirilmesi şeklindedir (SYGM-Projelerimiz, 2012, SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), 2012: 57, SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Haziran), 2012: 60, SYGM-2011 Yılı Faaliyet Raporu, 2011: 104). Bu proje ise aşama aşama devam etmektedir. Aktarılan kaynak oranlarının yıllar itibariyle arttığı görülmektedir.

6.2.6. Alo 144 Sosyal Yardım Hattı Projesi

Yoksullukla etkin bir mücadele için fakir ve muhtaç vatandaşların güçlendirilmesi, bilgiye ve yardıma erişim fırsatlarının artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda SYGM tarafından ‘Alo Sosyal Yardım Hattı Projesi’ hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında SYGM’ce çağrı merkezi oluşturulmuştur. Projenin hayata geçirilmesiyle birlikte: Vatandaşların sosyal yardım uygulamalarına ilişkin ilk ağızdan profesyonel bir şekilde bilgilendirilerek yönlendirilmesi, vatandaşların sosyal yardım ve proje uygulamaları konusunda doğru bilgiye hızlı bir şekilde erişimi sağlanmayı amaçlamaktadır. Aylık ortalama 50.000’inin üzerinde çağrı alan alo sosyal yardım

hattına 144 tuşlanarak ulaşılmakta olup sabit hatlar, TURKCELL, VODAFONE ve AVEA'dan ücretsiz arama yapılabilmektedir (SYGM-Projelerimiz, 2012, SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), 2012: 59, SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Haziran), 2012: 63, SYDGM-Alo 144 sosyal yardım hattı, 2010: 5-9, SYDGM-Alo 144 sosyal yardım hattı, 2010:1-5 SYGM-2011 Yılı Faaliyet Raporu, 2011:107). Sosyal yardımlardan yararlananların her türlü taleplerinin iletilmesini sağlaması anlamında önemli bir projedir.

6.2.7. Ücretsiz İnternet Telefonu Projesi

Proje ile SYGM ve ülke genelindeki 973 adet SYDV'ler arasında İnternet üzerinden ses network'u oluşturularak, iletişimin hem daha kolay hem de sıfır maliyetle gerçekleşmesi sağlanmıştır. Proje kapsamında yurt çapındaki tüm vakıfların internet bağlantıları üzerinden her bir vakıfa bir adet IP set kurarak hem birbirleri ile, hem de SYGM merkez binası ile ücretsiz olarak telefon haberleşmesi yapmaları sağlanmaktadır. Toplamda yaklaşık 1200 adet IP set ile SYGM iletişim ağı mevcut internet altyapısı kullanılarak tamamen ücretsiz hale getirilmiş ve ülke genelinde dâhili bir iç santral gibi çalışması sağlanmıştır. Temmuz 2009 'dan bu yana ülke genelindeki 973 SYDV birbirleriyle ve SYGM ile ücretsiz olarak telefon görüşmesi yapmaktadır (SYGM-Projelerimiz, 2012, SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül), 2012: 60, SYGM-Sosyal Yardım İstatistikleri (Haziran), 2012: 64, SYGM-2011 Yılı Faaliyet Raporu, 2011: 107). SYDV' ler arasında örgütsel bir bağın ve bütüncül bir hizmet anlayışının olmamasından dolayı, bu proje ile birlikte bu sorunlar aşılmaya ve kaynak israfının önüne geçilme hedeflenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARININ TRB1 BÖLGESİNDE ETKİNLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

7. TRB1 BÖLGESİNİN KAPSAMI VE ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde ‘İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması’ (İBBS), TRB1 bölgesinin sosyo-ekonomik ve demografik yapısı ele alınmıştır.

7.1. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması

Avrupa Birliği için üye ülkelerin ulusal kalkınma düzeylerinin yanı sıra, bölgesel kalkınma politikaları da çok büyük bir öneme sahiptir. Avrupa Birliği üye ülkelere, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltabilmek ve bölgelerin refah düzeylerini geliştirebilmek amacıyla finansal kaynaklar sağlanmaktadır. Bölgesel düzeydeki ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm bulmak amacıyla AB, artan bir şekilde çeşitli düzeylerde bölgesel istatistiklere gerek duymaktadır (Taşkan, 2006: 3).

Türkiye Avrupa Birliği’ne aday üye bir ülke olarak her alanda olduğu gibi istatistiki alanda da Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin yükümlülüklerini yerine getirmeye çalışmaktadır. ‘İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması’ (İBBS) AB’nin talepleri doğrultusunda, Ulusal Programa dahil edilmiştir. Bu kapsamda, Türkiye tarafından hazırlanması gereken ‘AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı’, Bakanlar Kurulu tarafından 13 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş ve 24 Mart 2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır (TÜİK, 2012a: IX).

‘İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması üç düzeyden oluşmaktadır. Üçüncü düzey illeri kapsamaktadır, yani 81 il burada yer almaktadır. İkinci düzey 81 il arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi yönlerden benzer illerin belirli bir nüfus büyüklüğüne göre gruplanması ile 26 bölge birimlerinden oluşmaktadır. Yine aynı kritere göre ikinci düzey bölge birimlerinin gruplanması sonucu ise 12 birim birinci düzeyde bölge birimleri tanımlanmıştır’ (TÜİK-İBBS, 2012; TÜİK, 2011: VII; TÜİK, 2012a: IX).

İstatistiki Bölge ve İdari Bölünüş sınıflamasında yer alan kodlar ve tanımlara göre; ‘İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması’ (İBBS) kodu 5 basamaklı bir

koddan oluşmaktadır. İlk iki basamak Türkiye’yi simgeleyen ‘‘TR’’ harflerinden oluşmaktadır. Üçüncü basamak 1’den 9’a kadar rakamlar (örneğin: TR1, TR2) ve A’dan C’ye kadar harflerden oluşmakta olup, (örneğin : TRA, TRB ve TRC gibidir) birinci düzeyde 12 istatistiki bölge birimlerini ‘‘İBBS 1’’ kısaltması ile simgelenmektedir. Dördüncü basamakta, her birinci düzeyde bölge birimi değiştiğinde sıfır veya birden başlayarak artan rakamlar olup (örneğin: TR10, TR21, TR21), ikinci düzeyde 26 istatistiki bölge birimini ‘‘İBBS 2’’ kısaltması ile simgelenmektedir. Beşinci basamak ise 81 istatistiki bölge birimi ‘‘İBBS3’’ olarak kısaltılmış olup, illeri simgelemektedir (örneğin: TR331 Manisa, TR332 Afyonkarahisar, TR333 Kütahya). (DPT-İBBS, 2013; Kalkınma Bakanlığı, 2013; TÜİK-İBBS, 2013).

Tablo-10’da Türkiye’nin ‘‘İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması’’na göre illerin ve bölgelerin dağılımları görülmektedir.

Tablo-10: Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS)

Sıra No	İBBS-Düzye 1	İBBS-Düzye 2	İBBS-Düzye 3
1	İstanbul	TR10 İstanbul Alt Bölgesi	İstanbul
2	Batı Anadolu	TR51 Ankara Alt Bölgesi	Ankara
		TR52 Konya Alt Bölgesi	Konya, Karaman
3	Doğu Marmara	TR41 Bursa Alt Bölgesi	Bursa, Eskişehir, Bilecik
		TR42 Kocaeli Alt Bölgesi	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
4	Ege	TR31 İzmir Alt Bölgesi	İzmir
		TR32 Aydın Alt Bölgesi	Aydın, Denizli, Muğla
		TR33 Manisa Alt Bölgesi	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak
5	Batı Marmara	TR21 Tekirdağ Alt Bölgesi	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
		TR22 Balıkesir Alt Bölgesi	Balıkesir, Çanakkale
6	Akdeniz	TR61 Antalya Alt Bölgesi	Antalya, Isparta, Burdur
		TR62 Adana Alt Bölgesi	Adana, Mersin
		TR63 Hatay Alt Bölgesi	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
7	Batı Karadeniz	TR81 Zonguldak Alt Bölgesi	Zonguldak, Karabük, Bartın
		TR82 Kastamonu Alt Bölgesi	Kastamonu, Çankırı, Sinop
		TR83 Samsun Alt Bölgesi	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
8	Orta Anadolu	TR71 Kırıkkale Alt Bölgesi	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
		TR72 Kayseri Alt Bölgesi	Kayseri, Sivas, Yozgat
9	Doğu Karadeniz	TR90 Trabzon Alt Bölgesi	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
10	Güneydoğu Anadolu	TRC1 Gaziantep Alt Bölgesi	Gaziantep, Adıyaman, Kilis

		TRC2 Şanlıurfa Alt Bölgesi	Şanlıurfa, Diyarbakır
		TRC3 Mardin Alt Bölgesi	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt
11	Ortadoğu Anadolu	TRB1 Malatya Alt Bölgesi	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
		TRB2 Van Alt Bölgesi	Van, Muş, Bitlis, Hakkari
12	Kuzeydoğu Anadolu	TRA1 Erzurum Alt Bölgesi	Erzurum, Erzincan, Bayburt
		TRA2 Ağrı Alt Bölgesi	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan

Kaynak: (TÜİK, 2011: VIII, TÜİK, 2007: XV; Kalkınma Bakanlığı, 2013)

7.2. TRB1 Bölgesinin Yapısı

Ortadoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Malatya Bölgesi, 35.916,6 kilometrekarelik yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün % 4,7 'sini kapsamaktadır. Bölge dört ilden oluşmaktadır. Bunlar Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illeridir. (TÜİK, 2011: IX).

Malatya şehrinin temelleri, Hititler zamanında atılmış olup Hitit devrindeki adı ‘Melidu’ kasabası olan şehir, tarihsel süreç içerisinde değişik isimler alarak (Melita, Milidia vs.) bugüne ulaşmıştır. 1075'te Türkler tarafından fethedilen Malatya, bir süre Memluklar'ın eline geçmiş, 1392'de Yıldırım Beyazıt tarafından tekrar fethedilmiştir. Daha sonra Osmanlı egemenliğini tanıyan Dulkadiroğulları tarafından idare edilen Malatya, 1516'da doğrudan doğruya Osmanlı imparatorluğu'na katılmıştır. Bugünkü Malatya, eski Malatya'nın bulunduğu yerden dokuz kilometre uzaktadır. Şehir, 19. yüzyılın ilk yarısında Aspuzu denilen sayfiye bölgesine taşınmıştır. Cumhuriyetle birlikte (20 Nisan 1924 Anayasası 89. maddesi) il olan Malatya, yabancı işgaline uğramayan, nadir kentlerinden biridir. Malatya'da ilçe sayısı 14, belediye sayısı 53 ve köy sayısı 495'dir (TÜİK, 2011: IX).

Elazığ, Doğu Anadolu'da Harput Kalesi'nin bulunduğu tepenin eteğinde kurulmuş bir şehirdir. Elazığ'ın mevcut yerleşim yerinin tarihi çok eski dönemlere dayanmamakla birlikte, bölgenin tarihi oldukça eskidir. Bu nedenle Elazığ tarihi, Harput'un tarihi ile birlikte ele alınmalıdır. Mevcut tarihi kaynaklara göre Harput'un en eski sakinleri M.Ö. 2000 yıllarından itibaren Doğu Anadolu'ya yerleşen Hurriler'dir. Yine tarihi kayıtlara göre, Hurriler'den sonra bölgenin Hitit egemenliği altına girdiği görülmektedir. Çok uzun sürmeyen Hitit egemenliğinden sonra, M.Ö. 9. yüzyıldan itibaren Doğu Anadolu'da devlet kuran Urartular Harput'ta uzun süre hüküm

sürmüştür.Sultan Addülaziz'in tahta çıkışının 5. yılında buraya tayin edilen Vali ismail Paşa'nın teklifi ile 1867 yılında "Mamurat ül-Aziz" adı verilmiştir. Fakat telaffuzu güç olduğundan halk arasında kısaca "El Aziz" olarak söylenegelmiştir. Atatürk'ün 1937 yılında şehre teşrifleri sırasında "Azık ili" anlamına gelen "Elazık" adı verilmiş, bu isim daha sonra "Elazığ" haline gelmiştir. Elazığ'daki ilçe sayısı 11, belediye sayısı 26 ve köy sayısı 546'dır (TÜİK, 2011: IX).

Tunceli, M.Ö. 2200 yıllarında Hurrilerin, M.Ö. 1300 yıllarında Hititlerin, M.Ö. 1200 yıllarında Urartuların, M.Ö. 700 yıllarından itibaren Medlerin, Perslerin ve Makedonyalıların, M.Ö. 17 - M.S. 200 yıllarında Romalılar ve kısa bir süre Partların, 200-639 yıllarında Kapadokyalılar, Selevkoslar, Doğu Roma İmparatorluğu, Bizanslılar ve Sasanilerin, 639-972 yıllarında Arapların ve 972-1071 arası Bizanslıların egemenliği altında yaşamıştır. 1071 Malazgirt Meydan Muharebesinden sonra Anadolu'da Türklerin egemenliğinin hızla yayıldığı dönemde bölge 1087 yılında kesin olarak Türklerin egemenliği altına girmiştir. Yöre 1087 yılından itibaren Selçuklular, Mengüceker ve Akkoyunlular'ın hakimiyeti altında kalmış, 1473 yılında da Osmanlıların egemenliği altına girmiştir. Yöre Osmanlı yönetiminde 1847 yılında, Hozat merkez olmak üzere Dersim Livası adıyla sancak yapılarak Erzurum'a bağlanmıştır. Dersim Farsçada 'Gümüş Kapı' anlamına gelmektedir. 1879 yılında Dersim adıyla ayrı bir vilayet olan bugünkü Tunceli bölgesi, 1886 yılında mutasarrıflığa indirilmiş ve 1892 yılında Elazığ vilayetine bağlanmıştır (Tunceli Valiliği, 2013).

25 Aralık 1935 tarih ve 2885 sayılı Kanunla geçici merkezi Elazığ ili olmak üzere, Erzincan'ın Pülümür, Elazığ'ın Nazımiye, Hozat, Mazgirt, Pertek, Ovacık ve Çemişgezek ilçeleri bağlanarak Tunceli Vilayeti teşkil edilmiştir. 30 Aralık 1946 tarih ve 4993 sayılı Kanuna göre il merkezi halen bugünkü merkezi durumunda olan Kalan Kasabası'na nakledilmiştir. Daha önce "Kalan" olan ilin ismi Mustafa Kemal Atatürk tarafından "Tunceli" olarak değiştirilmiş olup, tunç gibi sağlam insanların yaşadığı yöre anlamına gelmektedir. Tunceli'deki ilçe sayısı 8, belediye sayısı 10, köy sayısı ise 365'dir (TÜİK, 2011: XIV).

Bingöl, göller bölgesi anlamındadır. Zamanla halk tarafından Bingöl şeklinde telaffuz edilmiş olan Mingöl kelimesi bin tane göl anlamına gelmektedir. Daha sonra Bingöl'e bağ-bahçe anlamına gelecek şekilde Çevlik denmiştir. Bu ad günümüzde yöre halkı tarafından halen kullanılmaktadır. 1 514'de Yavuz Sultan Selim tarafından

Bingöl'ün kuzeyi, Erzincan, Tercan ve Erzurum Osmanlıların egemenliği altına alınmıştır. Çapakçur beylerinden Süleyman Bey, Osmanlıların egemenliğini kabul ederek, Çapakçur'u (Bingöl) Osmanlılara vermiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında eyaletlerin kaldırılmasından sonra Çapakçur, Bitlis Vilayeti'nin Genç Sancağı içerisinde yer alan ve aynı adı taşıyan Kaza'nın merkezi olmuştur. Bingöl ili, Osmanlı zamanında komşu illere bağlı olarak idare edilmiş ancak, Cumhuriyet devrinde il haline getirilmiştir. Bingöl'deki ilçe sayısı 8, belediye sayısı 13, köy sayısı ise 319'dur (TÜİK, 2011: XIII). Devam eden bölümlerde tablolar halinde bölgenin sosyo-ekonomik, nüfus, göç ve diğer verileri Türkiye ortalamasına göre karşılaştırmalı bir şekilde verilmektedir. Bunun temel amacı bölgenin Türkiye ortalamasında nerede yer aldığı belirlenebilmesidir.

7.2.1. Bölgede Nüfus ve Göç

TRB1 bölgesi 2012 verilerine göre, 1.673.852 kişi ile, 75.627.384 kişi olan Türkiye nüfusunun % 2,21'ini oluşturmaktadır. Tablo-11'de öncelikle 2008-2012 yılları toplam nüfusları ve yıllar itibarıyla kent ve kırsal nüfusunun toplam nüfusa olan oranı görülmektedir. Tabloya bakıldığında kent nüfusunun yıllar geçtikçe arttığı ve kırsal nüfusunun ise azaldığı, bu bağlamda TRB1 bölgesinin aynı doğrultuda olduğu oranlardan anlaşılmaktadır.

Tablo-11: Türkiye ve TRB1 Bölgesi Kırsal Kent Nüfusları (2008-2012)

Yıl	Bölge Kodu	Toplam Nüfus	Kent Nüfusunun Oranı (%)	Kırsal Nüfusunun Oranı (%)
2008	TR	71,517,100	74,96	25,04
2009	TR	72,561,312	75,53	24,47
2010	TR	73,722,988	76,26	23,74
2011	TR	74,724,269	76,8	23,2
2012	TR	75.627.384	77,28	22,72
2008	TRB1	1,623,891	65,85	34,15
2009	TRB1	1,626,357	64,76	35,24
2010	TRB1	1,625,158	65,62	34,38
2011	TRB1	1,663,811	66,86	33,14
2012	TRB1	1.673.852	67,61	32,39

Kaynak: (TÜİK, 2013, ADNKS' den Derlenerek Hazırlanmıştır)

Bölgedeki göç oranları ise tablo-12'de görüldüğü gibi, 2007-2012 yılları arasında sürekli negatif yönde bir seyir izlemiştir. Verilen göç, alınan göçten büyüktür.

2012 yılında bölgenin aldığı göç 46.734 kişi iken verdiği göç ise 56.054 kişidir. Net göç hızı ise % -5,55'dir. Bölgenin yıllar itibariyle oranları değişse de sürekli negatif bir göç olgusuyla karşı karşıya olduğu verilerden anlaşılmaktadır.

Tablo-12: Yılar İtibariyle TRB1 Bölgesi Göç Oranları (2007-2012)

Yıllar	Bölge Kodu	ADNKS Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
2007-2008	TRB1	1.623.891	48.380	54.651	-6.271	-3,85
2008-2009	TRB1	1.626.357	45.501	55.849	-10.348	-6,34
2009-2010	TRB1	1.625.158	47.974	59.33	-11.356	-6,96
2010-2011	TRB1	1.663.811	57.032	58.536	-1.504	-0,90
2011-2012	TRB1	1.673.852	46.734	56.054	-9.320	-5,55

Kaynak: (TÜİK, 2013c, Göç İstatistikleri Bölümünden Derlenerek Hazırlanmıştır)

7.2.2. Bölgede Eğitim ve Sağlık

Bölgedeki okuma yazma bilme oranları genel olarak Türkiye ortalamasının altında olup, gelişme hızı ise aynı yönlüdür. Tablo-13'de öncelikle 2008 ve 2012 yılları arasındaki okuma ve yazma bilen ile bilmeyen toplam nüfus verileri, daha sonra ise bilen ve bilmeyenlerin yüzdeleri oranları verilmiştir. Türkiye'de okuma ve yazma oranları 2012 yılı itibariyle % 95,91 iken bölgede % 92,05 seviyesindedir.

Tablo-13: Türkiye ve TRB1' in 6 Yaş ve Üzeri Okuma Yazma Oranları (2008-2012)

Yıl	Bölge Kodu	Okuryazar Nüfus	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen oranı	Okuma yazma bilmeyen oranı
2008	TR	64,241,226	4,930,012	91,78	8,22
2009	TR	65,049,093	4,672,257	92,47	7,53
2010	TR	66,133,461	3,825,644	93,96	6,04
2011	TR	67,045,635	3,171,270	95,13	4,87
2012	TR	67.877.379	2.788.757	95,91	4,09
2008	TRB1	1,460,007	175,890	86,99	13,01
2009	TRB1	1,460,356	167,202	87,93	12,07
2010	TRB1	1,459,946	133,636	90,42	9,58
2011	TRB1	1,498,812	116,084	92,05	7,95
2012	TRB1	1.509.089	103.605	93,13	6,87

Kaynak: (TÜİK, 2013d, Bölgesel İstatistikler Bölümünden Derlenerek Hazırlanmıştır)

Yıllara göre Türkiye ve bölgedeki toplam sağlık kurumu ve yatak sayılarının dağılımlarına tablo-14'e bakıldığında; genel olarak bir artıştan söz edilebilir. 2010 yılında toplam 1397 sağlık kurumunda 184.050 yatak kapasitesi, bölgede ise 42 sağlık kurumunda 5585 yatak kapasitesi vardır. Bölge 2010 yılı ölçü alındığında sağlık kurumu açısından Türkiye ortalamasının % 3, yatak kapasitesi olarak ise ortalamanın % 3,03 seviyesindedir.

Tablo-14: Türkiye ve TRB1' in Hastane ve Yatak Sayıları (2006-2010)

Yıl	Kod	Toplam Kurum	Toplam Yatak	Bölge Kodu	Toplam Kurum	Toplam Yatak
2006	TR	1161	166.951	TRB1	32	5409
2007	TR	1275	170.291	TRB1	39	5940
2008	TR	1308	172.165	TRB1	42	5468
2009	TR	1347	179.649	TRB1	41	5551
2010	TR	1397	184.050	TRB1	42	5585

Kaynak: (TÜİK, 2012a: 115)

7.2.3. Bölgenin Ekonomik Yapısı

Bu bölümde bölgede kurulan şirket sayıları, işletmelerin faaliyet alanları, bölgenin mevduat durumu ve tarımsal veriler Türkiye ortalamasına göre karşılaştırılarak verilmiştir.

Türkiye ve TRB1 bölgesinde kurulan şirket ve kooperatiflerin sayılarına bakıldığında; 2003'den 2007 yılına kadar bir artış olduğu, 2008 yılında düştüğü, ancak 2009 yılında tekrar yükselişe geçtiği anlaşılmaktadır (tablo-15). Türkiye genelinde 2009 yılında ortalama 44472 olan şirket ve kooperatif sayısına karşılık, bölgede bu sayı 618'dir. Türkiye ortalamasına göre bu oran düşüktür (% 1,39 seviyesindedir).

Tablo-15: Türkiye ve TRB1' de Kurulan Şirket ve Kooperatif Sayıları (2003-2009)

Yıl	Kodu	Sayı	Bölge Kodu	Sayı
2003	TR	32.259	TRB1	342
2004	TR	40.919	TRB1	438
2005	TR	47.401	TRB1	588
2006	TR	52.699	TRB1	603
2007	TR	55350	TRB1	607
2008	TR	49003	TRB1	508
2009	TR	44472	TRB1	618

Kaynak: (TÜİK, 2012a: 100)

Tablo-16 ‘da 2010 ve 2011 yılları itibariyle Türkiye ve bölgedeki girişim sayıları yer almaktadır. Verilere bakıldığında Türkiye ve bölgenin girişim büyüklükleri benzer oranlardadır. Bu açıdan Türkiye geneli en büyük ilk beş girişim türüne bakıldığında sırasıyla; (1) motorlu kara taşıtlarının ve motorlarının onarımı, (2) ulaştırma ve depolama, (3) imalat, (4) konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri, ve (5) inşaat sektörleri gelmektedir.

Bölgede ise; (1) motorlu kara taşıtlarının ve motorlarının onarımı, (2) ulaştırma ve depolama, (3) imalat, (4) konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri, (5) mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler sektörlerini olduğu görülmektedir.

Tablo-16: Türkiye ve TRB1 Bölgesinin İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayıları (2010-2011)

	TRB1	Türkiye	TRB1	Türkiye
İşkolu Adı/Yıllar	2011	2011	2010	2010
Madencilik ve Taşocakçılığı	168	5394	118	4.847
İmalat	5.394	397.739	4.760	348.396
Eklekrtik, Gaz, Buhar v.b. Üretimi ve Dağıtım	18	2585	12	1533
Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi v.b	21	1709	6	721
İnşaat	1.230	215.530	3163	160327
Motorlu Kara Taşıtlarının ve Mot. Onarımı	21.868	1.256.855	19935	1121606
Ulaştırma ve Depolama	11.402	585.726	10.284	53.7568
Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	5.150	291.616	4380	243.786
Bilgi ve İletişim	299	27.933	204	19.528
Finans ve Sigorta Faaliyetleri	469	42.412	531	47.524
Gayrimenkul Faaliyetleri	435	43.683	332	31.201
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	2.171	177.707	1780	146.446
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	416	39.229	247	29.490
Eğitim	273	16.662	184	11.783
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	441	41175	412	36.425

Kaynak: (Kaynak: (FKA ve TÜİK 2011, 33, TÜİK, 2012c)

Mevduat oranları ekonomik yapının en önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır. Tablo-17’de (2011 baz alınmıştır) Türkiye geneli (Kıbrıs dahil) ve istatistiki bölge birimlerine göre mevduat oranları yer almaktadır. 2004-2011 yıllarına ait verilere çerçevesinde; yıllar itibariyle Türkiye genelinde mevduat oranları değişken olmasına rağmen, İstanbul sürekli bir artış halinde ve en büyük mevduat oranlarına sahiptir. Tabloda on iki istatistiki bölge, mevduat büyüklüklerine göre sıralanmıştır. 12

bölge arasında TRB1 bölgesinin yer aldığı Ortadoğu Anadolu on birinci sıradadır. Mevduatın ise Marmara ve kuzey batı Anadolu'da toplandığı (2011 yılı ölçü alındığında; İstanbul, batı Anadolu ve ege yaklaşık % 70'ler seviyesinde) görülmektedir. Bu veriler çerçevesinde bölgeler arasındaki ekonomik dengesizliğin azaltılması yoksulluk ve gelir adaletsizliğini ortadan kaldırmaya yardımcı olacağı bilinmelidir.

Tablo-17: Türkiye Geneli Mevduatın Bölgelere Göre Pay Sıralaması

Yıllar ve Yüzde Paylar	2004 - % oran	2005- % oran	2006- % oran	2007- % oran	2008- % oran	2009- % oran	2010- % oran	2011- % oran
İstanbul	39.8	40.5	41.6	40.4	42.1	42.4	41.5	42.9
Batı Anadolu	19.2	17.8	16.7	18.9	17.3	16.0	16.9	17.4
Ege	10.1	9.7	10.1	10.0	10.0	10.1	9.6	9.7
Akdeniz	7.1	6.6	6.7	6.8	6.6	6.7	6.5	6.7
Yabancı Ülkeler	4.6	7.6	7.6	6.6	7.3	7.5	8.6	6.5
Doğu Marmara	6.4	5.9	5.5	5.5	5.3	5.3	5.2	5.3
Batı Karadeniz	2.7	2.5	2.5	2.5	2.4	2.6	2.5	2.4
Batı Marmara	2.6	2.4	2.5	2.5	2.4	2.5	2.4	2.3
Orta Anadolu	2.5	2.2	2.1	2.1	2.1	2.2	2.1	2.2
Güneydoğu Anadolu	1.6	1.5	1.4	1.4	1.4	1.6	1.6	1.7
Doğu Karadeniz	1.6	1.5	1.4	1.4	1.3	1.3	1.2	1.3
Ortadoğu Anadolu	0.9	0.9	0.9	0.8	0.8	0.9	0.9	0.9
Kuzeydoğu Anadolu	0.6	0.6	0.7	0.6	0.5	0.5	0.6	0.6
Kıbrıs	0.5	0.5	0.5	0.4	0.4	0.3	0.3	0.3
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: (Türkiye Bankalar Birliği, 2012)

7.2.4. Bölgenin Tarımsal Yapısı

TRB1 bölgesinde tarımsal faaliyetler oldukça önemli bir seviyedir. Tablo-18'e bakıldığında; kayısı bölgenin en çok yetiştirilen tarımsal ürünü olup Türkiye ortalamasında % 59,64, dut % 21,96, zerdali % 10,51, badem % 8,02 ve iğde ise % 5,78 oranlarındadırlar. Kayısı, en çok Malatya ilinde yetiştirilmesine rağmen, bölgeye önemli ticari faaliyetler sağlamaktadır.

Tablo-18: TRB1 Bölgesinin Ortalama Bitkisel Üretim Türkiye Toplamı İçindeki Payı (2010)

Bölge	Ürün ve payı (%)	Ürün ve payı (%)	Ürün ve payı (%)	Ürün ve payı (%)	Ürün ve payı (%)
Malatya	Kayısı	Dut	Zerdali	Kavun	Ceviz
Türkiye Payı %	52.65	11.41	7.15	1.52	1.09
Elazığ	Dut	Kayısı	Badem	İğde	Zerdali
Türkiye Payı %	7.74	6.87	6.16	5.23	2.78
Bingöl	Dut	Ceviz	Zerdali	Karpuz	Sarımsak
Türkiye Payı %	1.55	1	0.52	0.34	0.31
Tunceli	Dut	Badem	Ceviz	Acur	Kavun
Türkiye Payı %	1.26	0.99	0.84	0.36	0.23
TRB1	Kayısı	Dut	Zerdali	Badem	İğde
Türkiye Payı %	59.64	21.96	10.51	8.02	5.78

Kaynak: (FKA ve TÜİK 2011: 36)

7.2.5. Bölgede İşsizlik, İstihdam ve Tüketici Harcama Oranları

Bu başlık altında bölgenin işsizlik, işgücü oranları ve tüketici harcamaları verileri yer almaktadır. Bu çerçevede bölgenin istihdam ve işsizlik oranları Türkiye geneli ile oranlanmıştır. Tablo-19'un verilerine göre; Türkiye'de 2007'den 2009 yılına kadar işsizlik oranı yükselmiş, 2010 yılından itibaren düşüşe geçmiştir. 2007 yılından beri ise en düşük oran olan % 9,2 seviyesinde kalmıştır. Bölgede ise benzer şekilde 2007'den 2009 yılına kadar işsizlik oranında bir yükseliş olmuş, 2010 yılından itibaren ise işsizlik en düşük seviye olan % 8,5'e düşmüştür. 2012 yılı itibariyle bölgenin işsizlik oranı Türkiye ortalamasından düşüktür.

Tablo-19: Türkiye ve TRB1 Bölgesinde İstihdam ve İşsizlik Oranları (2007-2012)

Yıl	Bölge Kodu	15 ve Yukarı (bin)	İşgücü (bin)	İstihdam (bin)	İşsiz (bin)	İşsizlik Oranı (%)
2007	TR	49,994	23,114	20,738	2,376	10.3
2008	TR	50,772	23,805	21,194	2,611	11
2009	TR	51686	24748	21277	3471	14
2010	TR	52541	25641	22594	3046	11,9
2011	TR	53593	26725	24110	2615	9,8
2012	TR	54,724	27,339	24,821	2,518	9.2
2007	TRB1	1,131	476	413	63	13.2
2008	TRB1	1,136	483	413	70	14.5
2009	TRB1	1127	523	435	88	16,8
2010	TRB1	1162	551	485	66	11,9
2011	TRB1	1203	578	519	59	10,2
2012	TRB1	1,221	610	558	52	8.5

Kaynak: (TÜİK, 2013d, Bölgesel İstatistikler Bölümünden Derlenerek Hazırlanmıştır)

TRB1 Bölgesinde “Kişi Başına Düşen Gelire” bakıldığında; kişi başına gayri safi milli hasıla (GSMH) 2008 yılında dolar bazında Türkiye ortalaması 9384 (\$) iken; TRB1 bölgesinde 5517 \$ düzeyinde kalmıştır (TÜİK, 2012a: 7). Bu rakam Türkiye ortalamasından % 41,21 ile daha düşük düzeydedir. Ayrıca bölge, “kişi başına düşen gayri safi milli hasıla”, “il gelişmişlik seviyesi” ve “mevduat oranları” açısından, Türkiye ortalamasıyla aynı doğrultudadır.

Bu bölümde son olarak tüketicilerin harcamalarına göre bir sınıflandırma yapılmıştır. 2009-2011 yılı verileri çerçevesinde tablo-20’de Türkiye ve bölge harcamalarının benzer şekilde ve oranlarda olduğu görülmektedir. Bölge ve Türkiye açısından en büyük harcama kalemleri sırasıyla; (1) konut, su, elektrik, gaz ve diğer, (2) gıda ve alkolsüz içecekler, (3) ulaştırma, (4) mobil, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri, (5) giyim ve ayakkabı, (6) lokanta ve oteller olmuştur. Tabloda farkındalık gösteren oranlar veya karşılaştırma yapma olanağı anlamlı bir seviyede değildir. Bu veriler çerçevesinde bölgede yapılan tüketim harcamaları ve eğilimler, Türkiye ortalamasına benzerdir.

Tablo-20: Türkiye ve TRB1 Bölgesinin Harcama Türlerine Göre Hanehalkı Tüketim Harcamaları Dağılımı

	Türkiye	Türkiye	Türkiye	TRB1	TRB1	TRB1
Göstergeler/Yıllar	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	23	21.9	20.7	21.8	22,9	21,8
Alkollü İçecekler Ve Tütün	4.1	4.5	4.1	3.7	4	3,7
Giyim Ve Ayakkabı	5.1	5.1	5.2	6.2	6,2	6,6
Konut, Su, Elektrik, Gaz v.d.	28.2	27.1	25.8	25.2	26,3	25,2
Mobil, Ev Alet. ve Ev Bak. Hiz.	6.2	6.3	6.4	7	7,2	7
Sağlık	1.9	2.1	1.9	1.9	1,7	1,9
Ulaştırma	13.6	15.1	17.2	15.2	14	15,2
Haberleşme	4.2	4.1	4	4.2	4,4	4,2
Eğlence ve Kültür	2.6	2.8	2.7	2.5	2,2	2,5
Eğitim	1.9	2	2	1.9	2,2	1,9
Lokanta Ve Oteller	5.2	5.4	5.7	6	5,4	6
Çeşitli Mal ve Hizmetler	4	3.7	4.3	4	3,5	4
Toplam Tüketim	100	100	100	100	100	100

Kaynak: (FKA ve TÜİK 2011: 26; TÜİK, 2013, Tüketim Harcamaları; TÜİK, 2013d, Bölgesel İstatistikler)

8. ARAŞTIRMANIN UYGULAMA YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, verilerinin toplanması ve zamanlamasını içeren alt bölümler vardır.

8.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, TRB1 bölgesinde faaliyet yürüten il merkezi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'ndan sosyal yardım alan ailelere ve bu vakıflar kapsamında hizmeti sunanlara dönük olarak, sosyal yardımların etkinliğini ölçmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada, birimlerin ölçüm ve tartım sonucu değerleri saptanan sayısal özelliklerini belirten değişken (Durmuş v.d, 2011: 7) olan nicel veri toplama yöntemi kullanılmıştır.

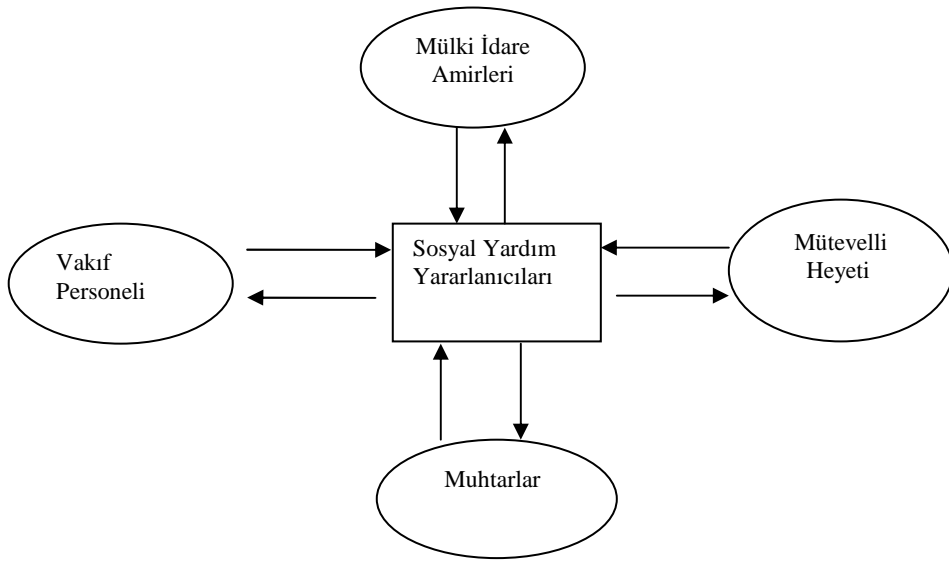
8.2. Araştırmanın Evreni

TRB1 bölgesinde yapılan araştırma, temelde iki ana grup olarak düşünülmüş ve anket uygulaması bu iki gruba uygulanmıştır.

(1) Hizmeti Alanlar: TRB1 bölgesinde bulunan dört ilin merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'ndan sürekli ve en çok sosyal yardım alan mahalle, köy ve beldelerde ikamet eden aileleri kapsamaktadır.

(2) Hizmeti Sunanlar: Hizmeti sunanlar dört gruptan oluşmaktadır. Bunlar (1) TRB1 bölgesinde bulunan dört ilin "Mülki İdare Amirleri" (vali ve vali yardımcıları) (2) TRB1 bölgesinde bulunan dört ilin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın "Vakıf Mütevelli Heyet Üyeleri", (3) TRB1 bölgesinde bulunan dört ilin SYDV'lerinde görev yapmakta olan "Vakıf Personeli", (4) TRB1 bölgesinde bulunan dört ilin SYDV'lerinden sürekli ve en çok sosyal yardım alan mahalle, köy ve beldelerin "Muhtarları"ı kapsamaktadır. Hizmet alanlar ile sunanlar arasındaki ilişki çizim-2'deki gibi göstermek mümkündür.

Çizim-2: Hizmeti Alan İle Hizmeti Sunanların Birbirleriyle Olan İlişkileri

Çizim-2'de görüldüğü gibi, hizmeti alan ile hizmeti sunanların karşılıklı ilişki ağları vardır. Hizmeti sunanların doğrudan veya dolaylı bir şekilde hizmeti alanlara çeşitli etkileri görülmektedir.

8.3. Araştırmanın Örnekleme

Örnekleme, evrenin temsili bir kümesidir. Örnekleme ise, bir bütünü kendi içinden seçilmiş bir parçasıyla temsili edilmesidir (Sencer ve Sencer, akt. Balcı, 2004: 79). Örnekleme olasılığa dayalı ve olasılık dışı örnekleme olarak ikiye ayrılmaktadır.

Olasılık dışı örnekleme ise; uygun, boyutsal, kota, amaçlı (yargısal), kartopu örnekleme (Balcı, 2004: 83-90) olarak beşe ayrılmaktadır.

Amaçlı örnekleme; araştırmanın amaçları doğrultusunda bir evrenin temsilci bir örneği yerine, amaçlı olarak bir ya da birkaç alt kesimini örnek olarak almaktır. Başka bir deyişle amaçlı örnekleme, evrenin soruna en uygun bir kesimini gözlem konusu yapmak demektir (Sencer, 1989: 386). Bu çalışmada, amaçlı (yargısal) örnekleme uygulanmıştır. Çünkü bu tür örneklemede araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına en uygun olanları örnekleme alır (Balcı, 2004: 90).

Hizmeti alanlar için araştırmanın örnekleme, TRB1 bölgesinde merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'ndan sürekli ve en çok yardım alan mahalle, köy ve beldelerde ikamet eden hanelerini kapsayan bu araştırma, hanelerde bulunan anne veya babaya dönük olmuştur.

Bu amaçla dört ilin SYDV kayıtları incelenmiş ve en çok sosyal yardım alan mahalle, köy ve beldeler tespit edilmiştir. Bu çerçevede Malatya ilinde; 15 mahalle, 5 belde ve 3 köy, Tunceli ilinde; 4 mahalle ve 4 köy, Bingöl ilinde; 6 mahalle, 2 belde, 4 köy ve Elazığ ilinde; 10 mahalle, 6 belde, 1 köy saptanmıştır. Bu yerleşim yerlerinde oturan toplam yardım alan kişi sayısı 9976 hanedir. Malatya, 3876 hane, Elazığ 3172, Bingöl, 1883 hane ve Tunceli, 1135 hanedir (Malatya SYDV, 2012-Kurumsal Kayıtlar, Elazığ SYDV, 2012-Kurumsal Kayıtlar, Bingöl SYDV, 2012-Kurumsal Kayıtlar, Tunceli SYDV, 2012-Kurumsal Kayıtlar).

Örnekleme büyüklüğünü saptamak için; evrendeki eleman sayısı biliniyorsa uygulanacak formül;

$$n = \frac{N t^2 p q}{d^2(N-1) + t^2 p q}$$

N= Evrendeki birey sayısı

n = Örnekleme alınacak birey sayısı

p = İncelenecek olayın görülme sıklığı (olasılığı)

q = İncelenecek olayın görülmeyiş sıklığı (1-p)

t = Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosunda

bulunan teorik değer

d = Olayın görölüş sıklığına göre yapılmak istenen $\pm$ sapma olarak simgelenmiştir (Karatay, 2012: 7)

Örneklemeimizi TRB1 bölgesinde 9976 aile olarak ele alındığında :

$$n = \frac{N t^2 p q}{d^2(N-1) + t^2 p q} = \frac{9976 \times (1.96)^2 \times 0.50 \times 0.50}{(0.05)^2 \times (1-9976) + (1.96)^2 \times 0.50 \times 0.50} = \frac{9580,95}{25,8979} = \underline{\underline{369,95}}$$

$$\text{Tabaka Aralığı} = 369,95/9976 = 0,037084$$

$$\text{Malatya} \quad 3876 * 0,037084 = 143,74 \quad (144) \text{ hane}$$

$$\text{Elazığ} \quad 3172 * 0,037084 = 117,63 \quad (118) \text{ hane}$$

$$\text{Bingöl} \quad 1883 * 0,037084 = 69,83 \quad (70) \text{ hane}$$

$$\text{Tunceli} \quad 1135 * 0,037084 = 42,09 \quad (42) \text{ hane}$$

$$\text{Toplam: } 9976 \text{ hane (örneklem)} = 374 \text{ hane (örnekleme)}$$

Bu veriler çerçevesinde 374 hane (alt sınır) büyüklüğü ortaya çıkmıştır. Ancak anket uygulaması daha çok hane bazında düşünüldüğü için, sosyal yardım alan yerleşim yerlerinin büyüklüğüne göre sabit oranlar belirlenmiştir. Bu çerçevede TRB1 bölgesindeki merkez ilçelerde ikamet eden, sürekli ve en çok sosyal yardım yerleşim yerlerinde; mahalleler için 10 hane, beldeler için 7 hane ve köyler için ise yapılan yardım büyüklüğüne göre 3, 4 ve 5 hane şeklinde belirlenmiştir. Bu sayılar sonucunda toplam 489 hane büyüklüğü belirlenmiştir.

Hizmeti sunanlar açısından ise, görev yapmakta olan dört gruba uygulanmıştır.

8.3.1. Hizmeti Alanların Örnekleme

TRB1 bölgesinde bulunan Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerinin merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nda (SYDV) sürekli sosyal yardım alan 489 aile (hane) üzerinde araştırma yapılmıştır. SYDV'lerin etkinliğini araştıran çalışmanın sonuçları bu bölümde değerlendirilmiştir. Bu bölümde öncelikle 489 hanenin bölge ve iller içerisinde şehir merkezi ve kırsal dağılımı ele alınmıştır. Ailelerin

demografik, sosyo-ekonomik durumu ortaya koyulmuş son olarak uygulanan anket sonuçları etraflıca irdelenmiştir.

Bölgedeki ve illerdeki dağılımı gösteren tablo-21’de sosyal yardım oranına göre veriler görülmektedir. En çok ailenin; Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerine göre sıralandığı, toplamda 489 olan ailenin 350’sinin şehir merkezlerinde (merkez mahalleler), kalan 139 ailenin ise kırsal alanda (merkez köy ve beldelerde) ikamet etikleri görülmektedir.

Tablo-21: TRB1 Bölgesinde Anket Uygulanan Ailelerin İllere Göre Dağılımı

Sıra No	İl Adı	Aile - Mahalle	Aile - Kırsal	Aile - Toplam
1	Bingöl	60	30	90
2	Elazığ	100	45	145
3	Malatya	150	44	194
4	Tunceli	40	20	60
	Toplam	350	139	489

Araştırma yapılan TRB1 bölgesinde 489 ailenin dört il içerisindeki dağılımının yer aldığı tablolar sıralanmıştır. Tablolarda il merkezlerinde anket uygulaması yapılan mahalle, köy ve beldelerin anket sayıları yer almaktadır. Her mahalle için 10 aile (en çok ve düzenli yardım alan mahaller), köy ve beldelerde (en çok ve düzenli yardım alan köy ve beldeler) ise yardım alma oranlarına göre değişen sayılarda aile belirlenmiştir.

Bingöl ili merkez ilçesinde altı mahalle, iki belde ve dört köyde, toplam 190 aileye (tablo-22), Elazığ ili merkez ilçesinde, on mahalle, altı belde ve bir köyde, toplam 145 aileye (tablo-23, Malatya ili merkez ilçesinde, on beş mahalle, beş belde ve üç köyde, toplam 194 aileye (tablo-24), ve Tunceli ili merkez ilçesinde dört mahalle ve dört köyde, toplam 60 aileye (tablo-25), anketler uygulanmıştır. Tablolara sırasıyla bakıldığında:

Tablo-22: Bingöl İli Merkez İlçesinde Anket Uygulanan Aileler

Sıra No	Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Sıra No	Yerleşim Yeri	Hane Sayısı
1	İnalı Mahallesi	10	7	Çeltiksuyu Köyü	4
2	Kaleönü Mahallesi	10	8	Ağaçeli Köyü	4
3	Kültür Mahallesi	10	9	Çavuşlar Köyü	4
4	Mirzan Mahallesi	10	10	Ilıcalar Beldesi	7
5	Yeni Mahalle	10	11	Kırkağıl Köyü	4
6	Yeşilyurt Mahallesi	10	12	Sancak Beldesi	7
Genel Toplam					90

Tablo-23: Elazığ İli Merkez İlçesinde Anket Uygulanan Aileler

Sıra No	Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Sıra No	Yerleşim Yeri	Hane Sayısı
1	Aksaray Mahallesi	10	10	Ulukent Mahallesi	10
2	Esentepe Mahallesi	10	11	Akçakiraz Beldesi	7
3	Fevzi Çakmak Mahallesi	10	12	Aşağıdemirtaş Köyü	3
4	Hicret Mahallesi	10	13	Hankendi Beldesi	7
5	Karşıyaka Mahallesi	10	14	İçme Beldesi	7
6	Kızılay Mahallesi	10	15	Mollakendi Beldesi	7
7	Mustafa Paşa Mahallesi	10	16	Yazıkonak Beldesi	7
8	Olgunlar Mahallesi	10	17	Yurtbaşı Beldesi	7
9	Sanayi Mahallesi	10	Genel Toplam		145

Tablo-24: Malatya İli Merkez İlçesinde Anket Uygulanan Aileler

Sıra No	Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Sıra No	Yerleşim Yeri	Hane Sayısı
1	Beydağı Mahallesi	10	13	Yeşilkaynak Mahallesi	10
2	Çavuşoğlu Mahallesi	10	14	Yıldıztepe Mahallesi	10
3	Fırat Mahallesi	10	15	Zaviye Mahallesi	10
4	H.Ahmet Yesevi Mahallesi	10	16	Bulgurlu Köyü	3
5	Kıltepe Mahallesi	10	17	Hanımınçiftliği Beldesi	7
6	Melekbaba Mahallesi	10	18	Orduzu Beldesi	7
7	Paşaköşkü Mahallesi	10	19	Samanköy	3
8	Seyran Mahallesi	10	20	Şahnahan Beldesi	7
9	Ş.Fevzi Mahallesi	10	21	Tohma Köyü	3
10	Taştepe Mahallesi	10	22	Topsöğüt Beldesi	7
11	Tecde Mahallesi	10	23	Yaygın Beldesi	7
12	Yamaç Mahallesi	10	Genel Toplam		194

Tablo-25: Tunceli İli Merkez İlçesinde Anket Uygulanan Aileler

Sıra No	Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Sıra No	Yerleşim Yeri	Hane Sayısı
1	Alibaba Mahallesi	10	5	Geyiksu Köyü	5
2	Cumhuriyet Mahallesi	10	6	Burmageçit Köyü	5
3	Esentepe Mahallesi	10	7	Güleç Köyü	5
4	Yeni Mahalle	10	8	Kocakoç Köyü	5
Genel Toplam					60

8.3.2. Hizmeti Sunanların Örnekleme

TRB1 bölgesindeki illerin merkez ilçelerinde mevcut durumda görev yapmakta olan ve tablo-26'da görüldüğü gibi, toplamda 18 mülki idare amirlerin 13'üne (% 72,22'sine), 52 kişi olan vakıf mütevelli heyet üyelerinin 43'üne (% 82,69' una), 133 kişi olan vakıf personelinin 128'ine (% 96,24'üne) ve 69 kişi olan muhtarların (mahalle, köy ve belde) tamamına (% 100'ne) anketler uygulanmıştır.

Tablo-26: TRB1 Bölgesindeki SYDV'lerde Hizmeti Sunanların Sayısal Oranları

Sıra No	Görevi	Mevcut Kişi Sayısı	Anket Uygulanan Kişi Sayısı	Oran (%)
1	Mülki İdare Amirleri	18	13	72.22
2	Vakıf Mütevelli Heyeti	52	43	82.69
3	Vakıf Personeli	133	128	96.24
4	Muhtarlar	69	69	100.00
	Toplam	272	253	93.01

TRB1 bölgesinde bulunan dört ilde anket uygulanan kişilere ait bilgiler tablolar halinde verilmiştir. Tablolarda, iller bazında anket uygulamasında hedeflenen kişilere ait sayısal veriler bulunmaktadır. Bu çerçevede öncelikle tablo-27'ye bakıldığında "Bingöl ili merkez SYDV'de hizmeti sunan kesimlere uygulanan anket sayıları" görülmektedir. Tabloda anketin gerçekleştirme tarihlerinde görev yapmakta olan mevcut kişiler ve ankete katılan kişiler yer almıştır.

Tablo-27: Bingöl İli Merkez SYDV’ de Hizmeti Sunan Kesimlere Uygulanan Anket Sayıları

Sıra No	Kişi veya Kişiler	Mevcut Kişi	Anket Katılan Kişi	Sıra No	Kişi veya Kişiler	Mevcut Kişi	Ankete Katılan Kişi
1	Mülki İdare Amirleri	4	3	9	Yeşilyurt Mahalle Muhtarı	1	1
2	VMH Üyeleri	13	10	10	Çeltiksuyu Köyü Muhtarı	1	1
3	Vakıf Personeli	29	29	11	Kırkağıl Köyü Muhtarı	1	1
4	İnalı Mahalle Muhtarı	1	1	12	Ağaçeli Köyü Muhtarı	1	1
5	Kaleönü Mahalle Muhtarı	1	1	13	Çavuşlar Köyü Muhtarı	1	1
6	Kültür Mahalle Muhtarı	1	1	14	Sancak Beldesinde 2 Muhtar	2	2
7	Mirzan Mahalle Muhtarı	1	1	15	İlcalar Beldesinde 2 Muhtar	2	2
8	Yeni Mahalle Muhtarı	1	1	Genel Toplam		60	56

Hizmet sunanlara yönelik olarak yapılan anket çalışmasının TRB1 bölgesinde Bingöl iline ait verilerine bakıldığında, mevcut kişi sayısı ile ankete katılan kişi sayısı açısından, tamamına yakın bir uygulama yapılmıştır.

Tablo-28’de Elazığ ili merkez SYDV’ de hizmet sunan kesimlere yönelik anket, anketin gerçekleştirme tarihlerinde görev yapanlara uygulanmıştır.

Tablo-28: Elazığ İli Merkez SYDV’ de Hizmeti Sunan Kesimlere Uygulanan Anket Sayıları

Sıra No	Kişi veya Kişiler	Mevcut Kişi	Ankete Katılan Kişi	Sıra No	Kişi veya Kişiler	Mevcut Kişi	Ankete Katılan Kişi
1	Mülki İdare Amirleri	5	4	11	Olgunlar Mahalle Muhtarı	1	1
2	VMH Üyeleri	13	10	12	Sanayi Mahalle Muhtarı	1	1
3	Vakıf Personeli	50	47	13	Ulukent Mahalle Muhtarı	1	1
4	Aksaray Mahalle Muhtarı	1	1	14	Akçakiraz Beldesinde 2 Muhtar	2	2
5	Esentepe Mahalle Muhtarı	1	1	15	Aşağıdemirtaş Köyü Muhtarı	1	1
6	Fevzi Çakmak Mahalle Muhtarı	1	1	16	Yazıkonak Beldesinde 2 Muhtar	2	2
7	Hicret Mahalle Muhtarı	1	1	17	Yurtbaşı Beldesinde 2 Muhtar	2	2
8	Karşıyaka Mahalle Muhtarı	1	1	18	Hankendi Beldesinde 2 Muhtar	2	2
9	Kızılay Mahalle Muhtarı	1	1	19	İçme Beldesinde 2 Muhtar	2	2
10	Mustafa Paşa Mahalle Muhtarı	1	1	20	Mollakendi Beldesinde 2 Muhtar	2	2
Toplam						91	84

Hizmet sunanlara yönelik olarak yapılan anket çalışmasının TRB1 bölgesinde Elazığ iline ait verilerine bakıldığında mevcut kişi sayısı ile anket uygulanan kişi sayısı açısından, büyük oranda anket uygulanırken, Malatya’da bu oran neredeyse tamamına yakın bir oranda gerçekleşmiştir (tablo-29).

Tablo-29: Malatya İli Merkez SYDV’ de Hizmeti Sunan Kesimlere Uygulanan Anket Sayıları

Sıra No	Kişi veya Kişiler	Mevcut Kişi	Anket Katılan Kişi	Sıra No	Kişi veya Kişiler	Mevcut Kişi	Anket Katılan Kişi
1	Mülki İdare Amirleri	5	4	14	Tecde Mahalle Muhtarı	1	1
2	VMH Üyeleri	13	13	15	Yamaç Mahalle Muhtarı	1	1
3	Vakıf Personeli	45	43	16	Yeşilkaynak Mahalle Muhtarı	1	1
4	Beydağı Mahalle Muhtarı	1	1	17	Yıldıztepe Mahalle Muhtarı	1	1
5	Çavuşoğlu Mahalle Muhtarı	1	1	18	Zaviye Mahalle Muhtarı	1	1
6	Melekbaba Mahalle Muhtarı	1	1	19	Bulgurlu Köyü Muhtarı	1	1
7	Fırat Mahalle Muhtarı	1	1	20	Hanımınçiftliği Beldesinde 2 Muhtar	2	2
8	H.Ahmet Yesevi Mahalle Muhtarı	1	1	21	Samanköy Muhtarı	1	1
9	Kiltepe Mahalle Muhtarı	1	1	22	Orduzu Beldesinde 2 Muhtar	2	2
10	Paşaköşkü Mahalle Muhtarı	1	1	23	Şahnahan Beldesinde 2 Muhtar	2	2
11	Seyran Mahalle Muhtarı	1	1	24	Topsöğüt Beldesinde 2 Muhtar	2	2
12	Ş.Fevzi Mahalle Muhtarı	1	1	25	Yaygın Beldesinde 2 Muhtar	1	1
13	Taştepe Mahalle Muhtarı	1	1	26	Tohma Köyü Muhtarı	1	1
Genel Toplam						90	87

Tablo-30’da ise Tunceli ili merkez SYDV’de hizmeti sunanlara uygulanan anket sayıları bulunmakta olup, tabloda anketin gerçekleştirme tarihlerinde görevli olanların toplam sayıları ile ankete katılan kişiler görülmektedir.

Tablo-30: Tunceli ili Merkez SYDV' de Hizmeti Sunan Kesimlere Uygulanan Anket Sayıları

Sıra No	Kişi veya Kişiler	Mevcut Kişi	Anket Katılan Kişi	Sıra No	Kişi veya Kişiler	Mevcut Kişi	Anket Katılan Kişi
1	Mülki İdare Amirleri	5	4	7	Yeni Mahalle Muhtarı	1	1
2	VMH Üyeleri	13	13	8	Geyiksu Köyü Muhtarı	1	1
3	Vakıf Personeli	9	9	9	Burmageçit Köyü Muhtarı	1	1
4	Alibaba Mahalle Muhtarı	1	1	10	Güleç Köyü Muhtarı	1	1
5	Cumhuriyet Mahalle Muhtarı	1	1	11	Kocakoç Köyü Muhtarı	1	1
6	Esentepe Mahalle Muhtarı	1	1		Genel Toplam	34	30

TRB1 bölgesinde hizmet sunanlara yönelik olarak yapılan anket çalışmasının Tunceli iline ait verileri sonucunda, görevli kişi ile ankete katılan kişi sayısı açısından ele alındığında, neredeyse tamamına yakın bir oranda anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

8.4. Araştırma Verilerinin Toplanması

Uygulamalı araştırma yöntemlerinde anket, örneklem, örneklemenin ve analiz yöntemlerinin genel olarak tanımlanması gerekmektedir, bu çerçevede bakıldığında: Araştırmanın en önemli aşamalarından biri de veri ve bilgi toplama yöntem ve aracının seçilmesidir (Odabaşı, 2013: 81). Toplumsal araştırmalar da veri kaynağı insandır. İnsanlara ait niteliklerin araştırmalar için veri olarak kullanılmasında izlenen yöntemler üç grupta toplanır: ‘anket yöntemi’, ‘görüşme yöntemi’ ve ‘gözlem yöntemi’ olarak üçe ayrılmaktadır (Ünsal, 2002: 32).

Anket belli bir konuda saptanmış hipotezlere ya da sorulara bağlı olarak, bir evren ya da örnekleme oluşturan kaynak kişilere sorular yöneltilmek suretiyle sistemli veri toplama tekniği olarak tanımlanabilir (Balcı, 2004: 140). Anket yönteminde araştırmacı ile veri kaynağı olan denek arasındaki iletişim yalnızca yazı ile yapılır (Ünsal, 2002: 32). Anket yönteminde kullanılacak iletişim biçimine göre anket türleri üçe ayrılabilir. Mektupla (ya da posta ile) anket, telefonla anket, kişisel görüşme (Odabaşı, 2013: 82)’dir.

Kişisel görüşme: Bu tür anket uygulamasında, görüşmecinin (anketör) bir ya da birden fazla cevaplayıcı ile fiziksel olarak bir arada bulunduğu bir ortamda, sorular

sorarak bunlara yanıtlar alması gerçekleştirilir. Anket formunda bulunan sorulara verilen yanıtlar, genellikle görüşmeci tarafından doldurulur. Görüşmeci, cevaplayıcının bulunduğu yere gider ve anketi uygular (Odabaşı, 2013: 85). Anketlerde sorular, olgusal, davranış ve tutum ve inanç-kanı soruları olarak ayrılmaktadır (Balci, 2004: 140-141). Anket soru formatları iki genel kategoriye ayrılır: Kapalı uçlu sorular ve açık uçlu sorular. Kapalı uçlu sorular: Kapalı-uçlu (veya yapılandırılmış) sorular yanıtlayıcıdan sabit bir yanıt seçenekleri setinden bir seçeneği seçmelerini ister. Çoktan-seçmeli, evet-hayır, ve numaralı derecelendirme ölçeği kapalı uçlu sorulara örnektir. Açık uçlu sorular: Açık-uçlu sorular yanıtlayıcıdan kendi ifadelerinden oluşan bir yanıt ister. Boşlukları doldurma, kısa cevaplar, ve makale açık uçlu sorulara örnektir (Kanber, 2013: 28).

Araştırmada; anket yöntemi, kişisel görüşme tekniği ile kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşmuştur. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen; hizmeti alanlar için EK-1'deki anket ile, hizmeti sunanlar için ise EK-2, EK-3, EK-4 ve EK- 5' deki anketlerle gerçekleştirilmiştir.

Hizmeti alanlara uygulanan EK-1'deki ankette; ailelere öncelikle kaç yıldır SYDV'lerden "sosyal yardım alıyorsunuz" sorusundan sonra, toplam 19 soru (18 alt soru) yöneltilmiştir. Bu sorulardan 9'u (5 alt soru) ailelerin demografik, sosyo-ekonomik gibi kişisel verilerine dönük, 1 soru (13 alt soru) SYDV'lerin sosyal yardım ve kurumsal etkinliğine dönük, 2 soru genel olarak yoksulluk olgusuna dönük ve geri kalan 7 soru ise genelde Türkiye'de sosyal yardımlar ve sosyal yardımlar sistemine dönüktür. EK-1' de iki soru açık uçlu bırakılmış, diğer 17 soru ve 18 alt soru şıklarla sınırlandırılmıştır.

Hizmeti sunanlardan mülki idare amirlerine, toplam 12 soru (16 alt soru) yöneltilmiştir. 5 soru kişisel veriler (yaş, görev yılı, cinsiyet gibi), 1 soru (16 alt soru) SYDV'lerin sosyal yardım ve kurumsal etkinliği, 2 soru genel olarak yoksulluk olgusu için ve 3 soru ise Türkiye'de sosyal yardımlar ve sosyal yardımlar sistemi ile ilgilidir. Bu soruların 2 adeti açık uçlu kalan 10 soru ise şıklarla sınırlandırılmıştır.

EK-3'de vakıf mütevelli heyet üyelerine, mülki idare amirlerine, toplam 13 soru (16 alt soru) yöneltilmiş. 6 soru kişisel veriler (yaş, görev yılı, cinsiyet gibi), 1 soru (16 alt soru) SYDV'lerin sosyal yardım ve kurumsal etkinliği, 2 soru genel olarak

yoksulluk olgusu ve 3 soru ise Türkiye’de sosyal yardımlar ve sosyal yardımlar sistemi ile ilgilidir. Bu soruların 2 adeti açık uçlu kalan 10 soru ise şıkla sınırlandırılmıştır.

EK-4’de vakıf personeline mülki idare amirlerine, toplam 12 soru (16 alt soru) yöneltilmiş. 5 soru kişisel veriler (yaş, görev yılı, cinsiyet gibi), 1 soru (16 alt soru) SYDV’lerin sosyal yardım ve kurumsal etkinliği, 2 soru genel olarak yoksulluk olgusu ve 3 soru ise Türkiye’de sosyal yardımlar ve sosyal yardımlar sistemi ile ilgilidir. Bu soruların 2 adeti açık uçlu kalan 10 soru ise şıkla sınırlandırılmıştır.

Son olarak EK-5’de ise muhtarlara mülki idare amirlerine, toplam 12 soru (16 alt soru) yöneltilmiş. 5 soru kişisel veriler (yaş, görev yılı, cinsiyet gibi), 1 soru (16 alt soru) SYDV’lerin sosyal yardım ve kurumsal etkinliği, 2 soru genel olarak yoksulluk olgusu ve 3 soru ise Türkiye’de sosyal yardımlar ve sosyal yardımlar sistemine dönük olmuştur. Bu soruların 2 adeti açık uçlu kalan 10 soru ise şıkla sınırlandırılmıştır.

8.5. Araştırmanın Veri Toplama Süreci

TRB1 bölgesindeki illerin merkez ilçelerinde 2012 yılı Kasım, Aralık, 2013 yılı Ocak, Şubat ve Mart aylarında anketler uygulanmıştır. Hizmeti alanlara yönelik olarak yapılan anketler, araştırmacı tarafından sırasıyla Malatya, Elazığ, Tunceli ve Bingöl illerinde üç ay içinde gerçekleştirilmiştir.

Hizmeti sunanların anketi ise, her ildeki bir vali yardımcısı ve vakıf müdürleriyle birlikte planlanarak uygulanmıştır. Planlama; vakıf mütevelli heyet toplantılarının olduğu günlerde araştırmacı tarafından uygulanmış, mülki idare amirlerinin bazılarına randevu alınarak görüşmeler yapılmış, diğerlerine ise özel kalemleri ve sekreterleri vasıtasıyla anketlerin doldurulması sağlanmıştır. Vakıf personelinin tamamına uygulanmış, son olarak muhtarlara, mahalle, köy ve beldelede hizmet alanlara yönelik yapılan anket uygulaması esnasında, bizzat görüşme yapılarak uygulanmıştır.

8.6. Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi

Anket verilerinin analizinde kullanılan yöntemleri dört başlık altında toplayabiliriz. Bunlar korelasyonlar, farklar, değişimler ve betimsel istatistikler olarak sıralanabilir. Betimsel istatistikler: Betimsel istatistikler en çok kullanılan ve daha ileri teknikler için temel teşkil eden analizlerdir. Bunlar, frekansları, oranları (yüzdeleri),

merkezi yığılım ölçülerini (ortalama, medyan, mod), ve dağılım ölçülerini (standart sapma, varyans) içerir (Kanber, 2013: 52-54). Bu çalışmada oranlar (yüzdeler) kullanılmıştır.

Araştırma çerçevesinde hizmet alanlara yönelik gerçekleştirilen EK-1' deki anket uygulamasının verileri, SPSS 21.0 istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Çıkan veriler Microsoft Excel 2003 programı ile tablolar haline getirilerek yorumlanmıştır.

Araştırma çerçevesinde hizmeti sunanlara yönelik gerçekleştirilen EK-2, EK-3, EK-4, EK-5,' deki anket uygulamalarının verileri, SPSS 21.0 istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Hizmeti sunanların, her bir sorusu için ortak tablo oluşturulmuş, önce ayrı ayrı değerlendirilen oranlar, daha sonra ortak fikirleri çerçevesinde "hizmeti sunanlar" olarak bir grupta değerlendirilmiştir.

9. TRB1 BÖLGESİNDEKİ VAKIFLARDAN YARDIM ALAN AİLELERİN GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELERİ

Bu bölümde, hizmeti alanlara yönelik olarak uygulanan anket sonuçları sunulmaktadır. Anket içerisinde sınıflandırılan soru demetleri ve bunlara verilen cevaplar bulunmaktadır.

9.1. Ailelerin Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Genel olarak bu bölümde araştırma yapılan ailelerin yaş, cinsiyet, eğitim, istihdam, ve diğer sosyo-ekonomik durumları ele alınmış, SYDV'lerin yaptığı sosyal yardıma ilişkin görüşleri açıklanmıştır.

9.1.1. Demografik Özellikleri

Hanedeki annelerin yaşları tablo-31'de görülmektedir. Buna göre; % 4.5'i 18-25 yaş aralığında, % 22.7'si 26-35 yaş aralığında, % 33.1', 36-45 yaş aralığında, % 21.3'ü 46-55 yaş aralığında, % 10.6'sı 56-65 yaş aralığında ve % 2.7'sinin ise 65 ve yukarı yaş aralığındadır. Ayrıca % 5.1 oranında dul ve terk edilmiş ve diğerleri (araştırma yapıldığı sırada hanede 25 anne bulunmamıştır) olduğu verilerden anlaşılmakta, yani 25 kadın araştırma yapılan hanelerde bulunmamıştır. Ayrıca anket uygulananların yaşlarının 26 ile 55 aralığında oldukları saptanmıştır.

Tablo-31: Hane Halkı İçinde Annenin Yaşı

Sıra No	Yaş Aralığı	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	Dul, terkedilmiş v.d.	25	5,1
2	18-25	22	4,5
3	26-35	111	22,7
4	36-45	162	33,1
5	46-55	104	21,3
6	56-65	52	10,6
7	65 ve yukarısı	13	2,7
	Toplam	489	100

Hanedeki babaların yaşları tablo-32’de görülmektedir. Buna göre; % 2.20’sinin 18.28 yaş aralığında, % 17.70’i 26-35 yaş aralığında, % 25.40’ı 36-45 yaş aralığında, % 21.90’ı 46-55 yaş aralığında, % 14.10’u 56-65 yaş aralığında, % 6.70’sinin ise 65 ve yukarı yaş aralığında olduğu verilerden anlaşılmaktadır. Ayrıca % 17 oranında erkeğin dul ve terk edilmiş ve diğer olduğu (araştırma yapılan hanede 83 baba bulunmamaktadır), yani 83 erkeğin araştırma yapılan hanelerde bulunmamaktadır.

Tablo-32: Hane Halkı İçinde Babanın Yaşı

Sıra No	Yaş Aralığı	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	Dul, terkedilmiş v.d.	83	17,00
2	18-25	11	2,20
3	26-35	62	12,70
4	36-45	124	25,40
5	46-55	107	21,90
6	56-65	69	14,10
7	65 ve yukarısı	33	6,70
	Toplam	489	100

Bu noktadan hareketle bu yaş aralığının Türkiye ortalamasıyla eşdeğer olduğu görülmektedir. SYDV’lerin yaptıkları sosyal yardımlar, toplumun genel yaş ortalamasında yer alan herkese yapıldığı ve yoksulların sadece yaşlı nüfusu kapsadığı kanısı da bu araştırma bulgularına göre tekrar sorgulanması gerekmektedir. TÜİK’in 2012 yılına ait ADNKS’e verileri bu durumu kanıtlamakta, bu verilere göre nüfusun

çoğunluğu bu yaş aralığında toplanmaktadır (TÜİK, 2013, 2012-ADNKS). Bu veriler artık her yaş grubunun yoksulluk zincirine dahil olduğunun göstergesidir.

Medeni durum açısından ailelerin verileri tablo-33'de görülmektedir. Buna göre; % 65.4 resmi nikahlı, % 8.2 resmi nikahsız, %9.6 eşi ölmüş, % 10 boşanmış, % 2.3 terk edilmiş, % 4.5'i ise diğerleridir (eşi kayıp, birlikte yaşayan, eşi cezaevinde olan ve diğerleri).

Tablo-33: Medeni Durum

Sıra No	Ailenin Medeni Durumu	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Resmi nikahlı birlikte	320	65,4
2	Resmi nikahsız birlikte	40	8,2
3	Eşi ölmüş	47	9,6
4	Boşanmış	49	10,0
5	Terkedilmiş	11	2,3
6	Diğer	22	4,5
	Toplam	489	100,0

Toplam aile sayısı üzerinden düşünüldüğünde ailelerin yaklaşık üçte ikisi resmi nikahlı olup, bu durum Türkiye ortalamasına uygun bir aile yapısını ortaya koymaktadır. TÜİK' in demograf istatistikleri de bu durumu kanıtlamaktadır (TÜİK, 2013a: 1). Yoksul hanelerin sadece eşi ölmüş, dul, terk edilmiş ve diğer aile yapısında olduğu kanısı da araştırma bulgularına göre yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ailelerde annenin eğitim durumunu gösteren tablo-34'e göre; % 59.5'i okur yazar değil, % 29'u ilkokul mezunu, % 3.1'i ortaokul mezunu,% 3.1'i lise ve dengi mezunu, % 2'si meslek yüksek okulu mezunudur. Ankete katılan annelerden üniversite mezunu olan katılımcı bulunmamaktadır.

Tablo-34: Annenin Eğitim Durumu

Sıra No	Annenin Eğitim Durumu	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Dul, terkedilmiş v.d.	25	5,1
2	Okur yazar değil	291	59,5
3	İlkokul mezunu	142	29,0
4	Ortaokul mezunu	15	3,1
5	Lise ve dengi mezunu	15	3,1
6	Meslek yüksek okulu mezunu	1	,2
7	Üniversite	0	,0
Toplam		489	100,0

Ailelerde babaların eğitimini gösteren tablo-35'e bakıldığında: % 25.4'ü okur yazar değil, % 37.2'si ilkokul mezunu, % 11.5'i ortaokul mezunu, % 7.6'sı lise ve dengi mezunu, % 1.4'ü meslek yüksek okulu mezunudur. Ankete katılan babalardan üniversite mezunu olan katılımcı bulunmamaktadır.

Tablo-35: Babanın Eğitim Durumu

Sıra No	Babanın Eğitim Durumu	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Dul, terkedilmiş v.d.	83	17,0
2	Okur yazar değil	124	25,4
3	İlkokul mezunu	182	37,2
4	Ortaokul mezunu	56	11,5
5	Lise ve dengi mezunu	37	7,6
6	Meslek yüksek okulu mezunu	7	1,4
7	Üniversite	0	,0
Toplam		489	100,0

Anne ve babanın eğitim durumuna bakıldığında, yoksulluğun eğitim seviyesi azaldıkça arttığı görülmektedir. TÜİK' in "2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları" da (TÜİK, 2013b: 1) benzer yöndedir. Buna göre eğitim seviyesi ile yoksulluk arasında ters bir ilişki vardır.

Anket uygulanan ailelerde, hanede toplamda yaşayan kişiyi gösteren tablo-36'ya bakıldığında: % 44.6'sı, 1-4 kişiden oluşan aile, % 44.6'sı, 5-8 kişiden oluşan aile, % 9'u 9-12 kişiden oluşan aile, % 0,8 ise 13 kişi ve yukarisından oluşan aile olarak görülmektedir.

Tablo-36: Hanede Yaşayan Kişi Sayısı

Sıra No	Ailedeki Kişi Sayısı	Aile Sayısı	Oran (%)
1	1-4 kişi	218	44,6
2	5-8 kişi	223	45,6
3	9-12 kişi	44	9,0
4	13 kişi ve yukarısı	4	0,8
Toplam		489	100,0

Tablo-37'de anket uygulanan 489 katılımcı ailelerin yapısına bakıldığında % 9.2'si tek bir kişiden oluşan aile, % 22.1'i tek ebeveynli aile (sadece anne ya da baba ve çocuklardan oluşan), % 51.8'i çekirdek aile (anne, baba ve çocuklar), % 15.7'si geniş aileden (anne, baba, çocuklar, dedeler v.d.) oluşmaktadır. Katılımcı ailelerden yalnızca % 1.2'si ise diğer cevabını vermiştir.

Tablo-37: Ailelerin Yapısı

Sıra No	Ailenin Yapısı	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Tek bir kişiden oluşan aile	45	9,2
2	Tek ebeveynli aile (sadece anne ya da baba ve çocuklardan oluşan)	108	22,1
3	Çekirdek aile (anne, baba ve çocuklar)	253	51,8
4	Geniş aile (anne, baba, çocuklar, dedeler v.d.)	77	15,7
5	Diğer	6	1,2
Toplam		489	100,0

Tablo-36 ve tablo-37 birlikte ele alındığında ailelerde yaşayan bireylerin büyük çoğunluğu 1-4 ve 5-8 kişiden oluşmaktadır. Bununda (tablo-37'de) ailelerin yarısının çekirdek aile ve dörtte biri ise tek ebeveynli aile olduğu anlaşılmıştır. Çekirdek ailenin % 51,8'nin olması (tablo-36) ve TÜİK'in 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları kapsamında hanehalkı türüne göre yoksulluk oranlarına göre ise çekirdek ailenin çocuklu yoksulluk oranı % 15,98 (Türkiye ortalaması 18,08) çocuksuz çekirdek aile yoksulluk oranının ise % 9.86 oranında olduğu anlaşılmaktadır (TÜİK, 2003b: 1).

Çocuklu ve çocuksuz çekirdek aile ortalaması ise % 12,92 oranındadır. Türkiye ortalamasının oldukça altında olan bu oran, TRB1 bölgesinde yapılan anket sonuçları ile çelişmektedir. Araştırmada yoksulluk oranlarının en çok çekirdek ailede görüldüğü saptanmıştır.

TÜİK'in 2009 "Yoksulluk Çalışması Sonuçları", çalışmasında hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk oranlarına bakıldığında 1-2 kişiden oluşan haneler % 10,64 yoksulluk oranına sahip ve 3-4 kişiden oluşan haneler ise % 9,65 yoksulluk oranına sahiptir (TÜİK, 2003b: 1). Türkiye ortalaması % 18,08 olduğu düşünüldüğünde neredeyse ortalamanın yarısıdır. Yine tablo-36'daki oranlara bakıldığında 1-4 kişiden oluşan aileler ise % 44,6 oranındadır. Bu çerçevede TÜİK' in oranlarının tekrar gözden geçirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Hanelerde yaşayan bireylerde özürlü kişilerin tespitine yönelik olarak "ailenizde özürlü kimse var mı?" sorusuna verilen cevaplar tablo-38'de görülmektedir. Buna göre; % 72.6'sının herhangi bir engeli olmadığı, % 3.1'inin işitme, % 4'ünün görme, % 9.2'sinin bedensel, % 4.9'unun zihinsel, % 2'sinin dil ve konuşma engeli bulunmaktadır olduğu görülmektedir. Katılımcılardan % 4.3'ü ise diğer (birden fazla engeli olan) cevabını vermişlerdir. Özürlü oranlarına bakıldığında ailelerin % 72,6'sında herhangi özürlü kişinin olmaması, yoksulluğun özürlü bireylerin üzerinde yoğunlaştığı algısının da sorgulanması gerektiğini ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk artık toplumun genelini etkiler hale gelmiştir.

Tablo-38: Ailedeki Yaşayan Özürlü Kişi Sayısı

Sıra No	Özür Durumu	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Özürlüsü olmayan	355.00	72.6
2	İşitme	15.00	3.1
3	Görme	19.00	4.0
4	Bedensel	45.00	9.2
5	Zihinsel	24.00	4.9
6	Dil ve konuşma	10.00	2.0
7	Diğer	21.00	4.3
Toplam		489.00	100.0

ASAGM'nin "Türkiye'de Kamusal Sosyal Yardım Alanların Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü" çalışmasında yoksul hanelerdeki fertlerin "ailedeki özürlü bireylerin varlığı" başlıklı bölümünde ankete katılan 2032 haneye bakıldığında; % 77,2'sinin özürlü kimsenin olmadığı, % 22,8'inde ise özürlü birey olduğu ortaya konmuştur (ASAGM, 2010: 92). TRB1 bölgesinde yapılan araştırma ile benzer sonuçlar elde edilmiştir.

9.1.2. Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Ailelerin sosyo-ekonomik durumunun ele alınması, yapılan araştırmanın etkinliği açısından önemlidir. Bu bölümde ailelerin istihdam durumu, aylık gelirleri, gelir getiren kişi sayıları, oturulan evin mülkiyeti gibi detaylı bilgilere yer verilmiştir.

Tablo-39'da 489 hanenin çalışan ve çalışmayan anne ve babayı gösteren oranları görülmektedir. Normal şartlarda her hanede hem anne, hem de baba yaşamış olsa toplam sayının 978 kişi olması gerekirdi. Oysa 108 kişi (anne, baba) dul terk edilmiş ve diğerleri olduğundan dolayı bu oranlara dahil edilmemiştir. Bunlar bağımsız tutulduğunda 464 anne içerisinde 98 annenin çalıştığı, 406 baba arasında ise 208 babanın çalıştığı görülmektedir. Toplamda çalışmayan anne ve baba sayısının 564 olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Devam eden soruda anne ve babaya neden çalışmadıkları sorulmuştur.

Tablo-39: Anne veya Babanın Çalışma Durumu

Cinsiyet	Dul, Terkedilmiş v.d.	Çalışan	Çalışmayan	Genel Toplam
Anne	25	98	366	489
Baba	83	208	198	489
Toplam	108	306	564	978

Anket kapsamında 564 anne ve babaya "iş arıyor musunuz" diye sorulduğunda 230 kişi "iş arıyorum", 334 kişi ise "hayır iş aramıyorum" cevaplarını vermişlerdir. Ankette devam eden diğer soruda ise anne ve babaya neden çalışmadıkları sorulmuştur (tablo-40). Buna göre; % 29,64 ile ev hanımı (kadınlar için), % 18,66 ile yaşlılık, % 17,08 çocukların küçük (kadınlar için), % 14,37 hastalık, % 6,29 özürlü, % 5,09 yetersiz ücret, % 3,89 iş yok, % 1,49 eşim izin vermiyor ve son olarak % 1,49

bilmiyorum cevaplarını vermişlerdir. Ev hanımlığı, yaşlılık ve hastalık gibi nedenler ön plana çıkmıştır.

Tablo-40: Anne veya Babanın İş Aramamaya Yönelik Yanıtları

Sıra No	Yanıtlar	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	Bilmiyorum	5	1.49
2	Çocuklarım küçük	57	17.08
3	Eşim cezaevinde	8	2.40
4	Eşim izin vermiyor	5	1.49
5	Ev hanımı	99	29.64
6	Hastalık	48	14.37
7	İş yok	13	3.89
8	Özürlü	21	6.29
9	Yaşlılık	61	18.26
10	Yetersiz ücret	17	5.09
Toplam		334	100.00

ASAGM'nın "Türkiye'de Kamusal Sosyal Yardım Alanların Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü" çalışmasında yoksul hanelerdeki fertlerin "iş aramama nedenleri" başlıklı bölümünde ankete katılan ve iş aramayan 1336 kişinin nedenlerine bakıldığında; % 41 sağlık sorunları, % 37 ev hanımı, %14,5 hasat, özürlü v.b, % 7,5 ise diğer nedenleri belirtmişlerdir (ASAGM, 2010: 86). TRB1 bölgesinde yapılan araştırma ile benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Hanelerde gelir getiren kişi sayısının tespiti önemli bir veridir. Bu çerçevede tablo-41'e bakıldığında; 217 ailede gelir getiren kişi bulunmayıp oranı % 44,4'tür. 197 ailede gelir getiren kişi sayısı bir olup oranı ise % 40,3'tür. 64 ailede haneye gelir getiren kişi sayısı iki olup oranı % 13,1'dir. Altı ailede ise hanede çalışan kişi sayısı üç kişi olup oranı % 1,2'dir. Son olarak üç ailede gelir getiren kişi sayısı dört kişi olup oranı ise % 0,6'dır. Ailelerin sosyo-ekonomik durumlarını yansıtan bu oranlar önem arz etmektedir. Ailelerin % 44,4'ünde herhangi bir gelire sahip bir bireyin olmaması ve % 40,3'ünün ise birer kişinin gelir getirmesi (düzenli ve yeterli bir gelir olmayan kazanç) hanelerin gelir yoksunluğu içerisinde olduğunu göstermektedir.

Tablo-41: Ailede Gelir Getiren Kaç Kişi Sayısı

Sıra No	Kişi Sayısı	Aile Sayısı	Oran (%)
1	0	217	44.4
2	1	197	40.3
3	2	64	13.1
4	3	6	1.2
5	4	3	.6
6	5	2	.4
Toplam		489	100.0

ASAGM'nin "Türkiye'de Kamusal Sosyal Yardım Alanların Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü" çalışmasında yoksul hanelerdeki fertlerden gelir getirenlerin oranına baktığımızda; % 65,9 'u gelir getirenin olmadığı, % 29,9 gelir getirenin 1 kişi olduğu, % 4,2 ise 2 veya daha üstü sayıda olduğunu belirtmişlerdir. (ASAGM, 2010: 86). TRB1 bölgesinde yapılan araştırmaya büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Araştırmada ailelerin aylık gelirler miktarlarının tespitinin önemli olmasından dolayı hanenin gelirine yönelik bir soru hazırlanmıştır, 2012 yılı temmuz ayı asgari brüt ücretin üçte biri ve katları alınarak bir tablo oluşturulmuştur. Bu oranlar genel sağlık sigortasında da temel veri olarak kullanılmaktadır. Tablo-42'de ailedeki gelir durumuna yönelik sorulan sorunun cevaplarına bakıldığında: % 31.5'i gelire sahip olmadığı, % 20'si 313 TL'den az, % 22.9'u 314-627 TL arasında, % 20'si 628-941 TL arasında, % 3.9'u 942-1254 TL arasında, % 0.2 'si 1255-1568, % 0.6'sı 1569-1881 TL, % 0.2'si 1882 TL ve üzerinde olduğu saptanmıştır, son olarak % 0.3 oranındaki aile ise soruya cevap vermek istememişlerdir.

Tablo-42: Ailelerin Aylık Gelir Seviyesi

Sıra No	Gelir Durumu	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Gelire sahip değiliz	154	31.5
2	313 TL'den az	98	20.0
3	314-627 TL	112	22.9
4	628-941 TL	98	20.0
5	942-1254 TL	19	3.9
6	1255-1568 TL	1	0.2
7	1569-1881 TL	3	0.6
8	1882 ve üzeri TL	1	0.2
9	Cevaplamak istemiyor	3	0.6
Toplam		489	100.0

Ailelerin aylık gelirlerinin oldukça düşük olduğu ve ailelerin % 31,5'inde ise haneye herhangi bir gelir girmediği görülmektedir. % 20 ile 313 TL daha az gelir giren haneler, gelire sahip olmayanlarla, geliri 627 TL'ye kadar olanların birlikte ele alındığında, oranı % 74,4 olarak neredeyse büyük çoğunluğun çok ciddi bir gelir yetersizliği içerisinde olduğu anlaşılmaktadır (tablo-42).

Oturulan evin mülkiyetine ilişkin soruya bakıldığında; 489 hanenin % 52,1'i kirada oturmakta, "kendi evimiz" diyenlerin oranı % 27,4, "ev yakınlarımızın kira ödemedi oturuyoruz" diyenlerin oranı % 13,1, "hayırsevire ait kira ödemedi oturuyoruz" diyenlerin oranı % 3,1, "kapıcı dairesi kira ödemedi oturuyoruz" diyenlerin oranı % 1,6, "diğer (geçici olarak ailenin yanında kalan, barakada kalan)" diyenlerin oranı ise % 2,7'dir. Sosyal yardım alan ailelerin büyük çoğunluğunun herhangi bir mülkiyetinin olmaması şaşırtıcı değildir (tablo-43).

Tablo-43: Oturulan Evin Mülkiyet Durumu

Sıra No	Oturulan Evin Mülkiyet Durumu	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Kira	255	52.1
2	Kendi evimiz	134	27.4
3	Yakınlarımızın kira ödemededen oturuyoruz	64	13.1
4	Hayırsevere ait kira ödemededen oturuyoruz	15	3.1
5	Kapıcı dairesi kira ödenmeden oturuyoruz	8	1.6
6	Diğer	13	2.7
Toplam		489	100.0

9.2. Ailelerin Vakıfların Sosyal Yardımlarla Olan İlişkileri

Bu bölümde TRB1 bölgesi merkez sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarından yardım alan ailelerin, bu yardımı kaç yıldır aldıkları ve ne tür yardımlardan yararlandıkları yönelik anket sorularına verilen cevapları kapsamaktadır.

Ailelere “kaç yıldır yardım alıyorsunuz” yönelik soruya verilen cevaplarda; % 24,8 ile 1-5 yıl aralığında, % 37,6 ile 6-10 yıl aralığında, % 21,5 ile 11-15 yıl aralığında, % 9,2 ile 16-20 yıl aralığında, % 5,7 ile 21-25 yıl aralığında ve % 1,2 ile 26 yıl ve ötesinde yardım aldıklarını beyan etmişlerdir (tablo-44). Bu veriler dört ilin SYDV kurum kayıtlarıyla da teyit edilmiştir (Bingöl SYDV, Elazığ SYDV, Malatya SYDV, Tunceli SYDV, 2013, Sosyal Yardım Dosya Kayıtları).

Tablo-44: Yardım Alma Yıl Aralığı

Sıra No	Yıl Aralığı	Aile Sayısı	Oran (%)
1	1-5 yıl	121	24.8
2	6-10 yıl	184	37.6
3	11-15 yıl	105	21.5
4	16-20 yıl	45	9.2
5	21-25 yıl	28	5.7
6	26 yıl ve ötesi	6	1.2
Toplam		489	100

Anket uygulamasında yer alan 489 ailenin % 75,2 'si altı yıl ve daha yukarısında yardım almaktadır. Devam eden bölümlerde sorulara verilen cevapların rasyonel ve gerçekçi olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Ailelerin SYDV'lerden aldıkları sosyal yardımların türlerinin tespiti için "bugüne kadar hangi tür yardımlardan yararlandınız" şeklindeki soruya verilen cevaplar, TRB1 bölgesi merkez SYDV'lerin kayıtlarıyla eşleştirilmiş ve çok büyük oranda benzerlik olduğu görülmüştür (Bingöl SYDV, Elazığ SYDV, Malatya SYDV, Tunceli SYDV, 2013, Sosyal Yardım Kayıtları).

Tablo-45'de her yardım için 489 hane düşünülmüş bunun için 489 hanenin her biri bu altı ana yardım grubu açısından bağımsız düşünülmüştür. Her bir hane bu yardımın altısını da alabileceği gibi sadece birini veya birkaçını da alabilmektedir. Bu çerçevede tablo-46'ya bakıldığında; hanelerin % 97,55'i aile yardımları, % 67,89'u eğitim yardımları, % 65,85'i proje yardımları, % 45,60'ı sağlık yardımları, % 39,67'ı diğer (beş ana yardım kalemin dışında kalan ve hanelerin ihtiyaçları doğrultusunda yapılan aynı ve nakdi yardımlar), % 3,97'si ise özel amaçlı yardımlardan yararlanmışlardır.

Tablo-45: Bugüne Kadar Yararlanılan Yardım Türleri

Sıra No	Yardım Türü	Aile Sayısı	Toplam Aile	Yararlanma Oranı (%)
1	Aile yardımları	477	489	97.55
2	Eğitim yardımları	332	489	67.89
3	Sağlık yardımları	223	489	45.60
4	Özel amaçlı yardımlar	19	489	3.89
5	Proje yardımları	322	489	65,85
6	Diğer	194	489	39.67
Toplam		1475	2934	

9.3. Ailelerin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Kurumsal Etkinliğine İlişkin Görüşleri

Bu bölümde anket uygulamasının soruları yoksulluk yönetimine yönelik sorulardan oluşmaktadır. SYDV'lerin kurumsal yapısı, sosyal yardımların zamanlaması, adil ve tarafsız dağıtımı, hizmet ortamı, kurum personeli ve hizmeti sunan diğer grupların performansı ve kurumsal performansa yönelik etraflıca hazırlanmış sorularla

yoksulluk yönetiminin önemli bir parçası olan SYDV'lerin kurumsal performansı irdelenmiştir.

9.3.1. Sosyal Yardımların Zamanlaması

SYDV'lerin yaptıkları yardımların zamanlamasına yönelik olarak ailelere "SYDV' de iş ve işlemler (yardım talepleriniz) zamanında yapılıyor mu?" sorusu yöneltilmiştir (tablo-46). Buna göre; % 1.23'ü fikrim yok, % 22.49'u zamanında yapılmıyor, % 21.27'si uzun süren bir zamanda yapılıyor, % 40.29'u ortalama bir zamanda yapılıyor, % 14.72'si, tamamen zamanında yapılıyor cevabını vermişlerdir. % 55,01 ile yardım taleplerinin ortalama ve tamamen zamanında yapılıyor olması, bunun yanında % 43,76 ile uzun süren bir zamanda yapılıyor ve zamanında yapılmıyor cevaplarını vermesi, açısından düşünüldüğünde SYDV'lerin sosyal yardımları yaparken daha hızlı ve zamanda yapması gerektiği ortaya çıkarmaktadır, SYDV'lerden yaralanan yoksulların yardım taleplerinin en kısa zamanda karşılanması, temel ihtiyaçlara muhtaç olan bu insanların kısmen de olsa rahatlamalarının sağlanacağı bilinmelidir.

Tablo-46: SYDV'lerde İş ve İşlemler (Yardım Taleplerinin) Zamanlaması

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	6	1.23
2	Zamanında yapılmıyor	110	22.49
3	Uzun süren bir zamanda yapılıyor	104	21.27
4	Ortalama bir zamanda yapılıyor	197	40.29
5	Tamamen zamanında yapılıyor	72	14.72
	Toplam	489	100.00

9.3.2. Sosyal Yardımların Tarafsızlık Seviyesi

SYDV'lerin yaptıkları yardımların tarafsızlığına yönelik olarak ailelere "SYDV'lerde sosyal yardım yaparken tarafsız davranılıyor mu?" sorusu yöneltilmiş, verilen cevaplara göre; % 2.25'i fikrim yok, % 12.27'si tarafsız davranılmıyor, % 17.79'u çok az tarafsız davranılıyor, % 28.02'si orta düzeyde tarafsız davranılıyor, % 39.67'si tamamen tarafsız davranılıyor demişlerdir. Anket sonuçlarına göre tamamen tarafsız davranılıyor oranı yaklaşık % 40'lar düzeyindedir. Fikrim yok oranı dikkate

alınmadığında, yaklaşık yüzde % 58 gibi önemli bir oran yardımlar yapılırken taraflı davranıldığı kanaatine sahiptirler (tablo-47).

Tablo-47: SYDV'lerin Sosyal Yardımlarının Tarafsızlığı

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	11	2.25
2	Tarafsız davranılmıyor	60	12.27
3	Çok az tarafsız davranılıyor	87	17.79
4	Orta düzeyde tarafsız davranılıyor	137	28.02
5	Tamamen tarafsız davranılıyor	194	39.67
	Toplam	489	100.00

SYDGM'nin "Etki Analiz Çalışması" sonuçlarına göre ankete katılan 6012 kişinin SYDV'lerin yaptıkları yardımlarda tarafsız davranılmasına yönelik yöneltilen soruya verdikleri cevaplar; kesinlikle hayır % 3,5, hayır % 22, kararsızım % 24,7, evet % 40,7, kesinlikle evet % 8,7, cevapsız % 0,1 (SYDGM, Araştırma ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı, 2008: 249). % 49,4'lük kesimi evet bu yardımlar tarafsız bir şekilde yapılıyor derken; yine yarısından fazlası % 50,6'lık kesim, bu yardımların tarafsızlık ilkesiyle bağdaşmayacak şekilde yapıldığını ifade etmektedirler.

Yoksulların herhangi bir ideoloji, siyasi, etnik ve diğer gerekçeler göz önüne alınarak ayırma tabi tutulması en hafif tabiriyle bir insanlık suçudur. Yoksullara tamamen tarafsız bir şekilde yardım yapılması gerekir. Bu soruya % 100'ünün tarafsız yardım yapılıyor şeklinde cevap verilmesi beklenirken, bunu kuşkuyla karşıladıklarından, bu konuda ivedi tedbirlerin alınması önerilmektedir.

9.3.3. Sosyal Yardımların Adilane Yapılma Seviyesi

SYDV'lerin yaptıkları yardımların adil bir şekilde yapılma seviyesi için ailelere, "SYDV'lerce yapılan sosyal yardımlar adil bir şekilde dağıtılıyor mu?" sorusu yöneltilmiş, buna göre; % 4.09' u fikrim yok, % 34,15'i idil bir şekilde dağılmıyor, % 32.11'i çok az adil bir şekilde dağıtılıyor, % 24.95'i orta düzeyde adil bir şekilde dağıtılıyor, % 4.70'i tamamen adil bir şekilde dağıtılıyor cevabını vermişlerdir (tablo-48).

Tablo-48: SYDV'lerce Yapılan Sosyal Yardımlar Adilane Dağıtılma Düzeyi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	20	4.09
2	Adil bir şekilde dağıtılmıyor	167	34.15
3	Çok az adil bir şekilde dağıtılıyor	157	32.11
4	Orta düzeyde adil bir şekilde dağıtılıyor	122	24.95
5	Tamamen adil bir şekilde dağıtılıyor	23	4.70
Toplam		489	100.00

SYDV'lerin yaptıkları yardımların tamamen adilane bir şekilde olması gerekmektedir. % 4,09 fikrim yok ile % 4,70 tamamen adil dağıtılıyor hariç tutulduğunda % 66,26 adil bir şekilde dağıtılmıyor, çok az adil dağıtılıyor yüzdesi yardımların adil olmayan ölçülerde dağıtıldığı göstermektedir, ayrıca % 24,95 ise orta düzeyde adil dağıtılıyor cevapları da tamamen adilane bir şekilde yardımların dağıtılmadığını düşünmektedirler. SYDV'lerin yaptıkları sosyal yardımlarda hiçbir yanlış uygulamaya yol açmadan, yoksullar arasında herhangi bir ayırım gözetmeksizin, ailelerin veya kişilerin ihtiyaçlarına göre tamamen adilane bir şekilde dağıtılması amaçlanmalıdır.

Sosyal yardımların tamamen tarafsız ve adil bir şekilde dağıtılmaması beraberinde birçok sorunu getirmektedir. Kurumsal etkinliğin ve performansın sağlanabilmesi ve yoksullukla mücadelede sosyal yardımların şeffaf bir şekilde dağılımı önemlidir.

9.3.4. Yoksul Ailelerin Muhatap Alınma Seviyesi

SYDV'lerin yoksul vatandaşların kuruma gittiklerinde muhatap alınma seviyelerinin belirlenebilmesi için ailelere “SYDV'lere yardım için gittiğinizde muhatap alınıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş; % 0.82'si fikrim yok, % 9.20'si muhatap alınmıyorum, % 22.90'ı çok az muhatap alınmıyorum, % 32.31'i orta düzeyde muhatap alınmıyorum, % 34.76'sı tamamen muhatap alınmıyorum yönünde cevap vermişlerdir (tablo-49).

Tablo-49: SYDV'lerde Muhatap Alınma Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	4	0.82
2	Muhatap alınmıyorum	45	9.20
3	Çok az muhatap alıyorum	112	22.90
4	Orta düzeyde muhatap alıyorum	158	32.31
5	Tamamen muhatap alıyorum	170	34.76
	Toplam	489	100.00

Ailelerin % 67,07'sinin tamamen ve orta düzeyde muhatap alındığı ifade etmesi kurumsal etkinlik açısından azımsanmayacak bir orandır. Yoksullar vatandaşların SYDV'lerde muhatap alınması önemlidir. Ancak % 32,1 ile muhatap alınmıyorum ve çok az muhatap alıyorum oranının en aza indirilmesi gerekmektedir. Araştırma boyunca yapılan anketlerdeki görüşmelerde kendilerinin son çare olarak SYDV'ler gittiklerini ifade etmişlerdir. Bu çerçevede ele alındığında, kuruma gelen insanların tamamen muhatap alınıp ona göre ilgili yardıma yönlendirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanabilmesi gerekmektedir. Tamamen muhatap alınma seviyesinin olması durumunda, işlerin isabetli yapılmasını, iş yükünün azalmasına, kurumsal performansın yerine gelmesinde çok önemli bir faktör olacaktır. Nihayetinde vatandaşın tamamen muhatap alınıp ihtiyaçlarının karşılanması, kaynak israfının önüne geçip, yoksullukla mücadelede etkili bir araç olur.

9.3.5. Vakıfların Kurumsal Ortamından Memnuniyet Seviyesi

Yoksul ailelerin SYDV'lerin hizmet binası ve kurumsal ortamından memnuniyetinin belirlenebilmesi için "SYDV'nin binası ve hizmet ortamından memnun musunuz?" sorusu yöneltilmiş olup, ankete katılan ailelerin; % 2.25'i fikrim yok, % 14.72'si memnun değilim, % 20.65'i çok az memnunum, % 40.29'u orta düzeyde memnunum, % 22.09'u tamamen memnunum yönünde cevaplar vermişlerdir (tablo-50).

Tablo-50: SYDV'nin Binası ve Hizmet Ortamından Memnuniyet

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	11	2.25
2	Memnun değilim	72	14.72
3	Çok az memnunum	101	20.65
4	Orta düzeyde memnunum	197	40.29
5	Tamamen memnunum	108	22.09
	Toplam	489	100.00

Yoksul ailelerin ve bireylerin sosyal yardımlar için SYDV'lere gitmeleri gerekmektedir. Talep üzerine işleyen bir kurumsal yapı üzerine inşa edilen SYDV'ler hizmet ortamına gelen vatandaşlara yönelik, iyi tasarlanmış ve düzenlenmiş olması gerekmektedir. Bu ölçüler ele alındığında % 62,38 gibi bir oranla tamamen ve orta düzeyde bir memnuniyetin olduğunu ifade etmişlerdir. % 35,37 gibi (yaklaşık üçte birden fazla) bir oran ise memnun olmadığı veya çok az memnun olduğunu vurgulamışlardır.

9.3.6. Hizmeti Sunanlardan Memnuniyet Seviyesi

Araştırma, temel iki grup üzerinden gerçekleştirilmiştir. Birinci grup hizmeti alan (SYDV'lerden yardım alan yoksul aileler), ikinci grup hizmeti sunan (mülki idare amirleri, vakıf müteveli heyeti, vakıf personeli ve muhtarlar) olarak ayrılmıştır, SYDV'lerden sosyal yardım alan aileler ve bireyler doğrudan veya dolaylı bir şekilde hizmeti sunan gruptakiler ile ilişkileri olmaktadır. Bu durumda hizmeti alanların hizmeti sunanlara yönelik fikirleri önemlidir. Her iki gurubun bir birini etkilediği bir yapıdan söz edilebilir. Buna dönük hizmeti sunanlar performansları ortaya koyan sorular sorulmuş ve tablolarda bu sonuçlar etraflıca ele alınmıştır.

Mülki idare amirlerine yönelik olarak "SYDV'den sosyal yardım alırken valilik (Vali ve vali yrd.) size yardımcı oluyor mu ?" sorusuna ankete katılan ailelerin: % 10.22'si fikrim yok, % 40.08'i yardımcı olmuyor, % 10.22'si çok az yardımcı oluyor, % 24.13'ü orta düzeyde yardımcı oluyor, % 15.34'ü tamamen yardımcı oluyor cevabını vermişlerdir. Anket çalışması yapılırken yardım alan ailelerin bazıları valilik hakkında görüş bildirmeyi reddetmiş ve çoğunlukla fikrim yok cevabını vermişlerdir. Tabloya bakıldığında bu oranın % 10,22 çıktığı görülmektedir. Bu oranın genel ortalamayı çok

ciddi oranda etkilemediği diğer verilerden anlaşılmaktadır. % 51,10 ile ‘‘yardımcı olmuyor ve çok az yardımcı oluyor’’ birlikte ele alındığında, vakıf başkanları olarak görev yapmakta olan vali veya vali yardımcılarının bu konudaki performansının yeterli olmadığı görülmektedir. % 39,47 ise ‘‘tamamen veya orta düzeyde yardımcı oluyor’’ oranı ise önemli bir oran olmakla birlikte, yetersizdir (tablo-51).

Tablo-51: Mülki İdare Amirlerinden Memnuniyet Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	50	10.22
2	Yardımcı olmuyor	196	40.08
3	Çok az yardımcı oluyor	50	10.22
4	Orta düzeyde yardımcı oluyor	118	24.13
5	Tamamen yardımcı oluyor	75	15.34
	Toplam	489	100.00

Vakıf personeline yönelik olarak, ‘‘SYDV’ den sosyal yardım alırken SYDV personeli size yardımcı oluyor mu?’’ sorusuna ankete katılan ailelerin: % 0.41’i fikrim yok, % 12.27’si yardımcı olmuyor, % 11.04’ü çok az yardımcı oluyor, % 28.02’si orta düzeyde yardımcı oluyor, % 48.26’sı tamamen yardımcı oluyor şeklinde cevap vermişlerdir. Fikrim yok bağımsız tutulduğunda , % 23,31 ile yardımcı olmuyor ve çok az yardımcı olunuyor denilmiştir. Bu oranlar doğrultusunda SYDV personelinin büyük bir oranda yardım için kuruma gelen kişilere yardımcı oldukları görülmektedir. Sonuç olarak personelin bu gayretlerinin daha artırılması için kurumsal ve yapısal gelişmelerin yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (tablo-52).

Tablo-52: Vakıf Personelinden Memnuniyet Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	2	0.41
2	Yardımcı olmuyor	60	12.27
3	Çok az yardımcı oluyor	54	11.04
4	Orta düzeyde yardımcı oluyor	137	28.02
5	Tamamen yardımcı oluyor	236	48.26
	Toplam	489	100.00

Vakıf müteveli heyet üyelerine yönelik olarak, “SYDV’ den sosyal yardım alırken vakıf müteveli heyeti size yardımcı oluyor mu?” sorusuna ankete katılan ailelerin: % 16.36’si fikrim yok, %47.03’ü yardımcı olmuyor, % 7.57’si çok az yardımcı oluyor, % 17.38’i orta düzeyde yardımcı oluyor, % 11.66’sı tamamen yardımcı oluyor cevabını vermişlerdir. Sosyal yardım alan ailelerle yapılan görüşmeler sonucunda bu soruya “fikrim yok” olarak cevap verenlerin yarısına yakını “bizim müteveli heyeti ile işimiz yok”, diğer yarısı da “ben görüş bildirmesem iyi olur” deyip biraz çekingen davranmışlardır. “Fikrim yok’u” saymazsak % 54,6 ile “yardımcı olmuyor ve çok az yardımcı oluyor” fikirleri ağırlık kazanmaktadır. % 29,04 oran ile “tamamen veya orta düzeyde yardımcı oluyor” ön plana çıkmaktadır. Bu oranlar mülki idare amirlerince verilen cevaplarla hemen hemen denk oranlardır (tablo-53).

Tablo-53: Vakıf Müteveli Heyeti Üyelerinden Memnuniyet Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	80	16.36
2	Yardımcı olmuyor	230	47.03
3	Çok az yardımcı oluyor	37	7.57
4	Orta düzeyde yardımcı oluyor	85	17.38
5	Tamamen yardımcı oluyor	57	11.66
	Toplam	489	100.00

Muhtarlara yönelik olarak, “SYDV’ den sosyal yardım alırken muhtarlar size yardımcı oluyorlar mı ?” sorusuna ailelerin (tablo-54): % 2.86’sı fikrim yok, % 48.47’si yardımcı olmuyor, % 15.75’i çok az yardımcı oluyor, % 21.47’si orta düzeyde yardımcı oluyor, % 11.45’i tamamen yardımcı oluyor cevabını vermişlerdir. Araştırma boyunca anket için yapılan görüşmeler ve ziyaretler sonucunda en çok şikayet muhtarlara yönlendirilmiştir. Aynı zamanda bazı muhtarların ise tamamen yardımcı oldukları da beyan edilmiştir. % 64,22 ile “yardımcı olmuyor ve çok az yardımcı oluyor” görüşleri öne çıkmaktadır. % 32,92 ise “tamamen veya orta düzeyde yardımcı oluyor” oranları tablodan anlaşılmaktadır. Muhtarların sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları ile doğrudan ve resmi bir görevleri olamamakla birlikte, yoksul vatandaşların SYDV’lere yönlendirilmesinde ve yardım taleplerinin iletilmesinde hayati

bir rolleri vardır. Aynı zamanda il merkez SYDV’lerde vakıf müteveli heyetine iki üye vermektedirler. Verilere bakıldığında hizmet alanların muhtarların performansını çoğunlukla beğenmedikleri ortaya çıkmaktadır

Tablo-54: Muhtarlardan Memnuniyet Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim Yok	14	2.86
2	Yardımcı Olmuyor	237	48.47
3	Çok Az Yardımcı Oluyor	77	15.75
4	Orta Düzeyde Yardımcı Oluyor	105	21.47
5	Tamamen Yardımcı Oluyor	56	11.45
	Toplam	489	100.00

Hizmeti sunan grupta yer alanlara yönelik genel bir değerlendirme yapıldığında, hizmet alanların en çok vakıf personelinden memnun olduğu, daha sonra valilik (mülki idare amirleri), muhtarlar ve son olarak ise vakıf müteveli heyetinden memnun oldukları ve kendilerine yardımcı olduklarını beyan etmektedirler. Ancak en fazla memnuniyetsizlik ise muhtarlara yöneltilmiştir. Bu aşamada SYDV’lerden yardım alma sürecinin ve kurumsal yapının sorgulanması gerekmektedir. SYDV’lerden yardım alma sürecine dahil olanların sayısı fazla olup, yardımların etkin ve verimli bir şekilde zamanında yapılabilirliğini azalmaktadır. Verilerde bunu kanıtlamaktadır.

9.4. Ailelerin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Sosyal Yardımlarının Etkinliğine Yönelik Görüşleri

Araştırmanın temel amaçlarından biri olan ve ayrıca denencelerin ortaya koyulabilmesi için SYDV’lerce yapılan sosyal yardımların etkinliğinin verilerle gösterilmesi gerekmektedir. Bu bölümde, anketin sonuçları tablolar halinde gösterilmiş ve sosyal yardımların etkinliği irdelenmiştir.

9.4.1. Kömür Yardımlarının Beğenilme Seviyesi

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından her yıl kış ayları gelmeden kayıtlı olan yoksul vatandaşlara 500 kg ile bir ton arasında değişen miktarlarda kömür yardımları dağıtılmaktadır. Ailelere, “SYDV’lerce kış aylarında

dağıtılan kömür yardımının miktarını ve kalitesini beğeniyor musunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Buna göre; % 2.86’si fikrim yok, % 32.31’i beğenmiyorum, % 37.01’i çok az beğeniyorum, % 21.47’si orta düzeyde beğeniyorum, % 6.34’ü tamamen beğeniyorum cevabını vermiştir. Tabloya bakıldığında % 69,33 gibi önemli bir oran “beğenmiyorum ve çok az beğeniyorum” cevaplarını vermişlerdir. Tamamen memnun olanların, anket görüşmelerinde “bu kömürde olmazsa kışın nasıl ısınacağız” fikrinden dolayı ailelerin % 21,47’side orta düzeyde beğendiğini beyan etmiştir. Kömür yardımının daha etkin ve kaliteli bir şekilde yapılabilmesi için bölgesel düzeyde yeni arayışlara gidilmesi, nakdi yardım olarak yapılma seçenekleri göz önünde bulundurulması (aynı yardımların dezavantajlarının çok olması nedeniyle), mevcut haliyle sosyal yardım yararlanıcıların büyük çoğunlukla şikayetçi oldukları konulardır (tablo-55).

Tablo-55: SYDV’lerce Dağıtılan Kömür Yardımının Miktarının ve Kalitesinin Beğenilme Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	14	2.86
2	Beğenmiyorum	158	32.31
3	Çok az beğeniyorum	181	37.01
4	Orta düzeyde beğeniyorum	105	21.47
5	Tamamen beğeniyorum	31	6.34
	Toplam	489	100.00

9.4.2. Proje Yardımlarının Yoksulluktan Kurtarma Seviyesi

Günümüzde sosyal yardım alanında nakdi ve proje yardımları ön plana çıkmaktadır. Aynı yardımların doğurduğu sorunlar karşısında birçok ülkede sosyal yardımlar ağırlıklı olarak nakdi bir şekilde yapılmaktadır. Proje yardımları ise ülkemize 2001 yılında Dünya Bankasının “Sosyal Riski Azaltma Projesiyle” hayata geçmiş ve bu destek niteliğindeki yardımlar yaygınlaşarak büyümeye devam etmektedir. Proje yardımlarının artarak devam etmesi ve yoksullukla mücadelede önemli bir rol biçilmiş olmasından dolayı ankette hizmeti alan ailelere, “SYDV’nin proje yardımları yararlı mı, yoksulluktan kurtulmayı sağlıyor mu?” sorusuna yöneltilmiş, ankete katılan aileler (tablo-56) buna; % 2.24’ü fikrim yok, % 45.19’si sağlamıyor, % 29.87’si çok az

sağlıyor, % 18.40'ı orta düzeyde sağlıyor, % 4.29'u tamamen sağlıyor şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo-56: SYDV'nin Proje Yardımlarının Yoksulluktan Kurtulma Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	11	2,24
2	Sağlamıyor	221	45,19
3	Çok az sağlıyor	146	29,87
4	Orta düzeyde sağlıyor	90	18,41
5	Tamamen sağlıyor	21	4,29
	Toplam	489	100,00

Proje yardımlarına aktarılan kaynaklar sonucunda istenilen sonuçların alınmadığı tablo-56'nın verilerinden anlaşılmıştır. Anket uygulanan ailelerin 322'si doğrudan proje desteği almış, 11 ailenin doğrudan ve dolaylı bir şekilde proje desteğini almadığı veya komşu ve akrabalarında da kimsenin proje desteği almadıklarını beyan etmişlerdir. 156 aile ise dolaylı bir şekilde "proje yardımlarını aldıklarını belirtmiştir. Anket için yapılan ziyaret ve görüşmelerde çocuklarının proje yardımlarından faydalandıkları, komşusu veya akrabasının bu yardımları aldığını, proje yardımlarından faydalananlarının durumlarından haberdar olduklarını, şartları tutmadığından dolayı proje yardımı alamamış; ancak proje yardımlarının etkinliği bildiklerini" ifade etmişlerdir. Bu yüzden bu 200 ailenin proje yardımlarına ilişkin görüşleri alınmıştır. Fikrim yok diyenleri bağımsız olarak ele aldığımızda, ankete katılan ailelerin % 75,06'sı proje yardımlarının yoksulluktan kurtarmadığı veya çok az kurtardığını açıklamışlardır.

SYDGM'nin "Proje Destekleri Genel Değerlendirmesi" sonuçlarına göre ankete katılan 173 kişinin proje desteklerinin yaşamlarını olan etkilerine ilişkin olarak verdikleri cevaplar; yaşamımızı çok rahatlatmış % 8,7, yaşamımızı rahatlatmış % 39,9, yaşamımızı ne rahatlatmış ne de rahatlatmadı % 7,5, yaşamımızı rahatlatmadı % 38,2, yaşamımızı kesinlikle rahatlatmadı % 5,8 (SYDGM, 2008a: 184), sadece % 48,6'lık kesimin yaşamlarını ya çok rahatlatmış veya rahatlatmış geriye kalan % 51,4 kesimin ise bu uygulamalardan yararlansa bile hayatında bir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir.

Proje yardımları ASPB ve SYGM ve de diğer sosyal yardım kurum ve kuruluşlarının tekrar gözden geçirerek bu eksikliğin nedenlerini iyi araştırılıp, aktarılan kaynakların verimsizliğini iyi irdelemeleri gerekmektedir. Çoğunlukla önem atfedilen bu yardımların revize edilmesi gerekmektedir.

9.4.3. Sosyal Yardımların Yoksulluktan Kurtarma Seviyesi

SYDV'lerden yardım alan ailelerin, bu yardımların yoksulluklarına olan etkilerinin tespiti için, "SYDV'ler tarafından size yapılan sosyal yardımlardan dolayı aileniz yoksulluktan kurtuldu mu?" sorusu yöneltilmiştir. Tablo-57'deki cevaplara bakıldığında; ankete katılan ailelerin % 0.61'i fikrim yok, % 69.33'ü kurtulamadı, % 23.93'ü çok az kurtuldu, % 5.32'si orta düzeyde kurtuldu, % 0.82'si tamamen kurtuldu cevabını vermişlerdir. Bu sorunun sonuçlarına bakıldığında SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımların yoksullukla savaşmada etkin olmadığı görülmektedir. % 6,14 sadece tamamen ve orta düzeyde kurtuldu cevaplarını vermişlerdir.

Tablo-57: SYDV 'ler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Yoksulluktan Kurtarma Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	3	0.61
2	Kurtulamadı	339	69.33
3	Çok az kurtuldu	117	23.93
4	Orta düzeyde kurtuldu	26	5.32
5	Tamamen kurtuldu	4	0.82
Toplam		489	100.00

SYDGM'nin 6012 kişi üzerinde yaptığı araştırmanın 'Yardımların Yoksulluğu Azaltılmasına İlişkin Görüşler ' ' bölümünde araştırmaya katılan kişilere SYDV'lerden aldığınız sosyal yardımların yoksulluğun azaltılmasını sağlıyor mu sorusuna; "yoksulluğumda kesinlikle azalma oldu" % 5,1, "yoksulluğumda azalma oldu" % 31,2, "yoksulluğumda ne azalma oldu ne de olmadı" % 27,3, "yoksulluğumda azalma olmadı" % 28,9, "yoksulluğumda kesinlikle azalma olmadı" % 7,5, "cevapsız" % 0,3 şeklinde cevaplamışlardır (SYDGM, 2008a: 237). Yoksulluğumda kesinlikle azalma veya azalma oldu diyenlerin oranı % 36,3 'lük bir kesimi oluştururken % 63,7'lik kesim olumsuz yönde cevap vermiştir. Bu noktada söylenecek belki de en kısa şey, sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadığı veriler çerçevesinde rahatlıkla söylenebilir.

Sosyal yardımlar, sosyal devlet gereğidir, fakat yöntem bu noktada çok önemlidir, doğru bir yöntemle yapılmayan bu sosyal yardımlar yoksulluğu azaltmamaktadır.

Önceki bölümlerde 489 ailenin büyük çoğunluğunun altı yıl ve daha yukarısında yardım aldığı gerçeğinden hareketle, yapılan yardımların etkin olmadığı gibi yoksulluğun kalıcılılaşmasına da neden olduğu veriler ışığında söylenebilmektedir.

9.4.4. Sayı ve Miktar Olarak Yeterlilik Seviyesi

SYDV'lerin kurulmalarının temel nedeni sosyal yardımlarda bulunmaktır. İhtiyaç sahibi insanlara verilen yardımlarla onların en acil hayati ihtiyaçları karşılanmayı amaçlayan bir görev üstlenmiştir. Bunun yerine getirilip getirilmediğine yönelik ankette, "SYDV'ler tarafından size yapılan sosyal yardımlar (sayısı ve miktarı) temel ihtiyaçlarınızı karşılıyor mu?" sorusu yöneltilmiş, buna göre; ankete katılan ailelerin % 0.41'i fikrim yok, % 24.74'ü hiç karşılamıyor, % 58.69'u çok az karşılıyor, % 15.13'ü orta düzeyde karşılıyor, % 1.02'si tamamen karşılıyor cevabını vermişlerdir. Kurumun temel işlevi olan yoksulluk içerisinde bulunan ailelerin veya bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan bir yardım miktarının verilmediği % 83,43 ile "hiç karşılamıyor ve çok az karşılıyor" cevaplarından anlaşılmaktadır (tablo-58).

Tablo-58: SYDV 'lerce Yapılan Sosyal Yardımlar Sayısı ve Miktarı Temel İhtiyaçlarını Karşılama Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	2	0.41
2	Hiç karşılamıyor	121	24.74
3	Çok az karşılıyor	287	58.69
4	Orta düzeyde karşılıyor	74	15.13
5	Tamamen karşılıyor	5	1.02
	Toplam	489	100

SYDGM'nin 6012 kişi üzerinde yaptığı araştırmanın "Yardımların İhtiyaçları Karşılmasına İlişkin Görüşler" bölümünde araştırmaya katılan kişilere SYDV'lerden aldığımız sosyal yardımlar ihtiyaçlarınızı karşılıyor mu sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında; kesinlikle ihtiyaçlarımı karşıladı % 8,0, kısmen ihtiyaçlarımı karşıladı % 41,6, ihtiyaçlarımı ne karşıladı ne de karşılamadı % 26,9, ihtiyaçlarımı karşılamadı %

20,2, kesinlikle ihtiyaçlarını karşılamadı % 3,4 cevapsız ise % 0,3'tür (SYDGM, 2008a: 236). Cevap verenlerin % 50,4'i konuya genel olarak olumsuz yaklaşmışlardır.

Sosyal yardımların yoksul bireylerin veya ailelerin ihtiyaçlarının tamamını karşılayan bir miktar ve oranda verilmesi gerekmektedir. SYDV'lerin varlık sebeplerini yerine getirebilmelerinin en belirgin göstergesi, yeterli sosyal yardımı sunabilmesinin gerekliliğidir.

9.4.5. Sosyal Yardımların Kesilmesinin Etki Seviyesi

Tablo-57 ve tablo-58'de görüldüğü gibi yoksul ailelerin yoksulluktan kurtulmadığı ve yapılan yardımların yetersizliği görülmüştür. Bu aşamada yardımların kesilmesinin etkilerinin sorgulanması gerekmektedir. Bu nedenle ailelere, "SYDV'lerce yapılan sosyal yardımların kesilmesi hayatınızı nasıl etkiler?" sorusu yöneltilmiş, ankete katılan aileler; % 1.23'ü fikrim yok, % 1.64'ü etkilemez, % 9.61'i çok az etkiler, % 28.22'si orta düzeyde etkiler, % 59.30'u tamamen etkiler, çok zorlanırsınız cevabını vermiştir. Tablo-59'a bakıldığında yardım alan ailelerin yardımların kesilmesi durumunda çok fazla etkileneceği görülmektedir, bu orana "orta düzeyde etkilenirsiniz" de dahil edildiğinde oran tamama yakın bir seviyeye gelmektedir.

Tablo-59: SYDV'lerce Yapılan Sosyal Yardımların Kesilmesinin Etkileri

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	6	1.23
2	Etkilemez	8	1.64
3	Çok az etkiler	47	9.61
4	Orta düzeyde etkiler	138	28.22
5	Tamamen etkiler, çok zorlanırsınız	290	59.30
	Toplam	489	100.00

ASAGM'nin "Türkiye'de Kamusal Sosyal Yardım Alanların Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü" çalışmasında "sosyal yardımların kesintiye uğramasının, yardım alanların günlük yaşamlarına olası etkileri" başlıklı bölümünde ankete katılan 2032 hanenin cevaplara bakıldığında; % 44,8 ile çok fazla etkiler (hayat bizim için çekilmez bir hal alır), % 17,2 biraz etkiler ama yaşamımızı sürdürürüz, % 35 fazla etkilemez, % 3 fikrim yok cevapların vermişlerdir (ASAGM, 2010: 119). TRB1 bölgesinde yapılan araştırmayla yakın sonuçlara varıldığı görülmektedir.

Bu noktada yardım alan ailelerin yoksulluktan kurtulamadığı ancak yardımları da almadıklarında çok zorlanacaklarını ifade etmişlerdir. Bu durum “bir sosyal yardım bağımlılığı” doğurmakta ve kalicılaştırmaktadır. Diğer taraftan “sosyal yardım yoksulluğu”nun ortaya çıktığını ilgili veriler ışığında söylemek mümkündür. Bu duruma bulgular ve öneriler bölümünde ayrıca değinilmiştir.

9.4.6. Yardımların Topluma Olan Katkı Seviyesi

SYDV’lerden sosyal yardım alan ailelere, aldıkları bu yardımların kendilerine ve topluma olan katkısının tespiti için, “SYDV’ler tarafından yapılan sosyal yardımların sizin ve diğer yoksul vatandaşların hayatlarına önemli bir katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş buna göre; ankete katılan ailelerin % 0.82’si fikrim yok, % 20.45’i önemli bir katkısı yok, % 37.01’i çok az önemli bir katkısı var, % 29.04’ü orta düzeyde önemli bir katkısı var, % 12.68’i tamamen önemli bir katkısı var cevabını vermişlerdir. Oranlara bakıldığında % 57,46 ile “önemli bir katkının olmadığı ve çok az önemli bir katkının olduğunu” ifade etmişlerdir. Katkının önemine tamamen inanmayan fakat yardımlara bağımlı bir şekilde yaşayan ve yoksulluktan kurtulamayan bir sosyal yardım mekanizmasının olduğu genel olarak anket sonuçlarından anlaşılmaktadır (tablo-60).

Tablo-60: SYDV ’ler Tarafından Verilen Sosyal Yardımların Topluma Olan Katkı Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	4	0.82
2	Önemli bir katkısı yok	100	20.45
3	Çok az önemli bir katkısı var	181	37.01
4	Orta düzeyde önemli bir katkısı var	142	29.04
5	Tamamen önemli bir katkısı var	62	12.68
	Toplam	489	100.00

9.4.7. Geleceğe Yönelik Güven ve Umut Seviyesi

Bu aşamada yoksul ailelerin hayata ve geleceği dair umutlarına yönelik bir sorunun sorulması gerekliliğinden hareketle, ailelere “SYDV’ler tarafından size yapılan yardımlardan dolayı hayata ve geleceğe daha güvenli ve umutlu bakıyor musunuz?” sorusuna (tablo-61) ankete katılan aileler: % 1.84’ü fikrim yok, % 28.43’ü güvenle ve

umutlu bakmıyoruz, % 43.97's, çok az güvenle ve umutlu bakıyoruz, % 22.09'u orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyoruz, % 3.68'i tamamen güvenli ve umutlu bakıyoruz cevabını vermişlerdir. Ailelerin % 72,4'lük kısmı "hayata ve geleceğe ya umutlu bakmıyor ya çok az umutlu bakıyor".

Tablo-61: Sosyal Yardım Ailelerin Hayata ve Geleceğe Daha Güvenli ve Umutlu Bakma Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Fikrim yok	9	1.84
2	Güvenli ve umutlu bakmıyoruz	139	28.43
3	Çok az güvenli ve umutlu bakıyoruz	215	43.97
4	Orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyoruz	108	22.09
5	Tamamen güvenli ve umutlu bakıyoruz	18	3.68
	Toplam	489	100.00

SYDGM'nin 6012 kişi üzerinde yaptığı araştırmanın "Sosyal Yardımlardan dolayı geleceğe daha güvenle bakma durumu" bölümünde araştırmaya katılan kişilere SYDV'lerden aldığımız sosyal yardımlardan dolayı hayata ve geleceğe daha güvenle bakıyor musunuz? şeklinde sorulan soruya verilen cevaplara bakıldığında; % 9,3 "kesinlikle güvenle bakıyorum", % 36,6 "güvenle bakıyorum", % 12,5, "ne güvenle ne güvensiz", % 17,5 "güvensiz bakıyorum", % 5,3 "kesinlikle güvensiz bakıyorum" demişlerdir. %o 3 ise hiçbir cevap vermemiştir. (SYDGM, 2008a: 260). Ankete katılanların % 54,1 'i ise olumsuz cevaplar vermişlerdir.

Ailelerin yoksulluktan kurtulmaya yönelik bir umudunun kalmadığı, mevcut sosyal durumlarını kabullendikleri anlaşılmaktadır. Bu veriler çerçevesinde sosyal yardım mekanizmasının ve yoksulluk yönetimin sosyal yardım politikalarını ciddi bir şekilde yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir.

9.5. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından Yardım Alan Ailelerin Yoksulluğa İlişkin Görüşleri

Yoksul ailelerin genel olarak "yoksulluğu" algılama biçimi ve yaşantısında nasıl konumlandığının ortaya koyulması gerekmektedir. Bu gerçeklikten hareketle anket soruları hazırlanmıştır. Öncelikle görüşme ve ziyaretlerde ailelere "kendinizi yoksul bir aile olarak görüyor musunuz?" sorusu yöneltilmiş 489 ailenin 470'i bu

soruya evet cevabını verirken 19 aile buna hayır cevabını vermiştir. Hayır cevabını veren ailelere “ama siz düzenli sosyal yardım alıyorsunuz” sorusu yöneltildiğinde “evet biz sosyal yardım alıyoruz fakat yoksul değiliz, “bizden daha kötü olan aileler var, biz onlardan iyiyiz cevaplarını vermişlerdir”.

Bunun akabinde sizce ‘yoksulluğun nedeni’ nedir sorusu yöneltmiştir (on altı şıklı olan bu sorudan yoksulluğun nedeni olarak üç şikkın işaretlenmesi istenmiştir) çıkan sonuçlar yansıtılmıştır. Tablo-62’de SYDV’lerden sosyal yardım alan hanelerin kendi yoksulluklarının nedenini ölçülmeyi amaç edinmiştir. Sonuçlara bakıldığında; aileler yoksulluğun nedeni olarak % 17,26 ile bir mesleğimin olmamasından, % 14,93 ile kaderimin böyle olmasından, % 14,67 ile eğitimsizliğimden, % 7,16 ile yoksulluğun nedeni, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden, % 6,95 ile adil bir toplumda yaşamıyor olmamdan, % 6,76 ile yoksulluğumun nedeni, ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta, % 6,35 ile ailemden destek görmediğimden, % 3,89 ile Allah bazı kullarını yoksullukla imtihan ettiği için, % 3,69 annesiz ve/veya babasız büyüdüğümünden, % 3,35 yoksul bir mahallede oturuyor olmamdan, % 3,14 şanssızlığımdan, % 2,91 tembelliğimden, % 2,52 miras kalmamasından, % 2,25 ile gelişmiş ülkelerin ülkemizi sömürmesinden, 2,12 ile paramı nasıl değerlendireceğimi bilmiyor olmamdan, % 2,05 ile alkol ve diğer maddeleri kullanmamdan cevaplarını vermişlerdir. Yoksulluğun nedeni öncelikle meslek sahibi olmamaya, kadere, eğitimsizliğe bağlanırken devam eden oranlarda ise yöneticilerin doğru karar vermemesine, adil bir toplum olamamasına, ülke ekonomisinin zayıflığına ve aileden destek görmemeye bağlanmıştır.

Tablo-62: Sosyal Yardım Ailelerin Yoksulluğun Nedenine Yönelik Fikirleri

Sıra No	Yoksulluk Nedeni	Neden-1	Neden-2	Neden-3	Toplam	Oran (%)
1	Kaderimin böyle olmasından	217	1	1	219	14.93
2	Tembelliğimden	33	11	0	44	2.91
3	Bir mesleğimin olmamasından	132	119	2	253	17.26
4	Adil bir toplumda yaşamıyor olmamdan	30	68	4	102	6.95
5	Ailemden destek görmediğimden	9	51	33	93	6.35
6	Allah bazı kullarını yoksullukla imtihan ettiği için	5	25	27	57	3.89
7	Paramı nasıl değerlendireceğimi bilmiyor olmamdan	7	12	12	31	2.12
8	Alkol ve diğer maddeleri kullanmamdan	1	12	17	30	2.05
9	Eğitimsizliğimden	14	95	106	215	14.67
10	Yoksul bir mahallede oturuyor olmamdan	7	6	36	49	3.35
11	Şanssızlığımdan	4	18	24	46	3.14
12	Annesiz ve/veya babasız büyüdüğümünden	4	17	33	54	3.69
13	Miras kalmamasından	1	7	29	37	2.52
14	Yoksulluğumun nedeni, ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta	16	28	55	99	6.76
15	Yoksulluğun nedeni, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden	7	17	81	105	7.16
16	Gelişmiş ülkelerin ülkemizi sömürmesinden	2	2	29	33	2.25
	Toplam	489	489	489	1467	100.00

Yoksul aileler ağırlıklı oranlara göre öncelikle yoksulluklarının nedenini kişisel gayret eksikliği ve kendisi dışındaki faktörlere (kadere) bağlamıştır. İkincil ağırlıklı oran ise, sistemsal ve toplumsal nedenle bağlamışlardır. Anket sonuçları bize yoksulların buldukları durumdan kurtulabilmelerinin öncelikle bu hanelerde yaşayan bireylerin kişisel gayretlerinin geliştiren çalışmaların ve düzenlemelerin yapılması gerekmekte, ikincil olarak ise adil olmayan toplumsal gelir ve kurumsal yapılanmaların düzenlenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Tablo-62’yi destekleyen ve neden sosyal yardıma ihtiyaç duyulduğunun ortaya koyulabilmesi için ailelere ”neden sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının (SYDV’lerin) yapmış oldukları sosyal yardımı alıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş, cevapları açık uçlu bırakılmış, yapılan görüşme ve ziyaretlerde aile fertlerin düşünceleri

olduğu gibi yazılmıştır, daha sonra bu dűřünceler ifade sıklıklarına gűre on sekiz şıkta toplanmıştır. Bunlar sırasıyla şunlardır:

(1) aile kalabalık, (2) alışıyorum ama yetmiyor, (3) alışmadığım için, (4) ocuklarımız için gidiyoruz, (5) ok ihtiyacım var, (6) devletin verdiği imkanlardan faydalanmak için, (7) eğitim yardımı için, (8) eřim yok, kiramı deyemiyorum, (9) gelirim olmadığı için, (10) ihtiyaçlarımı karşılamak için, (11) kira yardımları için, (12) maddi durumum kűtű, (13) đrenci yardımı için, (14) zűrlűyűm, çalışamıyorum, (15) yalnızım, kimsem yok, (16) yardıma muhtaç olduğumuzdan, (17) yaşlıyız, (18) yoksuluz, cevapları sıklıkla ifade edilmiştir. Temel olarak ihtiyaç sahipliği, gelir yetersizliği, farklı nedenlerden çalışmama ön plana çıkmaktadır.

9.6. Ailelerin Sosyal Yardım Sistemine İliřkin Gűrűřleri

Bu başlık altında Tűrkiye’de sosyal yardım sistemi, yoksulluk yűnetimi, sosyal yardım alan ailelerin sosyal yardımlardan beklentileri, önerilerini içeren sorular yer almaktadır. Tablolar halinde anket sonuçları etraflıca irdelenmiştir. Öncelikle ailelere ‘‘ocuklarınızın gelecekte bir yetişkin olarak SYDV’den sosyal yardım almasını ister misiniz? sorusuna 489 ailenin 399’u ‘‘hayır almasın buna muhtaç olmasın’’ derken, 90 aile ‘‘evet alsın, nasıl olsa oda fakir olur’’ demişlerdir. Oransal olarak % 81,60 oranında hayır almasın demişlerdir.

Benzer bir soruyu ASAGM’nin ‘‘Tűrkiye’de Kamusal Sosyal Yardım Alanların Yardım Algısı ve Yoksulluk Kűltűrű’’ çalıřmasında yoksul hanelerdeki fertlerin ‘‘ocuklarımın da hayatlarını benim sosyal yardım olarak sűrdűrmelerini istemem’’ bařlıklı bűlűműnde ankete katılan 2032 hanenin çocuklarınızın sosyal yardım olarak hayatlarını sűrdűrmelerini ister misiniz? sorusuna; % 1,1 kesinlikle katılıyorum, % 2,3 katılmıyorum, % 7,4 kararsızım, % 46,8 ise katılıyorum ve % 42,4 ise kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiřlerdir (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum % 89,2). (ASAGM, 2010: 142). TRB1 bűlgesinde yapılan bu arařtırmanın sonuçları da benzer yűndedir.

Bu çoğunluğun çocuklarının gelecekte sosyal yardım almadan kendi ekonomik gelirleriyle yaşamlarını sűrdűrebilmelerini ve yoksulluk zincirinin dışına çıkmalarını umut etmektedirler. Bu soruda belki de en doğal olan sonuca varılmıştır, çünkü aileler bu ekonomik yoksulluklarının çocuklarının kaderi olmasını istememektedirler.

9.6.1. Sosyal Yardımların Hangi Kurum Tarafından Yapılmasına Yönelik Görüşleri

Türkiye’de sosyal yardım sistemi ve yoksulluk yönetimi çok başlı bir şekilde örgütlenmiştir. Birçok kurum ve kuruluş sosyal yardım yapmaktadır, bu gerçeklikten hareketle hazırlanan sorular çerçevesinde yoksul ailelerin görüşlerine yer verilmiştir. Bu açıdan, ailelere “sizce sosyal yardımı hangi kurum yapsa daha iyi olur?” sorusu yöneltilmiş, buna göre; ankete katılan ailelerin % 9’u belediyeler, % 39.26’sı SYDV’ ler, % 14.72’si sosyal hizmetler (Aile ve Sos. Pol. İl/İlçe Müd.), % 5.32’si vakıflar bölge müdürlüğü, % 7.36’sı doğrudan valilik/veya kaymakamlık, % 1.23’ü özel dernek ve vakıflar, % 23.11’i diğer (hepsi yapsın) cevabını vermişlerdir. SYDV’lerin ön plana çıktığı görülmekle birlikte tüm kurumlar yapsın oranı ise % 23,11 ile önemlidir (tablo-63).

Tablo-63: Sosyal Yardımı Hangi Kurum Tarafından Yapılmasına Yönelik Fikirleri

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Belediyeler	44	9.00
2	SYDV’ ler	192	39.26
3	Sosyal Hizmetler (Aile ve Sos. Pol. İl/İlçe Müd.)	72	14.72
4	Vakıflar Bölge Müdürlüğü	26	5.32
5	Doğrudan valilik/veya kaymakamlık	36	7.36
6	Bağımsız özel dernek ve vakıflar	6	1.23
7	Diğer (hepsi yapsın)	113	23.11
	Toplam	489	100.00

Bu sorunun temel amacı çoklu bir sosyal yardım sisteminin yoksullar tarafından nasıl algılandığı ve tercihlerini göstermektir. Yapılması gereken SYDV’lerin mevzuatının, kurumsal ve personel yapısının yeniden ele alınarak düzenlenmesi ve sosyal yardımların tek çatıda toplanmasıdır.

9.6.2. En Çok Sosyal Yardım Desteğinin Kimden Alındığına Yönelik Görüşler

Toplumsal bir kanı olarak Anadolu’da insanların yoksulları gözettiği, yardım ettiği düşüncesi hep ön plandadır. Bu çerçevede ailelere, “en çok sosyal yardım desteğini kimden alıyorsunuz ?” sorusuna (sonuçları tablo-64’de) ankete katılan

ailelerin: % 12.68'i akrabalarından, % 4.50'si komşulardan, %2.86'sı hayırsever vatandaşlardan, % 70.14 gibi büyük bir çoğunluğu ise devletten, % 4.70'i bağımsız dernek ve vakıflardan, % 5.11'i diğer cevabını vermişlerdir. Diğer seçeneğini işaretleyen aileler genellikle ikiden fazla şık söylemişlerdir.

Tablo-64: En Çok Sosyal Yardım Desteğini Kimden Alındığına Yönelik Görüşler

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Akrabalardan	62	12.68
2	Komşulardan	22	4.50
3	Hayırsever vatandaşlardan	14	2.86
4	Devletten	343	70.14
5	Bağımsız özel dernek ve vakıflardan	23	4.70
6	Diğer	25	5.11
	Toplam	489	100.00

Bu sorunun cevapları oldukça önemlidir, devletten yardım alanların oranı % 70'lerdedir. Aslında Anadolu'da ifade edilen ve uygulamalarına hala rastlanan bu kanının devam ettiği, fakat yoksulluğun toplumun her katmanına yayıldığı ve yaygınlaştığından dolayı artık en büyük sosyal yardım desteğini yoksullar devletten almaktadırlar. Yapılan görüşmelerde sorunun 'en çok destek' diye sorulduğu için akrabalar, komşular ve ikiden fazla şıkta cevaplar verilmiştir, görüşmelerde ailelerin tamamı devletten az veya çok yardım almaktadır, zaten tüm aileler SYDV'lerden aktif dosya sahibi ve yardım alan ailelerdir. Yalnız genel toplumsal kanıların ve adı konulmamış bir yardım mekanizmasının artık çokta olmadığı bilinmelidir. Bulgular ve öneriler bölümünde ayrıca değinilmiştir.

9.7. Sosyal Yardımlara Yönelik Önerileri

Gelir yetersizliği ve yoksulluk sorunsalı toplumların çözmesi gereken en ivedi konularından biridir. Yoksullukla mücadele uzun soluklu ve çok karmaşık bir yapıdadır. Anket çalışmasında iki grup olarak düşünülen (hizmet alan ve hizmeti sunan) yapının dışında yoksulluk ve sosyal politikalara ilişkin olarak yapılan anket sonuçlarının da gösterdiği gibi önemli düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda SYDV'ler

tarafından gerçekleştirilen sosyal yardımların yapılma usul ve yöntemlerine yönelik olarak yoksul ailelerin beklenti ve önerileri hayati bir noktadır.

Anket uygulanan 489 haneye ‘‘SYDV’den size yapılan yardımların yapılma biçimine ilişkin olarak bir öneriniz var mı (nasıl yapılırsa daha iyi olur) ?’’ sorusu yöneltmiştir. Şıklı olarak yöneltilen bu soruda cevaplar açık uçlu bırakılmış, yoksul aile fertlerinin verdikleri cevaplar olduğu gibi yazılmış ve sıklıkla ifade edilen düşünceler (değiştirilmeden) şıklara bölünmüştür. Bu cevaplara bakıldığında sırasıyla şunları ifade etmişlerdir:

(1) Adil yapılsın, (2) aylık düzenli yapılmalı, (3) aylık ihtiyaçlarım karşılansın, (4) aylık maaş verilsin, (5) biraz daha artırılması gerekir, (6) çalışanları destekleyecek kadar olmalı, (7) çok olsun evime getirilsin, (8) fakirlik maaşı şeklinde verilsin, (9) gerçekten yoksul olan kişilere yapılmalı, (10) hak edene verilmeli, (11) ihtiyacı olana öncelik verilsin, (12) ihtiyaçlarımızı karşılayacak kadar olmalı, (13) iyi araştırılıp yardım yapılmalı, (14) kiram karşılanmalı, (15) maaş verilsin, (16) nasıl istiyorsa öyle yapsın, (17) özürlü ailelere öncelik tanınmalı, (18) sosyal devlet olmalı, (19) sürekli olsun adamına göre değil, nüfusuna göre yapılsın, (20) tarafsız ve eşit dağıtılsın, (21) yardımlar yetmiyor daha çok verilmeli, (22) zamanında verilsin.

Daha önceki bölümlerde ifade edilen ve anket sonuçlarına göre ortaya çıkan eksikliklerin SYDV’lerde sosyal yardım alan aileler tarafından öneri olarak dile getirildiği görülmektedir. Bu önerilerin dikkate alınıp gerekli düzenlemelerin yerine getirilmesi sosyal yardım yönetiminin daha etkin hizmet sunmasını sağlayacağı bilinmelidir.

9.8. Yoksulluktan Kurtulma Zamanına Yönelik Görüşleri

Araştırma kapsamında hizmet alanlara yönelik olarak hazırlanan anket son olarak ailelere, ‘‘aileniz ne zaman sosyal yardım almayacak duruma gelir ve siz bu yoksulluktan kurtulursunuz?’’ sorusu yöneltilmiş olup tablo-65’deki cevaplara bakıldığında; ailelerin % 73.40 gibi büyük bir çoğunluğu hiçbir zaman, %1.02’si 1 yıl içerisinde, % 1.43’ü 2 yıl içerisinde, % 1.02’si 2 yıldan daha fazla bir zaman sonra, % 3.89’u 5 yıl sonra, % 19.22’si fikrim yok cevabını vermişlerdir.

Tablo-65: Sosyal Yardım Alan Ailelerin Yoksulluktan Kurtulma Zamanına Yönelik Görüşleri

Sıra No	Yanıtlar	Aile Sayısı	Oran (%)
1	Hiçbir zaman	359	73.40
2	1 yıl içerisinde	5	1.03
3	2 yıl içerisinde	7	1.43
4	2 yıldan daha fazla bir zaman sonra	5	1.03
5	5 yıl sonra	19	3.89
6	Fikrim yok	94	19.22
7	Toplam	489	100,00

Tablodaki oranlara bakıldığında % 19,22 ile fikrim yok diyenlerin tamamına yakını yapılan görüşmelerde zaman vermeyeceklerin ifade etmişlerdir. Ailelerin % 92,62'si yoksulluktan kurtulabilecekleri bir tarihi ön görememektedirler, bu aynı zamanda mevcut durumlarını kabullendikleri ve bu durumdan kurtulma umutlarının da olmadığı söylenebilmektedir.

ASAGM'nin "Türkiye'de Kamusal Sosyal Yardım Alanların Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü" çalışmasında yoksul hanelerdeki fertlerin "ailelerin ekonomik durumunun ne kadar süre sonra düzeleceğine ve artık sosyal almadan yaşayabileceklerine ilişkin görüşler" başlıklı bölümünde ankete katılan 2032 hanenin yoksulluktan kurtulma durumları ve sosyal yardım alamamalarına yönelik soruya verdikleri cevaplara bakıldığında; % 44,6 bilemiyorum, % 43,1 umudum yok, % 7 yıl ve daha fazla kalan % 6,1 ise bir ile 6 yıl arasındaki tarihleri belirtmişlerdir. (ASAGM, 2010: 133). TRB1 bölgesinde yapılan bu araştırmayla hemen hemen benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

10. TRB1 BÖLGESİNDE VAKIF HİZMETİNİ SUNANLARIN GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELERİ

Bu bölümde hizmeti sunanlara yönelik olarak uygulanan anket sonuçları yer almaktadır. Anketler içerisinde sınıflandırılan soru demetleri ve bunlara verilen cevaplar çerçevesinde ilgili başlıklar oluşturulmuştur. Veriler tablolar haline dönüştürülerek yorumlanmıştır.

10.1. TRB1 Bölgesinde Hizmeti Sunanların Genel Profili

Bu bölümde hizmeti sunan dört kesimin yaş, cinsiyet, görev yılı, meslek, unvan ve kadro durumları gibi genel bilgilere yer verilmiştir.

10.1.1. Mülki İdare Amirleri

Anket uygulamasına katılan on üç (13) mülki idare amirlerin (MİA) tamamı erkektir. Bunların, 9'u 30-40 yaş aralığında olup kalan 4 kişi ise 41-52 yaş aralığındadır. Mülki idare amirlerinin 11 lisans mezunu, birisi yüksek lisans, ötekisi de doktora mezunudur.

Mülki idare amirlerin görev yılları tablo-66'da yer almaktadır. Mülki idare amirlerine "kaç yıldır görev yapmaktasınız?" sorusunun cevaplarına bakıldığında; % 7,7'si 1-5 yıl aralığında, % 53,8'i 6-10 aralığında, % 23,1'i 11-15 aralığında, % 7,7'si 16-20 aralığında ve % 7,7'si ise 21 yıl ve yukarısında görev yaptıkları anlaşılmaktadır. Toplam görev yapma süreleri 6 ile 15 yıl aralığında toplanmaktadır.

Tablo-66: Mülki İdare Amirlerinin Görev Yıl Aralığı

Sıra No	MİA - Görev Yıl Aralığı	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	1-5 yıl arası	1	7.7
2	6-10 yıl arası	7	53.8
3	11-15 yıl arası	3	23.1
4	16-20 yıl arası	1	7.7
5	21 ve yukarısı	1	7.7
Toplam		13	100.0

10.1.2. Vakıf Mütevelli Heyet Üyeleri

Anket uygulamasına katılan kırk üç (43) vakıf mütevelli heyet üyelerinin (VMH) 40'ı erkek, kalanı kadındır. Ankete katılan 43 kişiden 26'sı resmi üye olup kalan on yedi kişi ise sivil üyedir.

Vakıf mütevelli heyet üyelerinin yaş aralığı tablo-67'de yer almaktadır. VHM üyelerine "vakıf mütevelli heyeti kaç yaşındasınız?" sorusu yöneltilmiş, % 14 ile 30-40 yaş aralığında, % 48,8 ile 41-50 yaş aralığında, % 30,2 ile 51-60 yaş aralığında ve son olarak % 7 ise 61-70 yaş aralığında oldukları anlaşılmıştır.

Tablo-67: Vakıf Müttevelli Heyet Üyelerinin Yaş Aralığı

Sıra No	VMH - Yaş aralığı	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	30-40 yaş aralığı	6	14.0
2	41-50 yaş aralığı	21	48.8
3	51-60 yaş aralığı	13	30.2
4	61-70 yaş aralığı	3	7.0
	Toplam	43	100.0

Vakıf müttevelli heyet üyelerinin eğitim durumları tablo-68’de yer almaktadır. VMH üyelerine ‘‘eğitim durumunuz nedir?’’ sorusu yöneltilmiş, % 9,3, ilköğretim mezunu, % 11,6 lise veya dengi okul mezunu, % 9,3, meslek yüksek okulu mezunu, % 60,5, lisans mezunu, % 7 yüksek lisans mezunu ve % 2,3 ise doktora mezunu oldukları saptanmıştır. Büyük çoğunluğunun (yaklaşık % 70’leri) lisans ve üstü mezunu olması vakıf müttevelli heyetinde bulunanların eğitim seviyesinin oldukça yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Tablo-68: Vakıf Müttevelli Heyet Üyelerinin Eğitim Durumları

Sıra No	VMH - Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	İlköğretim mezunu	4	9.3
2	Lise veya dengi okul mezunu	5	11.6
3	Meslek yüksek okulu mezunu	4	9.3
4	Lisans mezunu	26	60.5
5	Yüksek lisans mezunu	3	7.0
6	Doktora mezunu	1	2.3
7	Diğer	0	0
	Toplam	43	100.0

Vakıf müttevelli heyet üyelerinin görev yılları tablo-69’da yer almaktadır. VMH üyelerine ‘‘kaç yıldır görev yapmaktasınız?’’ sorusu yöneltilmiş, % 76,7 ile 1-5 yıl aralığında, % 14, 6-10 yıl aralığında, % 2,3, 11-15 yıl aralığında, % 2,3, 16-20 yıl aralığında ve % 4,7 ise 21 yıldan daha fazla süredir görev yaptıklarını belirtmişlerdir. Vakıf müttevelli heyetlerin üyelerin büyük çoğunluğunun il daire amirleri (resmi üye) olmaları ve sivil üyelerin her yıl seçimlerle gelmesinden dolayı görev yılı aralığı ‘‘1-5 yıl aralığında’’ toplanmıştır.

Tablo-69: Vakıf Mütvevelli Heyet Üyelerinin Görev Yıl Aralığı

Sıra No	VMH - Görev Yıl Aralığı	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	1-5 yıl arası	33	76.7
2	6-10 yıl arası	6	14.0
3	11-15 yıl arası	1	2.3
4	16-20 yıl arası	1	2.3
5	21- ve yukarısı	2	4.7
Toplam		43	100.0

10.1.3. Vakıf Personeli

Anket uygulanan 128 vakıf personelinin (VP) elli beşi kadın, yetmiş üçü ise erkektir. Kadın personel sayısı “kadın istihdamı” açısından düşünülünce oldukça iyi seviyededir. Anket uygulanan 128 vakıf personelin, 4’ü vakıf müdürü, 5’i vakıf muhasebecisi, 58’i sosyal yardım ve inceleme görevlisi, 42’si büro görevlisi, 11’i yardımcı hizmetli, 9’u ise geçici görevlendirme ve geçici personelden oluşmaktadır.

Vakıf personelinin yaş aralıkları tablo-70’de yer almaktadır. Vakıf personeline “kaç yaşındasınız?” sorusu yöneltilmiş, % 59,40, 20-30 yaş aralığında, % 32,80, 31-40 yaş aralığında, % 7, 41-50 yaş aralığında ve % 0,8 ise 51-60 yaş aralığında olduklarını söylemişlerdir.

Tablo-70: Vakıf Personelinin Yaş Aralığı

Sıra No	VP - Yaş Aralığı	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	20-30 yaş aralığı	76	59.40
2	31-40 yaş aralığı	42	32.80
3	41-50 yaş aralığı	9	7.00
4	51-60 yaş aralığı	1	0.80
Toplam		128	100.00

Vakıf personelinin eğitim durumu tablo-71’de yer almaktadır. Vakıf personeline “eğitim durumunuz nedir?” sorusu yöneltilmiş olup cevaplarına bakıldığında; % 5,47, ilköğretim mezunu, % 11,72 lise veya dengi okul mezunu, % 11,72, meslek yüksek okulu mezunu, % 60,94, lisans mezunu, % 8,59 yüksek lisans mezunu ve % 2,3 ise

diğer (ilköğretim diploması için eğitimleri devam etmektedir) mezunudur. Vakıf personelinin eğitim durumunda lisans ve yüksek lisans mezunu oranlarının fazla olmasının sebebi SYGM'nin Nisan 2012 tarihinden itibaren personel istihdamı için norm kadroları arttırılarak ve yardımcı hizmetli dışındaki tüm kadrolar için en az lisans mezunu olma şartının aranmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo-71: Vakıf Personelinin Eğitim Durumları

Sıra No	VP - Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	İlköğretim mezunu	7	5.47
2	Lise veya dengi okul mezunu	15	11.72
3	Meslek yüksek okulu mezunu	15	11.72
4	Lisans mezunu	78	60.94
5	Yüksek lisans mezunu	11	8.59
6	Doktora mezunu	0	0.00
7	Diğer	2	1.60
Toplam		128	100.04

Vakıf personelinin görev yıl aralığı tablo-72'de yer almaktadır. Vakıf personeline "kaç yıldır görev yapmaktasınız?" sorusu yöneltilmiş ve % 78,9 ile 1-5 yıl aralığında, % 12,5, 6-10 yıl aralığında, % 5,5, 11-15 yıl aralığında, % 2,3, 16-20 yıl aralığında ve % 0,8 ise 21 yıldan daha fazla süredir görev yaptıklarını açıklamışlardır. Vakıf personelinin görev aralığının "1-5 yıl aralığında" toplanmasının nedeni SYGM'nin Nisan 2012 tarihinden itibaren personel istihdamı için norm kadroları arttırılarak personel alımına gidilmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo-72: Vakıf Personelinin Görev Yıl Aralığı

Sıra No	VP - Görev Yıl Aralığı	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	1-5 yıl arası	101	78.9
2	6-10 yıl arası	16	12.5
3	11-15 yıl arası	7	5.5
4	16-20 yıl arası	3	2.3
5	21 ve yukarısı	1	0.8
Toplam		128	100.00

10.1.4. Muhtarlar

Anket uygulamasına katılan 69’u muhtarın (MUH) tamamı erkektir. Muhtarların 41’i ilköğretim mezunu, 25’i lise veya dengi okul mezunu, 3 kişi ise meslek yüksek okulu mezunudur.

Muhtarlara ‘‘kaç yaşıdasınız?’’ sorusu yöneltilmiş olup cevaplarına bakıldığında; % 27,5, 39-50 yaş aralığında, % 47,80, 51-60 yaş aralığında, % 23,2, 61-70 yaş aralığında ve % 1,14 ise 71 ve 71- ve daha yukarı yaş aralığında oldukları belirlenmiştir (tablo-73).

Tablo-73: Muhtarların Yaş Aralığı

Sıra No	MUH - Yaş aralığı	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	39-50 yaş aralığı	19	27.5
2	51-60 yaş aralığı	33	47.8
3	61-70 yaş aralığı	16	23.2
4	71 ve daha yukarı yaşlar	1	1.4
Toplam		69	100.0

Muhtarlara ‘‘kaç yıldır görev yapmaktasınız?’’ sorusu yöneltilerek; % 30,4 ile 1-5 yıl aralığında, % 29, 6-10 yıl aralığında, % 20,3, 11-15 yıl aralığında, % 14,5, 16-20 yıl aralığında ve % 5,8 ise 21 yıldan daha fazla süredir görev yaptıkları cevabı alınmıştır. Muhtarların görev yıl aralığı 1 ile 15 yıl arasında toplandığı görülmektedir (tablo-74).

Tablo74: Muhtarların Görev Yıl Aralığı

Sıra No	MUH - Görev Yıl Aralığı	Kişi Sayısı	Oran (%)
1	1-5 yıl arası	21	30.4
2	6-10 yıl arası	20	29.0
3	11-15 yıl arası	14	20.3
4	16-20 yıl arası	10	14.5
5	21 ve yukarısı	4	5.8
Toplam		69	100.0

10.2. Hizmeti Sunanların Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşleri

Bu bölümde hizmet sunanların genel olarak yoksulluk olgusuna yönelik görüş ve düşünceleri yer almıştır.

10.2.1. Mülki İdare Amirlerinin Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşleri

TRB1 bölgesinde görev yapmakta olan mülki idare amirlerine ‘‘sizce yoksulluğun nedeni nedir?’’ başlıklı bir soru yöneltilmiş, soru 16 seçenekli bir tablodan oluşmuş, bu 16 seçenekten, yoksulluğun nedenine ilişkin olarak kendilerine en uygun üç seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Bu sorunun sonucuna bakıldığında: Yoksulluğun nedeni genel olarak; % 25,64 ‘‘tembellikten’’, % 23,08 ‘‘eğitimsizlikten’’, % 15,37, ‘‘yoksulun bir meslek sahibi olmamasından’’, % 10,26, ‘‘ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta’’, % 10,26, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden, % 10,26, ‘‘adil bir toplumda yaşamıyor olmaktan’’ kaynaklandığı anlaşılmıştır. Mülki idare amirleri ağırlıklı olarak yoksulluğun nedenlerini tembellikten, eğitimsizlikten ve yoksulun bir meslek sahibi olmamasından kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. MİA’lar yoksulluğun nedenlerini sistemsel bir yapıdan ziyade, bireylerden kaynaklandıklarını belirtmişlerdir (tablo-75).

Tablo-75: Mülki İdare Amirlerin Yoksulluğun Nedenlerine Yönelik Görüşleri

Sıra No	MİA- Yoksulluk Nedeni	Neden-1	Neden-2	Neden-3	Toplam	Oran (%)
1	Kaderimin böyle olmasından	2	0	0	2	5.13
2	Tembellikten	10	0	0	10	25.64
3	Yoksulun bir meslek sahibi olmamasından	0	6	0	6	15.37
4	Adil bir toplumda yaşamıyor olmaktan	1	2	1	4	10.26
5	Yoksulun ailesinden destek görmemesinden	0	0	0	0	0.00
6	Allahın bazı kullarını yoksullukla imtihan etmesinden dolayı	0	0	0	0	0.00
7	Yoksulun parasını nasıl değerlendirebileceğini bilmiyor olmasından	0	0	0	0	0.00
8	Alkol ve diğer maddelerin kullanımından	0	0	0	0	0.00
9	Eğitimsizlikten	0	5	4	9	23.08
10	Yoksul bir mahallede oturuyor olmaktan	0	0	0	0	0.00
11	Şansızlıktan	0	0	0	0	0.00
12	Annesiz ve/veya babasız büyümekten	0	0	0	0	0.00
13	Miras kalmamasından	0	0	0	0	0.00
14	Yoksulluğun nedeni, ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta	0	0	4	4	10.26
15	Yoksulluğun nedeni, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden	0	0	4	4	10.26
16	Gelişmiş ülkelerin ülkemizi sömürmesinden	0	0	0	0	0.00
Toplam		13	13	13	39	100,00

10.2.2. Vakıf Mütevelli Heyet Üyelerinin Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşleri

TRB1 bölgesinde görev yapmakta olan vakıf mütevelli heyet üyelerine “sizce yoksulluğun nedeni nedir?” başlıklı bir soru yöneltilmiş, soru 16 seçenekli bir tablodan oluşmuş, bu 16 seçenekten, yoksulluğun nedenine ilişkin olarak kendilerine en uygun üç seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Bu sorunun sonucuna göre yoksulluğun nedeni olarak; % 22,48 “eğitimsizlikten”, % 17,83, “yoksulun bir meslek sahibi olmamasından”, % 17,83, “tembellikten”, % 10,80, “ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta” olduğunu görmüşlerdir. Vakıf mütevelli heyet üyeleri ağırlıklı olarak yoksulluğun nedenlerini tembellikten, eğitimsizlikten ve yoksulun bir meslek sahibi olmamasından kaynaklandığını belirtmektedirler. Bu üç seçeneğinde ailelerin veya kişilerin kişisel gayretlerinin eksikliğinden temelli olduğu

anlaşılmaktadır. VMH üyelerinin yoksulluğun nedenlerini sistemsel bir yapıdan ziyade, bireylerden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir (tablo-76).

Tablo-76: Vakıf Mütevelli Heyet Üyelerinin Yoksulluğun Nedenlerine Yönelik Görüşleri

Sıra No	VMH - Yoksulluk nedeni	Neden-1	Neden-2	Neden-3	Toplam	Oran (%)
1	Kaderimin böyle olmasından	6	1	0	7	5.43
2	Tembellikten	21	1	1	23	17.83
3	Yoksulun bir meslek sahibi olmamasından	12	10	1	23	17.83
4	Adil bir toplumda yaşamıyor olmaktan	1	6	1	8	6.20
5	Yoksulun ailesinden destek görmemesinden	0	0	2	2	1.55
6	Allahın bazı kullarını yoksullukla imtihan etmesinden dolayı	2	5	0	7	5.43
7	Yoksulun parasını nasıl değerlendirebileceğini bilmiyor olmasından	0	6	0	6	4.65
8	Alkol ve diğer maddelerin kullanımından	0	2	1	3	2.32
9	Eğitimsizlikten	0	11	18	29	22.48
10	Yoksul bir mahallede oturuyor olmaktan	0	0	0	0	0.00
11	Şansızlıktan	0	0	0	0	0.00
12	Annesiz ve/veya babasız büyümekten	0	0	0	0	0.00
13	Miras kalmamasından	0	0	0	0	0.00
14	Yoksulluğun nedeni, ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta	1	0	12	13	10.08
15	Yoksulluğun nedeni, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden	0	1	3	4	3.10
16	Gelişmiş ülkelerin ülkemizi sömürmesinden	0	0	4	4	3.10
Toplam		43	43	43	129	100,00

10.2.3. Vakıf Personelinin Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşleri

TRB1 bölgesinde görev yapmakta olan personeline ‘‘sizce yoksulluğun nedeni nedir?’’ başlıklı bir soru yöneltilmiş, soru 16 seçenekli bir tablodan oluşmuş, bu 16 seçenektan, yoksulluğun nedenine ilişkin olarak kendilerine en uygun 3 seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Bu sorunun sonucuna göre yoksulluğun nedeni olarak; % 19,01 ‘‘eğitimsizlikten’’, % 17,83, ‘‘tembellikten’’, % 12,50, ‘‘ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta’’ % 10,42, ‘‘yoksulun bir meslek sahibi olmamasından’’, % 9,11 ‘‘adil bir toplumda yaşamıyor olmaktan’’ bahsetmişlerdir. Vakıf personelinin ağırlıklı olarak yoksulluğun nedenlerini tembellikten,

eğitimsizlikten, ülke ekonomisinin zayıflığından ve yoksulun bir meslek sahibi olmamasından kaynaklandığı belirtmişlerdir. Bu dört seçeneğin üçü ailelerin veya bireylerin kişisel gayretlerinin eksikliğinin temelli olduğu, diğer nedenin ise sistemsel kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır (tablo-77).

Tablo-77: Vakıf Personelinin Yoksulluğun Nedenlerine Yönelik Görüşleri

Sıra No	VP - Yoksulluk nedeni	Neden-1	Neden-2	Neden-3	Toplam	Oran (%)
1	Kaderimin böyle olmasından	11	0	0	11	2.86
2	Tembellikten	69	3	0	72	18.75
3	Yoksulun bir meslek sahibi olmamasından	21	19	0	40	10.42
4	Adil bir toplumda yaşamıyor olmaktan	14	19	2	35	9.11
5	Yoksulun ailesinden destek görmemesinden	1	5	1	7	1.82
6	Allahın bazı kullarını yoksullukla imtihan etmesinden dolayı	1	11	4	16	4.17
7	Yoksulun parasını nasıl değerlendirebileceğini bilmiyor olmasından	3	7	4	14	3.65
8	Alkol ve diğer maddelerin kullanımından	0	5	3	8	2.08
9	Eğitimsizlikten	5	34	34	73	19.01
10	Yoksul bir mahallede oturuyor olmaktan	0	1		1	0.26
11	Şansızlıktan	0	0	1	1	0.26
12	Annesiz ve/veya babasız büyümekten	0	0	2	2	0.53
13	Miras kalmamasından	0	0	1	1	0.26
14	Yoksulluğun nedeni, ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta	3	15	30	48	12.50
15	Yoksulluğun nedeni, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden	0	9	20	29	7.55
16	Gelişmiş ülkelerin ülkemizi sömürmesinden	0	0	26	26	6.77
Toplam		128	128	128	384	100,00

10.2.4. Muhtarların Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşleri

TRB1 bölgesinde görev yapmakta olan muhtarların “sizce yoksulluğun nedeni nedir?” başlıklı bir soru yöneltilmiş, soru 16 seçenekli bir tablodan oluşmuş, bu 16 seçenektan, yoksulluğun nedenine ilişkin olarak kendilerine en uygun 3 seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir. Bu sorunun sonucuna göre yoksulluğun nedeni olarak; % 21,74, “yoksulun bir meslek sahibi olmamasından”, % 16,91, “tembellikten”, % 14,98 “eğitimsizlikten”, % 10,63 “adil bir toplumda yaşamıyor olmaktan”, % 9,18, “ülke

ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta'' olduklarını belirtmişlerdir. Muhtarların ağırlıklı olarak yoksulluğun nedenlerini, meslek sahibi olmamadan, tembellikten, eğitimsizlikten, ekonominin zayıflığından ve adil olmayan toplumsal şartlardan kaynaklandığı ileri sürmüşlerdir. Bu dört seçeneğin üçü ailelerin veya bireylerin kişisel gayretlerinin eksikliği temelli olduğu anlaşılmakta, diğer iki nedenin ise sistemselsel ve toplumsal kaynaklı olduğu görülmektedir (tablo-78).

Tablo-78: Muhtarların Yoksulluğun Nedenlerine Yönelik Görüşleri

Sıra No	MUH - Yoksulluk nedeni	Neden-1	Neden-2	Neden-3	Toplam	Oran (%)
1	Kaderimin böyle olmasından	7	0	0	7	3,38
2	Tembellikten	32	3	0	35	16,91
3	Yoksulun bir meslek sahibi olmamasından	19	23	3	45	21,74
4	Adil bir toplumda yaşamıyor olmaktan	2	1	2	5	2,42
5	Yoksulun ailesinden destek görmemesinden	0	6	0	6	2,90
6	Allahın bazı kullarını yoksullukla imtihan etmesinden dolayı	4	2	3	9	4,34
7	Yoksulun parasını nasıl değerlendirebileceğini bilmiyor olmasından	0	6	4	10	4,82
8	Alkol ve diğer maddelerin kullanımından	1	2	5	8	3,86
9	Eğitimsizlikten	3	16	12	31	14,98
10	Yoksul bir mahallede oturuyor olmaktan	0	1	1	2	0,97
11	Şansızlıktan	0	0	0	0	0,00
12	Annesiz ve/veya babasız büyümekten	0	0	0	0	0,00
13	Miras kalmamasından	0	0	1	1	0,50
14	Yoksulluğun nedeni, ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta	1	5	13	19	9,18
15	Yoksulluğun nedeni, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden	0	4	18	22	10,63
16	Gelişmiş ülkelerin ülkemizi sömürmesinden	0	0	7	7	3,38
Toplam		69	69	69	207	100,00

10.3. Hizmeti Sunanların Vakıfların Kurumsal Etkinliğine Yönelik Görüşleri

Bu bölümde, SYDV'lerin bir kurum olarak etkin hizmet sunabilme kapasitelerine yönelik sorular ve bunlara mülki idare amirleri, vakıf mütevellî heyet üyeleri, vakıf personeli ve muhtarların verdikleri cevaplar yer almaktadır. Hizmet sunanların görüşleri daha çok yoksulların yardım alma yollarını, karşılıksız yardım

yapmasını, Türkiye’de net bir yoksulluk kriterinin olmamasını, son dönemde vakıflara verilen iş ve işlemleri ve mevzuata ilişkindir.

10.3.1. Sosyal Yardımları Alma Yollarının Bilinirliğine Yönelik Görüşler

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları’ndan doğrudan veya dolaylı bir şekilde hizmeti sunanlara “yoksul vatandaşlar SYDV’lerden yardım alma yollarını biliyorlar mı ?” sorusu yöneltilmiş, verilen cevaplara göre tablo-79’a bakıldığında; mülki idare amirlerinin % 76,9’u orta düzeyde biliyorlar, % 23,1 ise tamamen biliyorlar cevabını vermişlerdir. Soruya vakıf mütevelli heyeti üyelerinin % 16,3, “çok az biliyorlar”, % 46,5, düzeyde “biliyorlar”, % 37,2 ise “tamamen biliyorlar” şeklinde cevaplamışlardır. Vakıf personeli ise soruya % 1,56’sı “bilmiyorlar”, % 13,28, “çok az biliyorlar”, % 51,56, “orta düzeyde biliyorlar” ve % 33,59 ise “tamamen biliyorlar” diye açıklamışlardır. Bu soruya son olarak muhtarlar % 7,2, “bilmiyorlar”, % 23,2, “çok az biliyorlar”, % 59,4, “orta düzeyde biliyorlar” ve % 10,1 ise “tamamen biliyorlar” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Hizmeti sunanların soruya verdikleri cevaplara göre büyük oranda “orta düzeyde biliyorlar” cevabı ile yine üçte bir oranında “tamamen biliyorlar” cevapları öne çıkmaktadır. Bu cevaplara göre SYDV’den yardım alan ailelerin, yardıma ulaşma yollarını bilme ve sosyal yardıma başvurma konusunda önemli bir sorun yaşamadıkları sonucuna varılabilmektedir.

Tablo-79: Yoksul Ailelerin SYDV’lerden Sosyal Yardım Alma Yollarını Bilme Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	0	0.0	0	0.00	0	0.0
2	Bilmiyorlar	0	0.0	0	0.0	2	1.56	5	7.2
3	Çok az biliyorlar	0	0.0	7	16.3	17	13.28	16	23.2
4	Orta düzeyde biliyorlar	10	76.9	20	46.5	66	51.56	41	59.4
5	Tamamen biliyorlar	3	23.1	16	37.2	43	33.59	7	10.1
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Tablo-79’daki sorunun akabinde, hizmeti sunanlara “sizce ihtiyacı olup da SYDV’lerin yaptığı sosyal yardımı alma yollarını bilmeyen duymayan var mı?” sorusu yöneltilmiş, buna tablo-80’de; mülki idare amirleri, % 23,1 ile “bilmeyen duymayan yok”, % 61,5 “çok az bilmeyen duymayan var”, % 15,4 “orta düzeyde bilmeyen duymayan var”; vakıf mütevelli heyeti üyelerinin % 16,3 ile “bilmeyen duymayan

yok”, % 53,5 “çok az bilmeyen duymayan var”, % 20,9 “orta düzeyde bilmeyen duymayan var”, % 9,3 “çok fazla bilmeyen duymayan var”; vakıf personeli, % 0,78 ile “fikrim yok”, % 15,63 “bilmeyen duymayan yok”, % 52,34 “çok az bilmeyen duymayan var”, % 22,66 “orta düzeyde bilmeyen duymayan var”, % 8,59 “çok fazla bilmeyen duymayan var”; muhtarlar ise % 7,2 ile “bilmeyen duymayan yok”, % 50,7 “çok az bilmeyen duymayan var”, % 31,9 “orta düzeyde bilmeyen duymayan var”, % 10,1 “çok fazla bilmeyen duymayan var” şeklinde açıklama yapmışlardır. Hizmeti sunanların soruya verdikleri cevaplar, çok büyük oranda ailelerin, SYDV’lerin yaptıkları sosyal yardımlarından haberdar oldukları yönündedir.

Tablo-80: Yoksul Vatandaşlar SYDV’lerden Sosyal Yardım Almadan Haberdar Olma Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	0	0.0	1	0.78	0	0.0
2	Bilmeyen duymayan yok	3	23.1	7	16.3	20	15.63	5	7.2
3	Çok az bilmeyen duymayan var	8	61.5	23	53.5	67	52.34	35	50.7
4	Orta düzeyde bilmeyen duymayan var	2	15.4	9	20.9	29	22.66	22	31.9
5	Çok fazla bilmeyen duymayan var	0	0.0	4	9.3	11	8.59	7	10.1
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Sosyal yardımı sunanlar, yoksul vatandaşların yardımı alma yollarını ve yardımlardan haberdar olma seviyelerinin yeterli olduğunu ifade etmişlerdir (tablo-80). Günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygın olması ve düzeyleri farklı da olsa bilginin toplumun her katmanına ulaşmasından dolayı yardıma ulaşma ve SYDV’lere başvuru konusunda önemli bir eksikliğin yaşanmadığı, verilen cevaplardan anlaşılmaktadır.

10.3.2. Vakıfların Mevzuatına Hakim Olma Seviyeleri

SYDV’lerin iş ve işlemlerinin mevzuata uygun yapılıp yapılmadığını ya da mevzuatı ne ölçüde bildiklerini anlamak için hizmeti sunanlara “SYDV’lerin mevzuatını yeterince hakim misiniz ?” sorusu yöneltilmiş ve mülki idare amirlerinin, % 30,8’i “orta düzeyde hakimim”, % 69,2 ise “tamamen hakimim cevaplarını” vermişlerdir. Bu soruya vakıf mütevelli heyeti üyelerinin, % 2,3 ile “hiç hakim değilim”, % 14 “çok az hakimim”, % 55,8’i “orta düzeyde hakimim”, % 27,9 ise “tamamen hakimim” cevaplarını vermişlerdir. Vakıf personeli ise soruya % 0,78 ile

“fikrim yok”, % 4,69 ile “hiç hakim değilim”, % 17,19 “çok az hakimim”, % 59,38 “orta düzeyde hakimim”, % 17,97 ise “tamamen hakimim” diye belirtmişlerdir. Bu soruya son olarak muhtarlar , % 43,5 “çok az hakimim”, % 43,5 “orta düzeyde hakimim”, % 13 ise “tamamen hakimim” yönünde görüş ortaya koymuşlardır (tablo-81).

Tablo-81: SYDV’ erin Mevzuatını Hakimiyet Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	0	0.0	1	0.78	0	0.0
2	Hiç hakim değilim	0	0.0	1	2.3	6	4.69	0	0.0
3	Çok az hakimim	0	0.0	6	14.0	22	17.19	30	43.5
4	Orta düzeyde hakimim	4	30.8	24	55.8	76	59.38	30	43.5
5	Tamamen hakimim	9	69.2	12	27.9	23	17.97	9	13.0
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Veriler dikkate alındığında, MİA’ların çoğunlukla mevzuata hakim olduğu, VMH ve VP mevzuata ortalama düzeyde hakim olduğu ve MUH’ların ise daha az hakim oldukları sonucuna varılabilmektedir. Kurumsal eksiklikler ve yetersizliklerin olması, yapılan hizmetin etkin olmaması veriler çerçevesinde ortaya koyularak bunların düzenlenmesi gerekliliği ifade edilebilir. Ancak hali hazırdaki mevzuatın tamamen bilinmemesi, iş ve işlemlerde eksikliklerin katlanarak büyümesine neden olmaktadır. Mevzuatın dört grup açısından neredeyse tamamen bilinmesi zorunluluk arz etmektedir.

Sunulan hizmetin daha etkin, sosyal yardımların daha verimli bir şekilde yerine getirilebilmesi için kural ve kaidelerin mümkün olduğunca iyi bilinip ona göre tatbik edilmesi gerekmektedir.

10.3.3. Yoksulluk Kriterlerinin Eksikliğinin Vakıfların İş ve İşlemlerine Olan Etkilerine Yönelik Görüşler

Yoksulluk sorunsalının tanımlanması ve net yoksulluk kriterlerinin belirlenmesi, yoksul insanların sosyal yardımlara ulaşması (veya ulaştırılıp), temel ihtiyaçlarını karşılaması anlamında çok önemlidir. Türkiye’de “kim yoksul” sorusuna verilen cevapların belirsiz olmasından, sosyal yardım ve hizmet kurumlarının ortak bir yoksulluk kriterinin olmamasından ve mevzuattaki boşluklardan dolayı anket çalışmasında bu konuya ilişkin olarak bir soru hazırlanmıştır.

Hizmeti sunanlara ‘‘Türkiye açısından belirlenen net bir yoksulluk kriterinin olmaması SYDV’lerin yaptığı iş ve işlemlerde sorunlara neden oluyor mu?’’ diye sorulmuş, tablo-82’de buna, mülki idare amirlerinin; % 7,7 ‘‘neden olmuyor’’, % 7,7 ‘‘çok az neden oluyor’’, % 38,5 ‘‘orta düzeyde neden oluyor’’, % 46,2 ise ‘‘tamamen neden oluyor’’ cevaplarını vermişlerdir. Soruya vakıf mütevelli heyeti üyelerinin % 4,7 ile ‘‘fikrim yok’’, % 4,7 ‘‘neden olmuyor’’, % 4,7 ‘‘çok az neden oluyor’’, % 46,5 ‘‘orta düzeyde neden oluyor’’, % 39,5 ise ‘‘tamamen neden oluyor’’ şeklinde görüş belirtmişlerdir. Vakıf personeli ise bu soruya % 1,56 ile ‘‘fikrim yok’’, % 3,13 ‘‘neden olmuyor’’, % 10,16 ‘‘çok az neden oluyor’’, % 31,25 ‘‘orta düzeyde neden oluyor’’, % 53,91 ise ‘‘tamamen neden oluyor’’ cevaplarını vermişlerdir. Bu soruya son olarak ise muhtarlar % 1,40 ile ‘‘fikrim yok’’, % 4,3 ‘‘çok az neden oluyor’’, % 20,3 ‘‘orta düzeyde neden oluyor’’, % 73,9 ise ‘‘tamamen neden oluyor’’ demişlerdir.

Tablo-82: Türkiye Açısından Belirlenen Net Bir Yoksulluk Kriterinin Olmamasının SYDV’lerin Yaptığı İş ve İşlemlerine Olan Etkileri

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	2	4.7	2	1.56	1	1.4
2	Neden olmuyor	1	7.7	2	4.7	4	3.13	0	0.0
3	Çok az neden oluyor	1	7.7	2	4.7	13	10.16	3	4.3
4	Orta düzeyde neden oluyor	5	38.5	20	46.5	40	31.25	14	20.3
5	Tamamen neden oluyor	6	46.2	17	39.5	69	53.91	51	73.9
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Hizmeti sunanların çoğu ‘‘Türkiye açısından belirlenen net bir yoksulluk kriterinin olmaması SYDV’lerin yaptığı iş ve işlemlerde sorunlara neden oluyor mu?’’ sorusuna, ‘‘tamamen ve orta düzeyde neden oluyor’’ cevabını vermişlerdir. MUH ve VP ‘de bu oranlar ‘‘tamamen neden oluyor’’ yönünde iken, MİA ve VMH’ de ise ‘‘ortalama neden oluyor’’ yönünde olmuştur.

Kamusal hizmetlerin sunulma derecesi ve ölçüsü farklılık gösterebilmektedir. Ancak sunulan veya sunulması planlanan hizmetin öncelikle net bir şekilde belirlenmesi, yapılması gereken işlerin, sunulması gereken hizmetin yerinde yapılabilirliğini sağlamaktadır. Soruya gelen cevaplarda bu eksikliğin olduğu gözlenmiştir.

10.3.4. Vakıflara Son Dönemde Yüklenen Görevlere Yönelik Görüşler

Türkiye’ de SYDV’ler, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’n öngördüğü bir şekilde işlev yürütmektedir. Yasayla kurulan bir vakıf olması bir yana, yargısal olarak özel hukuk tüzel kişiliğine sahip, genel ve katma bütçeli bir kurum değildir. Daha önceden dile getirilen bu hususlara karşın SYDV’lerin nasıl bir kamu kurumu oldukları gerekçeleriyle birlikte anlatılmıştı. Genel olarak sadece on iki maddeden oluşan 3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu” ile hizmet veren SYDV’ler, 2011 yılında kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile birlikte kendilerine yüklenen iş ve işlemler artmıştır. Yeşilkart uygulamasının tespit işlemlerinin devredilmesi (GSS olarak), 2022 sayılı “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun” iş ve işlemlerinin devri, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik nakdi yardım uygulamasına başlanması gibi SYDV’leri mevcut yapısal ve mevzuat yönünden çok aşan işler yüklenmiştir. Ankette bu hususları dikkate alan bir soru hazırlanmıştır.

Hizmeti sunanlara, “son dönemde SYDV’lere verilen iş ve işlemler (özürlü, 65 yaş maaşı, dul ve yetim maaşları, genel sağlık sigortası (GSS), eşi vefat etmiş kadınlar ve diğer işler) vakfın kapasitesine uygun mu yani yeterli alt yapısı var mı?” sorusu yöneltilmiş, buna, mülki idare amirlerinin; % 7,7 ile “yeterli alt yapısı yok”, % 46,2 “çok az yeterli alt yapısı var”, % 46,2 “orta düzeyde yeterli alt yapısı var” cevaplarını vermişlerdir. Bu soruya vakıf müteveli heyeti üyeleri % 7 ile “fikrim yok”, % 4,7 “yeterli alt yapısı yok”, % 25,6 “çok az yeterli alt yapısı var”, % 58,1 “orta düzeyde yeterli alt yapısı var”, % 4,7 “tamamen yeterli alt yapısı var” cevaplarını vermişlerdir. Vakıf personeli ise bu soruya % 29,69 “yeterli alt yapısı yok”, % 23,44 “çok az yeterli alt yapısı var”, % 34,38 “orta düzeyde yeterli alt yapısı var”, % 12,50 “tamamen yeterli alt yapısı var” yönünde cevaplamışlardır. Ayrıca muhtarlar % 17,4 “yeterli alt yapısı yok”, % 53,6 “çok az yeterli alt yapısı var”, % 20,3 “orta düzeyde yeterli alt yapısı var”, % 8,7 “tamamen yeterli alt yapısı var” şeklinde görüş belirtmişlerdir (tablo-83).

Tablo-83: Hizmeti Sunanların Son Dönemde SYDV'lere Verilen İş ve İşlemlere Yönelik Görüşleri

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	3	7.0	0	0.00	0	0.0
2	Yeterli alt yapısı yok	1	7.7	2	4.7	38	29.69	12	17.4
3	Çok az yeterli alt yapısı var	6	46.2	11	25.6	30	23.44	37	53.6
4	Orta düzeyde yeterli alt yapısı var	6	46.2	25	58.1	44	34.38	14	20.3
5	Tamamen yeterli alt yapısı var	0	0.0	2	4.7	16	12.50	6	8.7
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Kurumun yeterliliğini MİA'lar genel olarak "ya çok az veya orta düzeyde yeterli alt yapıya sahip" olduğu fakat "tamamen yeterli alt yapısının olmadığını" yönünde ifade etmişlerdir. VMH ise ağırlıklı olarak "ortalama yeterli alt yapısının olduğunu" yaklaşık üçte bir oranında ise "çok az yeterli ve yeterli olmayan bir alt yapıya sahip olduğunu", VP'lerin yarısından fazlası "çok az yeterli ve yeterli olmayan bir alt yapıya sahip olduğunu" üçte birinin ise "ortalama yeterli alt yapısının olduğu" ve son olarak MUH'lar ise büyük oranda (% 70) "çok az yeterli ve yeterli olmayan bir alt yapıya sahip olduğunu", beşte bir oranında da "ortalama yeterli alt yapısının olduğunu" belirtmişlerdir. Genel olarak hizmeti sunan kesimler SYDV'lerin "çok az ve ortalama bir alt yapıya sahip olduğunu" söylemişlerdir.

Sosyal yardım sisteminin temel kurumlarından biri olan SYDV'lerin güçlendirilmesi, yasal ve yapısal statüsünün değiştirilmesi gerekliliği veriler çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Vakıf statüsüyle amaçlanan esnek çalışma modeli olup, avantajları SYGM tarafından ifade edilmektedir. Ancak uygulamada yer alan ve vakıflardaki tüm yardım süreçlerinde bulunan dört kesim, bunun yetersizliğinde hem fikirdirler.

10.3.5. Karşılıksız Sosyal Yardım Yapmasına Yönelik Görüşleri

Sosyal yardımlar belli bir karşılık için değil yoksul bireylerin veya ailelerin buldukları şartlardan dolayı kamu otoritesi tarafından belli bir maddi getiri beklenmeksizin verilmektedir. Bu durumun zamanla bireyleri veya aileleri iş piyasasından uzaklaştırdığı gibi, tembelliğe, sürekli beklenti içerisinde olmaya yol

açtığından dolayı ve ayrıca belli bir karşılık şeklinde verilmeli düşüncesinden hareketle bu yardımların yapılmasının daha rasyonel olacağı düşünülmüştür.

SYDV'lerin yaptıkları sosyal yardımlar, periyodik bir hak şeklinde olmayıp geçici yoksulluk içerisine bulunan insanların bu durumdan kurtulabilmeleri için yapılması öngörülmüştür. Bu durum göz önüne alındığında karşılıksız yardım yapmanın tembelliğe yol açabileceği gibi, yoksul vatandaşları iş piyasasından da uzaklaştırabilecektir. Bu çerçevede hizmeti sunanlara "SYDV'lerin karşılıksız yardım yapmasını doğru buluyor musunuz?" sorusu yöneltilmiş, buna (tablo-84), mülki idare amirleri; % 53,8 ile "hiç doğru bulmuyorum", % 30,8 "çok az doğru buluyorum", % 15,4 "orta düzeyde doğru buluyorum" demişlerdir. Aynı soruya vakıf mütevelli heyeti üyeleri % 2,3 ile "fikrim yok", % 11,6 "hiç doğru bulmuyorum", % 27,9 "çok az doğru buluyorum", % 30,2 "orta düzeyde doğru buluyorum", % 27,9 ise "tamamen doğru buluyorum"; vakıf personeli ise % 0,78 ile "fikrim yok", % 28,13 "hiç doğru bulmuyorum", % 16,41 "çok az doğru buluyorum", % 33,59 "orta düzeyde doğru buluyorum", % 21,09 ise "tamamen doğru buluyorum"; muhtarlar ise % 60,9 "hiç doğru bulmuyorum", % 20,3 "çok az doğru buluyorum", % 14,59 "orta düzeyde doğru buluyorum", % 4,3 ise "tamamen doğru buluyorum" şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Tablo-84: SYDV'lerin Karşılıksız Yardım Yapmasını Doğru Bulma Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	1	2.3	1	0.78	0	0.0
2	Hiç doğru bulmuyorum	7	53.8	5	11.6	36	28.13	42	60.9
3	Çok az doğru buluyorum	4	30.8	12	27.9	21	16.41	14	20.3
4	Orta düzeyde doğru buluyorum	2	15.4	13	30.2	43	33.59	10	14.5
5	Tamamen doğru buluyorum	0	0.0	12	27.9	27	21.09	3	4.3
	Toplam	13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Bu soruya genel olarak hizmet verenler, "ya hiç doğru bulmadıklarımı veya çok az doğru buldukları" ifade etmişler, tüm cevaplar birlikte düşünüldüğünde ise "tamamen doğru bulanların" oranı çok azdır, "orta düzeyde bulma" oranı ise üçte bir düzeydedir. Hizmet verenlerin sürekli yardıma muhtaç ailelerin sosyo-ekonomik

durumlarını takip edebilme olanakların sahip olmalarından dolayı, düşünceleri oldukça önemlidir.

10.4. Hizmeti Sunanların Yapılan Sosyal Yardımların Etkinliğine Yönelik Görüşleri

Araştırma temel dayanağı, SYDV'lerin yaptıkları sosyal yardımların mevcut haliyle devam etmesinin etkinliği ve verimliliği sağlayamadığı ve kaynak israfına yol açacağı düşünülmüş, bu durum ise verilerle ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede hazırlanan anket soruları "sosyal yardımların etkinliği"ni sorgulamaktadır.

10.4.1. Yardımların Yoksulluğu Kalıcı Hale Getirme Seviyesi

SYDV'lerin yaptıkları sosyal yardımların yoksulluğu kalıcı hale getirip getirmediğine yönelik olarak hizmet sunanlara, "SYDV'lerce yapılan sosyal yardımlar sonucunda, yoksulluk kalıcı hale mi geliyor?" sorusu yöneltilmiş, cevapları tablo-85'de yer alan sonuçlara göre: mülki idare amirlerinin % 30,8'i kalıcı hale gelmiyor, % 15,4 "çok az kalıcı hale geliyor", % 46,2 "orta düzeyde kalıcı hale geliyor", % 7,7 ise "tamamen kalıcı hale geliyor" cevaplarını vermişlerdir. Bu soruya vakıf mütevelli heyeti üyelerinin % 2,3'u "fikrim yok" derken, % 11,6 "kalıcı hale gelmiyor", % 20,9 "çok az kalıcı hale geliyor", % 25,6 "orta düzeyde kalıcı hale geliyor", % 39,5 ise "tamamen kalıcı hale geliyor"; vakıf personeli ise soruya % 0,78'i "fikrim yok" derken, % 8,59 "kalıcı hale gelmiyor", % 13,28 "çok az kalıcı hale geliyor", % 43,75 "orta düzeyde kalıcı hale geliyor", % 33,59 ise "tamamen kalıcı hale geliyor". Muhtarlar % 1,4'i "kalıcı hale gelmiyor", % 2,9 "çok az kalıcı hale geliyor", % 20,3 "orta düzeyde kalıcı hale geliyor", %75,4 ise "tamamen kalıcı hale geliyor" cevaplarını vermişlerdir.

Tablo-85: SYDV'lerce Yapılan Sosyal Yardımların Yoksulluk Kalıcı Getirme Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	1	2.3	1	0.78	0	0.0
2	Kalıcı hale gelmiyor	4	30.8	5	11.6	11	8.59	1	1.4
3	Çok az kalıcı hale geliyor	2	15.4	9	20.9	17	13.28	2	2.9
4	Orta düzeyde kalıcı hale geliyor	6	46.2	11	25.6	56	43.75	14	20.3
5	Tamamen kalıcı hale geliyor	1	7.7	17	39.5	43	33.59	52	75.4
	Toplam	13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Mülki idare amirlerinin SYDV'lerce yapılan sosyal yardımların yoksulluğu kalıcı hale getireceği konusundaki görüşleri "orta düzeyde" yoğunlaşırken, VMH'ler ve VP'ler "tamamen ve orta düzeyde" ve MUH'lar ise tamamen noktasında yoğunlaşmaktadırlar. Genel olarak hizmet verenler sosyal yardımların yoksulluğu "tamamen ve orta düzeyde kalıcı haline getirdiklerinde" hem fikirdirler. Toplam veriler çerçevesinde düşünüldüğünde "kalıcı hale gelmiyor" düşüncesi oldukça azdır.

Yapılan sosyal yardımlar yoksulluk zincirini adeta güçlendirmekte ve yoksul bireylerin ve ailelerin bu durumdan kurtulabilmesi için çaba gösterme seviyelerinin azaldığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan sistemsal ve kurumsal düzeyde önemli adımların ve düzenlemelerin yapılması gerekliliği de bu veriler çerçevesinde rahatlıkla söylenebilir.

10.4.2. Sosyal Yardım Alan Ailelerin İş Piyasasından Uzaklaşma Seviyesi

Sosyal yardımların aileleri veya bireyleri çalışmamaya sevk ettiğine yönelik toplumda genel bir kanılar ve bulgular vardır. Hizmeti sunanlara SYDV'lerin yaptıkları sosyal yardımların buna yol açtığına yönelik olarak "SYDV'lerin yapmış olduğu sosyal yardımlar, yardım alanları iş piyasasından uzaklaştırıyor mu (çalışmamaya sevk ediyor mu)?" başlıklı bir soru yöneltilmiş, buna; mülki idare amirleri, % 23,1 ile çalışmamaya bir etkisi yok, % 15,4 çok az çalışmamaya sevk ediyor, % 46,2 orta düzeyde çalışmamaya sevk ediyor, %15,4 ise tamamen çalışmamaya sevk ediyor cevaplarını vermişlerdir. Bu soruya vakıf mütevelli heyeti üyelerinin , % 4,7 ile çalışmamaya bir etkisi yok, % 9,3 çok az çalışmamaya sevk ediyor, % 44,2 orta düzeyde çalışmamaya sevk ediyor, % 41,9 ise tamamen çalışmamaya sevk ediyor; Vakıf personeli % 0,78 ile fikrim yok, % 7,81 ile çalışmamaya bir etkisi yok, % 18,75 çok az çalışmamaya sevk ediyor, % 33,59 orta düzeyde çalışmamaya sevk ediyor, % 39,6 ise tamamen çalışmamaya sevk ediyor; muhtarlar ise, % 14,5 orta düzeyde çalışmamaya sevk ediyor, % 85,5 ise tamamen çalışmamaya sevk ediyor şeklinde görüş belirtmişlerdir (tablo-86).

Tablo-86: SYDV'lerin Yapmış Olduğu Sosyal Yardımların İş Piyasasından Uzaklaştırmaya Yönelik Görüşleri

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	0	0,0	1	0.78	0	0.0
2	Çalışmamaya bir etkisi yok	3	23.1	2	4.7	10	7.81	0	0.0
3	Çok az çalışmamaya sevk ediyor	2	15.4	4	9.3	24	18.75	0	0.0
4	Orta düzeyde çalışmamaya sevk ediyor	6	46.2	19	44.2	43	33.59	10	14.5
5	Tamamen çalışmamaya sevk ediyor	2	15.4	18	41.9	50	39.06	59	85.5
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Mülki idare amirlerinin görüşleri orta düzeyde, VMH üyeleri ve VP'ler "orta ve tamamen çalışmamaya bir sevk etmekte" ve MUH'lar ise "tamamen"de yoğunlaşmaktadır. Bu soruya hizmet verenler genelde "orta düzeyde veya tamamen sevk ediyorda" hem fikirdirler.

10.4.3. Güvence Olup Olmama Seviyesi

Hizmeti sunanlara, "sizce SYDV'lerin yaptığı sosyal yardımlar, yardım alanlar için bir güvencemidir?" başlıklı bir soru yöneltilmiş; mülki idare amirlerinin, % 15,4'ü "bir güvence değildir", % 53,8 "çok az bir güvencedir", % 30,8 "orta düzeyde bir güvencedir" cevaplarını vermişlerdir. Bu soruya vakıf mütevelli heyeti üyelerinin % 25,6'sı "bir güvence değildir", % 37,2 "çok az bir güvencedir", % 34,9 "orta düzeyde bir güvencedir", % 2,3 "tamamen bir güvencedir"; vakıf personeli, % 0,78 ile "fikrim yok", % 29,69 "bir güvence değildir", % 33,59 "çok az bir güvencedir", % 28,91 "orta düzeyde bir güvencedir", % 7,03 "tamamen bir güvencedir"; muhtarlar ise, % 1,14 ile "fikrim yok", % 11,6 "bir güvence değildir", % 65,2 "orta düzeyde bir güvencedir", % 21,7 "çok az bir güvencedir" demişlerdir (tablo-87).

Tablo-87: Sizce SYDV'lerin Yaptığı Sosyal Yardımların Güvence Olma Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	0	0.0	1	0.78	1	1.4
2	Bir güvence değildir	2	15.4	11	25.6	38	29.69	8	11.6
3	Çok az bir güvencedir	7	53.8	16	37.2	43	33.59	15	21.7
4	Orta düzeyde bir güvencedir	4	30.8	15	34.9	37	28.91	45	65.2
5	Tamamen bir güvencedir	0	0.0	1	2.3	9	7.03	0	0.0
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Hizmet verenlerin büyük çoğunluğu SYDV'ler tarafından verilen sosyal yardımların ya "çok az veya orta düzeyde bir güvence olduğunu" ifade etmişlerdir. Tamamen olmasa da bir güvencenin olması; öncelikle yoksul vatandaşlara bir rahatlık sağlamakta, ikincisi temel ihtiyaçları kısmen karşılamaktadır. Diğer taraftan ise bu güvence yoksulları bağımlı hale gelmektedir. Sosyal yardıma sürekli ihtiyaç duyan ve çalışma gücünü kaybetmiş kesimlerin dışındaki ailelere veya bireylere sosyal yardım, şayet iş bulana kadar gerekliyse kısa bir süre için verilmelidir. Yardımların süreklileşmesi ve yaygınlaşması toplumda "sosyal yardım ilişki ağını" geliştirmektedir. Bu durum zamanla üretim ve istihdamdan uzaklaşmış, sürekli beklenti içerisinde olan bir geniş toplumsal grupları oluşturabilmektedir. Veriler çerçevesinde bu ağın oluştuğu ve anket kapsamında yapılan görüşmelerde "sosyal yardımları nasıl daha çok alınabileceğine yönelik stratejilerin" geliştirildiği gözlemlenmiştir. Örneğin vatandaşlar valiliğe, belediyeye bölgedeki egemen siyasi parti binasına, milletvekillerine ve Başbakanlık bilgi iletişim merkezine (BİMER, Alo 144 vb) hatta sosyal medya aracılığıyla bakanlara, Başbakan ve Cumhurbaşkanına kadar ulaşabilmektedirler. Bir çok bakanlığın internet sayfalarından şikayet ve bilgi edinme linklerine sürekli sosyal yardımlarla ilgili talep ve şikayetler yağmaktadır (İçişleri, Maliye, ASPB ve diğerleri).

10.4.4. Gelir Adaletini Sağlama Seviyesi

Hizmeti sunuların "SYDV'lerin yaptığı sosyal yardımlar gelir adaletini sağlıyor mu?" sorusuna, mülki idare amirlerinin, % 30,8'i "gelir adaletini sağlıyor", % 61,5 ile "çok az gelir adaletini sağlıyor", % 7,7 "orta düzeyde gelir adaletini sağlıyor" şeklinde cevap vermişlerdir. Bu soruya vakıf müteveli heyeti üyelerinin % 37,2'si

“gelir adaletini sağlıyor”, % 32,6 “çok az gelir adaletini sağlıyor”, % 27,9 “orta düzeyde gelir adaletini sağlıyor” % 2,3 “tamamen gelir adaletini sağlıyor”; vakıf personeli ise soruya % 1,56 ile “fikrim yok”, % 40,63 “gelir adaletini sağlıyor”, % 28,91 “çok az gelir adaletini sağlıyor”, % 24,22 “orta düzeyde gelir adaletini sağlıyor” % 4,69 “tamamen gelir adaletini sağlıyor”; muhtarlar ise % 1,4 ile “fikrim yok”, % 20,3 “gelir adaletini sağlıyor”, % 55,1 “çok az gelir adaletini sağlıyor”, % 21,7 “orta düzeyde gelir adaletini sağlıyor” % 1,4 “tamamen gelir adaletini sağlıyor” yönünde görüşlerini açıklamışlardır (tablo-88).

Tablo-88: SYDV’lerin Yaptığı Sosyal Yardımların Gelir Adaletini Sağlama Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA- Kişi Sayısı	MİA- Oran (%)	VMH- Kişi Sayısı	VMH- Oran (%)	VP- Kişi Sayısı	VP- Oran (%)	MUH- Kişi Sayısı	MUH- Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	0	0.0	2	1.56	1	1.4
2	Gelir adaletini sağlamıyor	4	30.8	16	37.2	52	40.63	14	20.3
3	Çok az gelir adaletini sağlıyor	8	61.5	14	32.6	37	28.91	38	55.1
4	Orta düzeyde gelir adaletini sağlıyor	1	7.7	12	27.9	31	24.22	15	21.7
5	Tamamen gelir adaletini sağlıyor	0	0.0	1	2.3	6	4.69	1	1.4
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Hizmeti sunanların dört kesimin büyük çoğunluğu sosyal yardımların “ya gelir adaletini sağlamadığı veya çok az sağladığını” ifade etmeleri, bu insanların yoksulluktan, sosyal yardımlarla kalıcı bir şekilde kurtulmalarının mümkün olmadığı göstermektedir. Zaten elde edilen verilerde bu yöndedir. Sosyal yardımların etkin ve verimli olması isteniyorsa yardımların geçici yoksulluk içine düşen aile veya bireyler hariç çalışma gücüne sahip hiç kimseye verilmemesi gerekmektedir. Böylelikle artan kaynağın sürekli yoksulluk içinde yer alanlara daha çok verilerek gelir adaletinin sağlanması amaçlanmalıdır.

10.4.5. Sayısı ve Miktarının İhtiyaçları Karşılama Seviyesi

Hizmeti sunanlara, “SYDV’ler tarafından yapılan sosyal yardımların (sayısı ve miktarı) , sizce yardım alanların temel ihtiyaçlarını karşılıyor mu?” sorusu yöneltilmiş, buna göre: mülki idare amirlerinin, % 53,8’i “çok az karşılıyor”, % 46,2 “orta düzeyde karşılıyor”; vakıf mütevelli heyeti üyeleri % 7 ile “hiç karşılamıyor”, % 60,5 “çok az karşılıyor”, % 32,6 “orta düzeyde karşılıyor”; vakıf personeli % 7,81 ile “hiç

karşılamiyor”, % 52,34 “çok az karşılıyor”, % 38,28 “orta düzeyde karşılıyor”, % 1,56 “tamamen karşılıyor”; muhtarlar ise, % 59,4 ile “hiç karşılamiyor”, % 36,2 “çok az karşılıyor”, % 4,3 “orta düzeyde karşılıyor” cevaplarını vermişlerdir (tablo-89).

Tablo-89: SYDV 'ler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Sayısı ve Miktarının Yeterlilik Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	0	0.0	0	0.00	0	0.0
2	Hiç karşılamiyor	0	0.0	3	7.0	10	7.81	41	59.4
3	Çok az karşılıyor	7	53.8	26	60.5	67	52.34	25	36.2
4	Orta düzeyde karşılıyor	6	46.2	14	32.6	49	38.28	3	4.3
5	Tamamen karşılıyor	0	0.0	0	0.0	2	1.56	0	0.0
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Cevaplara bakıldığında sosyal yardım hizmetini sunanların büyük çoğunluğu “çok az ve orta düzeyde karşılıyor fikrinde yoğunlaşmakta birlikte, “çok az karşılıyor” fikrinin muhtarlar dışında ağırlıklı olduğu, muhtarların ise “hiç karşılamadığı” yönünde görüş ortaya koymuşlardır. Sosyal yardımlar sürekli ihtiyaç sahibi olanlara yeterli bir seviyede verilmesi gerekmektedir. SYDV'lerin yaptıkları sosyal yardımların daha etkin bir şekilde yapılabilmesi, mevcut sistemde önemli düzenlemelere gidilmesi, yapısal ve yasal değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

10.4.6. Yoksulluktan Kurtarmayı Sağlama Seviyesi

Araştırmanın en can alıcı sorularından bir olan “SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımlar, yardım alan ailelerin yoksulluktan kurtulmasını sağlıyor mu?” sorusuna; mülki idare amirlerinin, % 76,9'u “kurtulmayı sağlamıyor”, % 23,1 “çok az kurtulmayı sağlıyor”; vakıf mütevelli heyeti üyeleri % 46,5 ile “kurtulmayı sağlamıyor”, % 51,2 “çok az kurtulmayı sağlıyor”, % 2,3 “orta düzeyde kurtulmayı sağlıyor”; vakıf personeli ise bu soruya % 56,25 ile “kurtulmayı sağlamıyor”, % 28,13 “çok az kurtulmayı sağlıyor”, % 15,63 “orta düzeyde kurtulmayı sağlıyor”; muhtarlar ise, % 76,8 ile “kurtulmayı sağlamıyor”, % 18,8 “çok az kurtulmayı sağlıyor”, % 4,3 “orta düzeyde kurtulmayı sağlıyor” görüşünü belirtmişlerdir (tablo-90).

Tablo-90: SYDV'ler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Yoksulluktan Kurtarma Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA- Kişi Sayısı	MİA- Oran (%)	VMH- Kişi Sayısı	VMH- Oran (%)	VP- Kişi Sayısı	VP- Oran (%)	MUH- Kişi Sayısı	MUH- Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	0	0.0	0	0.00	0	0.0
2	Kurtulmayı sağlamıyor	10	76.9	20	46.5	72	56.25	53	76.8
3	Çok az kurtulmayı sağlıyor	3	23.1	22	51.2	36	28.13	13	18.8
4	Orta düzeyde kurtulmayı sağlıyor	0	0.0	1	2.3	20	15.63	3	4.3
5	Tamamen kurtulmayı sağlıyor	0	0.0	0	0.0	0	0.00	0	0.0
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Bu sorunun sonuçlarına göre, sosyal yardım hizmetini sunanların ortak görüşü, SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımların “yoksulluktan kurtarmayı sağlamadığı” yönündedir.

10.4.7. Hayata ve Geleceğe Umutlu Bakma Seviyesi

Yoksul ailelerin içerisinde buldukları ve kurtulamadıkları bu şartlardan hayata dair umutlarının saptanmasına yönelik olarak, SYDV'lerde hizmeti sunanlara “SYDV'ler tarafından yapılan yardımlar nedeniyle, yardım alanlar hayata ve geleceğe daha güvenli ve umutlu bakıyorlar mı?” sorusuna (tablo-91); mülki idare amirlerinin, % 23,1'i “güvenli ve umutlu bakmıyorlar”, % 69,2 “çok az güvenli ve umutlu bakıyorlar”, % 7,7 “orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyorlar”; vakıf mütevelli heyeti üyelerinin % 7'si “fikrim yok”, % 25,6 “güvenli ve umutlu bakmıyorlar”, % 34,9 “çok az güvenli ve umutlu bakıyorlar”, % 30,2 “orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyorlar”, % 2,3 “tamamen güvenli ve umutlu bakıyorlar”; vakıf personeli ise soruya % 0,78 ile “fikrim yok”, % 35,94 “güvenli ve umutlu bakmıyorlar”, % 40,63 “çok az güvenli ve umutlu bakıyorlar”, % 20,31 “orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyorlar”, % 2,34 “tamamen güvenli ve umutlu bakıyorlar”; muhtarlar ise, % 1,40 ile “fikrim yok”, % 17,4 “güvenli ve umutlu bakmıyorlar”, % 63,3 “çok az güvenli ve umutlu bakıyorlar”, % 17,4 “orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyorlar”, % 1,4 “tamamen güvenli ve umutlu bakıyorlar”dır.

Tablo-91: SYDV'ler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar Nedeniyle Yardım Alan Ailelerin Hayata ve Geleceğe Daha Güvenli ve Umutlu Bakma Seviyeleri

Sıra No	Yanıtlar	MİA- Kişi Sayısı	MİA- Oran (%)	VMH- Kişi Sayısı	VMH- Oran (%)	VP- Kişi Sayısı	VP- Oran (%)	MUH- Kişi Sayısı	MUH- Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	3	7.0	1	0.78	1	1.4
2	Güvenli ve umutlu bakmıyorlar	3	23.1	11	25.6	46	35.94	12	17.4
3	Çok az güvenli ve umutlu bakıyorlar	9	69.2	15	34.9	52	40.63	43	62.3
4	Orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyorlar	1	7.7	13	30.2	26	20.31	12	17.4
5	Tamamen güvenli ve umutlu bakıyorlar	0	0.0	1	2.3	3	2.34	1	1.4
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Hayata ve geleceğe dair güven ve umut düzeyinin çok iyi seviyelerde olmadığı görülmektedir. “Çok az güvenli bakıyorlar veya bakmıyor” cevapları yoğunluk kazanmaktadır. “Tamamen güvenli ve umutlu bakma düzeyi” neredeyse yok denecek kadar azdır. Yeterli sosyal yardımı almayan, yoksulluk sarmalından kurtulamayan, gelir adaletinin sağlanmadığı şartlarda, ailelerin güvenli ve umutlu olması beklenmemelidir.

10.4.8. Topluma Olan Katkı Seviyesi

Tüm eksikliklerine rağmen acaba SYDV'lerin yaptıkları sosyal yardımların toplumdaki önem derecesi hangi seviyededir, bunun tespiti için hizmeti sunanlara “SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımların topluma önemli bir katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş, onların cevabı şöyle olmuştur; mülki idare amirlerinin, % 7,7'si “önemli bir katkısı yok”, % 61,5 “çok az önemli bir katkısı var”, % 23,1 “orta düzeyde önemli bir katkısı var”, % 7,7 “tamamen önemli bir katkısı var”; vakıf mütevelli heyeti üyelerinin % 14'ü “önemli bir katkısı yok”, % 23,3 “çok az önemli bir katkısı var”, % 46,5 “orta düzeyde önemli bir katkısı var”, % 16,3 “tamamen önemli bir katkısı var”; vakıf personeli % 0,78 ile “fikrim yok”, % 10,94 “önemli bir katkısı yok”, % 27,34 “çok az önemli bir katkısı var”, % 51,56 “orta düzeyde önemli bir katkısı var”, % 9,38 “tamamen önemli bir katkısı var”; muhtarlar ise, % 11,6 ile “önemli bir katkısı yok”, % 55,1 “çok az önemli bir katkısı var”, % 20,3 “orta düzeyde önemli bir katkısı var”, % 13 “tamamen önemli bir katkısı var” şeklinde düşünmüşlerdir (tablo-92).

Tablo-92: SYDV 'ler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Topluma Katkısı Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA- Kişi Sayısı	MİA- Oran (%)	VMH- Kişi Sayısı	VMH- Oran (%)	VP- Kişi Sayısı	VP- Oran (%)	MUH- Kişi Sayısı	MUH- Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	0	0.0	1	0.78	0	0.0
2	Önemli bir katkısı yok	1	7.7	6	14.0	14	10.94	8	11.6
3	Çok az önemli bir katkısı var	8	61.5	10	23.3	35	27.34	38	55.1
4	Orta düzeyde önemli bir katkısı var	3	23.1	20	46.5	66	51.56	14	20.3
5	Tamamen önemli bir katkısı var	1	7.7	7	16.3	12	9.38	9	13.0
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Sosyal yardım hizmetini sunanlar SYDV'lerin sosyal yardımlarının topluma olan katkısını genel olarak “ya çok ya da ortalama önemli olduğunu” ifade etmişlerdir. “Tamamen önemli bir katkısı var” fikri oldukça az bir seviyede yer almaktadır, öncelikle bu sonucun çıkması önem atfedilmesi gereken bir konudur. Yapılan anket çalışmasındaki görüşmelerde, ankete katılan aileler, sosyal yardımların yoksulluğu bitirme veya etkin mücadele sağlaması amaçlandığı, ancak bunu sağlaması bir yana yoksulluğun kalıcılaşmasına, tembelliğe yol açtığı ve sorunu çözemediği belirtilmiştir. Genellikle sosyal yardımların etkinsizliği bu cevaplara belli ölçüde dayandırmak mümkündür. Sosyal yardımı alanların ve sunanların da memnuniyetsizliği kendi görüşleri ile ortaya çıkmaktadır. Mevcut durumun bu haliyle devam etmesi halinde yoksulluk sorunun giderek daha da karmaşıklaşacağı söylenebilir.

10.4.9. Sosyal Yardımlarının Kesilmesinin Etki Seviyesi

Bu bölümde son olarak SYDV'lerin sosyal yardımları olmaksızın neler yaşanır, acaba sonuç ne olur düşüncesinden hareketle ankette, hizmeti sunanlara “SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımların kesilmesi, sosyal yardım alanların hayatlarını ne ölçüde etkiler?” sorusu yöneltilmiş ve mülki idare amirlerinin, % 23,1'i “hiç etkisi olmaz, yaşam devam eder”, % 38,5 “çok az etkiler”, % 38,5 “orta düzeyde etkiler”; vakıf mütevelli heyeti üyeleri % 7 ile “fikrim yok”, % 4,7 “hiç etkisi olmaz, yaşam devam eder”, % 20,9 “çok az etkiler”, % 44,2 “orta düzeyde etkiler”, % 23,3 “çok fazla etkiler”; vakıf personeli % 2,34 ile “fikrim yok”, % 5,47 “hiç etkisi olmaz yaşam devam eder”, % 20,31 “çok az etkiler”, % 42,97 “orta düzeyde etkiler”, % 28,91 “çok fazla etkiler”; muhtarlar ise, % 2,9 ile “fikrim yok”, % 1,4 “hiç etkisi

olmaz, yaşam devam eder”, % 15,9 “çok az etkiler”, % 18,8 “orta düzeyde etkiler”, % 60,9 “çok fazla etkiler” diye cevap vermişlerdir (tablo-93).

Tablo-93: SYDV’ler Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Kesilmesinin Etki Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA- Kişi Sayısı	MİA- Oran (%)	VMH- Kişi Sayısı	VMH- Oran (%)	VP- Kişi Sayısı	VP- Oran (%)	MUH- Kişi Sayısı	MUH- Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	3	7.0	3	2.34	2	2.9
2	Hiç etkisi olmaz, yaşam devam eder	3	23.1	2	4.7	7	5.47	1	1.4
3	Çok az etkiler	5	38.5	9	20.9	26	20.31	11	15.9
4	Orta düzeyde etkiler	5	38.5	19	44.2	55	42.97	13	18.8
5	Çok fazla etkiler	0	0.0	10	23.3	37	28.91	42	60.9
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Sosyal yardımların kesilmesine hizmeti sunanlar, genellikle “ya çok az veya ortalama etkisi olurda” hem fikirdiler. Sadece muhtarlar “çok fazla etkiler” görüşüne sahiptirler. Buradan çıkan sonuca göre; aslında hizmeti sunanların yapılan sosyal yardımların tamamen gerçek hak sahiplerine gitmediğini düşünmektedirler. Verilen sosyal yardımların kesilmesinin çok sorun yaratmayacağı, bu veriler çerçevesinde ortaya çıkmıştır.

10.5. Hizmeti Sunanların Vakıfların Kurumsal Yapısına Yönelik Görüşleri

Sosyal yardım sistemine yönelik olarak her dönemde çeşitli eleştiriler olmuştur, Devlet Denetleme Kurulu’nun (DDK) 2006 yılında yaptığı “Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Eylem ve İşlemlerine İlişkin Araştırma ve Denetleme Raporu ve 2009 yılında yaptığı “Türkiye’de Sosyal Yardımlar ve Sosyal Hizmetler Alanındaki Yasal ve Kurumsal Yapının İncelenmesi, Aile, Çocuk, Özürlü, Yaşlı ve Diğer Kişilere Götürülen Sosyal Hizmetlerin ve Sosyal Yardımların Genel Olarak Değerlendirilmesi, Bu Hizmetlerin Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Hakkında” ki raporu, SYDGM’nin 2008 yılında yaptığı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Sosyal Yardım Ve Proje Destek Faaliyetlerinin Etki Analizi Araştırma Raporu” ve Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün (ASAGM), 2010 yılında yaptığı “Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü” raporları ve çalışmalarında görülmektedir (DDK, 2006: 3-30; DDK, 2009a: 1-56; ASAGM, 2010: 1-300, SYDGM, 2008a: 1-200).

Bir kurumun sağlıklı bir şekilde hizmet sunabilmesi ve görevlerini tamamen yerine getirebilmesi için öncelikle mevzuatının kurumsal amaçlar ve hedefler doğrultusunda, kurumsal ihtiyaçları karşılayacak bir seviyede olmalıdır. SYDV'lerin 3294 sayılı temel yasası sadece 12 maddeden oluşmaktadır, son dönemde artan iş ve işlemlerin çokluğu, kurumsal kapasiteyi zorlamaktadır. Bu noktada mevzuatın tam yeterli olduğunu söylemek güçtür. Bu eksikler göz önüne alınarak ankette mevzuata ve örgütsel yapıya yönelik sorular yer almıştır.

10.5.1. Mevzuatın Yeterli Bulunma Seviyesi

TRB1 bölgesinde merkez SYDV'lerde hizmeti sunanlara "SYDV'lerin mevzuatını yeterli buluyor musunuz?" sorusuna, mülki idare amirlerinin, % 15,4'ü yeterli bulmuyorum, % 53,8 "çok az yeterli buluyorum", % 30,8 "orta düzeyde yeterli buluyorum"; vakıf mütevellî heyeti üyeleri % 4,7 ile "fikrim yok", % 9,3 "yeterli bulmuyorum", % 62,8 "çok az yeterli buluyorum", % 18,6 "orta düzeyde yeterli buluyorum", % 4,7 "tamamen yeterli buluyorum"; vakıf personeli ise soruya % 4,69 ile "fikrim yok", % 15,63 "yeterli bulmuyorum", % 33,59 "çok az yeterli buluyorum", % 36,72 "orta düzeyde yeterli buluyorum", % 9,38 "tamamen yeterli buluyorum"; muhtarlar ise, % 1,4 ile fikrim yok, % 18,8 yeterli bulmuyorum, % 58 çok az yeterli buluyorum, % 18,8 orta düzeyde yeterli buluyorum, % 2,9 tamamen yeterli buluyorum şeklinde cevap vermişlerdir (tablo-94).

Tablo-94: SYDV'lerin Mevzuatını Yeterli Bulma Seviyesi

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Fikrim yok	0	0.0	2	4.7	6	4.69	1	1.4
2	Yeterli bulmuyorum	2	15.4	4	9.3	20	15.63	13	18.8
3	Çok az yeterli buluyorum	4	53.8	27	62.8	43	33.59	40	58.0
4	Orta düzeyde yeterli buluyorum	7	30.8	8	18.6	47	36.72	13	18.8
5	Tamamen yeterli buluyorum	0	0.0	2	4.7	12	9.38	2	2.9
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Uygulama içerisinde bulunan ve yoksul hanelerin tüm ihtiyaçlarıyla muhatap olan ve çoğu zaman ailenin sosyo-ekonomik durumunu çok iyi bilen sosyal yardımları sunanların mevzuata yönelik verdikleri cevaplar oldukça anlamlıdır.

Mevzuata yönelik olarak ifade edilenlerin dışında SYDV'lerin birer vakıf statüsünde olmasının yapılan işlerde önemli etkileri bulunmaktadır. Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, SYDV'lerin kurumsal yapısının "vakıf statüsünde" olması, bizzat kamu otoritesi tarafından yasa ile kurulmasının getirdiği karmaşıklıktan ve bu konuda çoğu zaman ikili uygulamaları getirdiği ifade edilmişti. Bu bölümde buna ilişkin anket sorularına yer verilmiştir.

10.5.2. Örgütsel Yapıya Yönelik Görüşler

Türkiye'de sosyal yardım yönetimi içerisinde birçok kamu kurum ve kuruluşu yer almaktadır. SYDV'ler ise bu yapılardan sadece biri olup sürekli görev hacmi artmakta ve yeni iş ve işlemler yüklenilmektedir. Bu durum karşısında ankette hizmeti sunanlara "sizce SYDV'lerin örgütsel yapısı nasıl olmalıdır?" sorusu yöneltilmiş ve mülki idare amirleri, % 7,7 ile "mevcut haliyle devam etmeli", % 23,1 "vakıf müteveli heyeti sadece danışma organı olmalı", % 7,7 "aile ve sosyal politikalar il müdürlüğüne bağlanmalı ve şube müdürlüğü olmalı", % 61,5 "il ve ilçe müdürlükleri şeklinde örgütlenmeli"; vakıf müteveli heyeti üyelerinin % 16,3 ile "mevcut haliyle devam etmeli", % 11,6 "müteveli heyeti olmadan, mevcut haliyle devam etmeli", % 4,7 "vakıf müteveli heyeti sadece danışma organı olmalı", % 48,8 "aile ve sosyal politikalar il müdürlüğüne bağlanmalı ve şube müdürlüğü olmalı", % 18,6 "il ve ilçe müdürlükleri şeklinde örgütlenmeli"; vakıf personeli ise soruya % 10,94 ile "mevcut haliyle devam etmeli", % 3,13 "müteveli heyeti olmadan, mevcut haliyle devam etmeli", % 3,13 "vakıf müteveli heyeti sadece danışma organı olmalı", % 57,03 "aile ve sosyal politikalar il müdürlüğüne bağlanmalı ve şube müdürlüğü olmalı", % 24,22 "il ve ilçe müdürlükleri şeklinde örgütlenmeli", % 1,56 "diğer (bölge ve şube müdürlükleri şeklinde olmalı)"; muhtarlar ise % 14,5 ile "mevcut haliyle devam etmeli", % 2,9 "müteveli heyeti olmadan, mevcut haliyle devam etmeli", % 7,2 "vakıf müteveli heyeti sadece danışma organı olmalı", % 36,2 "aile ve sosyal politikalar il müdürlüğüne bağlanmalı ve şube müdürlüğü olmalı", % 39,1 "il ve ilçe müdürlükleri şeklinde örgütlenmeli" yönünde görüş ortaya koymuşlardır (tablo-95).

Tablo-95: Hizmeti Sunanların SYDV'lerin Örgütsel Yapısına Yönelik Fikirler

Sıra No	Kurumsal Yapı	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Mevcut haliyle devam etmeli	1	7.7	7	16.3	14	10.94	10	14.5
2	Mütevelli heyeti olmadan, mevcut haliyle devam etmeli	0	0.0	5	11.6	4	3.13	2	2.9
3	Vakıf mütevelli heyeti sadece danışma organı olmalı	3	23.1	2	4.7	4	3.13	5	7.2
4	Aile ve sosyal politikalar il müdürlüğüne bağlanmalı ve şube müdürlüğü olmalı	1	7.7	21	48.8	73	57.03	25	36.2
5	İl ve ilçe müdürlükleri şeklinde örgütlenmeli	8	61.5	8	18.6	31	24.22	27	39.1
6	Diğer			0	0.0	2	1.56	0	0.0
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Genel olarak kurumsal yapının il ilçe müdürlüğü veya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerine bağlı şube müdürlüğü olmalı düşüncesi ağırlıkla ifade edilmiştir. Bu fikirleri dikkate aldığımızda aslında SYDV'lerin diğer kurum ve kuruluşlar gibi kamu yönetiminin içerisine dahil edilmesi doğaldır. Kurumsal yapısı ve statüsünün belirginleşmesi, yapılan sosyal yardımların kaynak israfına yol açmadan, gerçekten hak sahiplerine ulaştırılmasında ve verilen kamusal hizmetin yerinde, sağlıklı ve rasyonel yapılabilirliğini arttıracacağı ve bu durumda yoksullukla mücadele politikalarında daha etkin bir hizmet sunumuna yol açacağı, kamu otoriteleri tarafından dikkate alınarak gerekli adımların atılması gerekmektedir.

10.6. Hizmeti Sunanların Sosyal Yardım Sistemine Yönelik Görüşleri

Bu bölümde hizmeti sunanların Türkiye'de sosyal yardım sistemine yönelik önerileri yer almaktadır. Bu bağlamda sosyal yardım hizmeti sunanlar SYDV'lerin "sosyal yardım sistemi nasıl olmalı ve sizlerin görevleri neler olmalı" şeklinde sorular yöneltilmiş, bu sorular açık uçlu bırakılarak yapılan anket görüşmelerinde katılımcıların fikirleri alınmak istenmiştir. Hizmet sunanların görüşleri hiçbir değişikliğe uğratılmadan maddeleştirilmiştir.

Genel olarak önerilere geçmeden önce hizmeti sunanlara sosyal yardım alanların bu yoksulluklarının kimden kaynaklandığına yönelik bir anket sorusu yöneltilmiştir. Bu soru ile sosyal yardımı alanların bu muhtaçlıkları kendilerinden mi?, yoksa devletin mi? kaynaklandığı öğrenilmek istenmiştir.

Hizmeti sunanlara, ‘‘sizce yoksul ve dar gelirli vatandaşların SYDV’lerden yardım alacak bir muhtaçlıkta olmalarının nedeni kimden kaynaklanmaktadır’’ sorusuna, mülki idare amirlerinin, % 69,2’si ‘‘kendileri’’, % 30,8 ise ‘‘devlet’’; vakıf mütevelli heyeti üyeleri % 81,4 ile ‘‘kendileri’’, % 9,3 ‘‘devlet’’, % 7 ‘‘diğer (hem kendileri ve hem de devlet)’’, vakıf personelinin % 53,91 ile ‘‘kendileri’’, % 3,91 ‘‘aileleri’’, % 8,59 ‘‘işveren kişiler ve zenginler’’, % 28,13 ‘‘devlet’’, % 5,47 ‘‘diğer (hem kendileri ve hem de devlet)’’; muhtarlar ise, % 42 ile ‘‘kendileri’’, % 4,3 ‘‘aileleri’’, % 4,3 ‘‘işveren kişiler ve zenginler’’, % 47,8 ‘‘devlet’’, % 1,4 ‘‘diğer (hem kendileri ve hem de devlet)’’ cevaplarını vermişlerdir (tablo-96).

Tablo-96: Yoksul Ailelerin SYDV’lerden Yardım Alacak Bir Muhtaçlıkta Olmalarının Nedeni

Sıra No	Yanıtlar	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Kendileri	9	69.2	35	81.4	69	53.91	29	42.0
2	Aileleri	0	0.0	1	2.3	5	3.91	3	4.3
3	İşveren kişiler ve zenginler	0	0.0	0	0.0	11	8.59	3	4.3
4	Devlet	4	30.8	4	9.3	36	28.13	33	47.8
5	Diğer	0	0.0	3	7.0	7	5.47	1	1.4
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	100.00	69	100.0

Bu soruya sosyal yardım hizmetini sunanların büyük çoğunluğu yoksulluğun nedenini, yoksullarda, üçte bir oranında ise devletten kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Verilen cevaplar çerçevesinde yoksulluğun kişilerin veya ailelerin kendi eksiklerinden kaynaklandığı görüşü daha çok ön plana çıkmaktadır.

10.6.1. Mülki İdare Amirlerinin Sosyal Yardım Sistemine Yönelik Görüşleri

Bu bölümde mülki idare amirlerinin sosyal yardım sistemine ilişkin görüşleri aktarılmıştır. Anket sorularında hazırlanırken bazı sorular açık uçlu bırakılarak ankete katılanların doğrudan görüşlerini aktarabilmesine olanak tanınmıştır. Anket sonlandırıldığında bu sorulara verilen cevaplar sıklıklarına göre herhangi bir değişiklik yapılmadan maddeleştirilmiştir. Bu başlık altında iki soru yöneltilmiştir.

Mülki idare amirlerine, ‘‘sizce sosyal yardım sistemi nasıl olmalı ve sosyal yardımı kimler almalı?’’ sorusuna;

(1) çalışabilecekler İŞKUR' a yönlendirilmeli, (2) çalışabilecek ama kendisi iş kurmak isteyenlere proje desteği verilmeli, (3) çalışamayacak özürlü, hasta, dul ve yetimlere yapılacak yardımlar düzenli olmalı, (4) düzenli yardımlar dışında yetki vakıflarda olmalı, (5) sosyal yardım alanlar karşılıksız bu yardımı almamalı, gerektiğinde sosyal görevler verilerek dengeleyici olunmalı, (6) sosyal yardım sistemi adil gelir dağılımı sağlamaya dönük, düzenleyici, dengeleyici olmalı ve toplumun en alt gelir grubunu hedef almalı, (7) sosyal yardımlar sosyal güvenliği olmayan ya da çalışamaz olanlara yapılmalı, (8) sosyal yardımlar, sistemli bir hale getirilmeli, hak olarak verilmeli, düzenli periyotlarla yardım alanlar incelenmeli, (9) sosyal yardımlar tek çatıda olmalı, (10) vakıf mütevelli heyeti mevcut haliyle kalmamalı, (11) işsizlik sigortası gibi bir sistem olmalı ve çalışabileceklere yardım yerine istihdam karşılığında yardım yapılmalı, yardım kriterleri net olmalıdır.

Cevaplara bakıldığında genel olarak öneriler, eksikliklerden yola çıkılarak yapılmıştır. Çalışma gücüne sahip olanlara yardım yapılmaması, karşılıksız yardımın olmaması, sosyal yardımların tek çatı altında toplanması, yardımların düzenli ve yeterli yapılması ön plana çıkmaktadır.

Mülki idare amirlerine, "sizce mülki idare amirlerinin SYDV'lerle ilgili görevi nasıl olmalıdır?" sorusu yöneltmiş verilen cevaplar ise:

(1) danışmanlık, (2) denetim ağırlıklı olsun, (3) gözetim, (4) mevcut hali iyi olmakla birlikte mülki idare amirlerinin alana çıkmaları ve vatandaşları hanelerinde ziyaret etmeleri gerekir, (5) mülki idare amirlerine yörelerinin özelliklerine göre projeler için kaynak aktarılmalı (50 ile 100 TL arasında), (6) üst düzey planlama, programlama ve koordinasyon.

Mülki idare amirlerinin SYDV'lerle ilgili görevlerinden ziyade, kendilerinin danışman, denetleyici, koordine eden bir yetki sahibi olmaları ve daha aktif hizmet etmeleri fikirleri ağırlıklı ifade edilmiştir.

10.6.2. Vakıf Mütevelli Heyet Üyelerinin Sosyal Yardım Sistemine Yönelik Görüşleri

Bu bölümde vakıf mütevelli heyeti üyelerinin sosyal yardım sistemine ilişkin görüşleri aktarılmıştır. Ankette bazı sorular açık uçlu bırakılarak ankete katılanların doğrudan görüşlerini aktarabilmesine olanak sağlanmıştır. Anket sonlandırıldığında bu

sorulara verilen cevaplar sıklıklarına göre bir değişiklik yapılmadan maddeleştirilmiştir. Bu başlık altında iki soru yöneltilmiştir.

Vakıf müteveli heyet üyelerine, ‘‘sizce sosyal yardım sistemi nasıl olmalı ve sosyal yardımı kimler almalı?’’ sorusunu yöneltilmiş, buna;

(1) devlet önce kişilerin gelirlerini tespit etmeli, bunları kayıt altına almalı, (2) vakıf, geliri düşük olana desteklemeli, (3) yaşlı, özürlü, dul gibi kesimlere yardım verilmeli, (4) eğitim sistemi kökten değiştirilmeli, eğitim ile birlikte sosyal sorunlarda azalır, (5) gerçek hak sahibi olanlar almalı, (6) herhangi bir geliri olmayanlar almalı, (7) SYDV’ ler, il ilçe müdürlüğü olmalı, (8) işgücü olmayanlara ve geçici yoksul olanlara yardım yapılmalı, (9) iyi tespit yapılmalı, fakirler sınıflandırılmalı, merkezi sistemle düzenli yardım yapılmalı, (10) mevcut hali iyi, (11) asgari ücretliye de yardım yapılmalı, (12) net yoksulluk kriterleri belirlenmeli, (13) çalışabileceklere iş verilmeli, (14) sadece müracaat edene değil muhtaç olan diğer kişilere de yardım yapılmalı, (15) sosyal devlet özürlüye bakıma muhtaç kişilere yardım yapmak zorundadır, (16) çalışabilecek durumdakilere yardım yapılmamalı balık tutma öğretmeli yoksa tembelliğe yol açar, (17) sosyal yardımlar merkezi olarak ödenmeli, bu durum daha adil bir sistem oluşturur, (18) sosyal yardımlar tek çatıda toplanmalı, (19) SYDV’ler yeniden revize edilmeli, (20) yardımlar standartlaştırılmalı, (21) sosyal yardım sistemi koordineli olmalı, (22) sistem aileleri çalışmaya ve emeğe teşvik etmeli.

Birçok önerinin ve eksikliğin ifade edildiği cevaplara göre sosyal yardım sistemi mevcut haliyle etkin bir görev yürütememekte ve yardımların yaygınlaşması eksiklikleri de beraberinde getirmektedir. VMH üyeleri bu eksiklikler çerçevesinde sosyal yardım sistemine önemli tavsiyelerde bulunmuşlardır. Yoksulluğun net ölçülere bağlanması, çalışabilecek yoksullara yardım yapılmadan ziyade istihdama yönlendirilmesi, yardımların tek çatıda toplanması, standart hale getirilmesi, düzenli yapılması, aktif bir sistemin teşekkül edilmesi şeklinde öneriler sunulmuştur.

VMH üyelerine, ‘‘sizce vakıf müteveli heyetinin (veya üyelerinin) SYDV’lerle ilgili görevi nasıl olmalıdır?’’ sorusunu yöneltilmiş, cevaplara bakıldığında;

(1) danışma organı olmalı, (2) mevcut hali devam etmeli, (3) VMH kaldırılmalı, tüm yetki SYDV müdürlüğüne verilmeli, sosyal yardımlar daha etkin olur, (4) görevleri

şeffaf ve adil olmalı, (5) şikayet olunca VMH'ce değerlendirme yapılmalı bunu dışındaki tüm görevler SYDV'lere verilmeli.

Vakıf müteveli heyet üyeleri mevcut sistemin değiştirilmesi, sadece danışmanlık ve denetim görevlerinin olmasını ve VMH kaldırılmasını genel olarak ifade etmişlerdir. Genel olarak mevcut yapının değiştirilmesine yönelik görüşler ön plana çıkmıştır.

10.6.3. Vakıf Personelinin Sosyal Yardım Sistemine Yönelik Görüşleri

Vakıf personelinin sosyal yardım sistemine ilişkin görüşleri önemlidir. Bu çerçevede ankette, iki soru açık uçlu bırakılmış ve ankette katılanların doğrudan görüşlerini aktarabilmesine olanak sağlanmıştır. Anket sonlandırıldığında, bu sorulara verilen cevaplar sıklıklarına göre herhangi bir değişiklik yapılmadan maddeleştirilmiştir. Bu başlık altında iki soru yöneltmiştir.

Vakıf personeline “sizde sosyal yardım sistemi nasıl olmalı ve sosyal yardımı kimler almalı?” sorusuna verilen cevaplar;

(1) adil olunmalı ve gerçek ihtiyaç sahiplerine öncelik verilmeli, (2) belli kriterlere göre insan onuruna yakışacak şekilde yapılmalı, (3) dul, yetim, hastaya, eşi ceza evinde olan insanlara öncelik gözetilmelidir, (4) düzenli şekilde dağıtılmalı, (5) fakirlik dereceleri belirlenmeli ve yardımlar ona göre yapılmalıdır, (6) geçici mağdur kişiler ihtiyaç kapsamına dahil edilmeli, (7) genç bireylere yardım yapılmamalı, yardım yerine İŞKUR'a yönlendirilmeli, (8) her mahallenin bir temsilcisi (personel) olmalı böylelikle ihtiyaç sahibi insanlar tespit edilmeli, (9) öncelikle adil bir toplum yaratılmalı, (10) sistem sosyal adaleti sağlamaya yönelik olmalı, (11) sosyal devlet olmalı, (12) sosyal yardım sistemi aktif, düzenli, adil, gerçek ihtiyaç sahiplerine yardım yapmalı, (13) sosyal yardım sistemi kişileri rencide etmeden uğraştırmadan faaliyet göstermelidir, (14) sosyal yardım sistemi sosyal devlet ölçülerinde yapılmalı, yoksulluğu bitirmeyi hedeflemeli, (15) sosyal yardım sistemi tek çatı altında toplanmalıdır, (16) sosyal yardımlar geçici süreli verilmeli, yoksa tembelliğe neden olur, (17) tespit edilen muhtaç vatandaşlara aylık bağlanmalı, sosyal yardımı halkın en muhtaç kişileri almalı.

Vakıf personeli genel olarak sosyal yardım sistemine yönelik olarak çoklu önerilerde bulunmuşlardır. Adilane bir dağıtım sistemi, tek çatıda toplanan yardımlar,

aktif, düzenli, kriterli, aylık periyotlu, çalışma gücünü kaybedenlere yönelik bir sosyal yardım ağına yapılandırılması amaçlanmaktadır.

Personele, “sizce SYDV personelinin temel sorunu nedir ve görevleri nasıl olmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir.

(1) 657 devlet kadrosunda olmak istiyoruz (tüm personel hem fikir), 2) SYDV’lerde belli bir düzenin olmaması, (3) çalışma ortamının iyi olmaması, özlük haklarının eksik olması, (4) görevler daha açık ve net olmalı, geçici görevlendirmeler olmamalı, (5) iş güvenliliğinin olmaması, (6) nitelikli personel eksikliği, (7) personel unvanı ile yaptırılan işler arasında uyumsuzluk vardır, (8) SYDV personelinin genel sorunu gelen vatandaşın yardım için personeli çok zorlaması ve inanmaması, (9) SYDV personeli hane ziyaretlerine bay veya bayan tek başına gitmesi tehlike arz etmektedir, (10) ücret farkı ortadan kalkmalıdır, mesailer adil bir şekilde olmalıdır, (11) vakıflar, son dönemde yüklenen bütün işlere yetişemiyor, (12) yoğun iş temposunun olması.

Vakıf personelin en temel sorunu olarak kendilerinin kadrolu olma istekleri en ön planda olup, iş güvenliğinin sağlanması, yapılan görevlerin belirlenmesi, yoğun iş temposunun azaltılması ve diğer çalışma koşullarının düzenlenmesi istenmiştir. SYDV’lerde çalışan personelin en ivedi bir şekilde çalışma koşullarının tamamen düzenlenmesi gerekmektedir. Önemli ve zor bir görev üstlenen personelin şartlarının iyileştirilmesi hizmet kalitesini de yükseltilmesini olanak tanıyacaktır.

10.6.4. Muhtarların Sosyal Yardım Sistemine Yönelik Görüşleri

Vatandaşlarla sürekli iç içe olan ve aynı bölgede yaşayan muhtarların görüşleri bu anlamda önem arz etmektedir. Ankette, bazı sorular açık uçlu bırakılmış böylece ankette katılanların doğrudan görüşlerini aktarabilmelerine olanak sağlanmıştır. Anket sonlandırıldığında bu sorulara verilen cevaplar sıklıklarına göre herhangi bir değişiklik yapılmadan maddeleştirilmiştir. Bu başlık altında iki soruya verilen cevaplara bakıldığında:

TRB1 bölgesi merkez SYDV’lerde anket uygulanan bölgelerin muhtarlarına, “sizce sosyal yardım sistemi nasıl olmalı ve sosyal yardımı kimler almalı?” sorusu yöneltilmiş buna;

(1) ailenin yardımı kadınlara verilmeli, (2) böyle devam etmemeli, bu sistem yoksulluğu artırıyor, sistem revize edilmeli, (3) bu yapıyla olmaz, hak edene

verilmiyor, işler vakıfta farklı yürüyor, (4) devlete en iyisini bilir, (5) ekonomik sistem zenginden yana yoksulluklara yönelik politikalar yok, gelir adaleti yok, yoksul envanteri yok, (6) fakir kim önce onu tespit edecek bir sistem olmalı, (7) gelir adaletini sağlamalı, istihdamı sağlayan bir sistem olmalı, muhtaçlık iyi tespit edilmeli, (8) maaş şeklinde olmalı, hizmet vatandaşın ayağına gitmeli, (9) sistem iyi olmakla birlikte geliştirilmeli, (10) sosyal yardım geçici süreli verilmeli, tembelliğe yol açmamalı, fakirler iyi araştırılmalı, (11) SYDV'ler güçlendirilmeli, (12) SYDV'lerde çok başlılık var, (13) siyasete alet ediliyor, (14) tek yapıda olmalı, yardımlar nakdi olmalı, aylık 350-500 tl arası verilmeli, (15) vakıfla olmaz kanunu kuralı net olan bir kamu kurumu olmalı, yasal düzenleme iyi olmazsa fakir zengin iç içe geçer, (16) yardım gerçek fakire yapılsın, zengine partililere değil, (17) yaş kriteri olmalı, gençleri tembellikten kurtarmayı sağlanmalı, (18) yaşlı özürsüz, dul, yetim ve benzeri kişilere verilmeli, (19) sosyal inceleme titizlikle yapılmalı.

Muhtarların dikkate değer önerileri ve mevcut sistemin eksikliklerini ortaya koyan bir çok düşüncelerinin olduğu verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. Öncelikle ifade edilmesi gereken sistemi yakından bilen ve sorunlara vakıf olan bir kesimin cevapları yol gösterici önerilerle birleşmiş ve ortaya mutlaka dikkate alınması gereken tavsiyeler ortaya çıkmıştır. Verilen cevaplar sosyal yardım sisteminin de genel olarak başarısının nasıl ve hangi yöntemle yapılabilirliğini de göstermektedir.

TRB1 bölgesi merkez SYDV'lerde anket uygulanan bölgelerin muhtarlarına "sizce muhtarların SYDV'lerle ilgili görevi olmalıdır?" sorusu yöneltilmiş buna verilen cevaplara bakıldığında;

(1) muhtarların yoksul hanelerle ilgili görevi olmasın, (2) bölgede en iyi tespiti muhtar yapabilir, sürekli danışılmalı, (3) muhtar en son danışma organı olmalı, (4) muhtarı dikkate alan bir sistem olsun, (5) halktan biri olan muhtar önemlidir, (6) muhtarla birlikte inceleme yapılsın, (7) muhtarlık makamına güven duyulmalı.

Genel olarak bu soruya muhtarların mevcut uygulamadan dolayı duydukları eksikliklere göre cevaplar verdikleri görülmektedir. Muhtarların sosyal yardım sisteminde tamamen yer almak istedikleri ve kendilerinin bu anlamda danışılması gereken bir kesim olma gerekliliğini özellikle belirtmişlerdir. Sosyal yardım sistemi içerisinde ve özellikle SYDV'lerde muhtarlık makamının bir danışma organı olarak

bulunmasının sosyal yardımların daha sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesinde önemli bir rol üstleneceği bilinmelidir.

Hizmeti sunan dört kesimin tamamında mevcut sosyal yardım sistemine (özellikle SYDV'ler) yönelik olarak öncelikle şikayetçi oldukları anlaşılmaktadır. Bu sistemin oluşturmuş olduğu eksikliklerin; adil olmayan, gerçek hak sahibini ortaya çıkarmayan, yetersiz kurumsal yapıyı oluşturan ve diğer bazı benzer durumlardan dolayı, mevcut yapının değiştirilmesine yönelik düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. önemi ortaya çıkmaktadır.

Hizmeti sunanların sosyal yardımlara yönelik önerilerinin, politika oluşturmada dikkate değer olduğunun algılanması önemlidir. Çünkü mevcut uygulamada ve sahada olanların, kurumsal ve yasal zeminde ortaya çıkan sorunları daha iyi gözleme ve analiz edebilme şansını yakalayabilmelerinden dolayı, kendilerinin fikirlerini dikkate alarak sistemin yeniden gözden geçirilmesi mümkündür.

10.7. Hizmeti Sunanların Vakıflardan Sosyal Yardım Alanların

Yoksulluktan Kurtulma Zamanına Yönelik Görüşleri

Bu bölümde son olarak hizmeti sunan dört kesime SYDV'lerde sosyal yardım alan ailelerin yoksulluktan kurtulabilmelerine yönelik bir soru yöneltilmiştir. Çünkü yoksul hanelerin bu şartların dışında daha iyi bir hayat sürdürmeleri hem bireysel hem toplumsal ve hem de sistemselsel olarak çok önemlidir.

Bu çerçevede hizmeti sunanlara dönük olarak, "sizce sosyal yardım alanlar ne zaman sosyal yardım almayacak duruma gelir ve yoksulluktan kurtulur?" sorusu yöneltilmiş, buna göre; mülki idare amirlerinin, % 61,5'i "hiçbir zaman", % 7,7 "2 yıldan daha fazla", % 30,8 "5 yıl sonra"; vakıf mütevelli heyeti üyeleri % 67,4 ile "hiçbir zaman", % 7, "2 yıldan daha fazla", % 9,3, "5 yıl sonra", % 16,3 "fikrim yok (belirsiz, 10 yıldan daha fazla)"; vakıf personeli % 74,20 ile "hiçbir zaman", % 7,03, "1 veya 2 yıl içerisinde", % 1,56, "2 yıldan daha fazla", % 2,34, "5 yıl sonra", % 14,84 "fikrim yok (belirsiz, 10 yıldan daha fazla)"; muhtarlar ise, % 78,3 ile "hiçbir zaman", % 5,8, "5 yıl sonra", % 15,9 "fikrim yok (belirsiz, 10 yıldan daha fazla)" olarak belirtmişlerdir (tablo-97).

Tablo-97: Sosyal Yardım Alanların Bu Durumdan Ne Zaman Kurtulmalarına Yönelik Fikirler

Sıra No	Zaman Dilimi	MİA-Kişi Sayısı	MİA-Oran (%)	VMH-Kişi Sayısı	VMH-Oran (%)	VP-Kişi Sayısı	VP-Oran (%)	MUH-Kişi Sayısı	MUH-Oran (%)
1	Hiçbir zaman	8	61.5	29	67.4	95	74.20	54	78.3
2	1 veya 2 yıl içerisinde	0	0	0	0	9	7.03	0	0
3	2 yıldan daha fazla	1	7.7	3	7.0	2	1.56	0	0
4	5 yıl sonra	4	30.8	4	9.3	3	2.34	4	5.8
5	Fikrim yok	0	0.0	7	16.3	19	14.84	11	15.9
Toplam		13	100.0	43	100.0	128	99.98	69	100.0

Sorulara verilen cevaplara bakıldığında; hizmeti sunanların çok büyük oranlarda “hiçbir zaman” fikri üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bir anlamada “fikrim yok” cevabı da bir tarih verememenin sonucu sayılabilir. Hizmeti sunanların yoksul hanelerin bu şartlarının değişeceğini öngörememeleri şu gerçekliği de ortaya çıkarmıştır. Bu aileler bu durumdan kurtulmayı öngörememektedirler. Sayısı ve miktarı gün geçtikçe artan ve yapısal olarak büyüyen SYDV’lerin yaptıkları yardımların mevcut sosyo-ekonomik anlamda herhangi bir gelişme sağlayacağı öngörülemezdir.

Siyasilerin bu durumu dikkate alarak, mevcut sosyal yardım sistemini çok ciddi bir şekilde yeniden düzenlemeleri, gerekli yasal ve yapısal tedbirleri etraflıca ele alan bir mekanizma öngörmeleri ve uygulamaları gerekmektedir.

11. SOSYAL YARDIM YOKSULLUĞU VE VAKIFLARA YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ

Bu bölüm, araştırmanın sonuçlarına göre, araştırmacı tarafında geliştirilen “sosyal yardım yoksulluğu” kavramı ile SYDV’lere yönelik bir model önerisini kapsamıştır.

11.1. “Sosyal Yardım Yoksulluğu” Kavramı

“Sosyal yardım yoksulluğu” kavramı araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Tablolar halinde sunulan anket sonuçlarına göre, yoksulluk sarmalına giren aileler, sosyal yardım almakta olup, bu sosyal yardımlar sonucunda, yoksulluk içerisinde bulunan ailelerin bu durumdan kurtulabilme öngörülleri olmadığı gibi bu yardımlara bağımlı bir hale geldikleri anlaşılmıştır.

Bu çerçevede yoksullukla ilgili olarak daha önceden yapılan iki çalışmaya bakıldığında: Işık ve Pınarcıoğlu, (2003: 80) tarafından kavramlaştırılan ‘‘Nöbetleşe Yoksulluk’’ ile aileler veya bireyler yoksulluklarını devir ederek bu yoksulluktan kurtulabilmekteyken, Buğra ve Keyder, (2003: 21-23), tarafından geliştirilen ‘‘Yeni Yoksulluk’’ta ise aile ve grup bağları (hemşehri, akraba ve diğer) ile sağlanan ve yoksulluğun bertaraf edilmesinde önemli bir rol üstlenen yapılar zamanla kendi içerisinde devir sağlayamayan bir durum oluşmuş, toplumsal olarak dışlanan kesimin tekrar topluma kazandırılmasında eski tip mahalle içi ayni ve nakdi yardım destekleri, aile veya komşu desteği gibi yöntemler geçerliliğini yitiren bir durum ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmada ise TRB1 Bölgesi merkez SYDV’lerinin yaptıkları sosyal yardımlarla geçinen aileleri ve sosyal yardım hizmetini sunanlara yönelik yapılan anket çalışmasıyla bu durum irdelenmiş olup, sonuçları değerlendirildiğinde yeni bir kavram olan ‘‘sosyal yardım yoksulluğu’’ ortaya çıktığı görülmüştür.

Bu durum şöyle gerçekleşmiştir. Çeşitli nedenlere bağlı olarak yoksulluk içerisine düşen aileler, SYDV’lerden sosyal yardım almaya başlamış ve bu süreç yıllara yayılarak devam etmiştir. Bu durumda bulunan aileler zamanla sosyal yardımlara tamamen bağımlı hale gelmiş, bu durum ise uygulanan anket çalışmasıyla ortaya çıkarılmıştır (bkz. sekizinci ve dokuzuncu alt bölümlerinin sonuçları).

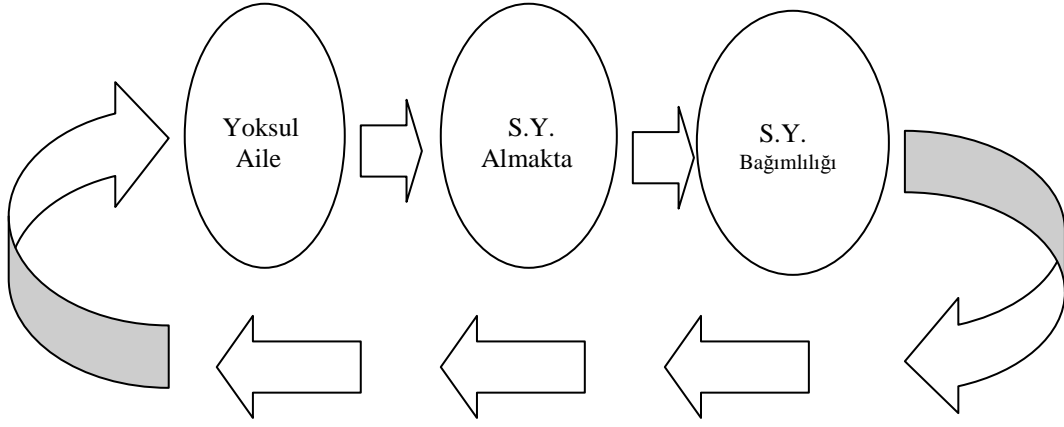
Bu durum araştırma sonuçları kapsamında aşama aşama çizim-3’de ele alınmıştır.

Birinci Aşama : Yoksul Aile

İkinci Aşama : Sosyal Yardım (S.Y) Almakta

Üçüncü Aşama : Sosyal Yardım (S.Y) Bağımlılığı

Çizim-3: Sosyal Yardım Yoksulluğu Döngüsü

Üçüncü aşamada sosyal yardım (S.Y.) alan ailelerde şu durumlar gerçekleşmektedir;

- (1) aile yoksulluktan kurtulamamakta,
- (2) aile bağımlı hale gelmekte onsuz yaşayamamakta,
- (3) aile gelecek umutları kaybetmekte,
- (4) aile yoksulluğu kaderi olarak düşünüp kabullenmekte,
- (5) aile yoksul bir aile olarak hayatına devam etmektedir.

Araştırmanın verileri ve araştırmacı tarafından oluşturulan bu sistematikten sonra TRB1 bölgesi merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yapılan tüm sosyal yardım programları sonucunda, sosyal yardımlar yoksulluk sarmalında bulunan aileleri kurtarmadığı gibi, yoksulluk sorunsalının derinleşmesine neden olduğu tespit edilmiştir.

11.2. Türk Kamu Yönetimi Açısından Vakıflara Yönelik Bir Model Önerisi

Türkiye’de tüm sosyal politika uygulamalarının, ilgili kurumların ve kuruluşların yer alacağı, düzenleme yapan, ölçüler getiren, danışmanlık yapan ve denetleyen, “Sosyal Politika Bakanlığı” adıyla yeni bir bakanlık kurulmalıdır. Bu durum, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yeniden düzenlenmesiyle birlikte olmalıdır.

Halihazırda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı hizmet karmaşası içerisinde faaliyet göstermektedir. Kadına şiddet, aile sorunları, çocuk işçiliği, sosyal hizmet, sosyal yardım gibi birçok konuyu kapsayan bir bakanlık olup, bünyesinde; Sosyal

Yardımlar Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığından oluşmaktadır. Sosyal yardım ve hizmet alanında doğrudan görevlidir.

Bunun yanında yine doğrudan ve dolaylı bir şekilde sosyal yardım yapan kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır, bunlar; Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü (sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri) çerçevesinde doğrudan sosyal yardım sunan kurumlardır, Milli Eğitim Bakanlığı (Pansiyon, burs, ücretsiz kitap ve diğer sosyal yardım faaliyetleri), Adalet Bakanlığı (Tutuklu ve hükümlülere yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri), Milli Savunma Bakanlığı (muhtaç asker ailelerine sağlık yardımı faaliyeti), DPT Müsteşarlığı (GAP-Sosyal Destek Programı ile AB eğitim ve gençlik programları faaliyetleri), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (çalışan çocuklara yönelik faaliyetler, GSS), Tarım Gıda ve hayvancılık Bakanlığı (doğrudan gelir desteği ve tabi afetlerden zarar gören çiftçilere yönelik faaliyetleri), Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (afetlere ilişkin sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri), Emniyet Genel Müdürlüğü (mülteci, sığınmacı, yasadışı göçmenler ile çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri), Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (Gençlik ve izcilik faaliyetleri), Üniversiteler (öğrencilere yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri), Toplu Konut İdaresi (Alt gelir gruplarına yönelik konut faaliyetleri), Yerel Yönetimler’lerden (5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu gereği) oluşmaktadır.

Dikkat edileceği üzere Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı sosyal yardım ve hizmet alanında tek bir kurum olmayı ve hizmetin tekleşmesini sağlayamamıştır. Bu çerçevede “Sosyal Politika Bakanlığı” olarak düşünülen bakanlığın bünyesinde Türkiye’de sosyal yardım ve hizmet alanında faaliyette bulunan tüm kurum, kuruluş ve hizmet birimleri yer alacaktır, bu kapsamda; Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, bu üç kurum sosyal yardım ve hizmet alanında doğrudan faaliyet göstermektedirler.

Bunun yanında sosyal yardım faaliyetleri olan: Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,

Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, Toplu Konut İdaresi, Yerel Yönetimler, kurumlarının asli görevli işlerini yapmaları gerekmekte sosyal yardım faaliyetlerinin tamamını ise bu yeni kurulacak bakanlığa devir etmelidirler.

Sosyal Politika Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kaldırılmasıyla mevcut bakanlık hizmetlerinin bağlı olacağı ve kurulacak "Aile Bakanlığı" veya "Toplumsal Hizmetler Bakanlığı" ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile sürekli işbirliği halinde olacaktır. Bunun nedeni: (1) Yoksul aileler, (2) dezavantajlı yoksul kesimler, (3) istihdam politikaları, (4) yoksulluk kontenjanları (eğitim ve istihdamda pozitif ayırmacılık, sınavlarda yoksul çocuklara ek puan, üniversitede kontenjan, yoksul çalıştırma zorunluluğu gibi) konularında sürekli ve karşılıklı bilgi sağlanmasıdır.

Bu üç bakanlığın sürekli kullanabileceği bir veri tabanının oluşturulması gerekmektedir, böylelikle yoksulluk envanterinin tamamen çıkarılması sağlanacaktır.

Sosyal Politika Bakanlığının taşra teşkilatı, il ve ilçe sosyal politika müdürlükleri olarak örgütlenecektir. Taşra teşkilatı ise bakanlığın bünyesindeki tüm birimleri kapsayacaktır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları bu il ve ilçelere bağlı sosyal yardım büroları şeklinde olacak, vakıf statüsü kaldırılacaktır. SYDV'lerin personeli unvanlarına karşılık gelen kadrolar çerçevesinde 657 sayılı kanuna istinaden, devlet memurları kadrolarına geçirilecektir.

Türkiye'de sosyal yardım ve hizmetlerin konusunda faaliyete bulunacak "Sosyal Politika Üst Kurulu" oluşturulacaktır. Politika belirlemede, etkin ve verimli hizmet sunumunda yol gösterici olacak bu kurul, sosyal politika izlencelerini belirlemede danışma organı olacaktır.

Sosyal Politika Bakanlığının, ekonomik, personel ve denetimsel yapısına bakıldığında:

Ekonomik yapısı: Mevcut durumdaki Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ekonomik yapısına benzer şekilde olacaktır.

Personel yapısı: Tüm çalışanların ortak bir statü ve norm kadroda çalıştığı, sürekli gelişim ve değişim içerisinde olan, bilimin öncülüğünde hizmet içi eğitimlerden geçen bir personel yapısına kavuşacaktır.

Denetimsel yapısı: Öncelikle bakanlık Türk kamu yönetimin tüm denetim mekanizmalarına açık olacaktır. Ayrıca Sosyal Politikalar Üst Kurulunun sürekli denetim ve gözetimi de sağlanacaktır.

Bu bakanlığın temel hizmet anlayışını ise araştırmanın “10.1. Hizmeti Alanlara Yönelik Bulgular ve Öneriler”, “10.2. Hizmeti sunanlara Yönelik Bulgu ve Öneriler”, “10.3. Genel Bulgular ve Öneriler” bölümlerinde etraflıca ele alınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: GENEL DEĞERLENDİRME

12. BULGULAR, ÖNERİLER VE GENEL SONUÇ

Bu bölümde, araştırmanın bulgularına, önerilerine, genel değerlendirme ve sonucuna değinilmiştir.

12.1. Hizmeti Alanlara Yönelik Bulgular ve Öneriler

Bulgu 1: Araştırma yapılan hanelerdeki anneler ile babaların yaşları 26 ile 55 yaş aralığındadır. Buna göre bu yaş aralığının Türkiye ortalamasıyla eşdeğer olduğu görülmektedir. SYDV'lerin sosyal yardımları, toplumun genel yaş ortalamasına yer alan herkese yapıldığı ve yoksulların sadece yaşlı nüfusu kapsadığı kanısının da bu araştırma bulgularına göre yeniden sorgulanması gereklidir (tablo-31 ve 32).

Bulgu 2: Anket uygulanan toplam aile sayısı dikkate alındığında, ailelerin yaklaşık üçte ikisi resmi nikahlıdır (tablo-33). Yoksul hanelerin sadece eşi ölmüş, dul, terkedilmiş ve diğer aile yapısında olanların olduğu kanısı araştırma bulgularına göre yeniden değerlendirilmelidir.

Bulgu 3: Özürlü oranlarına bakıldığında ailelerin % 72,6'sında herhangi özürlü kişinin olmaması (tablo-38), yoksulluğun özürlü bireylerin üzerinde yoğunlaştığı algısını ortadan kaldırmaktadır. Yoksulluk artık toplumun genelini etkiler hale gelmiştir.

Öneri 1: Sosyal yardımların sürekli bir şekilde sadece toplumun en dezavantajlı gruplarına yönelik yapılmalıdır, geçici yoksulluk içerisinde düşen aile veya bireylere sadece geçici süreliliğine sosyal yardım yapılmalıdır. Politika yapıcıların ve yöneticilerin giderek yaygınlaşan sosyal yardımların etkisizliğini anlamaları ve buna göre yasal ve kurumsal tedbirler almaları gerekmektedir.

Bulgu 4: Ailelerde annenin eğitim durumuna göre (tablo-34); % 59.5'i okur yazar değil, % 29'u ilkokul mezunu ve üniversite mezunu ise bulunmamaktadır. Babaların eğitim durumu ise (tablo-35), % 25.4'ü okur yazar değil, % 37.2'si ilkokul mezunu, % 11.5'i ortaokul mezunu, üniversite mezunudur. Anne ve babanın eğitim durumuna bakıldığında yoksulluğun eğitim seviyesi azaldıkça arttığı görülmektedir. TÜİK' in "2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları" da (TÜİK, 2013b: 1) benzer sonucu vermektedir. Eğitim seviyesi düştükçe artmaktadır.

Öneri 2: Yoksul hanelerdeki ailelerin eğitim seviyesi mutlaka arttırılmalıdır. Bu amaçla gerekirse kadınlara ve erkeklere yönelik gece okulları açılmalıdır. Hanedeki öğrenciler ciddi anlamda desteklenmelidir.

Bu destekler çerçevesinde; tüm eğitim giderleri karşılanmalı, sınavlarda ek puan verilmeli, üniversitelerde ek kontenjan hakkı tanınmalıdır.

Bulgu 5: Anket uygulanan ailelerde, hanede toplam yaşayan kişinin % 44.6'sı, 1-4 kişiden, % 44.6'sı, 5-8 kişiden oluşan ailelerdir (tablo-36). Ailelerin yapısına bakıldığında: % 22.1'i tek ebeveynli aileden (sadece anne ya da baba ve çocuklardan), % 51.8'i ise çekirdek aileden (anne, baba ve çocuklardan) oluşmuştur (tablo-37). Aile bireyleri büyük çoğunlukla 1-4 ve 5-8 kişiden oluşan aileler oluşmuş, yarısı çekirdek aileden, dörtte bir oranındaki aile ise tek ebeveynli aileden oluşmuştur. TRB1 bölgesinde yoksulluk oranları en çok çekirdek ailede tespit edilmiştir. TÜİK' in 2009 "Yoksulluk Çalışması Sonuçları", çalışmasında hanehalkı büyüklüğüne göre yoksulluk, oranlarına bakıldığında 1-2 kişiden oluşan haneler % 10,64 yoksulluk oranına sahip olup 3-4 kişiden oluşan haneler ise % 9,65 yoksulluk oranına sahiptir (TÜİK, 2013b: 1). Türkiye ortalaması % 18,08 olduğu düşünüldüğünde neredeyse ortalamanın yarısı kadardır. Yine tablo-36'daki oranlara bakıldığında 1-4 kişiden oluşan ailelerin % 44,6 seviyesinde olduğu görülmektedir. Bu çerçevede düşünüldüğünde TÜİK' in verilerinin tekrar gözden geçirilmesinin uygun olacağı kanaatini taşımaktayız.

Öneri 3: TÜİK'in yapmış olduğu yoksulluk çalışmaları revize edilmesi gereklidir, çünkü TÜİK genel kanılar çerçevesinde yoksulluk araştırması yapmaktadır. Yoksullar yaşlı, özürlü, kalabalık aile gibi, tezahürlerle yoksulluk çalışmalarını yönlendirmekte, fakat gerçekte gıda dışı yoksulluk toplumda yaygın hale geldiğinden dolayı bunun dikkate alınması gereklidir.

Bulgu 6: Hanelerde gelir getiren kişi sayısına bakıldığında; ailelerin % 44,4'ü herhangi bir gelire sahip işi olmaması ve % 40,3'ü ise sadece tek kişinin gelir getiren bir işe sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu durum hanelerin genelde gelir yoksunluğu içerisinde olduklarını göstermektedir (tablo-41).

Öneri 4: Türkiye'de sosyal yardım yönetimin yoksulluk envanterini öncelikle gözden geçirerek ailelerde çalışabilecek kişilerin net olarak belirlenmesi sağlanmalıdır. Bu çerçevede sosyal yardım ve istihdam iş birliği içerisinde, ailede düzenli ve yeterli gelire sahip en azından bir kişinin olması gerçekleştirilmelidir. Bunun için: (1)

Yoksulları çalıştıran işverene çeşitli vergi avantajları sağlanmalı, (2) SGK ödemelerinde indirimler sağlanmalı, (3) yoksul çalıştırma zorunlu olmalı (belli bir sayıda çalışan olanlar için, özürlü ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu gibi), (4) geliri olup da ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamayanlara ise, gelir desteği sağlanmalıdır.

Bulgu 7: Sosyal yardım alan 489 hanenin % 52,1'i kirada oturmakta, kalanların yarısı, sadece ev sahibidir. Ailelerin büyük çoğunluğunun herhangi bir mülkiyetinin olmaması şaşırtıcı değildir.

Öneri 5: Araştırma sonuçlarından da anlaşıldığı üzere kira yardımı önemli bir yardım kalemidir ve aileleri önemli oranda etkilemektedir. TOKİ tarafından aileye yuva sağlaması amacıyla yapılan bir artı bir (1+1) yoksul konutları küçük ve ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır. Apartman dairesi şeklinde yapılan bu evlerde evin balkonu dahi bulunmamaktadır. Yeni yapılacak konutları bölgenin genel yaşam şartlarına uyumlu bir şekilde inşa edilmeli; ayrıca mevcut haliyle yapılan yoksul konutları uzun yıllara yayılan taksitli (yani geri ödemeli) konutlar olmalıdır. Hatta yoksullara yapılan evlerin devlet tarafından hibe edilmesi de etkili bir tedbir olarak düşünülebilir.

Bulgu 8: Ailelerin, % 75,2'si altı yıl ve üstünde sosyal yardım almışlardır. Bu oran, yapılan anket çalışması verilerinin anlamlı olduğunu göstermiştir.

Öneri 6: Sosyal yardımların yaygınlaşması ve uzun yıllara yayılması engellenmelidir. Toplumun dezavantajlı grupları dışındakilere sosyal yardım çok az ve kısa bir süreliğine yapılmalıdır. Sürekli sosyal yardım almaya çalışan ailelere yönelik yapılan sosyal yardımlar kesilmeli ve ailenin sosyo-ekonomik durumuna göre yoksulluk yönetimi kesin bir tavır alınmalıdır.

Bulgu 9: SYDV'lerin yaptıkların yardımları zamanlaması bakımından, % 55,01 ile yardım taleplerinin "ortalama ve tamamen zamanında yapılıyor" şeklinde olması, bunun yanında % 43,76 ile "uzun süren bir zamanda yapılıyor ve zamanında yapılmıyor" yönünde sonuçlanmıştır (tablo-46). Yardım alanlar çoğunlukla yardımların zamanında sunulduğu düşünmektedirler.

Öneri 7: SYDV'ler sosyal yardımları daha hızlı ve zamanında yapmalıdır. SYDV'lerden yararlanan yoksulların yardım talepleri en kısa zamanda karşılanmalı, temel ihtiyaçlara muhtaç olan bu insanlar kısmen de olsa rahatlatılmalıdır.

Bulgu 10: SYDV'lerin yaptıkları yardımların çoğunlukla (%58'i) tarafsız sunulmadıkları düşünülmüştür. Yardım alanların yaklaşık % 40'ı tam tersini düşünselerde, yine de hane halkı yardımlara kuşkulu bakmışlardır (tablo-47).

Bulgu 11: Yardımların adil dağıtıldığı konusunda yardım alanların, % 66,26' sı "adil bir şekilde dağıtılmıyor ve çok az adil dağıtılıyor" yüzdesi ile yardımların adil olmayan ölçülerde dağıtıldığı, ayrıca % 24,95 ise "orta düzeyde adil dağıtılıyor" cevapları da "tamamen adilane bir şekilde" yardımların dağıtılmadığını ileri sürmüşlerdir (tablo-48).

Öneri 8: Yoksulların herhangi bir ideoloji, siyasi, etnik ve diğer gerekçeler göz önüne alınarak ayırma tabi tutulması en hafif tabiriyle bir insanlık suçudur. Yoksullara yardımlar tamamen tarafsız bir şekilde sunulmalıdır. Aslında herkesin yardımların tarafsız yapıldığını belirtmesi gerekirdi. Yoksulluk yönetiminin bu konuda ivedi bir şekilde gerekli tedbirler almalı ve uygulamaya koymalıdır.

Bulgu 12: Yoksul vatandaşların SYDV'lere gittiklerinde muhatap alınma seviyelerine bakıldığında; ailelerin % 67,07'sinin "tamamen ve orta düzeyde muhatap alındığı" ifade etmesi kurumsal etkinlik açısından azımsanmayacak bir orandır, yoksullar vatandaşların SYDV'lerde muhatap alınması önemlidir; ancak % 32,1'i ile "muhatap alınmıyorum ve çok az muhatap alıyorum" (tablo-49) diye belirtmişlerdir. Araştırma boyunca yapılan anket görüşmelerinde araştırmaya katılan ailelerin, kendilerinin son çare olarak SYDV'lere gittiklerini ifade etmişlerdi, bu çerçevede ele alındığında, kuruma gelen insanların tamamen muhatap alınıp ona göre ilgili yardıma yönlendirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanabilmesi gerekmektedir.

Öneri 9: Yoksulların tamamen muhatap alınması, işlerin isabetli olmasını, iş yükünün azalmasına, kurumsal performansın yerine getirilmesinde çok önemli bir faktördür. Vatandaşın tamamen muhatap alınmalı, ihtiyaçları karşılanmalı, kaynak israfının önüne geçilmelidir.

Bulgu 13: Yoksul ailelerin ve bireylerin sosyal yardımlar için SYDV'lere gitmeleri gerekmektedir. Yani talep üzerine işleyen bir kurumsal yapı üzerine inşa edilen SYDV'lerin hizmet ortamını gelen vatandaşlara yönelik olarak, iyi tasarlanmış ve düzenlenmiş olması gerekmektedir. Bu ölçüler ele alındığında ailelere kurumsal hizmet ortamı ile ilgili yöneltilen soruya, % 62,38'i "tamamen ve orta düzeyde bir

memnuniyetin” olduğu ifade etmişlerdir. % 35,37’si (yaklaşık üçte birden fazlası) ise “memnun olmadığı veya çok az memnun olduğunu” ifade etmişlerdir (tablo-50).

Öneri 10: Yoksul vatandaşların rahatça ulaşabilecekleri, özürülülerin dikkate alınarak yapılacak fiziksel bir düzenleme ile, gelen vatandaşların kurum içerisinde hiçbir endişe ve kaygı taşımadan hizmetler sunulabilmelidir. Ayrıca kurumsal etkinliğin artırılabilmesi, yoksullukla savaşmada daha etkin bir hizmet sunumunun yapılabilmesi için hizmetin talep üzerine değil, gerekirse hizmetin ve yardımların vatandaşın yaşadığı mekana kadar götürülmesi anlayışına geçilmelidir.

Bulgu 14:

(1) Ailelere, “SYDV” den sosyal yardım alırken SYDV personeli size yardımcı oluyor mu?” sorusuna ankete katılan ailelerin % 76,28 ile “tamamen ve orta düzeyde yardımcı oluyor” cevapları verilmiştir, fikrim yok bağımsız tutulduğunda, % 23,31 ile “yardımcı olmuyor ve çok az yardımcı olunuyor” cevaplarını vermişlerdir (tablo-52).

(2) Ailelere, “SYDV” den sosyal yardım alırken valilik (Vali ve vali yrd.) size yardımcı oluyor mu ?” sorusuna, % 51,10 ile “yardımcı olmuyor ve çok az yardımcı oluyor” birlikte ele alındığında, vakıf başkanları olarak görev yapmakta olan vali veya vali yardımcılarının bu konudaki performansının yeterli olmadığı görülmektedir. % 39,47 ise “tamamen veya orta düzeyde yardımcı oluyor” oranı ise önemli bir oran olmakla birlikte, yetersizdir (tablo-51).

(3) Ailelere, “SYDV’ den sosyal yardım alırken vakıf mütevelli heyeti size yardımcı oluyor mu?” sorusuna: % 54,6 ile “yardımcı olmuyor ve çok az yardımcı oluyor” fikirleri ağırlık kazanmaktadır. % 29,04 oran ile “tamamen veya orta düzeyde yardımcı oluyor” ön plana çıkmaktadır. Bu oranlar mülki idare amirlerince verilen cevaplarla hemen hemen denk seviyededir (tablo-53).

(4) Ailelere, “SYDV” den sosyal yardım alırken muhtarlar size yardımcı oluyorlar mı ?” sorusuna: % 64,22 ile “yardımcı olmuyor ve çok az yardımcı oluyor” görüşleri öne çıkmaktadır. % 32,92 ise “tamamen veya orta düzeyde yardımcı oluyor” oranları tablodan anlaşılmaktadır (tablo-54).

Öneri 11: Mülki idare amirlerinin yoksul vatandaşlara yönelik görevleri artırılmalıdır. Yoksullukla mücadelede daha aktif bir mülki idarenin, etkin hizmet

sunumda belirleyici olacaktır. Mülki idare amirlerinin yoksul bölgelerde sürekli irtibat halinde olup, ziyaretlerde bulunmaları gereklidir.

SYDV'lerin vakıf statüsü devam ettiği sürece mütevelli heyetleri olacaktır, bu çerçevede düşünüldüğünde en ivedi konulardan biri, heyetin mevcut görevlerini daha etkin yapmalarının gerekliliğidir. Çünkü mevcut uygulamada sadece vakıfça alınan kararlara imza atmaktadırlar. Heyetin yoksullarla birebir görüşmesi, yoksullukla mücadelede önemlidir.

Bu oranlar doğrultusunda SYDV personelinin büyük bir oranda yardım için kuruma gelen kişilere yardımcı oldukları görülmüştür. Vakıf personelin bu gayretlerinin daha da arttırılabilmesi için kurumsal ve yapısal gelişmelerin yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Muhtarların SYDV'lerle ilgili resmi bir görevleri olamamakla birlikte, yoksul vatandaşların SYDV'lere yönlendirilmesin de ve yardım taleplerinin iletilmesinde hayati bir rolleri vardır. Aynı zamanda il merkezi SYDV'lerin vakıf mütevelli heyetlerine iki üye vermektedirler. Bu anlamda verilere bakıldığında hizmet alanların muhtarların performansını çoğunlukla beğenmedikleri tespit edilmiştir.

Bulgu 15: Ailelere, SYDV'lerce kış aylarında dağıtılan kömür yardımının miktarını ve kalitesini yönelik bir soru yöneltilmiş, cevaplara bakıldığında: % 69,33 gibi önemli bir oran "beğenmiyorum ve çok az beğeniyorum" cevaplarını vermişlerdir. Tamamen memnun olanların ise, anket görüşmelerinde "bu kömürde olmazsa kışın nasıl ısınacağız" fikrinden dolayı ailelerin % 21,47'si de "orta düzeyde beğendiğini" beyan etmiştir (tablo-55).

Öneri 12: Kömür yardımının daha etkin ve kaliteli bir şekilde yapılabilmesi için bölgesel düzeyde yeni arayışlara gidilmeli, nakdi yardım olarak yapılma seçenekleri göz önünde bulundurulmalıdır (ayni yardımların dezavantajlarının çok olması nedeniyle). Mevcut haliyle sosyal yardım yararlanıcıların büyük çoğunlukla şikayetçi olduğu bir yardım kalemidir.

Bulgu 16: Proje yardımlarının artarak devam etmesi ve yoksullukla mücadelede kendilerine önemli bir rol biçilmiş olmasından dolayı, ankette hizmeti alan ailelere, SYDV'nin proje yardımları yararlı mı, yoksulluktan kurtulmayı sağlamasına yönelik

bir soru yöneltmiş, ankete katılan aileler; % 75,06'sı proje yardımlarının yoksulluktan kurtarmadığı veya çok az kurtardığı cevaplarını vermişlerdir (tablo-56).

Öneri 13: Proje yardımlarının ASPB ve SYGM ve diğer sosyal yardım kurum ve kuruluşları tarafından tekrar gözden geçirerek, bu eksikliğin nedenlerinin iyi araştırılıp, aktarılan kaynakların verimsizliğini irdelemeleri gerekir. Çoğunlukla önem atfedilen bu yardımların revize edilmesi gerekliliği ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda: (1) Proje yardımları grup bazlı yapılmalıdır, (2) etkin ve aktif bir denetim mekanizması olmalıdır, (3) projeler vakıflarca yapılmalı ve yönetilmelidir, (4) Sosyal Destek Projeleri (SODES) vakıflarda uygulanmamalıdır.

Bulgu 17: SYDV'lerden sosyal yardım alan ailelerin, bu yardımların sonucunda yoksulluktan kurtulmalarına yönelik soruya ankete katılanların % 95'i yoksulluktan kurtulamadıklarını beyan etmişlerdir (tablo-57).

Öneri 14: Türkiye'de siyasi karar mekanizmalarında bulunan ve kurumların bu konuyu detaylı bir şekilde ele alıp irdelemeleri gereklidir. SYDV'lerin sosyal yardım yöntemleri, yeniden düzenlenmeli ve yoksul aileler yönelik olarak, üniversiteler işbirliğinde araştırmalar yapılmalıdır. Yoksullukla mücadelede etkin bir kararlılık için iktisat politikalarının yoksulları da kapsamalıdır.

Bulgu 18: Ailelerin % 83,43'ü SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımlar (sayısı ve miktarı) temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını beyan etmişlerdir (tablo-58).

Öneri 15: Sosyal yardımların yoksul bireylerin veya ailelerin ihtiyaçlarının tamamını karşılayan bir miktar ve oranda verilmesi, SYDV'lerin varlık sebeplerini yerine getirebilmelerinin en belirgin göstergesidir.

Bulgu 19: Yardım alan ailelerin yardımların kesilmesi durumunda çok fazla etkileneceği görülmüştür (tablo-59).

Yardım alan ailelerin, bu yardımların topluma ve kendilerine önemli bir katkısı olmadığını ifade etmişlerdir (tablo-60).

Yardım alan ailelerin büyük çoğunluğu, hayata ve geleceğe daha güvenli ve umutlu bakmadıklarını söylemişlerdir (tablo-61).

Öneri 16: Ailelerin yoksulluktan kurtulmaya yönelik bir umudunun kalmadığı, mevcut sosyal durumlarını kabullendikleri anlaşılmaktadır. Bu veriler çerçevesinde

sosyal yardım mekanizmasının ve yoksulluk yönetimin sosyal yardım politikalarını ciddi bir şekilde yeniden gözden geçirmelidirler.

Bulgu 20: SYDV'lerden sosyal yardım alan aileler, yoksulluğun nedeni olarak, çoğunlukla "bir meslek sahibi olmamayı", "kaderi", "eğitimsizliği" ilk sırada görürken, devam eden oranlarda ise "yöneticilerin doğru karar vermemesine", "adil bir toplum olamamasına", "ülke ekonomisinin zayıflığına ve aileden destek görmemeye" bağlamıştır.

Öneri 17: Yoksul aileler ağırlıklı olarak, öncelikle yoksulluklarının nedenini kişisel gayret eksikliği ve kendisi dışındaki faktörlere (kadere) bağlamıştır, ikincil ağırlıklı oran ise, sistemsal ve toplumsal nedenle bağlanmıştır. Anket sonuçlarına göre yoksulların buldukları durumdan kurtulabilmelerinin öncelikle bu hanelerde yaşayan bireylerin kişisel gayretlerinin geliştiren çalışmaların ve düzenlemelerin yapılması gerektiği, ikincil olarak ise adil olmayan toplumsal gelir ve kurumsal yapılanmaların düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bulgu 21: SYDV'lerde sosyal yardım alan ailelerin büyük çoğunluğu, gelecekte çocuklarının sosyal yardım almasını istememektedirler.

Öneri 18: Bu çoğunluğun çocuklarının gelecekte sosyal yardım almadan kendi ekonomik gelirleriyle yaşamlarını sürdürebilmelerini ve yoksulluk zincirinin dışına çıkmalarını umut etmişlerdir. Bu soruda belki de en doğal olan sonuca varılmıştır. Çünkü aileler yoksulluğun çocuklarının kaderi olmasını istememektedirler. Yoksul aile çocuklarına eğitim, istihdam ve hayatın diğer alanlarında pozitif ayrımcılık yapan bir mekanizma oluşturulmalıdır. Böylelikle yoksulluk kaderleşip devir etmeyecektir.

Bulgu 22: Türkiye'de yapılan sosyal yardımların hangi kurum tarafından yapılmasına yönelik soruya, % 9'u belediyeler, % 39.26'sı SYDV' ler, % 14.72'si sosyal hizmetler (Aile ve Sos. Pol. İl/İlçe Müd.), % 5.32'si vakıflar bölge müdürlüğü, % 7.36'sı doğrudan valilik/veya kaymakamlık, % 1.23'ü özel dernek ve vakıflar, % 23.11'i diğer (hepsi yapsın) cevabını vermişlerdir. SYDV' lerin ön plana çıktığı görülmekle birlikte tüm kurumlar yapsın oranı ise % 23,11 ile önemlidir (tablo-63).

Öneri 19: SYDV'lerin mevzuatının, kurumsal ve personel yapısının yeniden ele alınarak düzenlenmeli ve sosyal yardımların tek çatıda toplanmalıdır.

Bulgu 23: Ailelerin, sosyal yardım desteğini kimden gördüklerine yönelik soruya, büyük çoğunlukla devletten yardım aldıklarını ifade etmişlerdir (tablo-64).

Öneri 20: Devletin sosyal yardımları konusunda kendisine düşen bu artan görevleri yerine getirebilmesi için, yoksullardan yana iktisat politikalarını belirlemesi, sosyal yardım mevzuatının ve kamu yönetimin genel yapısına göre yeniden bir model belirlemesi gereklidir.

Bulgu 24: Anket uygulanan 489 haneye SYDV'den size yapılan yardımların yapılma biçimine ilişkin olarak önerileri sorgulanmıştır, ailelerin cevaplarına göre: (1) adil yapılsın, (2) aylık düzenli yapılmalı, (3) aylık ihtiyaçlarım karşılsın, (4) aylık maaş verilsin, (5) biraz daha artırılması gerekir, (6) çalışanları destekleyecek kadar olmalı, (7) çok olsun evime getirilsin, (8) fakirlik maaşı şeklinde verilsin, (9) gerçekten yoksul olan kişilere yapılmalı, (10) hak edene verilmeli, (11) ihtiyacı olana öncelik verilsin, (12) ihtiyaçlarımızı karşılayacak kadar olmalı, (13) iyi araştırılıp yardım yapılmalı, (14) kiram karşılanmalı, (15) maaş verilsin, (16) nasıl istiyorsa öyle yapsın, (17) özürli ailelere öncelik tanınmalı, (18) sosyal devlet olmalı, (19) sürekli olsun adamına göre değil, nüfusuna göre yapılsın, (20) tarafsız ve eşit dağıtılsın, (21) yardımlar yetmiyor daha çok verilmeli, (22) zamanında verilsin.

Öneri 21: Aileler tarafından görülen eksikliklerin SYDV'lerde öneri olarak dile getirilmiştir. Bu önerilerin dikkate alınıp gerekli düzenlemelerin yerine getirilmesi sosyal yardım yönetiminin daha etkin hizmet sunmasını sağlayacaktır.

12.2. Hizmeti Sunanlara Yönelik Bulgular ve Öneriler

Bulgu 25: TRB1 bölgesinde görev yapmakta olan mülki idare ve vakıf müteveli heyet üyeleri ağırlıklı olarak yoksulluğun nedenlerini tembellikten, eğitimsizlikten ve yoksulun bir meslek sahibi olmamasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Vakıf personeli, yoksulluğun nedenlerini tembellikten, eğitimsizlikten, ülke ekonomisinin zayıflığından ve yoksulun bir meslek sahibi olmamasından kaynaklandığı, muhtarlar ise, meslek sahibi olamamadan, tembellikten, eğitimsizlikten, ekonominin zayıflığından ve adil olmayan toplumsal şartlardan kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Öneri 22: Sosyal yardım hizmeti sunanların yoksulluğun nedenlerine yönelik görüşleri dikkate alınmalı, yoksulluk ve sosyal yardımlarla ilgili mevzuatın ve kurumsal yapıların bu doğrultuda yeniden düzenlenmesi gereklidir.

Bulgu 26: Sosyal yardım hizmeti sunanların, SYDV'lerin mevzuatına hakimiyetlerine göre, MİA'ların en çok mevzuata hakim olduğu, VMH ve VP mevzuata ortalama düzeyde hakim olduğu ve MUH'ların ise daha az hakim oldukları sonucuna varılmıştır (tablo-81).

Öneri 23: Mevzuatın tamamen bilinmemesi, iş ve işlemlerde eksikliklerin katlanarak büyümesine neden olacaktır. Mevzuatın hizmeti sunanlar tarafından tamamen bilinmesi elzem konulardandır. Sunulan hizmetin daha etkin, sosyal yardımların daha verimli bir şekilde yerine getirilebilmesi için kural ve kaidelerin mümkün olduğunca iyi bilinip ona göre tatbik edilmelidir.

Bulgu 27: Hizmet sunanlara, Türkiye'de net bir yoksulluk kriterinin olmaması SYDV'lerin yaptığı iş ve işlemlerine olan etkisine yönelik soruya, çok büyük oranlarda "tamamen ve orta düzeyde neden oluyor" cevabını vermişlerdir (tablo-82).

Öneri 24: Kamusal hizmetlerin sunulma derecesi ve ölçüsü farklılık gösterebilmektedir, fakat sunulan veya sunulması planlanan hizmetin öncelikle net bir şekilde belirlenmesi, yapılması gereken işlerin, sunulması gereken hizmetin yerinde yapılabilirliğini sağlayacaktır. Soruya gelen cevaplarda da bu eksikliğin olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'de yoksulluk kriterlerinin net bir şekilde belirlenmelidir.

Bulgu 28: Hizmeti sunanlara, son dönemde SYDV'lere verilen iş ve işlemlerin vakfın alt yapısına olan uygunluğuna yönelik soruya, genel olarak hizmeti sunan kesimler SYDV'lerin "çok az ve ortalama bir alt yapıya sahip olduğunu" ifade etmişlerdir (tablo-83).

Öneri 25: Sosyal yardım sisteminin temel kurumlarından biri olan SYDV'lerin güçlendirilmesi, yasal ve yapısal statüsünün değiştirilmesi gerekliliği veriler çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Vakıf statüsüyle amaçlanan esnek çalışma modeli olup, avantajları SYGM tarafından ifade edilmektedir. Fakat uygulamada yer alan ve vakıflardaki tüm yardım süreçlerinde buluna dört kesim bunun yetersizliğinde hem fikirdirler. Bu fikirler çerçevesinde yeniden ele alınmalıdır.

Bulgu 29: , SYDV'lerin karşılıksız yardım yapmasını yönelik soruya, hizmeti sunanlar "ya hiç doğru bulmadıklarını veya çok az doğru buldukları" ifade etmişler, tüm cevaplar birlikte düşünüldüğünde ise "tamamen doğru bulanların" oranı çok azdır, "orta düzeyde doğru bulma" oranı ise üçte bir seviyesindedir. Hizmet sunanların

sürekli yardıma muhtaç ailelerin sosyo-ekonomik durumlarını takip edebilme olanakların sahip olmalarından dolayı, düşünceleri oldukça önemlidir, bu anlamda dikkate alınmalıdır (tablo-84).

Öneri 26: Karşılıksız yapılan yardımlar birçok sorunu beraberinde getirmektedir, tabi ki karşılıksız yardım yapılması gereken ve çalışamayacak kesimler ayrı tutulmak şartıyla, sosyal yardımların, tembellik, bağımlılık, istihdamdan uzaklaştırma gibi durumlara yol açmaması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekli olup bu görev ise sosyal yardımlar yönetimine aittir.

Bulgu 30: SYDV'lerin yaptıkları sosyal yardımların yoksulluğu kalıcı hale getirip getirmediğine yönelik olarak hizmet sunanlara sorulan soruya, genel olarak sosyal yardımların yoksulluğu "tamamen ve orta düzeyde kalıcı haline getirdiklerinde" hem fikirdirler. Toplam veriler çerçevesinde düşünüldüğünde "kalıcı hale gelmiyor" düşüncesi oldukça azdır (tablo-85).

Öneri 27: Yapılan sosyal yardımlar yoksulluk zincirini adeta güçlendirmiş ve yoksul bireylerin ve ailelerin bu durumdan kurtulabilmesi için çaba gösterme seviyelerini azalttığı anlaşılmıştır. Diğer taraftan sistemsal ve kurumsal düzeyde önemli adımların ve düzenlemelerin yapılması gerekliliği bu veriler çerçevesinde rahatlıkla söylenebilmektedir. Sosyal yardımların yoksulluğu kalıcı hale getirilmemesi için istihdam ile yoksul hane ve bireyler arasında bir köprü oluşturulmalıdır.

Bulgu 31: Sosyal yardım hizmetini sunanlar, sosyal yardımların, yoksulları çalışmamaya sevk ediyor olmasında hem fikirdirler (tablo-86).

Bulgu 32: Hizmeti sunanların büyük çoğunluğu SYDV'ler tarafından verilen sosyal yardımların "çok az veya orta düzeyde bir güvence sağladığını" ifade etmişlerdir. Tamamen olmasa da bir güvencenin olması; öncelikle yoksul vatandaşlara bir rahatlık sağlamış, ikincisi temel ihtiyaçları kısmen karşılamış ve bu güvence yoksulları bağımlı hale getirdiği anket verilerince anlaşılmıştır (tablo-87).

Öneri 28: Yoksulluk sarmalına giren ailelerin bu şartlarından kurtulabilmelerinin bir yolu istihdam olanaklarıyla sağlanabilecektir. Ancak sosyal yardımlar bu arayışa sekte vurmuştur. Türkiye'de istihdam olanakları gerçekten yoksulluktan kurtulmayı sağlıyor mu? veya yeterli mi?, bunlara ilişkin söylenmesi gereken birçok şey olmakla birlikte, araştırma da amaçlanan bu sosyal yardım

sistemiyle bu çabanın yerine getirilmediği ve yardımların az da olsa bir güvence vererek yoksulları çalışmadan alıkoymasındır.

Bulgu 33: Hizmeti sunanlara, SYDV'lerin yaptığı sosyal yardımların gelir adaletini sağlamasına yönelik soruya, büyük çoğunluğu "ya gelir adaletini sağlamadığı veya çok az sağladığını" ifade etmişlerdir (tablo-88).

Öneri 29: Yardımların temel amacının insanların yoksulluk içerisinde düştiklerin de kendilerine temel ihtiyaçlarını ve insanca yaşama olanaklarına kavuşabilmelerini sağlamaları hedeflenmesidir. Ancak veriler çerçevesinde görüldüğü gibi gelir adaletini sağlamadığı anlaşılmıştır. Sosyal yardımların etkin ve verimli olması isteniyorsa yardımların geçici yoksulluk içerisinde düşen aileler veya bireyler hariç, çalışma gücüne sahip hiç kimseye verilememesi gerekmekte, böylelikle artan kaynağın sürekli yoksulluk içerisinde yer alanlara daha çok verilerek gelir adaletini sağlaması amaçlanmalıdır.

Bulgu 34: Hizmeti sunanlar, SYDV'lerin sosyal yardımların sayısı ve miktarının temel ihtiyaçları karşılama düzeyine yönelik soruya, büyük çoğunlukla "çok az ve orta düzeyde karşılıyor" fikrinde yoğunlaşmakta birlikte, "çok az karşılıyor" fikrinin muhtarlar dışında ağırlıklı olduğu, muhtarların ise "hiç karşılamadığı" görüşünde olduğunu görülmüştür (tablo-89).

Öneri 30: Sosyal yardımlar, sürekli ihtiyaç sahibi olanlara yeterli bir seviyede verilmesi gerekmekte, SYDV'lerin yaptıkları sosyal yardımların daha etkin bir şekilde yapılabilmesi için, mevcut sistemlerinde önemli düzenlemelere gidilmeli, yapısal ve yasal yapının değiştirilmelidir.

Bulgu 35: Sosyal yardım hizmetini sunanlar, büyük bir oranda SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımların yoksulluktan kurtarmadığını ifade etmişlerdir (tablo-90).

Öneri 31: Sosyal yardımların yoksulluktan kurtarmadığı halde niye hala artan oranda yapılmaya devam edildiğinin sorgulanmalıdır. Yoksullukla mücadelede etkin olmayan, yoksulluğu kalıcı hale getiren, iş piyasasından uzaklaştıran, sosyal yardımların en ivedi şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Bulgu 36: Sosyal yardım hizmetini sunanların, yoksulların SYDV'ler tarafından yapılan yardımlar nedeniyle, hayata ve geleceğe daha güvenli ve umutlu bakma yönelik

soruya, büyük oranda “çok az güvenli bakıyorlar veya bakmıyor” cevaplarını vermişlerdir (tablo-91).

Bulgu 37: Hizmeti sunanların SYDV’lerin sosyal yardımlarının topluma olan katkısını genel olarak “ya çok ya da ortalama önemli olduğunu” ifade etmişlerdir (tablo-92).

Öneri 32: Yapılan anket çalışmasında ve görüşmelerde çıkan genel kaniya göre, sosyal yardımların yoksulluğu bitirme veya etkin mücadele sağlaması amaçlanmış, fakat buna sağlaması bir yana yoksulluğun kalıcılılaşmasına, tembelliğe yol açtığı ve sorunu çözemediği gibi daha da zor bir hale getirdiği ifade edilmiştir. Sosyal yardımı alan veya hizmeti sunanlar “memnuniyetsizlik” ön plana çıkmaktadır. Mevcut haliyle devam edilmesi durumunda yoksulluk sorununu daha da karmaşıklaşacağı bilinmeli ve buna göre gerekli tedbirler alınmalıdır.

Bulgu 38: SYDV’ler tarafından yapılan sosyal yardımların kesilmesi, sosyal yardım alanların hayatlarını nasıl etkileyeceğine yönelik soruya, hizmeti sunanlar, genellikle “ya çok az veya ortalama etkisi olurda” hem fikirdiler. Sadece muhtarlar “çok fazla etkiler” görüşüne sahiptirler (tablo-93).

Öneri 33: Hizmeti sunanlar, SYDV’ler tarafından yapılan sosyal yardımların tamamen gerçek hak sahiplerine ulaşmadığı kanılarına sahip oldukları anlaşılmıştır. Verilen sosyal yardımların kesilmesi, yoksul aileleri az da olsa zorlasa da, kendi temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği bu görüşler çerçevesin de ortaya çıkmıştır. Sosyal yardımlar gerçekten ihtiyacı olanlara dönük olmalıdır.

Bulgu 39: Hizmeti sunanlar, SYDV’lerin mevzuatını büyük çoğunlukla yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir (tablo-94). Uygulama içerisinde bulunan, yoksul hanelerin tüm ihtiyaçlarıyla muhatap olan ve çoğu zaman ailenin sosyo-ekonomik durumunu çok iyi bilen hizmetin sunanların, mevzuata yönelik verdikleri cevaplar oldukça anlamlıdır.

Öneri 34: Kurumsal etkinlik açısından düşünüldüğünde, mevzuatın ihtiyaçlar ve gereklilikler çerçevesinde oluşturulmalıdır. SYDV’lere verilen görevlerle uyumlu bir şekilde sosyal yansımaları geniş bir perspektiften gören ve daha önceden verilerle ortaya koyulan eksiklikleri de giderici bir yasal çalışmanın başlatılması gereklidir.

Bulgu 40: Hizmeti sunanlar, SYDV'lerin örgütsel yapısına yönelik olarak, kurumsal yapının il ilçe müdürlüğü veya aile ve sosyal politikalar il müdürlüklerine bağlı şube müdürlüğü olmalı düşüncesini ağırlıkla ifade edilmişlerdir (tablo-95).

Öneri 35: Bu fikirleri dikkate aldığımızda aslında SYDV'lerin diğer kurum ve kuruluşlar gibi kamu yönetiminin yapısına tüm iş ve işlemleriyle dahil olmasıdır. Kurumsal yapısı ve statüsünün belirginleşmesi, yapılan sosyal yardımların kaynak israfına yol açmadan, gerçekten hak sahiplerine ulaştırılmasında ve verilen kamusal hizmetin yerinde, sağlıklı ve rasyonel yapılabilirliğini arttıracığı ve bu durumunda yoksullukla mücadele politikalarında daha etkin bir hizmet sunumuna yol açacağı kamu otoriteleri tarafından dikkate alınarak gerekli adımların atılmalıdır.

Bulgu 41: Hizmeti sunanlar, yoksul ve dar gelirli vatandaşların SYDV'lerden yardım alacak bir muhtaçlıkta olmalarının nedeninin kimden kaynaklandığına yönelik soruya, büyük çoğunlukla yoksulları, üçte bir oranında ise devleti adres göstermişlerdir. Verilen cevaplar çerçevesinde yoksulluğun kişilerin veya ailelerin kişisel gayret eksikliğinden kaynaklandığı görüşü ön plana çıkmıştır (tablo-96).

Bulgu 42: Sosyal yardım hizmetini sunanlara yönelik olarak, "sizce sosyal yardım sistemi nasıl olmalıdır?" şeklindeki soruya verilen yanıtlar şöyledir:

Mülki idare amirleri: (1) çalışabilecekler İŞKUR' a yönlendirilmeli, (2) çalışabilecek ama kendisi iş kurmak isteyenlere proje desteği verilmeli, (3) çalışamayacak özürlü, hasta, dul ve yetimlere yapılacak yardımlar düzenli olmalı, (4) düzenli yardımlar dışında yetki vakıflarda olmalı, (5) sosyal yardım alanlar karşılıksız bu yardımı almamalı, gerektiğinde sosyal görevler verilerek dengeleyici olunmalı, (6) sosyal yardım sistemi adil gelir dağılımı sağlamaya dönük, düzenleyici, dengeleyici olmalı ve toplumun en alt gelir grubunu hedef almalı, (7) sosyal yardımlar sosyal güvenliği olmayan ya da çalışamaz olanlara yapılmalı, (8) sosyal yardımlar, sistemli bir hale getirilmeli, hak olarak verilmeli, düzenli periyotlarla yardım alanlar incelenmeli, (9) sosyal yardımlar tek çatıda olmalı, (10) vakıf mütevelli heyeti mevcut haliyle kalmamalı, (11) işsizlik sigortası gibi bir sistem olmalı ve çalışabileceklere yardım yerine istihdam karşılığında yardım yapılmalı, yardım kriterleri net olmalıdır.

Vakıf mütevelli heyet üyeleri: (1) devlet önce kişilerin gelirlerini tespit etmeli, bunları kayıt altına almalı, (2) vakıf, geliri düşük olana desteklemeli, (3) yaşlı, özürlü, dul gibi kesimlere yardım verilmeli, (4) eğitim sistemi kökten değiştirilmeli, eğitim ile

birlikte sosyal sorunlarda azalır, (5) gerçek hak sahibi olanlar almalı, (6) herhangi bir geliri olmayanlar almalı, (7) SYDV'ler, il ilçe müdürlüğü olmalı, (8) işgücü olmayanlara ve geçici yoksul olanlara yardım yapılmalı, (9) iyi tespit yapılmalı, fakirler sınıflandırılmalı, merkezi sistemle düzenli yardım yapılmalı, (10) mevcut hali iyi, (11) asgari ücretliye de yardım yapılmalı, (12) net yoksulluk kriterleri belirlenmeli, (13) çalışabileceklere iş verilmeli, (14) sadece müracaat edene değil muhtaç olan diğer kişilere de yardım yapılmalı, (15) sosyal devlet özürliye bakıma muhtaç kişilere yardım yapmak zorundadır, (16) çalışabilecek durumdakilere yardım yapılmamalı balık tutma öğretmeli yoksa tembelleğe yol açar, (17) sosyal yardımlar merkezi olarak ödenmeli, bu durum daha adil bir sistem oluşturur, (18) sosyal yardımlar tek çatıda toplanmalı, (19) SYDV'ler yeniden revize edilmeli, (20) yardımlar standartlaştırılmalı, (21) sosyal yardım sistemi koordineli olmalı, (22) sistem aileleri çalışmaya ve emeğe teşvik etmeli.

Vakıf personeli: (1) adil olunmalı ve gerçek ihtiyaç sahiplerine öncelik verilmeli, (2) belli kriterlere göre insan onuruna yakışacak şekilde yapılmalı, (3) dul, yetim, hastaya, eşi ceza evinde olan insanlara öncelik gözetilmelidir, (4) düzenli şekilde dağıtılmalı, (5) fakirlik dereceleri belirlenmeli ve yardımlar ona göre yapılmalıdır, (6) geçici mağdur kişiler ihtiyaç kapsamına dahil edilmeli, (7) genç bireylere yardım yapılmamalı, yardım yerine İŞKUR' a yönlendirilmeli, (8) her mahallenin bir temsilcisi (personel) olmalı böylelikle ihtiyaç sahibi insanlar tespit edilmeli, (9) öncelikle adil bir toplum yaratılmalı, (10) sistem sosyal adaleti sağlamaya yönelik olmalı, (11) sosyal devlet olmalı, (12) sosyal yardım sistemi aktif, düzenli, adil, gerçek ihtiyaç sahiplerine yardım yapmalı, (13) sosyal yardım sistemi kişileri rencide etmeden uğraştırmadan faaliyet göstermelidir, (14) sosyal yardım sistemi sosyal devlet ölçülerinde yapılmalı, yoksulluğu bitirmeyi hedeflemeli, (15) sosyal yardım sistemi tek çatı altında toplanmalıdır, (16) sosyal yardımlar geçici süreli verilmeli, yoksa tembelleğe neden olur, (17) tespit edilen muhtaç vatandaşlara aylık bağlanmalı, sosyal yardımı halkın en muhtaç kişileri almalı.

Muhtarlar: (1) ailenin yardımı kadınlara verilmeli, (2) böyle devam etmemeli, bu sistem yoksulluğu artırıyor, sistem revize edilmeli, (3) bu yapıyla olmaz, hak edene verilmiyor, işler vakıfta farklı yürüyor, (4) devlete en iyisini bilir, (5) ekonomik sistem zenginden yana yoksulluklara yönelik politikalar yok, gelir adaleti yok, yoksul envanteri yok, (6) fakir kim önce onu tespit edecek bir sistem olmalı, (7) gelir adaletini

sağlamalı, istihdamı sağlayan bir sistem olmalı, muhtaçlık iyi tespit edilmeli, (8) maaş şeklinde olmalı, hizmet vatandaşın ayağına gitmeli, (9) sistem iyi olmakla birlikte geliştirilmeli, (10) sosyal yardım geçici süreli verilmeli, tembelliğe yol açmamalı, fakirler iyi araştırılmalı, (11) SYDV'ler güçlendirilmeli, (12) SYDV'lerde çok başlılık var, (13) siyasete alet ediliyor, (14) tek yapıda olmalı, yardımlar nakdi olmalı, aylık 350-500 tl arası verilmeli, (15) vakıfla olmaz kanunu kuralı net olan bir kamu kurumu olmalı, yasal düzenleme iyi olmazsa fakir zengin iç içe geçer, (16) yardım gerçek fakire yapılsın, zengine partililere değil, (17) yaş kriteri olmalı, gençleri tembellikten kurtarmayı sağlanmalı, (18) yaşlı özür, dul, yetim ve benzeri kişilere verilmeli, (19) sosyal inceleme titizlikle yapılmalı.

Öneri 36: Kişisel gayret eksikliklerini giderici yöntemlerin ve stratejilerin kamu gücü tarafından geliştirilmesi zorunludur ve hizmeti sunanların tarafından yapılan önerilerin tamamını dikkate alınarak gerekli düzenlemelerin yapılması gereklidir.

Bulgu 43: Sosyal yardım hizmetini sunanlara, SYDV'lerle ilgili göreviniz nasıl olmalıdır? şeklindeki soruya:

Mülki idare amirleri: (1) danışmanlık, (2) denetim ağırlıklı olsun, (3) gözetim, (4) mevcut hali iyi olmakla birlikte mülki idare amirlerinin alana çıkmaları ve vatandaşları hanelerinde ziyaret etmeleri gerekir, (5) mülki idare amirlerine yörelerinin özelliklerine göre projeler için kaynak aktarılmalı (50 ile 100 TL arasında), (6) üst düzey planlama, programlama ve koordinasyon.

VMH üyeleri: (1) danışma organı olmalı, (2) mevcut hali devam etmeli, (3) VMH kaldırılmalı, tüm yetki SYDV müdürlüğüne verilmeli, sosyal yardımlar daha etkin olur, (4) görevleri şeffaf ve adil olmalı, (5) şikayet olunca VMH'ce değerlendirme yapılmalı bunu dışındaki tüm görevler SYDV'lere verilmeli.

Personele, "sizce SYDV personelinin temel sorunu nedir ve görevleri nasıl olmalıdır?" sorusu yöneltilmiş, cevaplara göre: (1) 657 devlet kadrosunda olmak istiyoruz (tüm personel hem fikir), (2) SYDV'lerde belli bir düzenin olmaması, (3) çalışma ortamının iyi olmaması, özlük haklarının eksik olması, (4) görevler daha açık ve net olmalı, geçici görevlendirmeler olmamalı, (5) iş güvenliğinin olmaması, (6) nitelikli personel eksikliği, (7) personel unvanı ile yaptırılan işler arasında uyumsuzluk vardır, (8) SYDV personelinin genel sorunu gelen vatandaşın yardım için personeli çok zorlaması ve inanmaması, (9) SYDV personeli hane ziyaretlerine bay veya bayan tek

başına gitmesi tehlike arz etmektedir, (10) ücret farkı ortadan kalkmalıdır, mesailer adil bir şekilde olmalıdır, (11) vakıflar, son dönemde yüklenen bütün işlere yetişemiyor, (12) yoğun iş temposunun olması.

Muhtarlar: (1) muhtarların yoksul hanelerle ilgili görevi olmasın, (2) bölgede en iyi tespiti muhtar yapabilir, sürekli danışılmalı, (3) muhtar en son danışma organı olmalı, (4) muhtarı dikkate alan bir sistem olsun, (5) halktan biri olan muhtar önemlidir, (6) muhtarla birlikte inceleme yapılsın, (7) muhtarlık makamına güven duyulmalı.

Öneri 37: Hizmeti sunanların tarafından yapılan önerilerin tamamını dikkate alınarak gerekli düzenlemelerin yapılması gereklidir.

Bulgu 44: Hizmeti sunanlara, sosyal yardımların yoksulluktan kurtarma zamanlamasına yönelik soruya, çok büyük oranlarda “hiçbir zaman” fikri üzerinde yoğunlaştıkları anlaşılmıştır. Hizmeti sunanlar, yoksul hanelerin bu şartlarının değişeceğini öngörememeleri şu gerçekliği de ortaya çıkarmadığı ki, bu aileler bu durumdan kurtulmayı öngörememektedirler. Sayısı ve miktarı gün geçtikçe artan ve yapısal olarak büyüyen SYDV’lerin yaptıkları yardımlar sonucunda mevcut sosyo-ekonomik durumda herhangi bir gelişme öngörüsü oluşmadığı ortaya çıkmıştır (tablo-97).

Öneri 38: Politika yapımcıların bu durumu dikkate alarak, veriler ışığında mevcut sosyal yardım sistemini çok ciddi bir şekilde yeniden düzenlemeleri, gerekli yasal ve yapısal tedbirleri ve değişiklikleri etraflıca irdeleyen bir mekanizmayla ele alarak düzenlemelidirler.

12.3. Genel Bulgular ve Öneriler

Bulgu 45: Sosyal yardımlar birçok kamu kurumu tarafından asli veya tali görevleri olarak icra edilmektedir. Sosyal yardımlar dağınık, verimsizce ve düzensizce gerek kamu ve gerekse de özel teşebbüslerce yapıldığı anlaşılmıştır.

Öneri 39: Sosyal yardımların tek bir elde toplanıp merkezi kamu yönetimi sistemi içerisinde katı ve denetimli bir şekilde yapılması gerekmekte, “Sosyal Güvenlik” sistemi içerisinde tek bir çatıda toplanıp hizmet vermelidir.

Bulgu 46: Sosyal yardımlarda kurumlar tarafından kullanılan yoksulluk ölçütleri yetersiz ve suistimale açık haldedir.

Öneri 40: Sosyal yardım ölçütlerinin günümüz şartlarına uygun olarak üniversitelerle yapılacak geniş bir çalışmadan sonra yeniden belirlenmeli ve net kurallar benimsenmelidir. Yardımların koordineli bir şekilde hangi yararlanıcının neye ihtiyacı varsa bu çerçevede yapılmalıdır, bunun içinde yoksulluk envanteri çalışmaları yapılmalıdır.

Bulgu 47: Sosyal yardımlar işsizliğin çaresi olarak görüldüğü ve yardımların da bu çerçevede yoğunlaştığı görülmüştür.

Öneri 41: Sosyal yardım ve işsizlik kavramları birbirinden ayırt edilerek işsizliğin çaresi olarak yatırımlara hız verilmeli ve sosyal yardımlar işsiz kesimlere çok az yansıtılmalıdır. Çünkü bu kesimin yoksul olmadığı, aksine çalışabilecek kesim olduğu unutulmamalıdır. Bu kesime sosyal yardımların sürekli bir şekilde aktarılması, işgücünü de olumsuz bir şekilde etkileyeceği bilinmelidir.

Bulgu 48: Türkiye’de yoksul vatandaşların tüm verilerinin yer aldığı bir ulusal bilgi sisteminin bulunmadığı ortaya çıkmıştır.

Öneri 42: SYGM’nin bütünlük sosyal yardım projesi olmakla birlikte, bugüne kadar ortak ulusal bir verinin çıkarılmaması büyük bir eksik olup, öncelikle ulusal yoksulluk verilerinin toplanmalıdır.

Bulgu 49: SYDTF kurulunun kapsamı oldukça dar ve yetersiz olduğu anlaşılmıştır.

Öneri 43: Fon kurulunun kapsamı genişletilerek, özellikle üniversiteden temsilcilerin katılımı sağlanmalıdır.

Bulgu 50: SYGM ve SYDV arasında doğrudan bir hukuksal bağ bulunmadığından dolayı SYDV’lerin yardım konularında çok farklı kararlar almakta oldukları anlaşılmıştır.

Öneri 44: SYGM ve SYDV arasında merkezi ve taşra teşkilatı ilişkisi kurulmalıdır. SYDV’ler il ve ilçe teşkilatları olarak yeniden yapılandırılmalıdır.

Bulgu 51: Uygulamada SYGM ve Vakıf Mütevelli Heyetleri, SYDV’lerin iki başlı yürütme organı olduklarından dolayı oldukça fazla sorunun yaşandığı görülmüştür.

Öneri 45: SYDV’lerin SYGM’ye bağlı ve tek bir merkezden yönetilen ve uygulamaların teklediği bir yapılanma oluşturulmalıdır.

Bulgu 52: Vakıf Mütevelli Heyetinde alınan kararlar ‘‘Vakıf Başkanı’’ ve ‘‘Vakıf Müdürü’’ tarafından şekillendirmekte, bu ise mütevelli heyetinin varlığını tartışmalı hale getiren bir durumdur.

Öneri 46: Mütevelli Heyetlerini işlevleri arttırılmalı veya mevcut yapısı yeniden ele alınarak düzenlenmelidir.

Bulgu 53: Vakıf Mütevelli Heyetine seçilen sivil üyeler (2 kişi il genel meclisince seçilmekte) o yerin hakim siyasal yapılanmasına göre seçilip atanmakta olup, bu durum ise siyasi bir görünüme neden olmaktadır.

Öneri 47: Seçilecek kişilerin bölgede kanaat önderi olup, sosyal yardım konularında özverili çalışan kişilerden seçilmesi sağlanmalıdır.

Bulgu 54: Vakıflarda her yıl tekrarlanması gereken sosyal incelemelerin, yapılmadığı görülmüştür.

Öneri 48: Sosyal incelemeler çok önemlidir. Çünkü yapılan yardımlar bunlara göre gerçekleştirilmekte, sosyal incelemelerin yılda bir yapılmaması hak etmeyen kişilere de yardım yapılmasını sağlamaktadır. Bu önemden dolayı vakıflar tarafından mutlaka sosyal incelemelerin her yıl yenilenmesi gereklidir.

Bulgu 55: Yoksulluk ve sosyal yardım alanında ülke deneyimlerine yönelik incelemeler yetersizdir.

Öneri 49: Özellikle Türkiye benzeri ülkeler ve gelişmiş sosyal devlet anlayışına sahip ülkelerin deneyimleri iyi irdelenmeli, sosyal devlet anlayışı iyi anlaşılmalıdır.

Bulgu 56: Sosyal yardım konularında uzman personel yetiştirme programları oldukça sınırlıdır.

Öneri 50: Bu alanda faaliyet gösterecek personelin üniversitelerin ilgili bölümlerinde yetiştirilmesi gerekmekte olup, bu bölümlere konulacak derslerle bu alana yönelik personel yetiştirmeye öncelik verilmelidir.

12.4. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Yoksulluk sorunu insanlık tarihinin en can alıcı konularından biri olmuştur. Yeryüzünde yönetim modelleri, toplumsal yapı, yaşam koşulları ne olursa olsun, yoksulluk; sürekli insanları etkilemektedir. Sanayi toplumuyla birlikte değişen

toplumsal ve ekonomik yapı yoksulluğu daha da derinleştirmektedir. Kapitalist toplumla birlikte sürekli hale gelen yoksulluk, sosyalist toplum deneyimlerinde de çözüme kavuşan bir durum değildir.

Yoksulluk için devletler çeşitli politikalar geliştirmekte ve buna dönük örgütsel yapılar oluşturmaktadır. Kurumlar tarafından yoksulluğa karşı geliştirilen yöntemlerin, yoksulluğun temel nedenlerini ortaya koyan bir anlayış çerçevesinde yapılmamasından dolayı yoksulluk sorunu bertaraf edilememektedir. Özellikle piyasa mantığının yaşandığı günümüzde yoksulluk olgusunun artık açlık ile bütünleştiği gerçeği bilinmektedir. Dünyada yaşayan nüfusun yarısının aç ve yoksul olduğunu söyleyen Birleşmiş Milletler, insanlığın ne hale geldiğini de gözler önüne sermektedir.

Sosyal yardım veya dayanışma kavramlarını açıklayabilmek için insanlığın bir araya gelip yerleşik hayata geçmelerine ve birlikte yaşamının getirdiği bilincin oluşumuna kadar gitmek gerekmektedir. Toplumlarda genelde kabul gören zayıf koruma ve destek bilinci, çeşitli düzeylerde kendini göstermektedir. Bu bilincin toplumların evrimleşip devletlerin değişmesiyle birlikte, kurumsal bir düzey kazanmaya başlamıştır. Sosyal yardım, gelir adaletsizliğinin giderilmesi, insana, insan gibi bir yaşam sunabilmek için devlet tarafından yapılması gereken temel görevlerden biridir. Sosyal yardımların yapılma biçimi ve benimsenen yöntemler, devletler tarafından sunulan bu kamusal ödevlerin etkinliğini belirlemektedir.

Sosyal devlet anlayışının bu değişimle birlikte ortaya çıkması ve yapılarını oluşturması uzun soluklu bir mücadeleyle olmuştur. Özellikle II. Dünya savaşından sonra Avrupa’da doğup yaygınlaşmaya başlayan “sosyal devlet” uygulamaları çözüm noktasında önemli bir yer tutmaktadır. Devletin sadece düzenleyici olmadığı, katılımcı olduğu, üretim yaptığı bir yapı ile refah toplumları oluşmaya başlamış, batı ve kuzey Avrupa’nın temel zenginliğinin altında yatan da bu sosyal devlet politikalarıdır. “Sosyal Devlet Anlayışı” ekonomik sistemden kaynaklanan sorunların azaltılmasına yönelik olarak uygulanan, toplumsal sınıflar arasındaki gelir adaletsizliğini azaltan ve insana insan gibi bir yaşam için uygulanması gereken bir anlayıştır. Sosyal politikalar bu anlayışının hayata geçirilmesidir, yani sosyal devlet sosyal politika uygulardır.

Gelişen sosyal devlet anlayışı dünyaya yayılmış ve çoğu ülkenin anayasasına, girerek çeşitli düzeylerde uygulama alanı bulmuştur. Türkiye’de ise cumhuriyetten itibaren çeşitli uygulamaları olan sosyal devlet anlayışının 1961 Anayasası’na madde

olarak eklenmesiyle birlikte Türkiye’de geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Türkiye’de sosyal devlet anlayışı anayasal güvenceye alınmakla birlikte maalesef sadece hukuksal güvenceyle yetinilmiş, hiçbir dönemde sosyal devlet anlayışı ve etkin sosyal politikalar uygulanmamıştır. Siyasal iktidarların (hiçbirinin) asıl gündem maddesi de yeterince olamamıştır. Sosyal politikalar önemli bir çalışma gerektirdiğinden hiçbir siyasal iktidar bu alanda önemli çalışmalar yürütememiştir. Sosyal politikanın aciliyeti Türkiye’de artan işsizlik, yoksulluk seviyeleriyle daha da önemli hale gelmiştir.

Bir ülkede sosyal politikaların başarısı, kuşkusuz sosyal yardımların kapsamlı ve etkin sunulmasına bağlıdır. Sosyal yardımlar toplumun en korumasız kesimlerine yapılan hizmetlerdir. Yoksulluğa çare olarak düşünülen sosyal yardımların kısa vadeli tedbirler olarak düşünülmesi etkin çözüm üretilmesini engellemektedir. Türkiye’de politika belirleyiciler sosyal yardımları yoksulluğun yegane çaresi olarak düşündüğü ve buna göre davrandıkları kabul edilirse, etkin bir sosyal yardım yönetiminin kurulması gerekmektedir.

Türkiye’de sosyal yardım uygulamaları sürekli olmuş, birçok kurum tarafından çok değişik yöntemlerle sunulan sosyal yardımlar, genel anlamda 1986 yılında kurulan “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu’yla” önemli bir kurumsal kimlik kazanmıştır. Zamanla bu kurumun yapı ve işlevleri artarak devam etmiştir. Aynı zamanda birçok kamu kurum ve kuruluşu sosyal yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bugün vatandaşların önemli bir kesimi bu yardımlardan yararlanmaktadır. Türkiye’de devletin yoksullukla mücadelesinde önemli bir görev üstlenmiş olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV), tüm il ve ilçelerde hizmetlerine devam etmektedirler. Özellikle 2000’li yıllardan sonra faaliyet alanları artan bu kurumların, “Türk Kamu Yönetimi”nde önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu vakıfların yaptıkları hizmetlerin etkinliğini, verimliliğini, ve yoksulluğun bertaraf edilmesinde üstelenmiş oldukları görevleri başarıma düzeylerini, TRB1 İstatistiki bölgesinde uygulanan anket çalışmasıyla birlikte, etraflıca ele alınarak irdelenmiştir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları’nın (SYDV) faaliyetlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri, sundukları hizmetin kalitesinin artırılması, yoksul ve dar gelirli insanların hayatlarını değiştirip yoksulluk döngüsünden kurtulmalarını, insan onuruna yakışacak bir hayat sürmelerini ve mutlu bir gelecek oluşturmaları açısından önemlidir. SYDV’lerin yapmış olduğu sosyal yardımların, sadece kısa vadeli çözümler

ürettiği ve yoksul kitlelerin sürekli sosyal yardım almalarına neden olduğu, bu durumun ise yoksulluğun kaderleşmesine, kabullenilmesine, kalıcılaşmasına ve “sosyal yardım döngüsünde” yaşayan çok sayıda ailenin veya bireyin olmasına neden olduğuna yönelik çeşitli eleştiriler ve bulgular da bulunmaktadır.

Bu araştırma kapsamında SYDV’lerin üstlenmiş oldukları görevleri “etkin” bir şekilde yerine getirme düzeyleri, TRB1 bölgesinde bulunan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinde yapılan anket çalışmasıyla, detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmadaki anketler hem bölgedeki SYDV’lerden sosyal yardım alan aileler ve hem de bu yardım sürecinde bulunan mülki idare amirleri, vakıf müteveli heyet üyeleri, vakıf personeli ve muhtarlara uygulanmıştır. Anketler SYDV’lerin kurumsal yapısını ve yoksul vatandaşlara yapılan sosyal yardımların etkinliğini araştırmaya yönelik olmuştur. Bu çerçevede araştırmanın denenceleri belirlenmiş ve anket soruları da bu doğrultuda hazırlanmıştır.

Araştırmanın denencelerine bakıldığında; ana denence; “SYDV’ler tarafından yürütülen sosyal yardımların yoksullukla mücadelede etkin olmadığı, alt denenceler de ise; SYDV’lerde hizmet alanlar ile bu hizmeti sunanların, sosyal yardım ve yoksulluk olgusuna bakış açılarının farklı olduğu, son dönemde SYDV’lere verilen yeni iş ve işlemlerin etkin bir şekilde yerine getirilmediği, bunun sosyal yardımların bağımlılığa neden olduğu ve SYDV’lerce yapılan sosyal yardımların yoksulları iş piyasasında uzaklaştırdığına” yönelik olmuştur. Araştırmanın sonuçlarına ele alındığında, belirlenen bir ana ve dört alt denencenin doğrulandığı görülmüştür.

Bu denencelerin araştırmada sınanması ile, genel anlamda SYDV’ler tarafından verilen sosyal yardımların etkin sunulmadığı ve sunulan hizmetlerin yeterince rasyonel olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada yapılan anket sonuçlarına göre; SYDV’ler tarafından yürütülen sosyal yardım programlarının etkin bir şekilde yerine getirilmediği, yardımların yoksulluğu bertaraf etme yerine kalıcılaştırdığı, SYDV’lerden sosyal yardım alan ailelerin “yoksulluk sarmalına” girdiği, bu durumdan kurtulmak için umut ve beklentilerinin kalmadığı, yardım aldıkça giderek yoksulluğu kanıksadıkları ve adeta bunu bir yaşam şekline dönüştürdükleri saptanmıştır. Bu sosyal yardımları alanlar, zamanla sosyal yardımlara bağımlı bir hale gelmiş ve tüm beklentilerini bu yardımların seviyesine ve oranına göre belirlemeye başlamıştır. Oluşan bu kalıcılaşma ve bağımlılık, yoksul hane fertlerini, istihdam alanından uzaklaştırmıştır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın oluşturulması ile birlikte SYDV'lere verilen iş ve işlemlerin arttığı, SYDV'lerin personel, örgütsel ve mevzuat yapısının buna uygun olmadığı ve yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. SYDV'ler tarafından yürütülen hizmetlerden yararlanan ailelerin ve bu sosyal yardım programlarının uygulanmasını sağlayanların, yoksulluk olgusuna ve sosyal yardımlara bakış açılarının oldukça farklı olduğu, yapılan anket çalışmasıyla ortaya çıkarılmıştır.

SYDV'lerin bir "vakıf" statüsünde olması ve organik olarak herhangi bir üst yapıya bağlı olmaması, kanunla kurulması ve kamusal hizmet sunmasından dolayı , "Türk Kamu Yönetimi"nin içerisinde "nevi şahsına münhasır" bir durum oluşturmaktadır. Kamu kaynağı kullanan, kamu görevlilerince sevk ve idare edilen bu vakıfların temel yönetim organları "vakıf müteveli heyetleri" olduğundan dolayı, iş ve işlemlerde bir birlik sağlanamamaktadır. SYGM'nin yürütülen sosyal yardım programlarının ortaklaştırmaya çabası ise etkin olamamaktadır. Çünkü her il ve ilçede kurulu bulunan bu vakıfların temel yönetim ve denetim organı olan müteveli heyetleri, bölgesel ve yerel uygulamalara gitmektedirler.

Yoksulluğun insanların kaderi olmaması ve bu sorun ile başa çıkabilmenin temel yollarından biri toplumsal ölçekte devletin yanında hemen her kesimin geniş katılımı etkin bir mücadele ile olacaktır. Bu çerçevede yoksulluk içerisine düşen aile veya bireylerin kamusal kaynaklarla desteklenmesi ve bu durumlarından en kısa sürede kurtulabilmeleri sağlanmalıdır. Uzun yıllara yayılan sosyal yardım ve desteklerin, araştırmanın sonuçlarıyla da ortaya koyulduğu gibi, yoksulluğun bertaraf edilmesinde rasyonel ve etkin yoksulluk stratejilerinin uygulamaya konulmasından geçeceği de göz ardı edilmemelidir.

Yapılması gerekenin, öncelikle yoksulluğun ülkemiz için yeniden tanımlanması ve net kriterlerin belirlenmesi, ekonomi politikalarının gelir yoksulluğu içerisine düşenleri destekler bir seviyeye ulaştırılması, sosyal yardım kurumları arasındaki uyum ve düzenin sağlanması ile SYDV'lerin etkin bir hizmette bulunabilmesi için, yeniden düzenlenerek kalıcı ve etkili bir "sosyal yardım yönetimi" altında faaliyetlerde bulunmaları sağlanmalıdır.

Tablo-98: Bulgular ve Öneriler İlişkilendirme Tablosu

Öneriler Bulgular	Ö. 1	Ö. 2	Ö. 3	Ö. 4	Ö. 5	Ö. 6	Ö. 7	Ö. 8	Ö. 9	Ö. 10	Ö. 11	Ö. 12	Ö. 13	Ö. 14	Ö. 15	Ö. 16	Ö. 17	Ö. 18	Ö. 19	Ö. 20	Ö. 21	Ö. 22	Ö. 23	Ö. 24	Ö. 25	Ö. 26	Ö. 27	Ö. 28	
B.1	*																												
B.2	*																												
B.3	*																												
B.4		*																											
B.5			*																										
B.6				*																									
B.7					*																								
B.8						*																							
B.9							*																						
B.10								*																					
B.11								*																					
B.12									*																				
B.13										*																			
B.14											*																		
B.15												*																	
B.16													*																
B.17														*															
B.18															*														
B.19																*													
B.20																	*												
B.21																		*											
B.22																			*										
B.23																				*									
B.24																					*								
B.25																						*							
B.26																							*						
B.27																								*					
B.28																									*				
B.29																										*			
B.30																											*		
B.31																												*	
B.32																												*	

Öneriler Bulgular	Ö. 29	Ö. 30	Ö. 31	Ö. 32	Ö. 33	Ö. 34	Ö. 35	Ö. 36	Ö. 37	Ö. 38	Ö. 39	Ö. 40	Ö. 41	Ö. 42	Ö. 43	Ö. 44	Ö. 45	Ö. 46	Ö. 47	Ö. 48	Ö. 49	Ö. 50									
B.33	*																														
B.34		*																													
B.35			*																												
B.36				*																											
B.37				*																											
B.38					*																										
B.39						*																									
B.40							*																								
B.41								*																							
B.42								*																							
B.43									*																						
B.44										*																					
B.45											*																				
B.46												*																			
B.47													*																		
B.48														*																	
B.49															*																
B.50																*															
B.51																	*														
B.52																		*													
B.53																			*												
B.54																				*											
B.55																					*										
B.56																						*									*

KAYNAKÇA

- ADAMAN, Fikret, Çağlar Keyder (2007), “Türkiye’nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşayan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, Erişim Tarihi:14.02.2012http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/
- Adalet Bakanlığı ve TBMM (2012), “5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (2003), Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun (iptal edildi), 2004), 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu (2004), 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (2005), 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006), 6223 sayılı Yetki Yasası (2011), Erişim Tarihi: 14.06.2012, <http://www.tbmm.gov.tr>, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr>
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGM), (2010), **Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü**, Ankara: ASAGM Yayınları
- AKTAN, Coşkun C., İstiklal Yaşar Vural (2002), “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, (ed. C. C. Aktan), **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: Hak-İs Konfederasyonu Yayınları.
- AKTAN, Coşkun C. (1999). “Yeni Yönetim Tekniklerinin Kamu Sektöründe Uygulanmasına Yönelik Öneriler”, **Türk Yönetim Dergisi**, Sayı: 425, s.3.
- AKTAN, Coşkun C. ve Ö. Özkıvrak (2008), **Sosyal Refah Devleti**, İstanbul: Okutan Yayınları.
- AKTAN, Coşkun C. (2003), **Değişim Çağında Yönetim**, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- AKİPEK, Jale, Turgut Akıntürk (2007), **Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri**, İstanbul: Beta.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet (1996), **İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf**, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları
- ALDEMİR, M. Ceyhan (1985), **Örgütler ve Yönetim: Makro Bir Yaklaşım**, İzmir: Bilgehan Basımevi.
- AL, Hamza (2007), **Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi**, Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- ALCOCK, Pete (1997), **Understanding Poverty**, London: Macmillian Press Ltd.
- ALTAY, Asuman (2005), “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, **Sosyo Ekonomi**, S.2, Erişim Tarihi 01.01.2010, <http://www.sosyoekonomi.hacettepe.edu.tr/050208.pdf>.
- ALTAN, Zühtü (2004), **Sosyal Politika**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Araştırma ve Etütler Merkezi Merkezi (AREM), (2002), ‘Türkiye’de Saydamlığın Artırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi’, Erişim Tarihi: 17.07.2011, <http://www.arem.gov.tr/proje/yonetim/saydamlik/etkinyonetim>
- ARSEBÜK, Esat (1938), **Medenî Hukuk (Başlangıç ve Şahsın Hukuku)**, Ankara, Tan Matbaası.
- ARSLAN Ahmet (2002), “Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim”, **Maliye Dergisi**, S.140.
- ARICI, Kadir (1999), **Bataktan Gün Işığına Türk Sosyal Sigorta Sistemi**, Ankara: Türk Metal Sendikaları.
- ATAR, Yavuz (2005), **Türk Anayasa Hukuku**, Konya: Mimoza Yayınları
- AYDIN, Ufuk. (1999), **Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını
- AYDIN, Murat, Timur Türgay (2011), “Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikası ve Türkiye”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.16, S.1 s.249-274.
- AYDIN, Kemal, Tuncay GÜLOĞLU (2011), “Türkiye’de Nispi Yoksulluğun Sosyo-Ekonomik Analizi”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, S.60, 2011/1, s.89–118, Erişim Tarihi: 10.01.2012, <http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset>.
- AYDIN, Ahmet Hamdi (1999), “Kamu Yönetimi ve Hizmetinin Verimliliği ve Etkinliğinde Hizmeti Sunan Personel ve Hizmeti Alan Toplumun Rolü”, **Kamu Yönetiminde Kalite, 1. Ulusal Kongresi**, Ankara :TODAİE Yayınları, N.289, C.1.
- AYDIN, Ahmet Hamdi (2008), **Yönetim Bilimi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- AYDIN, Ahmet Hamdi (2004), ‘**Türk Kamu Yönetimi Sisteminde Temel Sorunlar ve Çağdaş Yaklaşımlar**, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- AYHAN, Abdurrahman (2012), “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, S.1, S.41-55
- BAĞCI, Cahit (1999) “NGO Proliferation In Post 1980 Turkey And A Turkish NGO in Rural Development: The Case Of The Development Foundation Of Turkey”, **Ph.D.Thesis**, University Of Manchester.
- BALCI, Şebnem Gökçeoğlu (2006), “Güvenceli Asgari Gelir Hakkı ve Sosyal Güvenlik, **İktisat Dergisi**, Sosyal Politika-1, S. 478.
- BALCI, Ali (2004), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler**, Ankara: Pegem Yayıncılık

- BALLAR, Suat (1990), **Yeni Vakıflar Hukuku**, İstanbul: Seçkin Yayınevi.
- BALLAR, Suat (2008), **Yeni Vakıflar Hukuku**, İstanbul: Seçkin Yayınevi.
- BALOĞLU, Zekai (1996), “Çağlarboyu Vakıf Geleneği Olan Ülkede Yeni Bir Milli Yaklaşım”, **Türk Vakıfları**, İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı Yayınları
- BAŞBAKANLIK (2003), “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma”, **1 Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim**, Ankara: T.C.Başbakanlık Yayını, S.23.
- BAUMAN, Zygmunt (1999), **Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar**, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- BAYAZIT, Yusuf (2003), “Açılış Konuşması”, **Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslar Arası Vakıf Sempozyumu**, 15-17 Aralık 2003, Ankara: VGM Yayınları
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (BİB), (2009), “Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar”, **Kentleşme Şurası 2009**, Ankara: BİB Yayınları
- BERKİ, Ali Himmet (1965), “Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekamülü Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler”, **Vakıflar Dergisi**, S6. Ankara: Baha Matbaası
- BEŞER, Faruk (2004), **İslamda Sosyal Güvenlik**, İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- BİLGİÇ, Veysel K. (2011), “Küreselleşme Sürecinde Kamu Hizmetlerinde Dönüşüm”, **Kamu Yönetiminde Yeni Vizyonlar**, (ed. B. Parlak), Bursa: Alfa Akademi
- BİLGİN, Kamil Ufuk (1995), “Kamu Yönetiminde Kaliteli Hizmet Anlayışı”, **Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyum Bildirileri**, C.I, Ankara: TODAİE Yayını.
- BİLGİN, Vedat (2007), **Türkiye’de Değişimin Dinamikleri**, Ankara: Lotus Yayınları.
- BRINKERHOFF, Derick.W, Goldsmith, Arthur A., (2003). “How Citizens Participate in Macroeconomic Policy: International Experience and Implications for Poverty Reduction”, **World Development**, Vol.31, No.4,
- Boğaziçi Üniversitesi (BÜ)-Sosyal Politikalar Forumu (2011), “Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları”, Erişim Tarihi: 01.07.2011, www.spf.boun.edu.tr/
- BUĞRA, Ayşe (2005), “Yoksulluk ve Sosyal Haklar”, **Boğaziçi Üniv. Sosyal Politikalar Enstitüsü**, Erişim Tarihi: 09.01.2012, www.spf.boun.edu.tr/docs.
- BUĞRA, Ayşe, Çağlar Keyder, (2003), **Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi**, Ankara: UNDP

- BUĞRA, Ayşe (2005), “AB Müzakere Sürecinde STK’lar ve Yoksulluk” **Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları** N.12, İstanbul Bilgi Üniversitesi, STK Eğitim ve Araştırma Birimi.
- BUĞRA, Ayşe (2008), **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BURKET, Paul (1990),’’Poverty Crisis in the Third World: The Contradictions of World Bank Policy’’, Monthly Rewiev,V.42, N.7.
- CHRİSTOPHER, Pierson (1998), “Beyond the Welfare State: The New Political Economy of Welfare’’, 2nd ed., Pennsylvania: **The Pennsylvania State University Pres**, pp. 6–7.
- CHUNG, Kae H., Leon C. Megginson (1981), **Organizational Behaviour Developing Managing Skills**, Newyork: Harper and Row.
- COŞKUN, Bayram, Ahmet Nohutçu, Asım Balcı, Tuncer Asunakutlu (2003), **Etkin Devlet: Yeni Araçlar ve Değerlendirmeler**, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayını.
- Council of Europe, (2012), “European Social Charter’’, Erişim Tarihi: 02.08.2012, <http://www.coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter/>
- ÇAKAR, Burcu Yakut Gökhan Atılğan (2007), “Sunuş” ,Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma’’, **Tes-İş Dergisi**.
- ÇAKAR, Burcu Yakut, Volkan Yılmaz (2008), Türkiye’de Merkezi Devlet Üzerinden Yürütülen Sosyal Yardımlar Üzerine Bilgi Notu’’ **Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu**, Erişim Tarihi: 08.04.2012, www.spf.boun.edu.tr/docs/calisma%20notu_SYDGM-11.08.08.pdf
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), (2012), “Asgari Ücret Tespiti’’, Erişim Tarihi: 14.02.2012, <http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/csgb.portal>).
- ÇELİK, Abdulhalim (2002), “Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dönüşümü ve Türkiye”. ODTÜ (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara,
- ÇENGELCİ, İ. Ethem (1989), “Türk Sosyal Yardım Sistemine Genel Bir Bakış’’, **SHÇEK Dergisi**, S.1, s.11.
- ÇENGELCİ, İ. Ethem (1993), “Sosyal Refahın Gerçekleştirilmesinde Sosyal Yardımlarının Rol ve Önemi’’, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, C.11, S.1/2/3
- ÇUBUK, Ali (1975), **Sosyal Politika- Sosyal Güvenlik**, Ankara: Kalite Matbaası
- ÇUBUK, Ali (1979), **Sosyal Politika**, Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını

- DANIŞOĞLU, Ayşe Çelikel (2004), “Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri,” İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2004, S.5, s. 215-235.
- DANSUK, Ercan (2003), “Yoksullukla Mücadelede Kurumsal Mücadelede Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi”, **Yoksulluk, C.1**, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- DE JONGE, Paul Van Hanswijek (1998), **Yoksulluğu Önleme Stratejileri**, İstanbul: TESEV Yayınları
- DENİZ, Mehmet Erkan T. Demirel, Fikret Ramazanoğlu (2008), “Yönetici Performansını Değerlendirmede İki Önemli Değişken: Planlama Tutumu ve Denetim Zamanı (Gençlik Ve Spor Genel Müdürlüğü Örneği)”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 18, S.1, s.175-194.
- DESAI, Akshayakumar R., Devadas Pillai S. (1990), **Slums and Urbanization**, Bombay (Mumbai): Sangam Books.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), (2000), “Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara: DPT Yayınları.
- DPT (2001), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara: DPT Yayınları
- DPT (2007), **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu**, Ankara: DPT Yayınları
- DPT (1973-1977), “3. Beş Yıllık Kalkınma Planı”, Erişim Tarihi: 14.01.2012, ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf
- DPT (2003), “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, Erişim Tarihi: 24.01.2013, www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/8143/2003-05.pdf.
- DPT (1963), **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: DPT Yayın
- DPT (2003), “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Güncellendi, Erişim Tarihi:24.01.2013,www.dpt.gov.tr/kb_illerin_sosyo_ekonomik_gelismislik_siralamam.
- DPT (2012), “Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Komisyonu Raporu” Erişim Tarihi: 14.07.2012, <http://ekutup.dpt.gov.tr/kamuyone/oik527.pdf>
- DPT (2006), “Etkin Kamu Yönetimi”, Erişim Tarihi: 14.01.2012, <http://akgul.bilkent.edu.tr/btstrateji/BTS%20-%20CD%20Etkin%20Kamu%20Yonetimi%20-%20Nihai.pdf>

- Devlet Denetleme Kurulu, (DDK), (2009a) ‘‘Türkiye’de Sosyal Yardımlar ve Sosyal Hizmetler Alanındaki Yasal ve Kurumsal Yapının İncelenmesi, Aile, Çocuk, Özürlü, Yaşlı ve Diğer Kişilere Götürülen Sosyal Hizmetlerin ve Sosyal Yardımların Genel Olarak Değerlendirilmesi, Bu Hizmetlerin Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Hakkında’’, Erişim Tarihi: 14.01.2012, <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk29.pdf>,
- DDK (2009), ‘‘T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Faaliyetlerinin Denetimi ile Özürlü Bireyler, Yakınları ve Toplumun Bütün Kesimlerinde Özürlülük Konusunda Toplumsal Bilinç ve Duyarlılık Oluşturulması Amacıyla Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi ve Bu Tür Çalışmaların Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesi ve Geliştirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirler’’, Erişim Tarihi: 14.11.2011, <http://www.tccb.gov.tr/ddk/>
- DDK (2006), ‘‘Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünün Eylem ve İşlemlerine İlişkin Araştırma ve Denetleme Raporu’’, Erişim Tarihi: 15.10.2011, s.3-30, http://cumhurnet.cankaya5/tr_html/DDK/syd.htm
- DİCLE, Atilla (1975), ‘‘Örgütsel Verimlilik ve Etkinlik’’, **ODTÜ Geliştirme Dergisi**, S.9
- DİCLELİ, Vedat (1946), ‘‘Yoksulluk ve Sosyal Yardım Şekilleri’’, **Ankara Üniv. Hukuk Fakültesi Yayınları**, Erişim Tarihi: 25.11.2012, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/238/2089.pdf>
- DİLİK, Sait (1987), ‘‘Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’’, **Çimento İşveren**, C.1, S.2, s.12-16.
- DİLİK, Sait (1991), **Sosyal Güvenlik**, Ankara: Kamu-İş Yayınları.
- DİLİK, Sait (1988), ‘‘Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi’’, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.43, S.1.
- DİLNOT, Andrew, (2003), ‘‘**Refah Devletinin Geleceği**’’, (çev.: Z. Bakıcı), Erişim Tarihi: 23.04.2011, s.1-12, http://www.canaktan.org/politika/anti_leviathan/digeryazilar/bakicirefah.devleti.pdf,
- DİTCH, John. (2006), ‘‘The Structure and Dynamics of Social Assistance in the European Union’’, European Foundation, **Linking Welfare to Work**, Dublin, pp. 59-70, Erişim Tarihi: 14.05.2011, <http://www.eufound.europa.eu/pubdocs/1998/53/en/1/ef9853en.pdf>
- DOĞAN, Murat (2000), **Vakıflarda Malvarlığı**, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- DREWNOWSKİ, Jan (1977), "Poverty: It's Meaning and Measurement", **Development and Change**, Vol.8, No.2, pp.183-208.
- DRUCKER, Peter F. (1994), **Etkin Yöneticilik**, İstanbul: Eti Kitapları.

- DURMUŞ, Beril, E. Serra Yurtkoru, Murat Çinko (2011), **Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi**, İstanbul: Beta Basım Yayın
- DUMANLI, Recep (1995), “Yoksulluk Kavramı Ölçülmesi ve Gelir Dağılımı İlişkileri”, Ankara :**Yeni Türkiye Dergisi**, S.6.
- DUMANLI, Recep (2002), **Türkiye’de Yoksulluk Sorunu ve Boyutları, Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını.
- DUVERGER, Maurice (1984), **Politikaya Giriş (Introduction A La Politique** (çev. S. Tiryakioğlu), İstanbul: Varlık
- Dünya Yardımseverler Kongresi (DYK), (2008), “Social Benefits and Enhancing the Efficiency of Social Welfare: A Discussion Over Turkey’s Practices”, **1.World Congress of Muslim Philanthropists**,
- EARDLEY, Tony, Jonathan Bradshaw, John Ditch, and Peter Whiteford (1996), **Socail Assistance in OECD Countries: Volume I, Synthesis Reports: Department of Social Security Research**”, Report, No: 46, HMSO, London, Erişim Tarihi: 14.05.2011, <http://research.dwp.gov.uk/asd/asd5/rrep046.pdf>
- EKİN, Nusret (1990), **Endüstri İlişkileri ve Ücret Politikalarında Son Tartışmalar**, Cahit Talas'a Armağan, Ankara: Beta Basım Yayım
- ERDOĞAN, Güzin (2002), “Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler”, **Yoksullukla Mücadele Stratejileri** (ed.: C.C. Aktan), Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, s. 363–434,
- ERDOĞAN, Zübeyde (2004); “Sosyal Güvenlik Nedir?”, Erişim Tarihi: 14.10.2011, in:<http://www.iscikonseyi.org/modules.php?name=News&file=article&sid=>
- ERDOĞAN, Mustafa (1993), “Özgürlük, Adalet, Refah” , Atilla Yayla (der.) **Sosyal ve Siyasal Teori: Seçme Yazılar**, Ankara: Siyasal Kitabevi,
- EREN, Erol (2001), **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, İstanbul: Beta Basım Yayın
- ERGENÇ, Sedat (2004), “Sosyal Politikalarda Değişim Süreci”, **Toplum ve Hekim**, Ankara, Cilt:19, Sayı:1, s:7
- ERGUN, Turgay, Aykut Polatoğlu (1988), **Kamu Yönetimine Giriş**, No: 222, Ankara: TODAİE Yayınları
- ERGUN, Turgay (1997), “Post-Modernizm ve Kamu Yönetimi”, **Amme İdaresi Dergisi**, C.30, S.4
- ERGUN, Turgay; (2001), Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Gereği, **II. Kamu Kalite Sempozyumu**, KALDER-ODTÜ, Ankara

- ERYILMAZ, Bilal (2004), “Kamu Yönetiminde Değişim”, **II. Kamu Yönetimi Forumu**, 7-8 Ekim, Hacettepe Üniversitesi İİBF Yayınları
- ERYILMAZ, Bilal (2011), **Kamu Yönetimi**, Ankara: Okutman Yayıncılık
- ERYILMAZ, Bilal (2007), **Kamu Yönetimi**, İstanbul: Erkam Matbaası
- ERSÖZ, Halis Yunus (2003) “Doğusundan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı ve Sosyal Politika Kurumlarının Değişen Rolü,” **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C.53, S.2.
- ES, Muharrem ve Tuncay Güloğlu. (2009), “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği,” **Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu Bildirileri**, DenizFeneri Yayınları, ss. 233-261
- ESPİNG-ANDERSEN, Gøsta (1996), “After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in Global Economy” **Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies**, Londra: Sage Publication
- ESPİNG-ANDERSEN, Gøsta (1990), **The Three Worlds of Welfare Capitalism**, Cambridge: Polity Press & Princeton: Princeton University Pres.
- EVCİL, Cahit (1997), “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Bu Sorunlara Çözüm Önerileri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi,
- Fırat Kalkınma Ajansı (FKA) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2011), **İstatistiklerle TRB1 2010**, Malatya: FKA, TÜİK Bölge Müdürlüğü Ortak Yayını
- FIELD, Frank (1983), **The Minimum Wage**, London: Policy Studies Institute
- FLORA, Peter, Jens Alber, (1990), "Modernization, Democratization and the Development of Welfare States in Western Europe", **The Development Of Welfare States in Europe and America**, (der) Flora, P. ve Heidenheimer, A.J., London, Transaction
- GEREK, Nüvit (2002), **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- GOUGH, Ian (2001), “**Refah Devleti**”, (çev. K. Güngör), s. 3, Erişim Tarihi: 12.05.2012, www.canaktan.org/politika/anti_leviathan/digeryazilar/gungor-refah-devleti.pdf
- GÖKBUNAR, Ramazan, Harun Özdemir Alparslan Uğur (2008), ‘‘Küreselleşme Kısılcındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları’’, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı:2, s.158-173

- GÖKDAYI, İsmail (2003), “Türkiye’de Kırsal Yoksulluk ve Amanos Yöresi Örneği”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi,
- GÖKÇE, Orhan, Mehmet Göküş, Önder Kutlu, Ali Şahin (2004), **Kamu Yönetimi Ders Notları**, Konya: Dizgi Ofset Matbaacılık.
- GÖNENCAN, Zahit (1992), “**Sosyal Güvenlik 506 Sosyal Sigortalar Kanunu ve Değerlendirilmesi**”, Öz İplik- İş, 1991 Yılı Eğitim Semineri, Ankara.
- GÖZLER, Kemal, (2000), **Türk Anayasa Hukuku**, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları
- GÖZLER, Kemal (2010), **Türk Anayasa Hukukuna Giriş**, Bursa: Ekim BasımYayın
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref (2004), **Anayasa Hukuku**, Ankara: Turhan Kitabevi
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref (2002), **Açıklamalı Türk Anayasaları**, Ankara: Turhan Kitabevi
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref (1976), **Kamu Yönetimi Hukuku**, Ankara: TODAİE Yayınları
- GÖZÜBENLİ, Beşir (1995), “Sosyal Güvenlik Müessesesi Olarak Vakıflar”, **XII Vakıf Haftası**, 5-6 Aralık 1994, Ankara: VGM Ayınları
- GÖZE, Ayferi (1995), **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Yayınları, İstanbul.İzgir göngür 2007, ‘‘Levithan’’, Erişim Tarihi 12.02.2012, http://www.canaktan.org/politika/anti_leviathan/diger-yazilar/gungor-refah-devleti.pdf
- GÜLER, Birgül Ayman (2005), **Kamu Personeli**, Ankara: İmge Kitabevi
- GÜLER, Birgül Ayman (2006), “Sosyal Devlet ve Yerelleşme”, **Memleket: Siyaset ve Yönetim**, S.2, Erişim Tarihi: 13.03.2012, http://politics.ankara.edu.tr/bguler/pdf/4f23670e1833f3f_ek.pdf.
- GÜL, Ahmet (2004), “Sosyal Yardım Olgusu ve Sosyal Yardım Hizmetlerinin Gelişim Tarihi”, (ed. R. Bedergen), **IV. Aile Şurası Aile ve Yoksulluk Bildirileri**, Ankara, T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı,
- GÜLOĞLU, Tuncay and Gökhan Güder (2007), “Poverty and Income Inequality in Turkey: Towards Full Membership to European Union,” **Rethinking Turkey EU Relations**, Germany: MV Wissenschaft.
- GÜL SALLAN Songül (2002), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa”, (ed.: Y. Özdek), **Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları**, Ankara: TODAİE Yayınları,

- GÜNDOĞAN, Naci (2008), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele” Ankara Sanayi Odası Yayınları, Ocak/Şubat 2008, Erişim Tarihi: 26.10.2012, <http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedyay/Ocak-subat2008/Dosya.pdf>
- GÜNERİ, Hasan (1976) **Türk Medeni Kanunu Açısından Vakıfta Amaç Kavramı ve Amacına Göre Vakıf Türleri**, Ankara: Sevinç Matbaası.
- GÜVEN, Sami (2001), **Sosyal Politikanın Temelleri**, Bursa: Ezgi Kitabevi,
- GÜNDOĞAN, Naci (2007), **Yoksulluğun Değişen Yüzü: Çalışan Çocuklar**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını
- GÜZEL, Ali, A. Rıza Okur (2002), **Sosyal Güvenlik Hukuku**, İstanbul: Beta Yayınları
- HALİS, Muhsin (1999), “Toplam Kalite Yönetiminin Türk Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği”, **Kamu Yönetiminde Kalite I. Ulusal Kongresi Bildirileri-2**, Ankara: TODAİE Yayını.
- HELLRİEGEL, Don, John W. Slocum (1988), **Management**, Massachusetts: Addison- Wesley Publishing Co.
- HENRY, Kester Isaac, Chris Painter, Chris Barnes (1993), **Management in The Public Sector (Challenge and Change)**, London: Chapman and Hall,
- HEPER, Metin (1977), **Türk Kamu Bürokrasisinde Gelenekçilik ve Modernleşme**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- HULME, David Karen Moore, Andrew Shepherd (2001), “Chronic Poverty Meanings And Analytical Frameworks”, CPRC Working Paper, Erişim Tarihi: 14.11.2011, <http://www.odi.org.uk/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/5102.pdf>
- HÜNLER, Arın (2005), “Yoksullukla Mücadele–Yoksulluk Yönetimi Ayrımında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu”, Erişim Tarihi: 07.04.2012, <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/karahan/Seminer/2005/yoksulluklamucadele-arinhunler.pdf>
- ICELAND, John (2006), **Poverty in America**, Berkeley and Los Angeles: University Of California Pres.
- International Labour Organization (ILO), (2012), “Declaration of Philadelphia”, Erişim Tarihi: 14.07.2012, <http://www.ilo.org/ilolex/english/iloconst.htm>.
- International Labour Organization (ILO), (2006), “Social Security for All: Investing in Global Social and Economic Development”, Issues in Social Protection Discussion Paper, No 16, Cenova,

- IŞIK, Oğuz, Melih Pınarcıoğlu (2003), **Nöbetleşe Yoksulluk**, İstanbul: İletişim Yayınları
- IRMAK, Sadi (1973), **Cumhuriyet Döneminde Sosyal Hizmetlerin Yönelimi Semineri**, Tebliğ ve Raporlar, Ankara.
- İKİZOĞLU, Musa (2000), **Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesi'nde Ampirik Bir Araştırma**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- İKİZOĞLU, Musa (2002), “Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, C. 13, S. 1, s.86-115.
- İPŞİRLİ, Mehmet (1996), “Vakıfların Tarihsel Gelişimi”, **Türk Vakıfları**, İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı.
- İZVEREN, Adil (1970), **Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar**, Ankara, Sevinç Matbaası
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), (2008), **Kadın ve Yoksulluk** Ankara: Fersa Ofset
- KALAYCIOĞLU Sibel, Helga Rittersberger-Tılıç (2002), “Yapısal Uyum Programlarıyla Ortaya Çıkan Yoksullukla Başetme Statejileri”, (ed. A. A Dikmen), **Kentleşme, Göç ve Yoksulluk**, s. 197-247, Ankara: İmaj Yayıncılık
- Kalkınma Bakanlığı (KB), (2012), “Reform Çalışmaları” Erişim Tarihi: 14.07.2012, www.kalkinma.gov.tr
- Kalkınma Bakanlığı (KB), (2013), “İBBS”, Erişim Tarihi: 14.04.2013, www.kalkinma.gov.tr
- KALAĞAN, Gökhan (2010), “Cumhuriyet Dönemi Türk Kamu Bürokrasisi'nde Yeniden Yapılanma ve Yönetimsel Reform Çalışmaları”, Süleyman Demirel Üniversitesi **Vizyoner Dergisi**, C.2, S.1. s.65-84
- KARATAŞ, Kazım (1999), “Sosyal Refah: Kavramsal Boyutu Gelişimi ve Nitelikleri”, **Yaşam Boyu Sosyal Hizmet: Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan**, (ed. N. Koşar, V. Duyan), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, , s.33-44.
- KARAMAN, Banu, Melih Özçalık (2007) “Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü,” **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, C. 14, S.1, s. 25-40.
- KARACA, Nuray Gökçe, Fatma Kocabaş (2003), “Fransa’da Aile Yardımları”, **Çimento İşveren**, C.17, S.6, 4-15.

- KARATAY, Mahmut (2012), “Araştırmada Örneklem”, Erişim Tarihi: 18.09.2012, 80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eay/mkaratay.doc.
- KARATEPE, Selma (2005), “Yönetimsel Etkilik: Okul Yönetiminde Yönetimsel Etkililiği Astarla İlişkiler Boyutu”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.10, S.2, s.307-326.
- KARATEPE, Selma, Nazlı N. Arıbaş (2012), “Yerel Yönetimde Demokratik Katılımın Teşvik Edilmesi: Halkla İlişkiler ve Kamuoyunu Bilgilendirme Çalışmaları”, **İnönü Üniversitesi Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II**, Erişim Tarihi: 14.01.2013, <http://iys.inonu.edu.tr/?web=ozal.congress&mw=9089&dil=tr>
- KARATEPE, Selma (2005a), “Türkiye’de Yönetim Vatandaş İlişkisi”, **Türkiye’de Siyasal Hayat** (ed. A.Küçük, S. Bakan, A. Karadağ), C.2, s.647-663, İstanbul: Alfa Akademi Basım Yayın
- KARCI, Şükrü Mert (2008), “Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımının Temel Değerleri Üzerine Bir İnceleme”, **Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, S.16.
- KAPAR, Recep, (2005), “Uygun İş Bağlamında Çalışan Yoksullar”, Erişim Tarihi: 01.12.2012, www.iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap48/06.pdf
- KANTARCI, Hasan Bülent (2004), “Sosyal Devlet, Sosyal Güvenlik ve Türkiye’de Zorunlu Askerlik Hizmeti”, Kocaeli Üniversitesi- **Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 76-77, Erişim Tarihi: 23.11.2012, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c6s10/makale/c6s10m5.pdf>
- KANBER, Nala S. (2013), “Anket Hazırlama”, Erişim Tarihi: 14.10.2012, [http://kamag.etu.edu.tr/ANKETHAZIRLAMA%20\(Nalan%20S.%20Kanber\).pdf](http://kamag.etu.edu.tr/ANKETHAZIRLAMA%20(Nalan%20S.%20Kanber).pdf)
- KATZ, Daniel, Robert L. Kaln (1977), **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi**, (çev. C. H. Bayar), Ankara: TODAİE Yayını.
- KAYGALAK, Sevilay (2001), “Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması”, (ed. S. Kaygalak), **Kent ve Kapitalizm, Praksis**, S. 2, s.127
- KESSLER, Gerhard (1945), **İçtimai Siyaset**, (çev. O. Tuna), İstanbul
- KEYDER, Çağlar Ayşe Buğra Kavala, (2008), “Kent Nüfusunun En Yoksul Kesiminin İstihdam Yapısı ve Geçinme Yöntemleri”, Boğaziçi Ün., **Sosyal Politikalar Enstitüsü**, Erişim Tarihi: 09.01.2012, www.spf.boun.edu.tr/docs/kent_yoksullugu_rapor.pdf.
- KLEINMAN, Mark, (2001), **A European Welfare State? European Union Social Policy in Context**, Hampshire: Palgrave

- KOCAOĞLU, Mehmet (1997), **Sosyal Politika**, Ankara: Tühis Yayını
- KORAY, Meryem, (2005), **Avrupa Toplum Modeli**, Ankara: İmge Kitabevi,
- KORAY, Meryem, Alper Topçuoğlu, (1995), **Sosyal Politika**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları
- KORAY, Meryem, (2003), ‘‘Avrupa Refah Devleti: Anlamı, Boyutları ve Geleceği’’, **Görüş**, Aralık, s. 70-101
- KORAY, Meryem, (2008), **Sosyal Politika**, Ankara, İmge Kitabevi
- KORKUSUZ, Refik, Suat Uğur (2009), **Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş**, Ankara: Karahan Kitabevi
- KOYUNCU, Murat, Fikret Şenses (2004), ‘‘Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri’’, **ERC Working Papers in Economics**, s.26
- KOŞAR, Nesrin G. (2000), **Sosyal Hizmetlerde Sosyal Yardım Alanı (Yoksulluk ve Sosyal Hizmet)**, Ankara: Şafak Matbaacılık.
- KÖPRÖLÜ, Bülent (1987), ‘‘903 Sayılı Kanunun Medeni Kanunda Yaptığı Değişiklik Sonucu Meydana Gelen Vakıfların Özel Türlerinin Tahlil ve Tenkidi’’, **IV Vakıf Haftası**, 01-07.12.1986, Ankara: VGM yayınları, s. 229-234
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1938), ‘‘Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti’’, **Vakıflar Dergisi**, S.1, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1942), ‘‘Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti Ve Tarihi Tekamülü’’, **Vakıflar Dergisi**, S.2, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası
- KÖPRÜLÜ, Bülent (1951), ‘‘Tarihte Vakıflar’’, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.8, S.3.
- KURT, Mustafa, Özlem Yaşar Uğurlu (2007) , ‘‘Yeni Kamu Yönetimi ve Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımının Gelişiminde Avrupa Birliği'nin Rolü: İlerleme Raporları İçerik Analizi’’, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.IX,S.II
- KUMRU, Cemil, Nilay Oral (2012), ‘‘Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma’’ **TODAİE**, Erişim Tarihi:09.02.2012, <http://todaie2011.blogspot.com/2012/01/kamu-yonetiminde-yeniden-yapilanma.html>
- KUNTER, Halim Baki (1956), ‘‘Türk Vakıflarının Milliyetçilik Cephesi’’, **Vakıflar Dergisi**, S.3. Ankara: VGM Yayınları

- LANDES, Davit (1995), **Kapitalizmin Doğuğu**, (çev. S. E. Gündüz), İstanbul: İnsan Yayınları
- LEİBFRIED, Stephan (2000), “National Welfare States, European Integration and Globalization: A Perspective for the Next Century”, *Social Policy & Administration*, Vol.: 34, s.44-63, Erişim Tarihi: 19.05.2012 http://ritsumeij-gssgp.jp/sansyagp/lecture/lecture-pdf/Bob_Jessop/090602_NationalWelfare_States_European_Integration_and_Globalization.pdf
- LONTİ, Zsuzsanna, Matt Woods (2008), **Towards Government At A Glance: Identification Of Core Data And Issues Related To Public Sector Efficiency**”, OECD Working Papers On Public Governance: OECD Publishing.
- JURGAN, Kuczyinki (1994), **İşçi Sınıfı Tarihi**, (çev. G. Üstün), İstanbul: Sosyalist Yayınları
- Malatya SYDV (2012), “Başvuru”, Erişim Tarihi: 08.04.2012, <http://www.malatyasydv.gov.tr/113-basvuru-sayfasi.html>.
- Malatya SYDV, Elazığ SYDV, Bingöl SYDV, Tunceli SYDV (2012) , “2012-Kurumsal Kayıtlar”, Araştırmacı Tarafından Yapılan İncelemeler.
- MARSHALL, T. H., T. Bottomore (2000), **Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar**, (çev. A. Kaya), Ankara: Gündoğan Yayınları
- MARSHALL T. H., (2006), “Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf”, **Sosyal Politika Yazıları**, (der. A. Buğra ve Ç. Keyder), İstanbul: İletişim Yayınları
- MARKS, Karl (1976), **Felsefenin Sefaleti**, (çev. Ahmet Kardam), Ankara: Sol Yayınları
- MANNING, Nick (2003), “Welfare, Ideology and Social Teory”, **Social Policy**, (ed. John Baldock v.d), Second Edition, Oxford: Oxford University Pres
- MAGDOFF, Fred (2004), “A Precarious Existence: The Fate of Billions?”, **Monthly Review**, Vol.55 N.9, s.1-14
- MEŞE, Osman (2010), “Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Çerçevesinde Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nda Sayıştay Denetimi”, Erişim Tarihi: 01.01.2013, <http://www.sayder.org.tr/e-dergi-yeni-kamu-yonetimi-anlayisi>.
- NADAROĞLU, Halil (1987), “Vergi Sistemimizin Etkinliği”, **Türkiye II. Maliye Eğitimi Sempozyumu**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, S.3
- ODABAŞI, Yavuz (2013), “Anket Yöntemi”, **Açıköğretim Fakültesi Yayınları**, Erişim Tarihi: 14.01.2013, <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/2294>
- OĞUZ, Ali (1999), “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”, **Türk İdare Dergisi**, S.384,s.76-80.

- Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), (2012), “Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR)”, Erişim Tarihi:02.08.2012, <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm>
- OKTİK, Nurgül (2008), **Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış, Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**, İzmir: Yakın Yayınları
- OKYAY, Kamil, “Kırsal Yoksulluk Ve Tarımda İstihdam”, Erişim Tarihi: 05.01.2012 www.zmo.org.tr/odamiz/kirsal_yoksulluk_tarimda_istihdam.pdf,
- OKÇU, Murat (2002), “Public Administration And Ethics: Perennial Questions”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- ORHAN, Mithat (2006), Yönetimde Verimlilik-Etkenlik ve Türk Kamu Yönetiminin Geliştirilmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetim Ve Siyaset Bölümü (Yönetim Bilimleri) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- ONAR, S. Sami (1976), **İdare Hukukunun Temel Esasları** Ankara: Başnur Matbaası.
- ÖLMEZ, Tuba Olcay (2007), “Sosyal Yardım Sistemi İçerisinde Yerel Yönetimlerin Yeri”, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Uğur (2003), “Kamu Sektörünün Yönetimi Sorununa Yeni Bir Yaklaşım:Yeni Kamu İşletmeciliği”, (ed: Muhittin Acar - Hüseyin Özgür), **Çağdaş Kamu Yönetimi I**, s.3-43 , Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
- ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Uğur (1997). **The Emergence Of A New Approach To The Public Sector: The New Public Management**, Ankara Üniv SBF Dergisi, S.52, Erişim Tarihi: 14.02.2012 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/480/5590.pdf>
- ÖZBİLGİN, MustafaYücel, M. Doğan Hatipoğlu (1987). “Mülki İdare Amirlerinin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına İlişkin İcraatlarının Değerlendirilmesi ve Denetlenmesi”, (İnceleme Raporu), **Türk İdare Dergisi**, S. 376, s. 98-101.
- ÖREN, Kenan, Nilüfer Negiz, Elvettin Akman (2012), “Kadınların Yoksullukla Mücadele Aracı Mikro Kredi: Deneyimler Üzerinden Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.26, S. 2.
- ÖZSEN, Tayfur (1999), “Önce Toplam Yönetim Kalitesi”, **Kamu Yönetiminde Kalite, 1. Ulusal Kongresi**, C. 2, N. 289, TODAİE Yayınları, Ankara, S.86-87.

- ÖNEN, Mustafa, Bedrettin Özmen (2011), “Kamu Mali Yönetiminde Kontrol ve Sorumluluk”, **Sayıştay Dergisi**, S. 81, s.91-110
- ÖNEN, Mustafa, (2010), “Yerel Yönetimlerin Yoksullukla Mücadelesi: Malatya Belediyesi Örneği”, **Sayıştay Dergisi** S.79, s.63-95
- ÖNEN, Mustafa (2010a), Yoksulluk ve Yerinden Yönetim: Nasıl Bir Yöneti(ş)i m?”, **Türk İdare Dergisi**, S.469, s.165-182.
- ÖNEN, Mustafa (2012), ‘ ‘ Kamu Yönetiminde Değişim: Yönetimden Yönetişime Dönüşüm’ ’ , **İnönü Üniversitesi Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II**, Erişim Tarihi: 12.01.2013
<http://iys.inonu.edu.tr/?web=ozal.congress&mw=9089&dil=tr>
- ÖZBEK, Nadir, (2002), “Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet”,**Toplum ve Bilim**, S. 92, s. 7-20
- ÖZBUDUN, Ergun (1998), **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara: Yetkin Yayıncılık,
- ÖZDEMİR, Süleyman, (2004) “Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme”, Sosyal Siyaset, İndirilme Tarihi: 13 Aralık 2008
http://www.sosyalsiyaset.com/documents/refah_devleti_ustlendigi_gorvrlr
- ÖZGÜR, Hüseyin (2003), “Yeni Kamu Yönetimi Hareketi,” M. Acar ve H. Özgür (der.), **Çağdaş Kamu Yönetimi**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- ÖZEL, Mehmet (2008), “Devletin İşlevsel Dönüşümü ve Genel Kamu Yönetimim Üzerine Etkileri”, Devletın Dönüşümü ve Yeni Kamu Yönetimi,(ed. M. Özel, ve V. Eren), Konya: Çizgi Kitapevi
- ÖZKAN, Cemali (2000), **Tüm Yönleriyle Dernekler ve Vakıflar: Vergilendirilmesi, Muhasebesi, Hukuku ve Mevzuatı**. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- ÖZSOY, Esin (2004), “Kalkınma Yoksulluk İkilemi ve Türkiye”, Erişim Tarihi: 16.02.2012, <http://www.isguc.org> (23.02.2004).
- ÖZSUNAY, Ergun (1982), **Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler : Tüzel Kişilerin Genel Teorisi, Dernekler, Vakıflar**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
- ÖZTÜRK, Nazif (1984), “Toplum Devlet İlişkilerinde Vakıfların Yeri”, **2. Vakıf Haftası 3-9 Aralık 1984**, Ankara (1985): VGM Yayınları.
- ÖZSOY, Esin (2004), “Kalkınma Yoksulluk İkilemi ve Türkiye”, Erişim Tarihi: 16.02.2012, <http://www.isguc.org>
- ÖZTEKİN, Ali (2005), **Yönetim Bilimi**, Ankara. Siyasal Kitabevi

- ÖZTÜRK, Halil Cem (2006), “**Yoksulluk Ekonomisi ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Stratejileri**”, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ÖZTÜRK, Nazım, Yasin Öztürk (2011), **Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları**, Ankara: Palme Yayıncılık
- ÖZTÜRK, Namık Kemal (2002), Bürokratik Devletten Etkin Yönetime Geçiş: İyi Yönetişim, **Türk İdare Dergisi**, S. 437
- PARLAK, Bekir (2001), **Yönetim Bilimi**, İstanbul: Melisa Matbaası
- PAKALIN, M.Zeki (1993), **Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- PEHLİVAN, M. Seyid (2009), **Gelir Dağılımı Eşitsizliği’ne Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi
- PEMBEÇİÇEK, Fuat (1999) **Türk Hukuku’nda Ticari İşletme Kavramı ve Ticari İşletme İşleten Vakıflar**, Ankara: Adalet Yayınevi.
- PHILIPP, Björn (1999), “Poverty Reduction ProjectPoverty –World Bank and UNDP Concepts”, **Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH**, Erişim Tarihi: 28.03.2012, <http://www.gtz.de>
- POİSTER, Theodore H. (2003), **Measuring Performance In Public and Nonprofit Organizations**, San Francisco, CA: Jossey- Bass.
- POLLITT, Christopher, Geert Bouckaert (2000), **Public Management Reform**, Oxford: Oxford University Pres.
- PROKOPENKO, Joseph (1995), **Verimlilik Yönetimi**, (çev. O. Baykal, N. Atalay ve E. Fidan), Ankara: MPM Yayını, S.6
- RADOMYSLER, A. (1972), “Welfare Economics and Economic Policy”, **Readings in Welfare Economics** (der. Arrow, K., Scitovsky, T.), Londra: George Allen ve Unwin Ltd
- ROSANVALLON, Pierre (2004), **Refah Devletinin Krizi**, (çev. B. Şahinli), Ankara: Dost Kitabevi.
- SALEBÇİ, Hüseyin (1984, “Tarih Boyunca Vakıflar”. **II. Vakıf Haftası**, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, s.108-110.
- SARAN, M. Ulvi (1997), “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”, **Vakıflar Dergisi**, S.XXVI, s.428-440.

- SARACEL, Nükhet (1997), “Sosyal Yardım Ve Hizmet Kuruluşlarının Sosyal Politikası ve Türkiye Yardım Sevenler Derneği Uygulaması’2, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Yayınları**, N.6, S.1-16
- SASSEN, Saskia (1998), **Globalization and Its Discontents**, New York: The New Pres.
- SAYGILIOGLU, Nevzat, Selçuk Arı (2003), **Etkin Devlet**, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- SAYDAM, Okan, Mustafa Ekici (1998), **Türk Medeni Kanunu’na Göre Vakıf**, İstanbul: SEV Matbaacılık.
- SAYIŞTAY (1997), “Kamu Kesiminde Performans Denetimi ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Erişim Tarihi: 14.01.2013, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/yayinicerik/135.k4kamper.pdf>
- SERTER, Nur (1994), **Devlet Görevlerindeki Gelişmelerin Sonucu Olarak Sosyal Devlet**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını
- SELÇUK, Furuzan (1965) “Vakıflar (Başlangıçtan 18. Yüzyıla Kadar)” **Vakıflar Dergisi**, S6. Ankara: Baha Matbaası
- SEN, Amartya K. (1993), **Capability and Well-being, The Quality of Life**, (ed. Nussbaum M.C. and A.K Sen) , New York: Oxford University Pres.
- SENCER, Muzaffer (1989), **Toplumbilimlerinde Yöntem**, İstanbul: Beta Basım.
- SEYYAR, Ali (2003), “Sosyal Siyaset Açısından Yoksullukla Mücadele”, (ed.), A.Emre Bilgili-İ.Altan, **Yoksulluk**, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları, C.1, s.39-40.
- SEYYAR, Ali (2006), **Değişen Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Politikalar**, İstanbul: Değişim Yayınları
- SEYYAR, Ali (2006); “Sosyal Güvenlik Nedir?”, Erişim Tarihi: 14.10.2011 <http://www.sosyalsiyaset.com/documents/sg.htm>, 12.10.2007, s. 5-6.
- SİMON A.H., D.W. Smitburg, V.A. Thompson (1966), **Kamu Yönetimi**, Ankara: TODAİE Yayınları
- SOYGUN, Gültekin, Orhan Pazarcık (1985), Kamu Bürokrasisinde Organizasyon Sorunları, Verimlilik ve Etkenlik, **Verimlilik Dergisi**, S.49. Ankara: MPM Yayınları.
- SÖZER Ali Nazım (1997), **Sosyal Devlet Uygulamaları**, İzmir: Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti Yayınları

- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM-FR), 2009 yılı Faaliyet Raporu, (2010),
.....(SYDGM-FR), 2010 yılı Faaliyet Raporu, 2011
.....(SYDGM-FR), 2011 yılı Faaliyet Raporu, 2012
.....(SYDGM-FR), 2006 yılı Faaliyet Raporu, 2007,
.....(SYDGM-FR), 2007 yılı Faaliyet Raporu, 2008,
.....(SYDGM-FR), 2008 yılı Faaliyet Raporu, 2009, Ankara: SYDGM Yayınları
- SYDGM (2007), “2006 Yılı Faaliyet Raporu”, Strateji Geliştirme Müdürlüğü, Ankara: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yayın Organı,s.5-70
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), (2006), “Yardımlar Dairesi Başkanlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Başvuru İnceleme Değerlendirme Dağıtım ve Teslim Usul ve Esasları”, Ankara: SYDGM Yayın Organı, Sayı: 1, s.1-10.
- SYDGM (2007), “**Sosyal Riski Azaltma Projesi**”, Ankara, Fersa Ofset Baskı Tesisleri
- SYDGM (2005), “**Sosyal Yardım Programları ve Proje Destekleri**”, Ankara: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yayın Organ, s.5
- SYDGM (2008), “Kurumsal Mali Durum”, Ankara: SYDGM Yayınları.
- SYDGM-Kaynak Yönetimi Dairesi Başkanlığı (2008), “2008 Yılı Periyodik, Eğitim ve Bayram Yardımları Duyurusu ”, S.9, s.1
- SYDGM-Araştırma ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı, (2008a), “**Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Sosyal Yardım Ve Proje Destek Faaliyetlerinin Etki Analizi Araştırma Raporu**”, Ankara: İsmat Matbacılık
- SYDGM (2006), “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Personelinin Norm Kadro Standartları, İş Tanımları, Nitelikleri, Özlük Hakları ve Çalışma Şartlarına İlişkin Esaslar”, Malatya SYDV Kurum Arşivi
- SYDGM (2007), **SYDV Personeline Yönelik Sosyal Çalışmacı Eğitim Programının Geliştirilmesi Projesi**, İstanbul: SYDGM Yayınları
- SYDGM (2008), “Stratejik Plan 2009-2013”, Ankara: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yayın Organı, İsmat Matbacılık, s.10-85
- SYGM (2012), “Proje Destekleri”, Erişim Tarihi: 08.04.2012, www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/html/11822/Proje+Destek+Programlarımız.
- SYGM-PP (2012), **2011 Yılı Performans Programı**, Ankara: SYGM Yayınları
- SYGM-PP (2011), **2010 Yılı Performans Programı**, Ankara: SYGM Yayınları

- SYGM (2012), “Projelerimiz”, Erişim Tarihi: 04.02.2013,
<http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/html/11835/Projelerimiz>
- SYGM (2012), “Sosyal Yardım İstatistikleri (Eylül)”, Erişim Tarihi: 27.11.2012,
<http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/html/11873/Turkiye-Sosyal-Yardim-Istatistikleri>.
- SYGM (2012), “Sosyal Yardım İstatistikleri (Haziran)”, Erişim Tarihi: 27.11.2012,
<http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/html/11873/Turkiye-Sosyal-Yardim-Istatistikleri>
- SYGM (2012), “Sosyal Yardım İstatistikleri (2012 Yıllık)”, Erişim Tarihi: 04.03.2013,
<http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/html/11873/Turkiye-Sosyal-Yardim-Istatistikleri>
- SYGM (2012) ”Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Personelinin Norm Kadro Standartları, İş Tanımları, Nitelikleri, Özlük Hakları ve Çalışma Şartlarına İlişkin Esaslar”, Malatya SYDV Kurum Arşivi.
- SYGM (2012), “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”, Erişim Tarihi: 01.01.2012,
<http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/html/11817/Sosyal-Yardimlasma-ve-Dayanisma-Vakiflari>
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Vakfı (SYDV), (1986), “Resmi Sened”, Malatya SYDV Kurum Arşivleri.
- SOYSAL, Mümtaz (1979), **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- SOYSAL, Mümtaz (1986), **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ŞAKAR, Müjdat (2011), **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku**, Ankara: Beta Yayınları
- ŞENTURK, Murat (2009), “Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları”, **Sosyoloji Dergisi**, S.11, s.205-233
- ŞENSES, Fikret (1999), “Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Tevsik Fonu”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, S.26
- ŞENSES, Fikret (2003), “Yoksullukla Mücadelenin Neresindeyiz? Gözlemler ve Öneriler”, İktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar, Korkut Boratav’a Armağan, İstanbul:İletişim Yayınları,
- ŞENSES, Fikret. (2001), “Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk”, İstanbul: İletişim Yayınları

- ŞENKAL, Abdülkadir (2005), **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul: Alfa Yayınları
- TALAS, Cahit (1997), **Toplumsal Ekonomi**, İstanbul: İmge Kitabevi
- TALAS, Cahit (1953), **Sosyal Güvenlik ve Türk İşçi Sigortaları**, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları
- TALAS, Cahit (1972), **Sosyal Ekonomi**, Ankara: Sevinç Matbaası
- TAŞÇI, Faruk (2008), “Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar” **Kamu-İş**; C.9, S.4
- TAŞKAN, Pınar (2006), “İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)”, Erişim Tarihi: 14.06.2012, tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/FileUpload/yayinlar/iBBS%2024.01.2008.ppt
- TBMM Tutanak Dergisi, (1986), Türkiye Büyük Millet Meclisi Meclis Tutanakları, B:111, O:2, 28.5.1986, Erişim Tarihi: 17.03.2012, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.birlesimler?v_meclis=1&v_donem=d17&v_yasama_yili=4&v_cilt=
- TBMM-1.Özal Hükümeti Programı, (2012), Erişim Tarihi: 17.03.2012 <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP45.htm>...
- TEKİNAY, Sulhi (1984), “Vakıfların İmparatorluk Hayatındaki Olumlu ve Olumsuz Etkileri”, **2. Vakıf Haftası 3-9 Aralık 1984**, Ankara (1985): VGM Yayını
- TEKELİ, İlhan (2000) “Kent Yoksulluğu ve Modernite’nin Bu Soruna Yaklaşım Seçenekleri”, **Yoksulluk-Kent Yoksulluğu**, TESEV Yayınları.
- TEKELİ, İlhan (2002), “Yoksulluğu Düşünme Biçimimiz Samimiyet Sınavını Geçebilir mi?”, Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama, **Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu**, Ankara: TMMOB, s.38
- TOKER, Ş. ,(1990), “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”, Ankara: **Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü**.
- TOKOL, Ayşen (2001), **Sosyal Politika**, Ankara: Vipaş
- TOSUN, Mustafa (1981), **Örgütsel Etkililik**, Ankara: TODAİE Yayını
- TORTOP, Nuri (1994), **Personel Yönetimi**, Ankara: İlk-San Matbaası
- TORTOP, Nuri, Eyüp G. İsbir (1986), **Yönetim Bilimi**, Ankara: Bilim Yayınları
- TORTOP, Nuri, Eyüp G. İspir, Burhan Aykaç, M.Akif Özer (2007), **Yönetim Bilimi**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

- TUNA, Orhan, N. Yalçıntaş (1994), **Sosyal Siyaset**, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- TUNCAY, A. Can (1986), Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım
- TUNCAY, A. Can (1998), Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, İstanbul Beta Basım Yayım dağıtım A.Ş. İstanbul
- TUNCAY, A. Can, Ömer Ekmekçi (2011), Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri 14. Basım İstanbul: Beta Basım
- Tunceli Valiliği, (2013), “İlimiz Hakkında” Erişim Tarihi: 09.07.2012, <http://www.tunceli.gov.tr/page.asp?id=49>
- TUNÇOMAĞ, Kenan (1982), **Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar**, No: 3018, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını
- TUTUM, Cahit (1994), **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma**, TESAV Yayını, Nural Matbaası
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2012), “Sosyal Yardım”, Erişim Tarihi: 14.03.2012, www.tdk.gov.tr.
- Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), (2012), 'Reform Çalışmaları', Erişim Tarihi: 14.06.2012, <http://www.todaie.gov.tr/arastirma.php?Baslik>
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), (2002), **Kamu Reformu Araştırması**, İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları
- Türkiye Bankalar Birliği (2012), “Türkiye Geneli Mevduatın Bölgelere Göre Pay Sıralaması”, Erişim Tarihi: 19.07.2012, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Tum_Raporlar.aspx.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2004), “Yoksulluk Analizleri, Metavari”, Erişim Tarihi: 11.05.2012, http://www.tuik.gov.tr/MetaVeri.do?alt_id=23
- TÜİK (2007),”Bölgesel Göstergeler”, Erişim Tarihi: 03.04.2012, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=177
- TÜİK (2011),”Bölgesel Göstergeler-2010”, Erişim Tarihi: 03.04.2012, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=177
- TÜİK (2012), “İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)”, Erişim Tarihi: 03.04.2012, tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumDetayAction.do?surumId
- TÜİK (2012c), “İş Göstergeleri”, Erişim Tarihi: 03.04.2012, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSurumDetayAction.do?surumId=164>

- TÜİK (2012a), **Seçilmiş Göstergelerle Malatya 2011**, Ankara: TÜİK Yayınları
- TÜİK (2012b), “2011 Yoksulluk Çalışması”, Erişim Tarihi: 14.05.2011, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=23.
- TÜİK (2013), “ADNKS-Türkiye ve TRB1 Bölgesi Kır Kent Nüfusları (2008-2012)”, Erişim Tarihi: 09.04.2013, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=39
- TÜİK (2013a), “Demografik İstatistikler”, Erişim Tarihi: 09.02.2013, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=39.
- TÜİK (2013b), “2009 Yoksulluk Çalışması”, Erişim Tarihi: 09.02.2013, <http://www.tuik.gov.tr>.
- TÜİK (2013c), “ADNKS-TRB1 Bölgesi Göç Oranları (2007-2012)”, Erişim Tarihi: 19.02.2013, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=38
- TÜİK (2013d), “Bölgesel İstatistikler”, Erişim Tarihi: 19.02.2013, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=38.
- TÜİK (2013), “Türkiye ve TRB1’in 6 Yaş ve Üzeri Okuma Yazma Oranları (2008-2012)”, Erişim Tarihi: 14.03.2013, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id.
- TÜİK (2013), “Türkiye ve TRB1’ in Hastane ve Yatak Sayıları (2006-2010)”, Erişim Tarihi: 19.07.2012, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=39.
- TÜİK (2013), “**Türkiye ve TRB1 Bölgesinde İstihdam ve İşsizlik Oranları (2007-2012)**”, Erişim Tarihi: 19.07.2012, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/bolgesel/menuaction.do>
- TÜİK (2012), “2011 Yoksulluk Çalışması”, Erişim Tarihi: 14.01.2012, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10952>
- TÜİK (2012), “Türkiye’de Yoksulluk Oranları (2002-2009)”, Erişim Tarihi: 14.01.2012, www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=23
- TÜİK (2012), “2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları”, Erişim Tarihi: 14.01.2012, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=23.
- TÜİK (2012), Türkiye Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Oranları (2002-2009), Erişim Tarihi: 14.01.2012, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=23
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), (2000), Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk-Avrupa Birliği ile Karşılaştırma, Erişim Tarihi: 25.01.2012, s. 97, <http://www.tusiad.org/komisyonlar/ekonomik-ve-mali-isler-komisyonu/rapor/turkiyede-bireysel-gelir-dagilimi-ve-yoksulluk---avrupa-birligi-ile-karsilastirma/>

- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOOB), (2002), ‘‘Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Türkiye Ulusal Raporu (Taslak), Erişim Tarihi: 04.07.2012, www.tobb.org.tr/organizasyon/sanayi/kalitecevre/6.pdf
- TÜRK, İsmail (2004), **Maliye Politikası**, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu, (TDK), (2013), ‘‘Vakıf’’, <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option>.
- Türk Medenî Kanunu -4721 Sayılı- (2011), Erişim Tarihi:01.04.2011, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4721.html>
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), (2010), ‘‘Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları, Erişim Tarihi: 11.07.2011, www.tepav.org.tr.
- UÇARCI, Refik Ali, (2003), ‘‘Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu ve Vakıflar’’, **Türk İdare Dergisi**, S.438, s.48-52.
- United Nations Development Programme (UNDP), (2012), ‘‘Millennium Development Goals’’, Erişim Tarihi: 02.08.2012, <http://www.undp.org.tr/gozlem2.aspx?websayfano=239>
- UNDP (1997), ‘‘Human Development Report 1997’’, Erişim Tarihi:14.01.2012,<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1997/>
- UNDP (2012), ‘‘The Human Poverty Index (HPI)’’, Erişim Tarihi:15.01.2012, <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hpi/>
- United Nations (UN), (2009); **Rethinking Poverty, Report on the World Social Situation 2010**, Erişim Tarihi: 09.01.2012, <http://www.un.org/esa/socdev/rwss/docs/2010/fullreport.pdf>,
- United Nation (UN), (2012), ‘‘The Universal Declaration of Human Rights ‘’, Erişim Tarihi: 02.08.2012, <http://www.un.org/en/documents/udhr/>
- United Nations Human Settlements Programme (UNHSP), (2003), ‘‘The Challenge of Slums’’ Erişim Tarihi 13.05.2012, <http://www.unhabitat.org/downloads/docs/GRHS.2003.0.pdf>
- UZEL, Haluk (1976), ‘‘Kamu Yönetimi ve Verimliliği Konusunda Birkaç Düşünce’’, Ankara: MPM Yayınları, S.8.
- ÜNAL, M.Ali (2012), ‘‘Osmanlı’da Vakıf Müessesesi’’ Erişim Tarihi: 14.06.2012 http://vakanuvis.com/index.php?option=com_content&view=article&id=67:osmanli-vakf&catid=50:osmanli-tarih&Itemid=90
- ÜNSAL, İbrahim (2002), ‘‘Araştırma Teknikleri’’, **Sayıştay-Hizmet İçi Eğitim Yayınları**, Erişim Tarihi: 01.01.2013, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/yayinicerik/hizm.k1iunsalar%FEtek.pdf>

- Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), (2012a), “Tarihçe”, Erişim Tarihi:14.02.2012
<http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx?Id=192>
- VGM (2012b), “ Vakıflar Hakkında”, Erişim Tarihi:14.02.2012, <http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx?Id=192>
- VGM (2009), **Stratejik Planı 2010-2014**, Ankara: VGM Yayını
- VGM (2012c), “ Vakıf İstatistikleri”, Erişim Tarihi:14.02.2012, <http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx?Id=192>
- Vakıflar Hakkında Tüzük, (1970), “İlgili Hükümler”, Erişim Tarihi: 01.02.2012,
<http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik78.pdf>
- Vakıflar Kanunu -5737 sayılı- (2008), “ İlgili Hükümler”, Erişim Tarihi: 14.01.2012,
<http://www.vgm.gov.tr/icerikdetay.aspx?Id=62>
- VALENTİNE, Charles A., (1970), **Culture and Poverty**, Chicago The University of Chicago Pres.
- WALSH , Kieron (1995), **Public Policy And Politics**,London: Macmillian Press Inc.
- WALDO, Dwight (1955) **The Study Of Public Administration**, New York: Random House Inc,
- World Bank (WB) (2005),“Introduction To Poverty Analysis, Erişim Tarihi:15.01.2012,
<http://siteresources.worldbank.org/PGLP/Resources/PovertyManual.pdf>
- WB (1996), “Poverty and Inequality”, Erişim Tarihi: 01.01.2012,
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/EXTPROGRAMS/0,,contentMDK:20227695~menuPK:475424~pagePK:478091~piPK:475420>
- WB (2001), “World Development Report- Attacking Poverty, Opportunity, Empowerment and Security 2000-2001, Erişim Tarihi: 04.01.2012,
<http://siteresources.worldbank.org/>
- Yardım Toplama Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik (1999), “İlgili Hükümler”, Erişim Tarihi: 14.01.2012, <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.12088&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>
- YALÇINDAĞ, Selçuk (1997), “Yerel Yönetimlerde Etkinlik”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C.6, S.1.
- YAZGAN, Turan (1992), **İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

- YAZGAN, Turan (1987), “Sosyal Siyaset Açısından Vakıflar”, **IV. Vakıf Haftası**, Ankara: VGM Yayınları
- YAZGAN, Turan (1995), **Sosyal Güvenlik Açısından Zekat**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. No:167.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin (2003), “Eserden Müessire: Türk Hayrat Siteleri ve Fikri Arka Planı”, **Vakıf Medeniyeti Sempozyumu Kitabı**, Ankara: VGM Yayınları
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin (1996), “Türk Kültür Sisteminde Vakfın Yeri”, **Türk Vakıfları**, İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı Yayınları.
- YELEKÇİ, Memduh (2002), **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Ankara: Yargı Yayınevi.
- YENER, M. Serhat (2006), **Yeni Vakıflar Mevzuatı**, Ankara: Adalet Yayınevi.
- YILDIRIM, Aziz. 2010. “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü,” **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, S.1, s.9-16.
- YOLCUOĞLU, İsmet Galip, (2004), “**Kentsel Yoksulluk**”, Erişim Tarihi: 04.11.2011, <http://www.toplumvesiyaset.com/yaziOku.php?id=585>
- YÖRÜKOĞLU, Ömer (1984), Vakıf Müessesesinin Hukuki, Tarihi, Felsefi Temelleri”, **2. Vakıf Haftası 3-9 Aralık 1984**, Ankara (1985): VGM Yayınları
- 633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK (2011), “İlgili Hükümler”, Erişim Tarihi: 14.01.2012, <http://www.aile.gov.tr/tr/html/2176/Mevzuat>
- 662 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair KHK (2011) “İlgili Hükümler”, Erişim Tarihi: 14.01.2012, <http://www.aile.gov.tr/tr/html/2176/Mevzuat>
- 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, “İlgili Hükümler”, Erişim Tarihi: 14.01.2012, <http://www.aile.gov.tr/tr/html/2176/Mevzuat>.

EKLER

EK-1: TRB1 Bölgesindeki Merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma
Vakıflarından Sosyal Yardım Alan Ailelere Yönelik Anket

**TRB1 BÖLGESİNDE (BİNGÖL, ELAZIĞ, MALATYA, TUNCELİ)
BULUNAN İLLERİN MERKEZ İLÇE SOSYAL YARDIMLAŞMA
VE DAYANIŞMA VAKIFLARINDAN SÜREKLİ SOSYAL YARDIM
ALAN HANELERE (AİLELERE) UYGULANACAK ANKETDİR.**

**Kaç Yıldır Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından
(SYDV) yardım alıyorsunuz?**

Belirtiniz.....

Mahalle / Köy / Belde adı: .....

**NOT: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) olarak kısaltılmış
olup anket boyunca bu şekilde kullanılmıştır.**

GENEL BİLGİLER

1. Ailede anne ve babanın yaşları kaçtır ? (belirtiniz)

Anne..... Baba.....

2. Anne ve Babanın medeni durumu nedir?

Resmi nikahlı birlikte	( )
Resmi nikahsız birlikte	( )
Dul -eşi ölmüş	( )
Boşanmış	( )
Terkedilmiş	( )
Diğer (belirtiniz).....	

3. Anne ve Babanın eğitim durumları nedir?

Eğitim durumları	Anne	Baba
Okur-yazar değil	( )	( )
İlkokul mezunu	( )	( )
Ortaokul mezunu	( )	( )
Lise ve dengi mezunu	( )	( )
Meslek yüksek okulu	( )	( )
Üniversite	( )	( )
Diğer.....	.....	.....

4. Ailede kaç kişi yaşıyor ? belirtiniz .....

5. Ailenin yapısı nasıldır?

Tek bir kişiden oluşan aile	( )
Tek ebeveynli aile (sadece anne ya da baba ve çocuklardan oluşan)	( )
Çekirdek aile (anne, baba ve çocuklar)	( )
Geniş aile (anne, baba, çocuklar, dedeler, nineler, amca v.b.)	( )
Diğer ise belirtiniz	

6. Anne ve/ veya Baba bir işte çalışıyor mu ?

Anne 1. Evet ( ) **Baba** 1. Evet ( )
2. Hayır ( ) 2. Hayır ( )

6.a. Çalışmıyorlarsa iş arıyorlar mı?

1. Evet ( ) 2. Hayır ( )

6.b. "Hayır" ise: Neden? belirtiniz.....

6.c. Ailenizde iş bulamadığı için çalışmayan kaç kişi var?

belirtiniz.....)

7. Ailede gelir getiren kaç kişi çalışıyor ?

belirtiniz.....)

7.a. Ailenin aylık geliri nedir?

Gelire sahip değiliz	( )
313 TL'den az	( )
314-627TL	( )
628-941 TL	( )
942-1254 TL	( )
1255-1568 TL	( )
1569-1881 TL	( )
1882 ve üzeri TL	( )
Cevaplamak istemiyor	( )
Bilmiyor	( )
Diğer.....	

8. Oturduğunuz evin mülkiyeti kime ait?

Kira (evet ise kira miktarı ne kadar ?).....	
Kendi evimiz	( )
Yakınlarımızın kira ödemedi oturuyoruz	( )
Hayırsevire ait kira ödemedi oturuyoruz	( )
Kapıcı daresi kira ödemedi oturuyoruz	( )
Diğer.....	

9. Ailenizde özürlü kişi var mı? 1. Evet ( ) 2. Hayır ( )

Cevabınız evet ise 9. a'yı cevaplayınız

9. a. Kişinin özürünün niteliği nedir ? (birden fazla olabilir, işaretleyiniz)

İşitme	( )
Görme	( )
Bedensel	( )
Zihinsel	( )
Dil ve konuşma	( )
Diğer (Belirtiniz).....	
.....	

10. Bugüne kadar hangi tür yardımlardan yararlandınız?

YARDIM TÜRÜ	SOSYAL YARDIMLAR	YANIT
Aile Yardımları	Gıda yardımı	( )
	Yakacak yardımı	( )
	Barınma yardımı	( )
	Sosyal destek nakdi yardımı	( )
	Diğer aile yardımları	( )
Eğitim Yardımları	Öğrenci ihtiyaç yardımı (kırtasiye, okul kıyafeti vb.)	( )
	Şartlı Nakit Transferi Eğitim Yardımı (Nakit Yardım)	( )
	Öğrenci barınma yardımı	( )
	Yüksek öğretim bursları (SYDV' nin 2004e kadar verdiği burslar	( )
	Diğer eğitim yardımları	( )
Sağlık Yardımı	Sağlık yardımı (tedavi destek, ilaç, tıbbi malzeme, cihaz, yurt dışı giderleri	( )
	Gebelik yardımı	( )
	Şartlı nakit transferi sağlık yardımı (Nakit yardım)	( )
	Diğer sağlık yardımları	( )
	Özürlü yardımı (özürlü araç, protez, cihaz, özel eğitim vb.)	( )
Özel Amaçlı Yardımlar	Afet destek yardımları terör mağduriyeti yardımları, aşevi faaliyetleri	( )
Proje yardımları	Koyunculuk	( )
	Süt sığırcılığı	( )
	Yerel girişimler (bireysel projeler seracılık, kuaförlük, marangozluk, bakkaliye ve diğer)	( )
	Diğer proje destekleri	( )
Diğer (belirtiniz)	.....	( )

11. Neden Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının (SYDV' lerin) yapmış oldukları sosyal yardımı alıyorsunuz ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

12. Aşağıdaki ifadelerde size en uygun seçeneği işaretleyiniz ? (her soruda sadece bir şık işaretlenecektir)

SORU-1	Tamamen karşılıyor	Orta düzeyde karşılıyor	Çok az karşılıyor	Hiç karşılamıyor	Fikrim yok
SYDV 'ler tarafından size yapılan sosyal yardımlar (sayısı ve miktarı) temel ihtiyaçlarınızı karşılıyor mu?					
SORU-2	Tamamen kurtuldu	Orta düzeyde kurtuldu	Çok az kurtuldu	Kurtulamadı	Fikrim yok
SYDV 'ler tarafından size yapılan sosyal yardımlardan dolayı aileniz yoksulluktan kurtuldu mu?					
SORU-3	Tamamen güvenli ve umutlu bakıyoruz	Orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyoruz	Çok az güvenli ve umutlu bakıyoruz	Güvenli ve umutlu bakmıyoruz	Fikrim yok
SYDV 'ler tarafından size yapılan yardımlardan dolayı hayata ve geleceğe daha güvenli ve umutlu bakıyor musunuz?					
SORU-4	Tamamen önemli bir katkısı var	Orta düzeyde önemli bir katkısı var	Çok az önemli bir katkısı var	Önemli bir katkısı yok	Fikrim yok
SYDV 'ler tarafından yapılan sosyal yardımların sizin ve diğer yoksul vatandaşların hayatlarına önemli bir katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?					

SORU-5	Tamamen adil bir şekilde dağıtılıyor	Orta düzeyde adil bir şekilde dağıtılıyor	Çok az adil bir şekilde dağıtılıyor	Adil bir şekilde dağıtılmıyor	Fikrim yok
SYDV' lerce yapılan sosyal yardımlar adil bir şekilde dağıtılıyor mu?					

SORU-6	Tamamen zamanında yapılıyor	Ortalama bir zamanda yapılıyor	Uzun süren bir zamanda yapılıyor	Zamanında yapılıyor	Fikrim yok
SYDV' de iş ve işlemler (yardım talepleriniz) zamanında yapılıyor mu?					

SORU-7	Tamamen tarafsız davranılıyor	Orta düzeyde tarafsız davranılıyor	Çok az tarafsız davranılıyor	Tarafsız davranılmıyor	Fikrim yok
SYDV' lerce sosyal yardım yaparken tarafsız davranılıyor mu?					

SORU-8	Tamamen etkiler, çok zorlanıyor	Orta düzeyde etkiler	Çok az etkiler	Etkilemez	Fikrim yok
SYDV' lerce yapılan sosyal yardımların kesilmesi hayatınızı nasıl etkiler ?					

SORU-9	Tamamen muhatap alınıyor	Orta düzeyde muhatap alınıyor	Çok az muhatap alınıyor	Muhatap alınmıyor	Fikrim yok
SYDV' lere yardım için gittiğinizde muhatap alınıyor musunuz?					

SORU-10	Tamamen beğeniyorum	Orta düzeyde beğeniyorum	Çok az beğeniyorum	Beğenmiyorum	Fikrim yok
SYDV' lerce kış aylarında dağıtılan kömür yardımının miktarını ve kalitesini beğeniyor musunuz?					

SORU-11	Tamamen sağlıyor	Orta düzeyde sağlıyor	Çok az sağlıyor	Sağlamıyor	Fikrim yok
SYDV' nin proje yardımları yararlı mı, yoksulluktan kurtulmayı sağlıyor mu ?					

SORU-12	Tamamen memnunum	Orta düzeyde memnunum	Çok az memnunum	Memnun değilim	Fikrim yok
SYDV' nin binası ve hizmet ortamından memnun musunuz?					

SORU-13	Tamamen yardımcı oluyor	Orta düzeyde yardımcı oluyor	Çok az yardımcı oluyor	Yardımcı olmuyor	Fikrim yok
SYDV' den sosyal yardım alırken SYDV personeli size yardımcı oluyor mu ?					
SYDV' den sosyal yardım alırken valilik (Vali ve vali yrd.) size yardımcı oluyor mu ?					
SYDV' den sosyal yardım alırken vakıf mütevellî heyeti size yardımcı oluyor mu ?					
SYDV' den sosyal yardım alırken muhtarlar size yardımcı oluyorlar mı ?					

13. Aşağıdaki ifadelere evet ya da hayır yanıtını verir misiniz ?

	Evet	Hayır
Çocuklarınızın gelecekte bir yetişkin olarak SYDV' den sosyal yardım almasını ister misiniz ?		

14. Sizce sosyal yardımı hangi kurum yapsa daha iyi olur

Belediyeler	( )
SYDV' ler	( )
Sosyal Hizmetler (Aile ve Sos. Pol. İl/İlçe Müd.)	( )
Vakıflar Bölge Müdürlüğü	( )
Doğrudan valilik/veya kaymakamlık	( )
Bağımsız özel dernek ve vakıflar	( )
Diğer (Belirtiniz).....	

15. En çok sosyal yardım desteğini kimden alıyorsunuz ?

Akrabalardan	( )
Komşulardan	( )
Hayırsever vatandaşlardan	( )
Devletten	( )
Bağımsız özel dernek ve vakıflardan	( )
Diğer (belirtiniz)	

16. Kendinizi yoksul bir olarak görüyor musunuz ? 1. Evet ( ) 2. Hayır ( )

(şayet cevabınız evet ise 17. soruya bakınız)

17. Sizce yoksulluğunuzun nedeni nedir ? (sadece üç şık işaretleyiniz)

Kaderimin böyle olmasından	( )
Tembelliğimden	( )
Bir mesleğimin olmamasından	( )
Adil bir toplumda yaşamıyor olmamdan	( )
Ailemden destek görmediğimden	( )
Allah bazı kullarını yoksullukla imtihan ettiği için	( )
Paramı nasıl değerlendireceğimi bilmiyorum olmamdan	( )
Alkol ve diğer maddeleri kullanmamdan	( )
Eğitimsizliğimden	( )
Yoksul bir mahallede oturuyor olmamdan	( )
Şanssızlığımın	( )
Annesiz ve/veya babasız büyüdüğümünden	( )
Miras kalmamasından	( )
Yoksulluğumun nedeni, ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta	( )
Yoksulluğun nedeni, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden	( )
Gelişmiş ülkelerin ülkemizi sömürmesinden	( )

18. SYDV 'den size yapılan yardımların yapılma biçimine ilişkin olarak bir öneriniz var mı (nasıl yapılırsa daha iyi olur) ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

19. Aileniz ne zaman sosyal yardım almayacak duruma gelir ve siz bu yoksulluktan kurtulursunuz ?

Hiçbir zaman	( )
1 yıl içerisinde	( )
2 yıl içerisinde	( )
2 yıldan daha fazla bir zaman sonra	( )
5 yıl sonra	( )
Fikrim yok	( )

EK-2: TRB1 Bölgesindeki Mülki İdare Amirlerine Yönelik Yapılan Anket

**TRB1 BÖLGESİNDE (BİNGÖL, ELAZIĞ, MALATYA, TUNCELİ)
BULUNAN İLLERİN VALİ VE VALİ YARDIMCILARINA
‘‘SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI’’
KONUSUNDA UYGULANACAK ANKETTİR.**

NOT: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) olarak kısaltılmış olup Anket boyunca böyle kullanılmıştır.

<p>1.Yaşınız .....</p> <p>2. Cinsiyetiniz nedir ? Kadın ( ) Erkek ( )</p> <p>3.Eğitim durumunuz nedir ?</p> <p>a. Lisans mezunu ( ) b.Yüksek lisans mezunu ( ) c. Doktora mezunu ( ) d. Diğer (belirtiniz.....)</p>	<p>4. Unvanınız nedir ? Vali ( ) Vali Yrd. ( )</p> <p>5. Kaç yıldır görev yapmaktasınız ? belirtiniz..... ....</p>
--	---

6. Sizce yoksulluğun nedeni nedir ? (sadece üç şık işaretleyiniz)

Kaderin böyle olmasından	( )
Tembellikten	( )
Yoksulun bir meslek sahibi olmamasından	( )
Adil bir toplumda yaşamıyor olmaktan	( )
Yoksulun ailesinden destek görmemesinden	( )
Allahın bazı kullarını yoksullukla imtihan etmesinden dolayı	( )
Yoksulun parasını nasıl değerlendirebileceğini bilmiyor olmasından	( )
Alkol ve diğer maddelerin kullanımından	( )
Eğitimsizlikten	( )
Yoksul bir mahallede oturuyor olmaktan	( )
Şansızlıktan	( )
Annesiz ve/veya babasız büyümekten	( )
Miras kalmamasından	( )
Yoksulluğun nedeni, ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta	( )
Yoksulluğun nedeni, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden	( )
Gelişmiş ülkelerin ülkemizi sömürmesinden	( )

7. Aşağıdaki ifadelerde size en uygun seçeneği işaretleyiniz ? (her soruda sadece bir şık işaretlenecektir)

SORU-1	Tamamen biliyorlar	Orta düzeyde biliyorlar	Çok az biliyorlar	Bilmiyorlar	Fikrim yok
Vatandaşlar SYDV 'lerden yardım alma yollarını biliyorlar mı ?					

SORU-2	Tamamen doğru buluyorum	Orta düzeyde doğru buluyorum	Çok az doğru buluyorum	Hiç doğru bulmuyorum	Fikrim yok
SYDV'lerin karşılıksız yardım yapmasını doğru buluyor musunuz ?					

SORU-3	Tamamen neden oluyor	Orta düzeyde neden oluyor	Çok az neden oluyor	Neden olmuyor	Fikrim yok
Türkiye açısından belirlenen net bir yoksulluk kriterinin olmaması SYDV'lerin yaptığı iş ve işlemlerde sorunlara neden oluyor mu ?					

SORU-4	Tamamen kalıcı hale geliyor	Orta düzeyde kalıcı hale geliyor	Çok az kalıcı hale geliyor	Kalıcı hale gelmiyor	Fikrim yok
SYDV'lerce yapılan sosyal yardımlar sonucunda, yoksulluk kalıcı hale mi geliyor ?					

SORU-5	Tamamen çalışmamaya sevk ediyor	Orta düzeyde çalışmamaya sevk ediyor	Çok az çalışmamaya sevk ediyor	Çalışmamaya bir etkisi yok	Fikrim yok
SYDV'lerin yapmış olduğu sosyal yardımlar, yardım alanları iş piyasasından uzaklaştırıyor mu (çalışmamaya sevk ediyor mu) ?					

SORU-6	Tamamen yeterli alt yapısı var	Orta düzeyde yeterli alt yapısı var	Çok az yeterli alt yapısı var	Yeterli alt yapısı yok	Fikrim yok
Son dönemde SYDV'lere verilen iş ve işlemler (özürlü, 65 yaş maaşı, dul ve yetim maaşları, genel sağlık sigortası (GSS), eşi vefat etmiş kadınlar ve diğer işler) vakfın kapasitesine uygun mu yani yeterli alt yapısı var mı ?					

SORU-7	Çok fazla bilmeyen duymayan var	Orta düzeyde bilmeyen duymayan var	Çok az bilmeyen duymayan var	Bilmeyen duymayan yok	Fikrim yok
Sizce ihtiyacı olup da SYDV'lerin yaptığı sosyal yardımı alma yollarını bilmeyen duymayan var mı ?					

SORU-8	Tamamen hakimim	Orta düzeyde hakimim	Çok az hakimim	Hiç hakim değilim	Fikrim yok
SYDV'lerin mevzuatını yeterince hakim misiniz ?					

SORU-9	Tamamen bir güvencedir	Orta düzeyde bir güvencedir	Çok az bir güvencedir	Bir güvence değildir.	Fikrim yok
Sizce SYDV' lerin yaptığı sosyal yardımlar, yardım alanlar için bir güvencemidir ?					
SORU-10	Tamamen gelir adaletini sağlıyor	Orta düzeyde gelir adaletini sağlıyor	Çok az gelir adaletini sağlıyor	Gelir adaletini sağlamıyor	Fikrim yok
SYDV' lerin yaptığı sosyal yardımlar gelir adaletini sağlıyor mu ?					
SORU-11	Tamamen yeterli buluyorum	Orta düzeyde yeterli buluyorum	Çok az yeterli buluyorum	Hiç yeterli bulmuyorum	Fikrim yok
SYDV' lerin mevzuatını yeterli buluyor musunuz ?					
SORU-12	Tamamen karşılıyor	Orta düzeyde karşılıyor	Çok az karşılıyor	Hiç karşılamıyor	Fikrim yok
SYDV' ler tarafından yapılan sosyal yardımların (sayısı ve miktarı) , sizce yardım alanların temel ihtiyaçlarını karşılıyor mu?					
SORU-13	Tamamen kurtulmayı sağlıyor	Orta düzeyde kurtulmayı sağlıyor	Çok az kurtulmayı sağlıyor	Kurtulmayı sağlamıyor	Fikrim yok
SYDV' ler tarafından yapılan sosyal yardımlar, yardım alan ailelerin yoksulluktan kurtulmasını sağlıyor mu ?					
SORU-14	Tamamen güvenli ve umutlu bakıyorlar	Orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyorlar	Çok az güvenli ve umutlu bakıyorlar	Güvenli ve umutlu bakmıyorlar	Fikrim yok
SYDV' ler tarafından yapılan yardımlar nedeniyle, yardım alanlar hayata ve geleceğe daha güvenli ve umutlu bakıyorlar mı?					
SORU-15	Tamamen önemli bir katkısı var	Orta düzeyde önemli bir katkısı var	Çok az önemli bir katkısı var	Önemli bir katkısı yok	Fikrim yok
SYDV' ler tarafından yapılan yardımların topluma önemli bir katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?					
SORU-16	Çok fazla etkiler	Orta düzeyde etkiler	Çok az etkiler	Hiç etkisi olmaz, yaşam devam eder	Fikrim yok
SYDV' ler tarafından yapılan sosyal yardımların kesilmesi, sosyal yardım alanların hayatlarını ne ölçüde etkiler?					

8. Sizce yoksul ve dar gelirli vatandaşların SYDV'lerden yardım alacak bir muhtaçlıkta olmalarının nedeni kimden kaynaklanmaktadır? (sadece bir şık işaretleyiniz)

Kendileri	( )
Aileleri	( )
İşveren kişiler ve zenginler	( )
Devlet	( )
Diğer (belirtiniz.....)	

9. Sizce SYDV'lerin örgütsel yapısı nasıl olmalıdır? (sadece bir şık işaretleyiniz)

Mevcut haliyle devam etmeli	( )
Mütevelli heyeti olmadan, mevcut haliyle devam etmeli	( )
Vakıf mütevelli heyeti sadece danışma organı olmalı	( )
Aile ve sosyal politikalar il müdürlüğüne bağlanmalı ve şube müdürlüğü olmalı	( )
İl ve ilçe müdürlükleri şeklinde örgütlenmeli	( )
Diğer (belirtiniz.....)	

10. Sizce Sosyal Yardım Sistemi nasıl olmalı ve sosyal yardımı Kimler almalı?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. Sizce mülki idare amirlerinin SYDV'lerle ilgili görevi nasıl olmalıdır?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. Sizce sosyal yardım alanlar ne zaman sosyal yardım almayacak duruma gelir ve yoksulluktan kurtulur ? (sadece bir şık işaretleyiniz)

Hiçbir zaman	( )
1 veya 2 yıl içerisinde	( )
2 yıldan daha fazla bir süre sonra	( )
5 yıl sonra	( )
Fikrim yok	( )

EK-3: TRB1 Bölgesinde Merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Vakıf Mütevelli Heyet Üyelerine Yönelik Yapılan Anket

**TRB1 BÖLGESİNDE (BİNGÖL, ELAZIĞ, MALATYA, TUNCELİ)
BULUNAN İLLERİN MERKEZ İLÇE SOSYAL YARDIMLAŞMA
VE DAYANIŞMA VAKIFLARINDAKİ VAKIF MÜTEVELLİ
HEYET ÜYELERİNE “SOSYAL YARDIMLAŞMA VE
DAYANIŞMA VAKIFLARI” KONUSUNDA UYGULANACAK
ANKETTİR.**

NOT: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) olarak kısaltılmış olup anket boyunca böyle kullanılmıştır.

GENEL BİLGİLER

1.Yaşınız	4. Mesleğiniz/ göreviniz nedir ? belirtiniz..... ....
2. Cinsiyetiniz nedir ? Kadın ( ) Erkek ( )	5. SYDV müteveli heyetinde üyelik sıfatınız nedir ? 1. Resmi üye ( ) 2. Sivil üye ( )
3.Eğitim durumunuz nedir? a. İlköğretim mezunu ( ) b. Lise veya dengi okul mezunu ( ) c. Meslek yüksek okulu mezunu ( ) ç. Lisans mezunu ( ) d.Yüksek lisans mezunu ( ) e. Doktora mezunu ( ) f. Diğer (belirtiniz.....)	6. SYDV müteveli heyetinde kaç yıldır bulunmaktasınız ? belirtiniz ....

7. Sizce yoksulluğun nedeni nedir ? (sadece üç şık işaretleyiniz)

Kaderin böyle olmasından	( )
Tembellikten	( )
Yoksulun bir meslek sahibi olmamasından	( )
Adil bir toplumda yaşamıyor olmaktan	( )
Yoksulun ailesinden destek görmemesinden	( )
Allahın bazı kullarını yoksullukla imtihan etmesinden dolayı	( )
Yoksulun parasını nasıl değerlendirebileceğini bilmiyor olmasından	( )
Alkol ve diğer maddelerin kullanımından	( )
Eğitimsizlikten	( )
Yoksul bir mahallede oturuyor olmaktan	( )
Şansızlıktan	( )
Annesiz ve/veya babasız büyümekten	( )
Miras kalmamasından	( )
Yoksulluğun nedeni, ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta	( )
Yoksulluğun nedeni, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden	( )
Gelişmiş ülkelerin ülkemizi sömürmesinden	( )

8. Aşağıdaki ifadelerde size en uygun seçeneği işaretleyiniz ? (her soruda sadece bir şık işaretlenecektir)

SORU-1	Tamamen biliyorlar	Orta düzeyde biliyorlar	Çok az biliyorlar	Bilmiyorlar	Fikrim yok
Vatandaşlar SYDV 'lerden yardım alma yollarını biliyorlar mı ?					

SORU-2	Tamamen doğru buluyorum	Orta düzeyde doğru buluyorum	Çok az doğru buluyorum	Hiç doğru bulmuyorum	Fikrim yok
SYDV' lerin karşılıksız yardım yapmasını doğru buluyor musunuz ?					

SORU-3	Tamamen neden oluyor	Orta düzeyde neden oluyor	Çok az neden oluyor	Neden olmuyor	Fikrim yok
Türkiye açısından belirlenen net bir yoksulluk kriterinin olmaması SYDV' lerin yaptığı iş ve işlemlerde sorunlara neden oluyor mu ?					

SORU-4	Tamamen kalıcı hale geliyor	Orta düzeyde kalıcı hale geliyor	Çok az kalıcı hale geliyor	Kalıcı hale gelmiyor	Fikrim yok
SYDV 'lerce yapılan sosyal yardımlar sonucunda, yoksulluk kalıcı hale mi geliyor ?					

SORU-5	Tamamen çalışmamaya sevk ediyor	Orta düzeyde çalışmamaya sevk ediyor	Çok az çalışmamaya sevk ediyor	Çalışmamaya bir etkisi yok	Fikrim yok
SYDV' lerin yapmış olduğu sosyal yardımlar, yardım alanları iş piyasasından uzaklaştırıyor mu (çalışmamaya sevk ediyor mu) ?					

SORU-6	Tamamen yeterli alt yapısı var	Orta düzeyde yeterli alt yapısı var	Çok az yeterli alt yapısı var	Yeterli alt yapısı yok	Fikrim yok
Son dönemde SYDV' lere verilen iş ve işlemler (özürlü, 65 yaş maaşı, dul ve yetim maaşları, genel sağlık sigortası (GSS), eşi vefat etmiş kadınlar ve diğer işler) vakfın kapasitesine uygun mu yani yeterli alt yapısı var mı ?					

SORU-7	Çok fazla bilmeyen duymayan var	Orta düzeyde bilmeyen duymayan var	Çok az bilmeyen duymayan var	Bilmeyen duymayan yok	Fikrim yok
Sizce ihtiyacı olup da SYDV' lerin yaptığı sosyal yardımı alma yollarını bilmeyen duymayan var mı ?					

SORU-8	Tamamen hakimim	Orta düzeyde hakimim	Çok az hakimim	Hiç hakim değilim	Fikrim yok
SYDV'lerin mevzuatını yeterince hakim misiniz ?					
SORU-9	Tamamen bir güvencedir	Orta düzeyde bir güvencedir	Çok az bir güvencedir	Bir güvence değildir.	Fikrim yok
Sizce SYDV'lerin yaptığı sosyal yardımlar, yardım alanlar için bir güvencemidir ?					
SORU-10	Tamamen gelir adaletini sağlıyor	Orta düzeyde gelir adaletini sağlıyor	Çok az gelir adaletini sağlıyor	Gelir adaletini sağlamıyor	Fikrim yok
SYDV'lerin yaptığı sosyal yardımlar gelir adaletini sağlıyor mu ?					
SORU-11	Tamamen yeterli buluyorum	Orta düzeyde yeterli buluyorum	Çok az yeterli buluyorum	Hiç yeterli bulmuyorum	Fikrim yok
SYDV'lerin mevzuatını yeterli buluyor musunuz ?					
SORU-12	Tamamen karşılıyor	Orta düzeyde karşılıyor	Çok az karşılıyor	Hiç karşılamıyor	Fikrim yok
SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımların (sayısı ve miktarı) , sizce yardım alanların temel ihtiyaçlarını karşılıyor mu?					
SORU-13	Tamamen kurtulmayı sağlıyor	Orta düzeyde kurtulmayı sağlıyor	Çok az kurtulmayı sağlıyor	Kurtulmayı sağlamıyor	Fikrim yok
SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımlar, yardım alan ailelerin yoksulluktan kurtulmasını sağlıyor mu ?					
SORU-14	Tamamen güvenli ve umutlu bakıyorlar	Orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyorlar	Çok az güvenli ve umutlu bakıyorlar	Güvenli ve umutlu bakmıyorlar	Fikrim yok
SYDV'ler tarafından yapılan yardımlar nedeniyle, yardım alanlar hayata ve geleceğe daha güvenli ve umutlu bakıyorlar mı?					
SORU-15	Tamamen önemli bir katkısı var	Orta düzeyde önemli bir katkısı var	Çok az önemli bir katkısı var	Önemli bir katkısı yok	Fikrim yok
SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımların topluma önemli bir katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?					

12. Sizce mülki idare amirlerinin SYDV' lerle ilgili görevi nasıl olmalıdır ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

13. Sizce sosyal yardım alanlar ne zaman sosyal yardım almayacak duruma gelir ve yoksulluktan kurtulur ? (sadece bir şık işaretleyiniz)

Hiçbir zaman	( )
1 veya 2 yıl içerisinde	( )
2 yıldan daha fazla bir süre sonra	( )
5 yıl sonra	( )
Fikrim yok	( )

EK-4: TRB1 Bölgesindeki Merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında
Görevli Personeline Yönelik Yapılan Anket

**TRB1 BÖLGESİNDE (BİNGÖL, ELAZIĞ, MALATYA,
TUNCELİ) BULUNAN İLLERİN MERKEZ İLÇE SOSYAL
YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARINDA GÖREV
YAPAN VAKIF PERSONELİNE ‘‘SOSYAL YARDIMLAŞMA VE
DAYANIŞMA VAKIFLARI’’ KONUSUNDA UYGULANACAK
ANKETTİR.**

NOT: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) olarak kısaltılmış olup
anket boyunca böyle kullanılmıştır.

GENEL BİLGİLER

1.Yaşınız	4. SYDV' deki göreviniz nedir ? a. Vakıf müdürü ( ) b. Vakıf muhasebecisi ( ) c. Sos. yrd. inc. görevlisi ( ) ç. Büro görevlisi ( ) d. Yardımcı hizmetli ( ) e. Diğer (belirtiniz.....)
2. Cinsiyetiniz nedir ? Kadın ( ) Erkek ( )	5. Kaç yıldır görev yapmaktasınız ? belirtiniz..... ....
3.Eğitim durumunuz nedir? a. İlköğretim mezunu ( ) b. Lise veya dengi okul mezunu ( ) c. Meslek yüksek okulu mezunu ( ) ç. Lisans mezunu ( ) d.Yüksek lisans mezunu ( ) e. Doktora mezunu ( ) f. Diğer (belirtiniz.....)	

6. Sizce yoksulluğun nedeni nedir ? (sadece üç şık işaretleyiniz)

Kaderin böyle olmasından	( )
Tembellikten	( )
Yoksulun bir meslek sahibi olmamasından	( )
Adil bir toplumda yaşamıyor olmaktan	( )
Yoksulun ailesinden destek görmemesinden	( )
Allahın bazı kullarını yoksullukla imtihan etmesinden dolayı	( )
Yoksulun parasını nasıl değerlendirebileceğini bilmiyor olmasından	( )
Alkol ve diğer maddelerin kullanımından	( )
Eğitimsizlikten	( )
Yoksul bir mahallede oturuyor olmaktan	( )
Şanssızlıktan	( )
Annesiz ve/veya babasız büyümekten	( )
Miras kalmamasından	( )
Yoksulluğun nedeni, ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta	( )
Yoksulluğun nedeni, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden	( )
Gelişmiş ülkelerin ülkemizi sömürmesinden	( )

7. Aşağıdaki ifadelerde size en uygun seçeneği işaretleyiniz ? (her soruda sadece bir şık işaretlenecektir)

SORU-1	Tamamen biliyorlar	Orta düzeyde biliyorlar	Çok az biliyorlar	Bilmiyorlar	Fikrim yok
Vatandaşlar SYDV 'lerden yardım alma yollarını biliyorlar mı ?					

SORU-2	Tamamen doğru buluyorum	Orta düzeyde doğru buluyorum	Çok az doğru buluyorum	Hiç doğru bulmuyorum	Fikrim yok
SYDV' lerin karşılıksız yardım yapmasını doğru buluyor musunuz ?					

SORU-3	Tamamen neden oluyor	Orta düzeyde neden oluyor	Çok az neden oluyor	Neden olmuyor	Fikrim yok
Türkiye açısından belirlenen net bir yoksulluk kriterinin olmaması SYDV' lerin yaptığı iş ve işlemlerde sorunlara neden oluyor mu ?					

SORU-4	Tamamen kalıcı hale geliyor	Orta düzeyde kalıcı hale geliyor	Çok az kalıcı hale geliyor	Kalıcı hale gelmiyor	Fikrim yok
SYDV 'lerce yapılan sosyal yardımlar sonucunda, yoksulluk kalıcı hale mi geliyor ?					

SORU-5	Tamamen çalışmamaya sevk ediyor	Orta düzeyde çalışmamaya sevk ediyor	Çok az çalışmamaya sevk ediyor	Çalışmamaya bir etkisi yok	Fikrim yok
SYDV' lerin yapmış olduğu sosyal yardımlar, yardım alanları iş piyasasından uzaklaştırıyor mu (çalışmamaya sevk ediyor mu) ?					

SORU-6	Tamamen yeterli alt yapısı var	Orta düzeyde yeterli alt yapısı var	Çok az yeterli alt yapısı var	Yeterli alt yapısı yok	Fikrim yok
Son dönemde SYDV'lere verilen iş ve işlemler (özürlü, 65 yaş maaşı, dul ve yetim maaşları, genel sağlık sigortası (GSS), eşi vefat etmiş kadınlar ve diğer işler) vakfın kapasitesine uygun mu yani yeterli alt yapısı var mı ?					

SORU-7	Çok fazla bilmeyen duymayan var	Orta düzeyde bilmeyen duymayan var	Çok az bilmeyen duymayan var	Bilmeyen duymayan yok	Fikrim yok
Sizce ihtiyacı olup da SYDV' lerin yaptığı sosyal yardım alma yollarını bilmeyen duymayan var mı ?					

SORU-8	Tamamen hakimim	Orta düzeyde hakimim	Çok az hakimim	Hiç hakim değilim	Fikrim yok
SYDV'lerin mevzuatını yeterince hakim misiniz ?					

SORU-9	Tamamen bir güvencedir	Orta düzeyde bir güvencedir	Çok az bir güvencedir	Bir güvence değildir.	Fikrim yok
Sizce SYDV'lerin yaptığı sosyal yardımlar, yardım alanlar için bir güvencemidir ?					

SORU-10	Tamamen gelir adaletini sağlıyor	Orta düzeyde gelir adaletini sağlıyor	Çok az gelir adaletini sağlıyor	Gelir adaletini sağlamıyor	Fikrim yok
SYDV'lerin yaptığı sosyal yardımlar gelir adaletini sağlıyor mu ?					

SORU-11	Tamamen yeterli buluyorum	Orta düzeyde yeterli buluyorum	Çok az yeterli buluyorum	Hiç yeterli bulmuyorum	Fikrim yok
SYDV'lerin mevzuatını yeterli buluyor musunuz ?					

SORU-12	Tamamen karşılıyor	Orta düzeyde karşılıyor	Çok az karşılıyor	Hiç karşılamıyor	Fikrim yok
SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımların (sayısı ve miktarı) , sizce yardım alanların temel ihtiyaçlarını karşılıyor mu?					

SORU-13	Tamamen kurtulmayı sağlıyor	Orta düzeyde kurtulmayı sağlıyor	Çok az kurtulmayı sağlıyor	Kurtulmayı sağlamıyor	Fikrim yok
SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımlar, yardım alan ailelerin yoksulluktan kurtulmasını sağlıyor mu ?					

SORU-14	Tamamen güvenli ve umutlu bakıyorlar	Orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyorlar	Çok az güvenli ve umutlu bakıyorlar	Güvenli ve umutlu bakmıyorlar	Fikrim yok
SYDV'ler tarafından yapılan yardımlar nedeniyle, yardım alanlar hayata ve geleceğe daha güvenli ve umutlu bakıyorlar mı?					

SORU-15	Tamamen önemli bir katkısı var	Orta düzeyde önemli bir katkısı var	Çok az önemli bir katkısı var	Önemli bir katkısı yok	Fikrim yok
SYDV 'ler tarafından yapılan sosyal yardımların topluma önemli bir katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?					

SORU-16	Çok fazla etkiler	Orta düzeyde etkiler	Çok az etkiler	Hiç etkisi olmaz, yaşam devam eder	Fikrim yok
SYDV 'ler tarafından yapılan sosyal yardımların kesilmesi, sosyal yardım alanların hayatlarını ne ölçüde etkiler?					

8. Sizce yoksul ve dar gelirli vatandaşların SYDV' lerden yardım alacak bir muhtaçlıkta olmalarının nedeni kimden kaynaklanmaktadır ? (sadece bir şık işaretleyiniz)

Kendileri	( )
Aileleri	( )
İşveren kişiler ve zenginler	( )
Devlet	( )
Diğer (belirtiniz.....)	

9. Sizce SYDV' lerin örgütsel yapısı nasıl olmalıdır? (sadece bir şık işaretleyiniz)

Mevcut haliyle devam etmeli	( )
Mütevelli heyeti olmadan, mevcut haliyle devam etmeli	( )
Vakıf mütevelli heyeti sadece danışma organı olmalı	( )
Aile ve sosyal politikalar il müdürlüğüne bağlanmalı ve şube müdürlüğü olmalı	( )
İl ve ilçe müdürlükleri şeklinde örgütlenmeli	( )
Diğer (belirtiniz.....)	

10. Sizce Sosyal Yardım Sistemi nasıl olmalı ve sosyal yardımı Kimler almalı ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. Sizce mülki idare amirlerinin SYDV' lerle ilgili görevi nasıl olmalıdır ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. Sizce sosyal yardım alanlar ne zaman sosyal yardım almayacak duruma gelir ve yoksulluktan kurtulur ? (sadece bir şık işaretleyiniz)

Hiçbir zaman	( )
1 veya 2 yıl içerisinde	( )
2 yıldan daha fazla bir süre sonra	( )
5 yıl sonra	( )
Fikrim yok	( )

EK-5: TRB1 Bölgesindeki Merkez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından Sürekli ve En Çok Sosyal Yardım Alan Mahalle, Belde ve Köy Muhtarlarına Yönelik Yapılan Anket

TRB1 BÖLGESİNDE (BİNGÖL, ELAZIĞ, MALATYA, TUNCELİ) BULUNAN İLLERİN MERKEZ İLÇE SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARINDAN EN ÇOK SOSYAL YARDIM ALAN MAHALLE VE KÖYLERİN MUHTARLARINA “SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI” KONUSUNDA UYGULANACAK ANKETTİR.

NOT: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) olarak kısaltılmış olup anket boyunca böyle kullanılmıştır.

MAHALLE / KÖY ADI:.....

GENEL BİLGİLER

1.Yaşınız	4. Mesleğiniz ve/veya işiniz nedir ? belirtiniz..... ....
2. Cinsiyetiniz nedir ? Kadın ( ) Erkek ( )	
3.Eğitim durumunuz nedir? a. İlköğretim mezunu ( ) b. Lise veya dengi okul mezunu ( ) c. Meslek yüksek okulu mezunu ( ) ç. Lisans mezunu ( ) d.Yüksek lisans mezunu ( ) e. Doktora mezunu ( ) f. Diğer (belirtiniz.....)	5. Kaç yıldır görev yapmaktasınız ? belirtiniz..... ....

6. Sizce yoksulluğun nedeni nedir ? (sadece üç şıkkı işaretleyiniz)

Kaderin böyle olmasından	( )
Tembellikten	( )
Yoksulun bir meslek sahibi olmamasından	( )
Adil bir toplumda yaşamıyor olmaktan	( )
Yoksulun ailesinden destek görmemesinden	( )
Allahın bazı kullarını yoksullukla imtihan etmesinden dolayı	( )
Yoksulun parasını nasıl değerlendirebileceğini bilmiyor olmasından	( )
Alkol ve diğer maddelerin kullanımından	( )
Eğitimsizlikten	( )
Yoksul bir mahallede oturuyor olmaktan	( )
Şansızlıktan	( )
Annesiz ve/veya babasız büyümekten	( )
Miras kalmamasından	( )
Yoksulluğun nedeni, ülke ekonomisinin zayıf olmasından kaynaklanmakta	( )
Yoksulluğun nedeni, yöneticilerin doğru kararlar vermemesinden	( )
Gelişmiş ülkelerin ülkemizi sömürmesinden	( )

7. Aşağıdaki ifadelerde size en uygun seçeneği işaretleyiniz ? (her soruda sadece bir şık işaretlenecektir)

SORU-1	Tamamen biliyorlar	Orta düzeyde biliyorlar	Çok az biliyorlar	Bilmiyorlar	Fikrim yok
Vatandaşlar SYDV 'lerden yardım alma yollarını biliyorlar mı ?					

SORU-2	Tamamen doğru buluyorum	Orta düzeyde doğru buluyorum	Çok az doğru buluyorum	Hiç doğru bulmuyorum	Fikrim yok
SYDV' lerin karşılıksız yardım yapmasını doğru buluyor musunuz ?					

SORU-3	Tamamen neden oluyor	Orta düzeyde neden oluyor	Çok az neden oluyor	Neden olmuyor	Fikrim yok
Türkiye açısından belirlenen net bir yoksulluk kriterinin olmaması SYDV' lerin yaptığı iş ve işlemlerde sorunlara neden oluyor mu ?					

SORU-4	Tamamen kalıcı hale geliyor	Orta düzeyde kalıcı hale geliyor	Çok az kalıcı hale geliyor	Kalıcı hale gelmiyor	Fikrim yok
SYDV 'lerce yapılan sosyal yardımlar sonucunda, yoksulluk kalıcı hale mi geliyor ?					

SORU-5	Tamamen çalışmamaya sevk ediyor	Orta düzeyde çalışmamaya sevk ediyor	Çok az çalışmamaya sevk ediyor	Çalışmamaya bir etkisi yok	Fikrim yok
SYDV' lerin yapmış olduğu sosyal yardımlar, yardım alanları iş piyasasından uzaklaştırıyor mu (çalışmamaya sevk ediyor mu) ?					

SORU-6	Tamamen yeterli alt yapısı var	Orta düzeyde yeterli alt yapısı var	Çok az yeterli alt yapısı var	Yeterli alt yapısı yok	Fikrim yok
Son dönemde SYDV'lere verilen iş ve işlemler (özürlü, 65 yaş maaşı, dul ve yetim maaşları, genel sağlık sigortası (GSS), eşi vefat etmiş kadınlar ve diğer işler) vakfın kapasitesine uygun mu yani yeterli alt yapısı var mı ?					

SORU-7	Çok fazla bilmeyen duymayan var	Orta düzeyde bilmeyen duymayan var	Çok az bilmeyen duymayan var	Bilmeyen duymayan yok	Fikrim yok
Sizce ihtiyacı olup da SYDV' lerin yaptığı sosyal yardımı alma yollarını bilmeyen duymayan var mı ?					
SORU-8	Tamamen hakimim	Orta düzeyde hakimim	Çok az hakimim	Hiç hakim değilim	Fikrim yok
SYDV' lerin mevzuatını yeterince hakim misiniz ?					
SORU-9	Tamamen bir güvencedir	Orta düzeyde bir güvencedir	Çok az bir güvencedir	Bir güvence değildir.	Fikrim yok
Sizce SYDV' lerin yaptığı sosyal yardımlar, yardım alanlar için bir güvencemidir ?					
SORU-10	Tamamen gelir adaletini sağlıyor	Orta düzeyde gelir adaletini sağlıyor	Çok az gelir adaletini sağlıyor	Gelir adaletini sağlamıyor	Fikrim yok
SYDV' lerin yaptığı sosyal yardımlar gelir adaletini sağlıyor mu ?					
SORU-11	Tamamen yeterli buluyorum	Orta düzeyde yeterli buluyorum	Çok az yeterli buluyorum	Hiç yeterli bulmuyorum	Fikrim yok
SYDV' lerin mevzuatını yeterli buluyor musunuz ?					
SORU-12	Tamamen karşılıyor	Orta düzeyde karşılıyor	Çok az karşılıyor	Hiç karşılamıyor	Fikrim yok
SYDV 'ler tarafından yapılan sosyal yardımların (sayısı ve miktarı) , sizce yardım alanların temel ihtiyaçlarını karşılıyor mu?					
SORU-13	Tamamen kurtulmayı sağlıyor	Orta düzeyde kurtulmayı sağlıyor	Çok az kurtulmayı sağlıyor	Kurtulmayı sağlamıyor	Fikrim yok
SYDV 'ler tarafından yapılan sosyal yardımlar, yardım alan ailelerin yoksulluktan kurtulmasını sağlıyor mu ?					
SORU-14	Tamamen güvenli ve umutlu bakıyorlar	Orta düzeyde güvenli ve umutlu bakıyorlar	Çok az güvenli ve umutlu bakıyorlar	Güvenli ve umutlu bakmıyorlar	Fikrim yok
SYDV 'ler tarafından yapılan yardımlar nedeniyle, yardım alanlar hayata ve geleceğe daha güvenli ve umutlu bakıyorlar mı?					

SORU-15	Tamamen önemli bir katkısı var	Orta düzeyde önemli bir katkısı var	Çok az önemli bir katkısı var	Önemli bir katkısı yok	Fikrim yok
SYDV 'ler tarafından yapılan sosyal yardımların topluma önemli bir katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?					

SORU-16	Çok fazla etkiler	Orta düzeyde etkiler	Çok az etkiler	Hiç etkisi olmaz, yaşam devam eder	Fikrim yok
SYDV 'ler tarafından yapılan sosyal yardımların kesilmesi, sosyal yardım alanların hayatlarını ne ölçüde etkiler?					

8. Sizce yoksul ve dar gelirli vatandaşların SYDV'lerden yardım alacak bir muhtaçlıkta olmalarının nedeni kimden kaynaklanmaktadır? (sadece bir şık işaretleyiniz)

Kendileri	( )
Aileleri	( )
İşveren kişiler ve zenginler	( )
Devlet	( )
Diğer (belirtiniz.....)	

9. Sizce SYDV'lerin örgütsel yapısı nasıl olmalıdır? (sadece bir şık işaretleyiniz)

Mevcut haliyle devam etmeli	( )
Mütevelli heyeti olmadan, mevcut haliyle devam etmeli	( )
Vakıf mütevelli heyeti sadece danışma organı olmalı	( )
Aile ve sosyal politikalar il müdürlüğüne bağlanmalı ve şube müdürlüğü olmalı	( )
İl ve ilçe müdürlükleri şeklinde örgütlenmeli	( )
Diğer (belirtiniz.....)	

10. Sizce Sosyal Yardım Sistemi nasıl olmalı ve sosyal yardımı Kimler almalı?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. Sizce mülki idare amirlerinin SYDV' lerle ilgili görevi nasıl olmalıdır ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. Sizce sosyal yardım alanlar ne zaman sosyal yardım almayacak duruma gelir ve Yoksulluktan kurtulur ? (sadece bir şık işaretleyiniz)

Hiçbir zaman	( )
1 veya 2 yıl içerisinde	( )
2 yıldan daha fazla bir süre sonra	( )
5 yıl sonra	( )
Fikrim yok	( )